

Η αναθεώρηση του άρθρου 29 του Συντάγματος

Διδάσκων καθηγητής: Α. Δημητρόπουλος

Σταΐνη Ευαγγελία

ΑΜ:1340200000842

Αναλυτικά περιεχόμενα

Άρθρο 29 Σύνταγματος.....Σελ 6

Κεφάλαιο I: ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....Σελ 7

Κεφάλαιο II: ΘΕΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....Σελ 9

1. Η νομοθετική ρύθμιση των πολιτικών κομμάτων, πριν από την Αναθεώρηση του 2001
2. Η έννοια των πολιτικών κομμάτων
Η συνταγματική έννοια
3. Η ελευθερία ιδρύσεως πολιτικών κομμάτων και συμμετοχής σ' αυτά, (άρθρο 29 παρ.1) Σύνταγμα 1975
4. Η αρχή της ίσης μεταχείρισης των πολιτικών κομμάτων
Η συνταγματική θεμελίωση της αρχής
Η έννοια και οι επιτρεπτοί περιορισμοί της αρχής
5. Η κρατική οικονομική ενίσχυση των πολιτικών κομμάτων, (άρθρο 29 παρ.2) Σύνταγμα 1975
6. Σκοπός των πολιτικών κομμάτων
7. Η καθιέρωση της δημοσιότητας, του περιορισμού και του ελέγχου των εκλογικών δαπανών
Η διασφάλιση του ουσιαστικού κομματικού πλουραλισμού.
Η εξασφάλιση της γνησιότητας της λαϊκής θέλησης.
8. Η χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων: αναγκαίος όρος για τη διατήρηση του πλουραλισμού των πολιτικών ιδεών
9. Οι περιορισμοί που θέτει το Σ. 29 παρ. 3, (Σύνταγμα 1975)
10. Πολιτική ελευθερία και πολιτικά κόμματα

Κεφάλαιο III: Η ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ.....Σελ 40

1. Σκοποί της αναθεώρησης.

Οι σκοποί της αναθεώρησης στο πεδίο των θεσμών

Οι σκοποί της αναθεώρησης στο πεδίο της κρατικής οργάνωσης

2. Ο χαρακτήρας της αναθεώρησης

3. Η ανάγκη ανοιχτού διαλόγου.

4. Η ανάγκη διαδικαστικής πειθαρχίας.

Κεφάλαιο IV: Η ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 29 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ.....ΣΕΛ 43

1. Η Έκθεση της (πρώτης) Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος 1996

2. Οι προτάσεις Αναθεώρησης (1997)

Η πρόταση του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος για την αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος. –Εισηγητική έκθεση-Συνταγματικά Δικαιώματα - Οργάνωση και λειτουργίες της Πολιτείας

Η πρόταση της Νέας Δημοκρατίας -Εισηγητική έκθεση -

3. Οι Κατατεθείσες τροπολογίες

Τροπολογίες της Νέας Δημοκρατίας στην πρόταση της Επιτροπής αναθεώρησης του Συντάγματος.

4. Η Έκθεση της (Δεύτερης) Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος (1998)

5. Αποσπάσματα από την Συνεδρίαση Α'Θ – 24 Οκτωβρίου 2000 της 'Ζ Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων.

Εισήγηση του γενικού εισηγητή της πλειοψηφίας Ευάγγελου Βενιζέλου.

I. Το γενικό πολιτικό και συνταγματικό πλαίσιο της αναθεωρητικής διαδικασίας :

1. Αναθεώρηση συναινετική, ευρεία και συνταγματική. -2. Η λειτουργία του συνταγματικού κειμένου. -3. Αναθεώρηση και κοινή γνώμη -4. Η προστασία της διαφάνειας. - II. Αναθεώρηση και πολιτικά συστήματα : Τα πολιτικά κόμματα – Οργάνωση και λειτουργία της Βουλής (άρθρα 29 και 66- 80.) 1. Η συνταγματική θέση των πολιτικών κομμάτων. -2. Εγγυήσεις διαφάνειας.

Εισήγηση του γενικού εισηγητή της μειοψηφίας Ιωάννη Βαρβιτσιώτη.

I. Το γενικό Πλαίσιο της Αναθεώρησης του Συντάγματος. - II. Οργάνωση και Λειτουργία της Βουλής.

Εισήγηση του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας Αντώνιου Σκυλλάκου.

I. Το γενικό πλαίσιο της Αναθεώρησης του Συντάγματος. -II. Ειδικότερες παρατηρήσεις.

Εισήγηση του γενικού εισηγητή του Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου Φώτη Κούβελη.

I. Το Γενικό Πλαίσιο της Αναθεώρησης του Συντάγματος. -II. Οργάνωση και λειτουργία της Βουλής.

6. Σχέδιο αναθεώρησης διατάξεων του Συντάγματος όπως διαμορφώθηκε από την Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος.

7. Προτάσεις των κομμάτων προς την Βουλή των Ελλήνων για τις διατάξεις που έπρεπε να αναθεωρηθούν.

Η πρόταση του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος για την αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος. – Συναινετική Αναθεώρηση.

Η πρόταση της Νέας Δημοκρατίας

8. Το ψήφισμα της 'Ζ Αναθεωρητικής Βουλής .(Απρίλιος 2001)

Κεφάλαιο V: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ.....ΣΕΛ 106

1. Απολογισμός εργασιών της Ειδικής Νόμιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας

Εισήγηση της Επιτροπής επί του θέματος «Θεσμικοί κανόνες για την ίση μεταχείριση κομμάτων και υποψηφίων κατά την προεκλογική περίοδο και για τη διαφάνεια στη χρηματοδότηση»

I. Στόχοι. II. Προτάσεις: 1. Έσοδα - Δαπάνες πολιτικών κομμάτων και υποψηφίων Βουλευτών. -2. Απαγορεύσεις κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου ως προς τη διαφήμιση και προβολή.

2. Απόσπασμα από τα επίσημα Πρακτικά της ΠΝ, 11 Ιουνίου 2002, Συνεδρίασης της Ολομέλειας της Βουλής.

Χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων από το κράτος. Έσοδα και δαπάνες, προβολή δημοσιότητα και έλεγχος των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών.

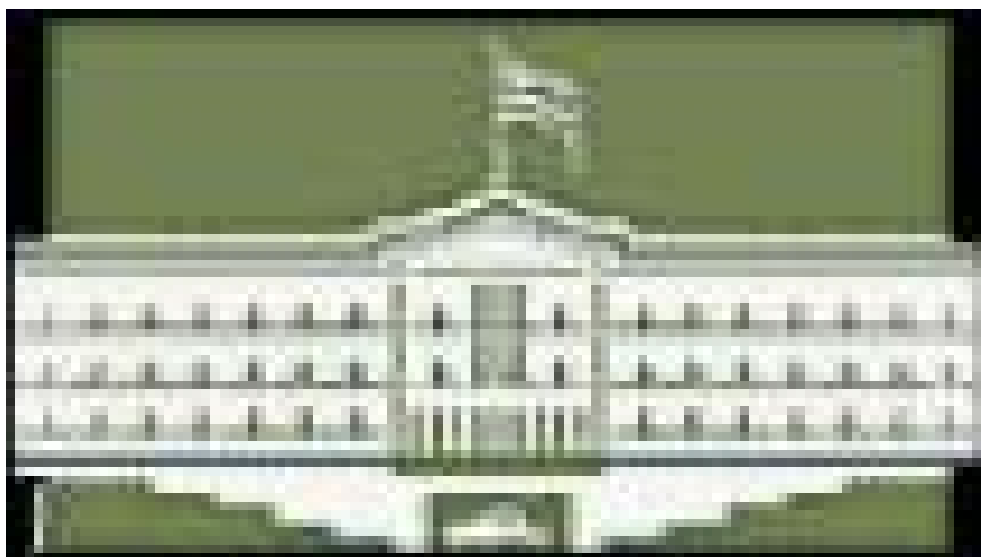
Κεφάλαιο VI: ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ και ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.....ΣΕΛ 142

Πολιτική και Εμπόριο: ο νόμος της προσφοράς και της ζήτησης.

Άρθρα Δημοσιευμένα στον Τύπο.....ΣΕΛ 152

1. Το χρονογράφημα του Νίκου Μαστορακη, στον «Αδέσμευτο Τύπο» του Δημήτρη Ριζου.

2. «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ: Η αναγκαία διαφάνεια» του Φώτη Κουβέλη

Οργάνωση και λειτουργίες της Πολιτείας

Άρθρο 29 - (Πολιτικά κόμματα)

1. Έλληνες πολίτες που έχουν το εκλογικό δικαίωμα μπορούν ελεύθερα να ιδρύουν και να συμμετέχουν σε πολιτικά κόμματα, που η οργάνωση και η δράση τους οφείλει να εξυπηρετεί την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος. Πολίτες που δεν απέκτησαν ακόμη το δικαίωμα να εκλέγουν μπορούν να συμμετέχουν στα τμήματα νέων των κομμάτων.
- **2. Τα κόμματα έχουν δικαίωμα στην οικονομική τους ενίσχυση από το Κράτος για τις εκλογικές και λειτουργικές τους δαπάνες, όπως νόμος ορίζει. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις διαφάνειας ως προς τις εκλογικές δαπάνες και γενικά την οικονομική διαχείριση των κομμάτων, των βουλευτών, των υποψηφίων βουλευτών και των υποψηφίων στην τοπική αυτοδιοίκηση όλων των βαθμών. Με νόμο επιβάλλεται ανώτατο όριο εκλογικών δαπανών, μπορεί να απαγορεύονται ορισμένες μορφές προεκλογικής προβολής και καθορίζονται οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες η παράβαση των σχετικών διατάξεων συνιστά λόγο έκπτωσης από το βουλευτικό αξίωμα με πρωτοβουλία του ειδικού οργάνου του επόμενου εδαφίου. Ο έλεγχος των εκλογικών δαπανών των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών διενεργείται από ειδικό όργανο που συγκροτείται και με τη συμμετοχή ανώτατων δικαστικών λειτουργών, όπως νόμος ορίζει. Με νόμο μπορούν να επεκταθούν οι ρυθμίσεις αυτές και στους υποψηφίους για άλλες αιρετές θέσεις.
- **3. Απαγορεύονται απολύτως οι οποιασδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος στους δικαστικούς λειτουργούς και σε όσους υπηρετούν στις ένοπλες δυνάμεις και στα σώματα ασφαλείας. Απαγορεύονται απολύτως οι οποιασδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, στους υπαλλήλους του Δημοσίου, οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή δημόσιων επιχειρήσεων ή επιχειρήσεων οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή επιχειρήσεων η διοίκηση των οποίων ορίζεται άμεσα ή έμμεσα από το Δημόσιο με διοικητική πράξη ή ως μέτοχο.

(ΣΣ Οι δύο αστερίσκοι σημειώνουν τα άρθρα, τις παραγράφους των άρθρων και τις ερμηνευτικές δηλώσεις που αναθεώρησε, καθώς και τα άρθρα και τις ερμηνευτικές δηλώσεις που πρόσθεσε με το από 6 Απριλίου 2001 Ψήφισμα η Ζ Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων).

Κεφάλαιο Ι: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα ελληνικά Συντάγματα που ίσχυσαν μέχρι το 1975 δεν πρόβλεψαν το θεσμό των πολιτικών κομμάτων, τα οποία αποτελούν τους σπουδαιότερους παράγοντες της πολιτικής ζωής στα σύγχρονα δημοκρατικά Κράτη. Μόνο τα Συντάγματα του 1925 (άρθρο 53, 64) και του 1927 (άρθρο 55, 56) αναγνώριζαν έμμεσα τα κόμματα, επιτάσσοντας τη συγκρότηση των νομοθετικών και εξεταστικών επιτροπών ανάλογα με τη δύναμη των κομμάτων. Το Σύνταγμα του 1952, δεν περιέλαβε ανάλογη ή άλλη διάταξη, που αναγνώριζε άμεσα ή έμμεσα τα κόμματα. Εντούτοις, τα κόμματα αναγνωρίστηκαν πάντοτε από τον Κανονισμό της Βουλής και την εκλογική νομοθεσία.

Το Σύνταγμα του 1975 περιέλαβε διατάξεις οι οποίες καθιερώνουν τα πολιτικά κόμματα. Πρόκειται για τις διατάξεις του άρθρου 29 που κατοχυρώνουν ιδίως την ελευθερία ιδρύσεως πολιτικών κομμάτων (παρ. 1), προβλέπουν την έκδοση νόμου για την κρατική οικονομική ενίσχυση των κομμάτων και τη δημοσιότητα των εκλογικών δαπανών τους (παρ. 2) και περιορίζουν τη κομματική δραστηριότητα των δημοσίων υπαλλήλων και των υπαλλήλων των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (παρ. 3) [παραπομπή 1]. Εξάλλου, τα πολιτικά κόμματα προβλέπονται και από άλλες διατάξεις του Συντάγματος, που προβλέπουν τη συγκρότηση της Κυβερνήσεως κατ' αρχήν από αυτά (άρθρ. 37 και 38), τη σύνθεση των κοινοβουλευτικών και των εξεταστικών επιτροπών και των Τμημάτων της Βουλής ανάλογα με τη δύναμή τους (άρθρο 68 παρ.3 και 71) και τη συμμετοχή τους στην άσκηση της νομοθετικής λειτουργίας (άρθρ.73 παρ. 4 και 76 παρ.4). Έτσι, τα πολιτικά κόμματα αποτελούν και στη Χώρα μας ένα συνταγματικό θεσμό. Πρέπει να σημειωθεί ότι το θεσμό των πολιτικών κομμάτων κατοχυρώνουν και τα Συντάγματα άλλων Χωρών, π.χ. της Ιταλίας (άρθρ.49), της Δυτικής Γερμανίας (άρθρ.21) και της Γαλλίας (άρθρο 4).

Η νομική θέση των κομμάτων καθορίζεται απευθείας από το Σύνταγμα. Τα κόμματα είναι συνταγματικά αναγκαία για τη λειτουργία του ελεύθερου δημοκρατικού πολιτεύματος. Ειδικότερα, τα κόμματα επιτελούν ένα δημόσιο λειτούργημα, συμπράττοντας στο σχηματισμό της πολιτικής θέλησης του Λαού. Ωστόσο, τα κόμματα είναι ανεξάρτητα από το Κράτος και δεν αποτελούν όργανά του. Η νομολογία του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της Δυτικής Γερμανίας

δέχεται σωστά ότι τα κόμματα είναι, κατά το άρθρο 21 του Θεμελιώδους Νόμου, «αναγκαία συστατικά στοιχεία της συνταγματικής οργάνωσης» και ότι, συνεπώς, «αυτά ασκούν λειτουργίες ενός συνταγματικού οργάνου» κατά τη σύμπραξή τους στο σχηματισμό της πολιτικής θέλησης του Λαού. Εξάλλου, ο νόμος περί πολιτικών κομμάτων της Χώρας αυτής (άρθρ.1 παρ. 1) θεωρεί τα κόμματα ως «ένα συνταγματικά αναγκαίο συστατικό στοιχείο του ελεύθερου δημοκρατικού πολιτεύματος».

Οι διατάξεις του άρθρο 29 του Συντάγματος αποτελούν μια ειδική εφαρμογή των διατάξεων του άρθρο 12 αυτού, που κατοχυρώνουν το δικαίωμα του συνεταιρισμού. Με άλλες λέξεις, οι διατάξεις του άρθρο 29 είναι **ειδικές** απέναντι στις διατάξεις του άρθρο 12 που είναι **γενικές**. Η σχέση αυτή μεταξύ των διατάξεων των δύο άρθρων προκύπτει και από την αρχική θέση των διατάξεων περί των κομμάτων στο μέρος περί των ατομικών δικαιωμάτων των Σχεδίων και αμέσως μετά τις διατάξεις του δικαιώματος του συνεταιρισμού.

Έτσι και ενόψει της συνταγματικής αποστολής των κομμάτων η νομική θέση τους ρυθμίζεται αποκλειστικά από τις διατάξεις του άρθρο 29. Συνεπώς, οι διατάξεις του άρθρο 12 και οι νομοθετικές διατάξεις που εκδίδονται κάθε φορά για την εκτέλεσή τους δεν εφαρμόζονται στα πολιτικά κόμματα, τουλάχιστον στο μέτρο που περιορίζουν την ελεύθερη ίδρυση και δράση των αυτών.

1. Διατάξεις περί πολιτικών κομμάτων περιλήφθηκαν ήδη στο άρθρο 12 του Κυβερνητικού Σχεδίου Συντάγματος Το άρθρο αυτό, όριζε τα εξής :

«1. Οι Έλληνες πολίτες έχοντας το δικαίωμα του εκλέγειν, δύνανται να ιδρύουν ελευθέρως και να μετέχουν εις πολιτικά κόμματα, η οργάνωσης και η δράση των οποίων οφείλει να υπηρετεί την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος.

2. Νόμος ορίζει τα της οργάνωσης και λειτουργίας των κομμάτων εντός δημοκρατικών πλαισίων.

3. Κόμματα, των οποίων η δράση τείνει εις ανατροπή του ελεύθερου δημοκρατικού πολιτεύματος ή εκθέτει εις κινδύνων την εδαφική ακεραιότητα της Χώρας, τίθενται εκτός νόμου δη' αποφάσεως του κατά το άρθρον 100 του παρόντος Συντάγματος Δικαστηρίου».

Η Β' Υποεπιτροπή της Συνταγματικής Επιτροπής τροποποίησε και συμπλήρωσε τις διατάξεις των παρ. 1 και 2 του άρθρου αυτού, διέγραψε τη διάταξη της παρ. 3 και πρόσθεσε μια νέα διάταξη (παρ. 3). Η Ολομέλεια της Επιτροπής υιοθέτησε αμετάβλητη τη διατύπωση του άρθρου που πρότεινε η Υποεπιτροπή και πρόσθεσε σ' αυτό

Κεφάλαιο II: ΘΕΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1. Η νομοθετική ρύθμιση των πολιτικών κομμάτων, πριν από την Αναθεώρηση του 2001.

Η σύσταση και η λειτουργία των πολιτικών κομμάτων ρυθμιζόταν από το Ν.Δ. 59/1974 «περί συστάσεως και επαναλειτουργίας πολιτικών κομμάτων», που σήμερα έχει καταργηθεί, μετά την ψήφιση του νόμου του 2002. Το άρθρο 1 του Διατάγματος αυτού [παραπομπή 2] επέτρεπε την ελεύθερη σύσταση και λειτουργία των πολιτικών κομμάτων με τον περιορισμό ότι έπρεπε να καταθέσουν στον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου δήλωση νομιμοφροσύνης στο δημοκρατικό πολίτευμα.

τη διάταξη της παρ. 3 του Κυβερνητικού Σχεδίου. Έτσι το άρθρο 12 του Σχεδίου Συντάγματος Της Επιτροπής διατυπώθηκε ως εξής :

«1. Έλληνες πολίται, έχοντες το δικαίωμα του εκλέγειν, δύνανται να ιδρύουν ελευθέρως και να συμμετέχουν εις πολιτικά κόμματα. Εις τα τμήματα νέων των κομμάτων δύνανται να μετέχουν και μη αποκτήσαντες εισέτι το δικαίωμα του εκλέγειν.

2. Νόμος ορίζει τα της δημοκρατικής οργανώσεως και λειτουργίας των κομμάτων, τα της οικονομικής από το Κράτος επιδοτήσεως αυτών και τα των εκλογικών δαπανών αυτών και των υποψηφίων βουλευτών .

3. Τα Κόμματα οφείλουν να καθιστούν δημοσία γνωστή την προέλευσιν των πόρων τους.

4. (αμετάβλητη η παρ. 3 του άρθρου 12 του Κυβερνητικού Σχεδίου)». Η Εισηγητική Έκθεση του Σχεδίου Συντάγματος Της Επιτροπής αναφέρει σχετικά τα ακόλουθα :

«Το άρθρο 12, εισάγον νέους κανόνες δια το ελληνικόν δημόσιον δίκαιον, αναγνωρίζει μαζί με τι δικαίωμα του εκλέγειν αντιπροσώπους στη Βουλήν, τους δήμους και τας κοινότητας και το δικαίωμα του ιδρύειν πολιτικά κόμματα. Εις τα ενδεχομένως ιδρυόμενα τμήματα νέων των κομμάτων δύνανται να εντάσσονται και μη αποκτήσαντες εισέτι, λόγω ηλικίας, το δικαίωμα του εκλέγειν. Το αυτό άρθρον προβλέπει ότι ο νόμος θα ορίσει τα της δημοκρατικής οργανώσεως και λειτουργίας των κομμάτων, τα της ενδεχομένης υπό το Κράτος επιδοτήσεως αυτών και τα των εκλογικών δαπανών των κομμάτων και των βουλευτών ατομικώς. Τέλος υποχρεοί τα κόμματα να καθιστούν δημοσία γνωστήν την προέλευσιν των πόρων των. Η Επιτροπή κατά πλειοψηφία διέγραψεν εκ του κυβερνητικού σχεδίου τα ακόλουθα :

α) Την αρχήν ότι όλα τα κόμματα οφείλουν να υπηρετούν την ελευθέραν λειτουργίαν του δημοκρατικού πολιτεύματος, εξ ου έπεται ότι και κόμματα μη υπηρετούντα τον σκοπόν αυτόν θα ηδύναντο να ιδρυθούν.

Η κατάθεση της δήλωσης αυτής απαιτείτο μόνο για την έναρξη της λειτουργίας του κόμματος («προ της αναλήψεως οποιασδήποτε δραστηριότητας») και όχι για την ίδρυσή τους. [παραπομπή 3] .

Τίθεται το ζήτημα, αν ο νόμος μπορούσε, υπό το ισχύον Σύνταγμα να ρυθμίζει την οργάνωση και τη λειτουργία των πολιτικών κομμάτων. Εν πρώτοις, πρέπει να παρατηρήσω ότι το άρθρο 29 του Συντάγματος, που κατοχυρώνει το θεσμό των κομμάτων, αρχικά δεν προέβλεπε την έκδοση ενός τέτοιου νόμου. Εξάλλου, την έκδοση νόμου περί οργάνωσης και λειτουργίας των κομμάτων πρόβλεπε η διάταξη του άρθρου 12 παρ. 2 των Σχεδίων Συντάγματος της Κυβέρνησης και της Συνταγματικής Επιτροπής. Από τη διαγραφή αυτή της γενικής επιφύλαξης του νόμου πρέπει να συναχθεί ότι ο συνταγματικός νομοθέτης θέλησε ν' αποκλείσει οποιαδήποτε επέμβαση της νομοθετικής λειτουργίας στην οργάνωση και τη λειτουργία των πολιτικών κομμάτων. [παραπομπή 4].

β) Ότι η οργάνωση των κομμάτων πρέπει να μην εξέρχεται των δημοκρατικών πλαισίων . εν παραγρ. 5 (4) του ίδιου άρθρου ορίζεται ότι, κόμματα αποβλέποντα εις την ανατροπήν του ελεύθερου δημοκρατικού πολιτεύματος ή θέτοντα εν κινδύνω την εδαφικήν ακεραιότητα της χώρας, τίθενται εκτός νόμου, τουτέστιν διαλύονται δι' αποφάσεως του ειδικού δικαστηρίου του άρθρου 100 του Συντάγματος».

Τα Σχέδια Συντάγματος Της Κυβέρνησης και της Επιτροπής είχαν προφανώς σαν πρότυπο τις διατάξεις του άρθρου 58 των δικτατορικών Συνταγμάτων του 1968 και 1973, πρότυπο των οποίων ήταν οι διατάξεις του άρθρου 21 του Θεμελιώδους Νόμου της Δυτικής Γερμανίας. Η Βουλή συζήτησε το άρθρο 12 του Σχεδίου Συντάγματος Επιτροπής κατά τις συνεδριάσεις της 22.4.1975 και 12 και 13.5. 1975 και ψήφισε κατά την τελευταία συνεδρίαση. Αυτή διέγραψε, μετά από επίμονη αξίωση της Αντιπολίτευσης, τις διατάξεις των παρ. 3 και 4 του άρθρου και πρόσθεσε σ' αυτό μια νέα διάταξη (παρ. 3) σχετική με την κομματική δραστηριότητα των δημοσίων υπαλλήλων και των υπαλλήλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου. Τη νέα διάταξη πρότειναν δύο τροπολογίες βουλευτών της Συμπολίτευσης της 22.4. και 12.5.1975, που τη διατύπωναν ως εξής :

«Απαγορεύεται απολύτως η συμμετοχή εις πολιτικά κόμματα των δικαστικών λειτουργούν και των δημοσίων, πολιτικών ή στρατιωτικών υπαλλήλων, ως και η ενεργός υπέρ κόμματος δράσις των υπαλλήλων Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου και Δημόσιων Επιχειρήσεων, ως και των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοικήσεως». Η Βουλή υιοθέτησε τη διάταξη με την αντικατάσταση ιδίως της φράσης «Απαγορεύεται απολύτως η συμμετοχή εις πολιτικά κόμματα...» με τη φράση «Απαγορεύονται απολύτως αι οποιαδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ πολιτικών κομμάτων ...». Η διάταξη επικρίθηκε από την Αντιπολίτευση. Το άρθρο 12, που ψηφίστηκε από τη Βουλή, ορίζει τα ακόλουθα :

Με άλλες λέξεις, το Σύνταγμα κατοχυρώνει κατ' αρχήν την «αυτονομία των κομμάτων, δηλαδή το δικαίωμα αυτών να ρυθμίζουν ελεύθερα την οργάνωση και τη λειτουργία τους. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι με μια συστατική και, σε κάθε περίπτωση, διορθωτική ερμηνεία της διάταξης του άρθρου 72 παρ. 1 μπορεί να γίνει δεκτό ότι αυτή έχει κάποιο αντικείμενο εφαρμογής. Συγκεκριμένα, η διάταξη μπορεί να ερμηνευτεί υπό την έννοια ότι αναφέρεται στο νόμο περί της κρατικής χρηματοδότησης και της δημοσιότητας των εκλογικών δαπανών των κομμάτων, που προβλέπει η διάταξη του άρθρου 29 παρ. 2. Αυτός ήταν ο μοναδικός νόμος, που προβλεπόταν από το άρθρο 29 και τον οποίο δέχτηκαν όλα τα κόμματα κατά την ψήφιση του άρθρου αυτού. Η νομοθετική επέμβαση στην οργάνωση και τη λειτουργία των κομμάτων που ψήφισε η ΠΝ Συνεδρίαση την Ολομέλειας της Βουλής (Ιούνιος 2002) ρυθμίζει με τρόπο πιο λεπτομερειακό και πιο περιοριστικό τα σχετικά με την κρατική χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, τα έσοδα και τις δαπάνες, την προβολή, τη δημοσιότητα και τον έλεγχο των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών, σε πλαίσια συνταγματικά ανεπίτρεπτά.

2. Η έννοια των πολιτικών κομμάτων.

Η συνταγματική έννοια.

Το Σύνταγμα δεν καθορίζει την έννοια του πολιτικού κόμματος και ούτε εξουσιοδοτεί τον κοινό νομοθέτη να την καθορίσει. Ο νομοθέτης μπορεί βέβαια να καθορίσει την έννοια του κόμματος ιδίως κατά τη ρύθμιση των θεμάτων που αναφέρονται στο άρθρο 29 παρ. 2 του Συντάγματος. Ο νομοθετικός όμως ορισμός του κόμματος δε δεσμεύει καθόλου τα όργανα που εφαρμόζουν το Σύνταγμα. Την έννοια του κόμματος καθορίζει ο νόμος περί πολιτικών κομμάτων της Δυτικής Γερμανίας, ο οποίος περιέλαβε τον ορισμό που επικράτησε στην επιστήμη και τη νομολογία υπό το Θεμελιώδη νόμο της Βόννης [παραπομπή 5].

«1. Έλληνες πολίται, έχοντες το δικαίωμα του εκλέγειν, δύνανται να ιδρύουν ελευθέρως και να μετέχουν εις πολιτικά κόμματα, η οργάνωσις και η δράσις των οποίων οφείλει να υπηρετεί την ελευθέραν λειτουργίαν του δημοκρατικού πολιτεύματος. Εις τα τμήματα νέων των κομμάτων δύνανται να μετέχουν και μη αποκτήσαντες εισέτι το δικαίωμα του εκλέγειν.

2. Νόμος δύναται να ορίζει την οικονομικήν υπό του Κράτους ενίσχυσιν των κομμάτων και την δημοσιότητα των εκλογικών δαπανών αυτών και των υποψηφίων βουλευτών.

Το Σύνταγμα χρησιμοποιεί τον όρο «πολιτικό κόμμα» ή απλώς «κόμμα» υπό την κρατούσα στην επιστήμη έννοιά του, δηλαδή υπό την έννοια μιας μορφής συνεταιρισμού (άρθρο 12 του Συντάγματος) που επιδιώκει πολιτικούς σκοπούς. Ειδικότερα, πολιτικό κόμμα είναι μια διαρκής ένωση Ελλήνων πολιτικών (εκλογέων), η οποία επιθυμεί να συμπράττει στο σχηματισμό της πολιτικής θέλησης του Λαού και ιδίως να μετέχει στις κάθε φορά διενεργούμενες κοινοβουλευτικές εκλογές για την πραγματοποίηση του πολιτικού προγράμματός της. Έτσι, τα ουσιώδη εννοιολογικά στοιχεία του κόμματος είναι:

- α) μια διαρκής ένωση Ελλήνων πολιτών (εκλογέων),
- β) η σύμπραξη αυτή στο σχηματισμό της πολιτικής θέλησης του Λαού και ιδίως η συμμετοχή της στις κάθε φορά διενεργούμενες κοινοβουλευτικές εκλογές και
- γ) ένα ορισμένο πολιτικό πρόγραμμα. Εκτός από τα στοιχεία αυτά είναι αυτονόητη και μια ορισμένη οργάνωση της ένωσης πολιτών.

3. Απαγορεύονται απολύτως αι υπέρ πολιτικών κομμάτων οιασδήποτε μορφής εκδηλώσεις των δικαστικών λειτουργιών, των στρατιωτικών εν γένει και των οργάνων των Σωμάτων Ασφαλείας και των δημοσίων υπαλλήλων ως και η ενεργός υπέρ κόμματος δράσις των υπαλλήλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου και των δημοσίων επιχειρήσεων, ως και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως». Το άρθρο μεταφέρθηκε από την ειδική Επιτροπή της Βουλής στο τρίτο μέρος του ισχύοντος Συντάγματος, που έχει τον τίτλο «Οργάνωσις και Λειτουργία της πολιτείας», και αποτέλεσε το άρθρο 29 αυτού (Σύνταγμα 1975)».

2. « 1. Από της ενάρξεως της ισχύος του παρόντος νομοθετικού διατάγματος επιτρέπεται ελευθέρως η σύστασις πολιτικών κομμάτων, ως και η επαναλειτουργία τοιούτων διαλυθέντων κατά το παρελθόν καθ' οιονδήποτε τρόπον ή των οποίων η λειτουργία και δράσις διεκόπη ή ανεστάλη.

2. Τα πολιτικά κόμματα, υφιστάμενα ή εφεξής ιδρυόμενα, υποχρεούνται όπως προ της αναλήψεως οιασδήποτε δραστηριότητος καταθέσουν εις τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου δήλωσιν του Αρχηγού ή της Διοικήσεως Επιτροπής αυτών περιλαμβάνουσα ότι αι αρχαί του κόμματος ανατίθενται προς πάσαν ενέργειαν αποσκοπούσαν εις την βία κατάληψιν της εξουσίας ή την ανατροπήν του ελευθέρου δημοκρατικού πολιτεύματος.

3. Από της καταθέσεως της κατά την προηγούμενην παράγραφον δηλώσεως ουδείς περιορισμός υφίσταται ως προς την λειτουργίαν και την δράσιν των πολιτικών κομμάτων εντός του πλαισίου του πολιτεύματος πλην των απορρεόντων εκ των εκάστοτε γενικώς ισχυουσών συνταγματικών και νομοθετικών διατάξεων».

3. Το άρθρο 3 του Διατάγματος κατάργησε το Ν.Δ. 800/1971 «περί πολιτικών κομμάτων» και των Α.Ν. 509/1948 «περί μέτρων ασφαλείας του Κράτους κ.λπ.»

Οι σκοποί των κομμάτων είναι πολιτικοί. Συγκεκριμένα, τα κόμματα συμπράττουν στο σχηματισμό της πολιτικής θέλησης του Λαού [παραπομπή 6]. Αυτό ορίζει ρητά η διάταξη του άρθρ.21 παρ.1 εδ.ά του Θεμελιώδους Νόμου της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Η σπουδαιότερη αποστολή των κομμάτων είναι η συμμετοχή τους στις κοινοβουλευτικές εκλογές που διεξάγονται κάθε φορά και η εκπροσώπηση του Εκλογικού Σώματος στο Κοινοβούλιο. Την αποστολή αυτή των κομμάτων ορίζει ρητά το άρθρο 4 του γαλλικού Συντάγματος. Αξιοσημείωτη είναι εν προκειμένω και η διάταξη του άρθρο 2 παρ.2 του δυτικογερμανικού νόμου περί πολιτικών κομμάτων, κατά την οποία μια ένωση χάνει τη νομική θέση του κόμματος, όταν αυτή δεν πήρε μέρος με δικούς της συνδυασμούς για έξι χρόνια στις εκλογές της Ομοσπονδιακής Βουλής ή της Βουλής της ομόσπονδης Χώρας.

Η συνταγματικότητα των σκοπών του κόμματος και των μέσων που χρησιμοποιούνται για την πραγματοποίησή τους δεν αποτελεί ουσιώδες εννοιολογικό στοιχείο αυτού. Η διάταξη του άρθρ.29 παρ. 1 εδ.ά του Συντάγματος ορίζει βέβαια ότι η οργάνωση και η δράση των κομμάτων «οφείλει να εξυπηρετεί την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος». Εντούτοις, η διάταξη αυτή δεν έχει καμιά νομική σημασία ενόψει του γεγονότος, ότι το Σύνταγμα δεν προβλέπει ούτε το όργανο που θα έκρινε τη συμμόρφωση των κομμάτων μ' αυτή, ούτε οποιαδήποτε κύρωση για την περίπτωση της παραβίασής της. Η διάταξη είχε νομική σημασία μόνο στο Κυβερνητικό Σχέδιο Συντάγματος, που περιελάμβανε και τη διάταξη περί διαλύσεως των αντιδημοκρατικών κομμάτων με απόφαση του Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου. Η Συνταγματική Επιτροπή διέγραψε τη διάταξη περί της δημοκρατικής οργάνωσης και δράσης των κομμάτων, αλλά διατήρησε τη διάταξη περί της διαλύσεως των αντιδημοκρατικών κομμάτων.

-
4. Απόφαση 2145/1979 του Σ.τ.ε. : «...Η γνώμη αυτή (της πλειοψηφίας των μελών του Δικαστηρίου) δέχεται ότι η ερμηνεία των ανωτέρω παρατεθεισών διατάξεων του Συντάγματος, άρα και των συναφών νόμων πρέπει να είναι στενή διότι εκ των εν τη αναθεωρητική Βουλή συζητήσεων επί του σχεδίου του νυν άρθρου 29 του Συντάγματος προκύπτει σαφής και έντονος πρόθεσις αποφυγής, όσο το δυνατόν περισσότερο, θεσπίσεως κανόνων ρυθμιζόντων την εμφάνισιν, οργάνωσιν και λειτουργίαν των κομμάτων ίνα αποφευχθή πάσα επέμβασις εις την ελευθερίαν των. Εις την πρόθεσιν ταύτην οφείλεται και το ότι τελικώς απηλείφθει η εν τω αρχικώ σχεδίω του άρθρου υφισταμένη πρόβλεψις εκδόσεως νόμου περί οργανώσεως και λειτουργίας των κομμάτων...»

Η Επιτροπή εσφαλμένως συνήγαγε από τη διαγραφή της διάταξης περί της δημοκρατικής οργάνωσης και δράσης των κομμάτων ότι θα μπορούσαν να ιδρυθούν ακόμη και κόμματα που δεν εξυπηρετούν την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος, γιατί το Σχέδιό της περιέλαβε τη διάταξη περί διαλύσεως των αντιδημοκρατικών κομμάτων.

Το ισχύον Σύνταγμα έκανε το αντίστροφο: Περιέλαβε μεν τη διάταξη περί της δημοκρατικής οργάνωσης και δράσης των κομμάτων, όχι όμως και τη διάταξη περί της διάλυσης των αντιδημοκρατικών κομμάτων. Έτσι η διάταξη του άρθρ.29 παρ. 1 εδ.ά του Συντάγματος είναι μια ατελής διάταξη, που εκφράζει απλώς μια ευχή του συνταγματικού νομοθέτη (*lex imperfecta*). Η διάταξη καλύπτει, όπως προανέφερα, το πολύ το Ν.Δ. 59/1974 ή το νόμο του 2002, η παράβαση όμως των οποίων σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να επιφέρει τη διάλυση του κόμματος.

Πρέπει να προσθέσω ότι και υπό το Θεμελιώδη Νόμο της Δυτικής Γερμανίας, ο οποίος προβλέπει τη διάλυση των αντισυνταγματικών κομμάτων με απόφαση του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου, επικράτησε η άποψη ότι η συνταγματικότητα του κόμματος δεν αποτελεί ουσιώδες εννοιολογικό στοιχείο αυτού, γιατί ακόμα και το αντισυνταγματικό κόμμα υπάρχει και λειτουργεί μέχρι τη διάλυσή του από το Συνταγματικό Δικαστήριο.

3. Η ελευθερία ιδρύσεως πολιτικών κομμάτων και συμμετοχής σ' αυτά, (άρθρο 29 παρ.1) σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1975.

Η διάταξη του άρθρου 29 παρ. 1 εδ. ά του Συντάγματος, που διατηρήθηκε ως έχει και μετά την αναθεώρηση του 2001, κατοχυρώνει την ελευθερία ίδρυσης πολιτικών κομμάτων και συμμετοχής σ' αυτά: «Έλληνες πολίτες που έχουν το εκλογικό δικαίωμα μπορούν ελεύθερα να ιδρύουν και να συμμετέχουν σε πολιτικά κόμματα ...». Η διάταξη κατοχυρώνει την ελευθερία ίδρυσης πολιτικών κομμάτων και συμμετοχής σ' αυτά ως ένα ατομικό δικαίωμα μόνο υπέρ των Ελλήνων πολιτών. Πράγματι, η ελευθερία αυτή αποτελεί μια ειδική περίπτωση εφαρμογής του γενικού ατομικού δικαιώματος του συνεταιρισμού, που κατοχυρώνεται υπέρ των Ελλήνων από τη διάταξη του άρθρου 12 του Συντάγματος. Έτσι, η διάταξη του άρθρου 29 παρ.1 εδ. α' είναι ειδική (*lex specialis*) απέναντι στη γενική διάταξη του άρθρ. 12 παρ.1 (*lex*

generalis). Η ελευθερία της ίδρυσης πολιτικών κομμάτων θα συναγόταν αναμφίβολα από τη διάταξη του άρθρου 12 παρ.1, αν αυτή δεν κατοχυρωνόταν από τη διάταξη του άρθρου 29 παρ.1 εδ.ά. Η φύση αυτή της ελευθερίας ίδρυσης πολιτικών κομμάτων ως ενός ατομικού δικαιώματος απέναντι στο γενικό ατομικό δικαίωμα του συνεταιρισμού προκύπτει και από την αρχική θέση των διατάξεων του άρθρου 29. Την ελευθερία ιδρύσεως πολιτικών κομμάτων κατοχυρώνουν επίσης τα ισχύοντα Συντάγματα της Γαλλίας (άρθρο 4 παρ. 2), της Δυτικής Γερμανίας (άρθρο 21 παρ. 1 εδ. β) και της Ιταλίας (άρθρο 49).

Από τη διάταξη του άρθρου 29 παρ. 1 εδ.ά του Συντάγματος συνάγεται ότι το Σύνταγμα κατοχυρώνει τη δυνατότητα ύπαρξης πολλών κομμάτων. Για το λόγο αυτό και οι λοιπές διατάξεις του άρθρου, καθώς και οι διατάξεις των άρθρων 37, 38, 68 παρ.3, 73 παρ.4 και 76 παρ.4, μιλούν για κόμματα και όχι για κόμμα. Η δυνατότητα υπάρξεως πολλών κομμάτων είναι αυτονόητη στα καπιταλιστικά δημοκρατικά Κράτη (πολυκομματικά Κράτη). Αντίθετα, στα σοσιαλιστικά Κράτη αναγνωρίζεται κατ' αρχήν η ύπαρξη μόνο ενός κόμματος (του κομμουνιστικού). Για το λόγο αυτό τα Κράτη αυτά λέγονται μονοκομματικά.

Η διάταξη του άρθρου 29 παρ. 1 εδ.ά του Συντάγματος κατοχυρώνει το δικαίωμα ίδρυσης πολιτικών κομμάτων και συμμετοχής σ' αυτά μόνο υπέρ των ελλήνων πολιτών που έχουν το εκλογικό δικαίωμα, δηλαδή μόνο υπέρ των εκλογέων. Οι Έλληνες πολίτες, που δεν απέκτησαν το εκλογικό δικαίωμα λόγω της μη συμπληρώσεως της νόμιμης ηλικίας, μπορούν, κατά τη διάταξη του άρθρ.29 παρ.1 εδ. β, «να συμμετέχουν στα τμήματα νέων των κομμάτων». Οι εν λόγω διατάξεις δεν κατοχυρώνουν το δικαίωμα ίδρυσης πολιτικών κομμάτων και συμμετοχή σ' αυτά και υπέρ των αλλοδαπών. Αντίθετα, ο δυτικογερμανικός νόμος περί πολιτικών κομμάτων (άρθρο 2 παρ 3) δεν

-
5. Άρθρο 2 παρ. 1 : «Κόμματα είναι ενώσεις πολιτών, οι οποίες επιθυμούν διαρκώς ή για μακρό χρόνο να επηρεάζουν το σχηματισμό της πολιτικής θέλησης στο πεδίο του Ομοσπονδιακού Κράτους ή μίας χώρας και να συμπράττουν στην αντιπροσωπεία του Λαού στην Ομοσπονδιακή Βουλή τη Βουλή μιας Χώρας, εφόσον αυτές ενόψει της συνολικής εικόνας των πραγματικών σχέσεων, ιδίως της έκτασης «και της σταθερότητας της οργάνωσής τους, του αριθμού των μελών τους και της εμφάνισής τους στη δημοσιότητα παρέχουν επαρκή εγγύηση για την σοβαρότητα της επιδίωξης αυτής».

απαγορεύει, υπό τη διαφορετική διατύπωση του άρθρ.21 παρ. 1 εδ. β του Θεμελιώδους Νόμου της Βόννης, τη συμμετοχή των αλλοδαπών στα πολιτικά κόμματα. Πράγματι, ο νόμος αυτός δε θεωρεί ως κόμματα μόνο τις πολιτικές ενώσεις, τα μέλη ή τα μέλη της διοικήσεως των οποίων είναι κατά πλειοψηφία αλλοδαποί.

Οι διατάξεις του άρθρ.29 παρ. 1 του Συντάγματος κατοχυρώνουν προφανώς το δικαίωμα ίδρυσης πολιτικών κομμάτων και συμμετοχής σ' αυτά μόνο απέναντι στο Κράτος και στους άλλους φορείς δημόσιας εξουσίας και όχι απέναντι και στα κόμματα. Με άλλες λέξεις, το δικαίωμα αυτό δεν έχει τριτενέργεια ενόψει της διατύπωσης των ερμηνευμένων συνταγματικών διατάξεων. Συνεπώς, τα κόμματα μπορούν με τα καταστατικά τους ν' απαγορεύουν τη συμμετοχή ορισμένων πολιτών σ' αυτά. Η διάταξη του άρθρ.29 παρ. 3 του Συντάγματος απαγορεύει την κομματική δράση των δημοσίων υπαλλήλων, των υπαλλήλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου και των δημοσίων επιχειρήσεων. Στο Σύνταγμα του 1975 αναφέρεται: «Απαγορεύονται απολύτως οι οποιασδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ πολιτικών κομμάτων στους δικαστικούς λειτουργούς, στους στρατιωτικούς γενικά, στα όργανα των σωμάτων ασφαλείας και στους δημόσιους υπαλλήλους, καθώς και η ενεργός δράση υπέρ οποιουδήποτε κόμματος στους υπαλλήλους νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, των δημοσίων επιχειρήσεων και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης». Η διάταξη, όμως, αυτή, όπως ήταν διατυπωμένη, περιόριζε το ατομικό δικαίωμα της εκδήλωσης των κομματικών φρονημάτων των δημοσίων υπαλλήλων, που συνάγεται από τη διάταξη της παρ. 1 του ίδιου άρθρου του Συντάγματος και, σε κάθε περίπτωση, από το άρθρο 14 παρ. 1 αυτού.

Η απόφαση 4073/1979 της Ολομέλειας του Σ.τ.ε. νομολόγησε ότι από τις διατάξεις του Συντάγματος περί πολιτικών κομμάτων και ιδίως του άρθρου 29 παρ. 1 «προκύπτει ότι σκοπός των κομμάτων εις την λειτουργίαν του δημοκρατικού πολιτεύματος είναι η διάδοσις των πολιτικών των ιδεών και του πολιτικού των προγράμματος και η εν τη Βουλή και τη Κυβερνήσει, δι' ασκήσεως Κυβερνητικού έργου ή δι' ελέγχου της Κυβερνήσεως, κατά περίπτωσιν, επίδρασης επί την διαμόρφωσιν της κρατικής δραστηριότητος συμφώνως προς τας πολιτικές των ιδέας και το πολιτικόν των πρόγραμμα, μη περιλαμβανομένης και της δι' αιτήσεως ακυρώσεως επιδιώξεως της εξαφανίσεως παρανόμων διοικητικών πράξεων αντίθετων προς τας πολιτικές ιδέας και το πρόγραμμά των, έστω και αν αυται, εκ του αντικειμένου των συνάπτονται προς γενικότερα και ζωτικής σημασίας ζητήματα, εφ' όσον εξ αυτών δεν θίγεται αμέσως η δράσις του κόμματος ως φορέως συλλογικής δραστηριότητος».

[παραπομπή 8], δεν απαγόρευε τη συμμετοχή των δημόσιων υπαλλήλων και των υπαλλήλων των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου και των δημόσιων επιχειρήσεων σε πολιτικά κόμματα. Για τους λόγους αυτούς και κρίθηκε αναθεωρητέα και τελικώς αναθεωρήθηκε το 2001. Υπέρ της απόψεως αυτής συνηγορεί πρόδηλα και η διαγραφή της διάταξης των τροπολογιών που απαγόρευε τη συμμετοχή των δημοσίων υπαλλήλων σε πολιτικά κόμματα. Η διάταξη απαγόρευε μόνο τις «οποιοσδήποτε μορφής εκδηλώσεις» των δημόσιων υπαλλήλων υπέρ πολιτικών κομμάτων και την «ενεργό δράση» των υπαλλήλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου και των δημόσιων επιχειρήσεων υπέρ αυτών. Δεν μπορώ ν' αντιληφθώ το λόγο, για τον οποίο η διάταξη διέκρινε εν προκειμένω μεταξύ των δημόσιων υπαλλήλων και των υπαλλήλων των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου. Γιατί και οι δύο αυτές κατηγορίες των υπαλλήλων είναι όργανα της εκτελεστικής λειτουργίας, υπόκεινται στο ίδιο συνταγματικό και νομοθετικό καθεστώς και είναι «εκτελεστές της θέλησης του Κράτους και υπηρετούν το Λαό» (άρθρο 103 Συντάγματος). Άλλωστε, η διάκριση μεταξύ των «οποιοσδήποτε μορφής εκδηλώσεων» και της «ενεργούς δράσεως» είναι δυσχερής, αν όχι αδύνατη. Η διάταξη δεν διακρίνει αν η απαγορευμένη κομματική δραστηριότητα των υπαλλήλων αναπτύσσεται κατά την άσκηση των υπηρεσιακών καθηκόντων τους ή έξω από τους χώρους της υπηρεσίας τους. Μια τέτοια διάκριση δε βρίσκει κανένα έρεισμα ούτε στη διατύπωση ούτε στο σκοπό της διάταξης που, μαζί με τις διατάξεις των άρθρο 56 παρ. 1 και 103 παρ. 1 εδ.ά του Συντάγματος, αποβλέπει στη κατοχύρωση της πολιτικής ουδετερότητας των υπαλλήλων. Η διάταξη του άρθρο 18 παρ. 3 του Ν. 1735/1987 περιόρισε, ωστόσο, την απαγόρευση της κομματικής δραστηριότητας των υπαλλήλων μόνο κατά την άσκηση των καθηκόντων τους : «Οι εκδηλώσεις και η δράση των δημοσίων πολιτικών υπαλλήλων υπέρ πολιτικών κομμάτων κατά την άσκηση των υπηρεσιακών τους καθηκόντων απαγορεύεται». Η διάταξη αυτή εφαρμόζεται, κατά τη διάταξη της παρ. 8 του ίδιου άρθρου, και στους τακτικούς υπαλλήλους όλων των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, καθώς και «στο προσωπικό με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου του Δημοσίου, των ν.π.δ.δ. και Ο.Τ.Α. που κατέχει οργανικές θέσεις». Οι διατάξεις αυτές είναι προφανώς αντισυνταγματικές τόσο ως προς τον περιορισμό της απαγόρευσης της κομματικής δράσης των δημοσίων πολιτικών υπαλλήλων και των υπαλλήλων των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου μόνο κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, όσο και ως προς την επέκταση της απαγόρευσης και στο προσωπικό με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου.

Η διάταξη του άρθρο 29 παρ. 3 του Συντάγματος 1975 ήταν βέβαια εξαιρετική, αφού περιόριζε, όπως προανέφερα, ένα ατομικό

δικαίωμα των υπαλλήλων, και σαν τέτοια πρέπει να ερμηνεύεται στενά. Εντούτοις, ακόμη και μια τέτοια ερμηνεία της διάταξης δε κάλυπτε τον επίμαχο νομοθετικό περιορισμό της απαγόρευσης ενόψει της σαφούς διατύπωσης και της ratio αυτής, ενώ η αντισυνταγματικότητα της επέκτασης της απαγόρευσης και στο προσωπικό με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ήταν αναμφίβολη. Η ερμηνευμένη συνταγματική διάταξη δεν περιλάμβανε την επιφύλαξη του νόμου, η οποία, πάντως, δε θα μπορούσε να καλύψει την επέκταση της απαγόρευσης σε πρόσωπα που δεν αναφέρονταν σ' αυτή. Η ερμηνευμένη διάταξη του Συντάγματος δεν απαγόρευε την κομματική δραστηριότητα των «δημόσιων λειτουργών» υπό τη στενή έννοια, με την οποία ο όρος αυτός χρησιμοποιείται από το άρθρο 56 παρ. 1 του Συντάγματος. Σε κάθε περίπτωση, η διάταξη δεν ίσχυε για τους καθηγητές των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων ενόψει της διάταξης του άρθρου 56 παρ 2 του Συντάγματος.

Η διάταξη του άρθρου 29 του Συντάγματος 1975 δεν εξουσιοδοτούσε τον κοινό νομοθέτη να περιορίζει με οποιαδήποτε τρόπο την ελευθερία ίδρυσης πολιτικών κομμάτων. Πράγματι, η διάταξη αυτή κατοχύρωνε το ατομικό δικαίωμα ίδρυσης πολιτικών κομμάτων χωρίς την επιφύλαξη του νόμου, δηλαδή απόλυτα απέναντι στη νομοθετική λειτουργία. Συνεπώς, ο νόμος δε μπορούσε να θεσπίζει οποιεσδήποτε τυπικές ή ουσιαστικές προϋποθέσεις για την ίδρυση πολιτικού κόμματος, π.χ. την τήρηση μιας ορισμένης διαδικασίας ενώπιον οποιουδήποτε κρατικού οργάνου ή την ύπαρξη ενός ορισμένου αριθμού ιδρυτικών μελών. Ο μοναδικός συνταγματικά επιτρεπτός περιορισμός των πολιτικών κομμάτων ήταν η κατάθεση της δήλωσης νομιμοφροσύνης στο δημοκρατικό πολίτευμα, που καθιερώθηκε από το Ν.Δ. 59/2974 και η οποία όμως αφορούσε την ίδρυση των κομμάτων.

Τα πολιτικά κόμματα δεν είναι νομικά πρόσωπα υπό τη γενική έννοιά τους (π.χ. άρθρο 61 Α.Κ.), αφού καμιά διάταξη του Συντάγματος ή νόμου δεν αναγνωρίζει ρητά μια τέτοια νομική προσωπικότητα σ' αυτά. Εξάλλου, τα κόμματα δεν μπορούν, νομίζω, ν' αποκτήσουν νομική προσωπικότητα με την τήρηση των διατάξεων των άρθρ.78-83 του Αστικού Κώδικα περί των σωματείων. Γιατί οι διατάξεις αυτές και οι διατάξεις περί σωματείων γενικά δεν συμβιβάζονται με το άρθρο 29 παρ 1 του Συντάγματος. Η αντίθετη άποψη υποστηρίχτηκε και μπορούσε να υποστηριχτεί υπό την ισχύ των προηγούμενων Συνταγμάτων, που δεν περιελάμβαναν ειδικές διατάξεις περί κομμάτων και τα οποία, συνεπώς, τα προστάτευαν με τις γενικές διατάξεις τους περί δικαιώματος του συνεταιρισμού. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό του Συντάγματος θα ήταν μια νομοθετική διάταξη, η οποία θα όριζε, για παράδειγμα, ότι τα

κόμματα αποκτούν νομική προσωπικότητα με την υποβολή της δηλώσεως νομιμοφροσύνης στο δημοκρατικό πολίτευμα που προβλέπει το Ν.Δ. 59/1974. Τα κόμματα έχουν αυτοδικαίως από την ίδρυσή τους μόνο μια περιορισμένη νομική προσωπικότητα, η οποία είναι αναγκαία για την πραγματοποίηση της συνταγματικής αποστολής τους. Ειδικότερα, τα κόμματα είναι φορείς των ειδικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, που καθιερώνονται ρητά από το Σύνταγμα και τους νόμους.

4. Η αρχή της ίσης μεταχείρισης των πολιτικών κομμάτων.

Η συνταγματική θεμελίωση της αρχής

Η αρχή της ίσης μεταχείρισης των πολιτικών κομμάτων δεν καθιερώνεται ρητά από το Σύνταγμα. Η ισχύς της αρχής αυτής είναι, ωστόσο, αναμφίβολη. Αναμφίβολη είναι μόνο η συνταγματική θεμελίωση της αρχής. Πράγματι, η αρχή αυτή αποτελεί αυτονόητη αρχή του δημοκρατικού πολιτεύματος. Συγκεκριμένα, η αρχή αυτή προκύπτει αναμφίβολα από τη διάταξη του άρθρου 29 παρ. 1 εδ.ά του ελληνικού Συντάγματος, η οποία κατοχυρώνει την ελευθερία ίδρυσης πολιτικών κομμάτων. Με την ελευθερία αυτή είναι κατ' αρχήν αναγκαστικά συνυφασμένη η πλήρης ισοτιμία των κομμάτων κατά τη σύμπραξή τους στο σχηματισμό της πολιτικής θέλησης του Λαού. Η θεμελίωση της αρχής στη ή και στη γενική αρχή της ισότητας, που καθιερώνεται από τη διάταξη του άρθρ.4 παρ. 1 του Συντάγματός μας, είναι δυσχερής. Γιατί από τη μια μεριά η σαφής διατύπωση της συνταγματικής αυτής διάταξης αποκλείει την εφαρμογή της αρχής της ισότητας στις ενώσεις προσώπων με ή χωρίς νομική προσωπικότητα. Και από την άλλη, το ελληνικό Σύνταγμα δεν περιέχει διάταξη ανάλογη με τη διάταξη του άρθρου 19 παρ. 3 του Θεμελιώδους Νόμου της Βόννης που επεκτείνει κατ' αρχήν την ισχύ των διατάξεων περί ατομικών δικαιωμάτων και στα νομικά πρόσωπα.

-
7. Οι δικαστικοί λειτουργοί, οι στρατιωτικοί γενικά και τα όργανα των σωμάτων ασφαλείας είναι δημόσιοι υπάλληλοι και γι' αυτό είναι περιττή η ρητή αναφορά τους στη διάταξη μαζί με τους «δημοσίους υπαλλήλους». Εξάλλου, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοικήσεως περιλαμβάνονται στα «νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου» και, συνεπώς, θα έπρεπε ή να μην αναφερθούν καθόλου ή ν' αναφερθούν μετά τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και όχι μετά τις δημόσιες επιχειρήσεις.

Η επέκταση της αρχής της ισότητας και στις ενώσεις προσώπων με ή χωρίς νομική προσωπικότητα με μια ευρεία ερμηνεία (διασταλτική ή ανάλογη εφαρμογή) της διάταξης του άρθρου 4 παρ 1 ή με μια τεολογική ερμηνεία της διάταξης του άρθρου 12 παρ. 1 του Συντάγματος (δικαίωμα σύστασης συνεταιρισμών) δεν είναι εν προκειμένω καθόλου αναγκαία ενόψει της ειδικής διάταξης του άρθρου 29 παρ. 1 εδ.ά αυτού, η οποία καλύπτει πλήρως την αρχή της ίσης μεταχείρισης των πολιτικών κομμάτων.

Η έννοια και οι επιτρεπτοί περιορισμοί της αρχής

Η αρχή επιτάσσει την ίση μεταχείριση των κομμάτων από τους φορείς της δημόσιας εξουσίας κατά τη σύμπραξή τους στο σχηματισμό της πολιτικής θέλησης του Λαού. Δεδομένου ότι η πολιτική θέληση του Λαού σχηματίζεται κυρίως κατά τις κοινοβουλευτικές εκλογές, η αρχή επιβάλλει τη νομοθετική κατοχύρωση των ίσων ευκαιριών όλων των κομμάτων κατά την εκλογική διαδικασία για τη διεκδίκηση των ψήφων των εκλογέων.

Η αρχή απαιτεί, προπαντός, την ίση μεταχείριση των κομμάτων κατά την διενέργεια των δημόσιων παροχών σ' αυτά και ιδίως κατά την κρατική χρηματοδότησή τους και τη χρησιμοποίηση των κρατικών μαζικών μέσων ενημέρωσης (ραδιοφωνίας και τηλεόρασης). Οποσδήποτε, η αρχή δεν επιτάσσει τη νομοθετική εξισορρόπηση των πραγματικών διαφοροποιήσεων των ανταγωνιστικών ευκαιριών των κομμάτων που στηρίζονται στη διαφορετική κοινωνιολογική συγκρότηση τους . Απαγορεύει όμως μια νομοθετική ρύθμιση που οξύνει τις πραγματικές αυτές διαφοροποιήσεις των ανταγωνιστικών ευκαιριών.

Η έννοια της αρχής είναι διαφορετική από την έννοια της βασικής αρχής της ισότητας. Ειδικότερα η αρχή της ίσης μεταχείρισης των κομμάτων απαιτεί τη μεγαλύτερη δυνατή «τυπική» ισότητα, περιορίζοντας τη διακριτική ευχέρεια της δημόσιας εξουσίας για την καθιέρωση περιορισμών αυτής περισσότερο από τη γενική αρχή της ισότητας.

Η νομολογία του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας θεωρεί τη «σημασία των κομμάτων ως το αποκλειστικό κριτήριο της διαφορετικής τους μεταχείρισης από την δημόσια εξουσία». Το Δικαστήριο δεσμεύει ως παράγοντες, που λαμβάνονται υπόψη κατά τον καθορισμό της

«σημασίας» ενός κόμματος, το αποτέλεσμα των τελευταίων κοινοβουλευτικών εκλογών, το χρόνο της ύπαρξης, τη συνέχεια, τον αριθμό των μελών, την έκταση και τη διεύρυνση του οργανωτικού δικτύου, την εκπροσώπηση στο Κοινοβούλιο και τη συμμετοχή αυτού στην Κυβέρνηση. Τη σημασία των κομμάτων ως αποκλειστικό κριτήριο της διαφοροποίησής τους καθιέρωσε στη συνέχεια ο νόμος περί κομμάτων της εν λόγω Χώρας [παραπομπή 9], ο οποίος αναφέρει ενδεικτικά ως μέσα καθορισμού αυτής τα αποτελέσματα των προηγούμενων κοινοβουλευτικών εκλογών και την κοινοβουλευτική εκπροσώπηση των κομμάτων. Ανάλογο κριτήριο διαφοροποίησης των κομμάτων καθιερώνεται από την ελληνική νομοθεσία και θεωρείται από τη νομολογία ως συνταγματικά επιτρεπτό για την κρατική χρηματοδότησή τους και την παρουσίαση του προεκλογικού αγώνα τους από την κρατική ραδιοφωνία και την τηλεόραση [παραπομπή 10].

5. Η κρατική οικονομική ενίσχυση των πολιτικών κομμάτων, (άρθρο 29 παρ2) Σύνταγμα του 1975

Η διάταξη του άρθρο 29 παρ. 2 του Συντάγματος προέβλεπε την έκδοση Νόμου περί της κρατικής οικονομικής ενίσχυσης των κομμάτων και της δημοσιότητας των εκλογικών δαπανών αυτών και των υποψηφίων βουλευτών. Ειδικότερα, η διάταξη αυτή όριζε τα εξής : «Νόμος μπορεί να ορίζει την οικονομική ενίσχυση των κομμάτων από το Κράτος και τη δημοσιότητα των εκλογικών δαπανών των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών». Όπως προκύπτει και από τη διατύπωση της διάταξης («μπορεί»), η έκδοση του νόμου αυτού ήταν δυνατή και όχι υποχρεωτική. Έτσι, επιτρεπόταν ακόμα και μια γενική κρατική χρηματοδότηση των κομμάτων, η οποία δε θα ήταν αυτονόητη χωρίς τη διάταξη. Το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο της Δυτικής Γερμανίας, ο Θεμελιώδης νόμος της οποίας δεν περιλαμβάνει ανάλογη διάταξη, θεώρησε αντίθετη με τις διατάξεις των άρθρο 20 παρ. 2 (αρχή λαϊκής κυριαρχίας) και 21 παρ. 1 (πολιτικά κόμματα) αυτού μια γενική κρατική χρηματοδότηση των κομμάτων και συνταγματικά επιτρεπτή μόνο την απόδοση αναγκαίων εκλογικών δαπανών τους.

Το θέμα ρύθμισε ήδη ο ν. 1443/1984 («Οικονομική ενίσχυση των πολιτικών κομμάτων και άλλες διατάξεις»). Ο νόμος αυτός καθιερώνει τη γενική κρατική χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, που συμμετέχουν στην ανάδειξη των μελών της Βουλής (άρθρο 1 παρ 1). Ο νόμος καθιερώνει δύο προϋποθέσεις, που οφείλουν να συγκεντρώνουν και την κοινοβουλευτική τα πολιτικά κόμματα για τη χρηματοδότησή

τους από το Κράτος. Ειδικότερα, δικαιούνται την κρατική οικονομική ενίσχυση τα πολιτικά κόμματα, που μετείχαν στις τελευταίες, κάθε φορά γενικές βουλευτικές εκλογές, είτε αυτοτελώς με την κατάρτιση συνδυασμών τουλάχιστον στα 2/3 των εκλογικών περιφερειών της Χώρας και έλαβαν τουλάχιστον το 3 % του συνόλου των έγκυρων ψήφων, είτε με συνασπισμούς με άλλα κόμματα, που κατάρτισαν συνδυασμούς τουλάχιστον στα 2/3 των εκλογικών περιφερειών της Χώρας και έλαβαν τουλάχιστον το 5 % του συνόλου των έγκυρων ψήφων προκειμένου για συνασπισμό δύο κομμάτων και 6 % προκειμένου για συνασπισμό περισσότερων κομμάτων (άρθρο 2 παρ. 1). Τα κόμματα, που συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις αυτές, προσδιορίζονται, κάθε φορά, από την Ανώτατη Εφορευτική Επιτροπή του άρθρου 91 του Εκλογικού Κώδικα (άρθρο 2 παρ. 2). – Το συνολικό ποσό της χρηματοδότησης για κάθε χρόνο ορίζεται σε ποσοστό ένα τοις χιλίους (0,001) του συνολικού ποσού των τακτικών εσόδων του κρατικού προϋπολογισμού του αντίστοιχου χρόνου (άρθρο 1 παρ. 2). Το 10 % του ποσού αυτού διανέμεται ισόποσα μεταξύ όλων των πολιτικών κομμάτων που συμμετείχαν στις αμέσως προηγούμενες γενικές βουλευτικές εκλογές και δικαιούνται την κρατική οικονομική ενίσχυση [παραπομπή 11], ενώ το υπόλοιπο ποσό διανέμεται μεταξύ των κομμάτων αυτών ανάλογα με τον αριθμό των έγκυρων ψήφων που έλαβαν στις τελευταίες γενικές βουλευτικές εκλογές (άρθρο 3 παρ. 1-2) [παραπομπή 12].

Η κρατική οικονομική ενίσχυση διανέμεται στα κόμματα με απόφαση του Υπουργού των Εσωτερικών, που εκδίδεται μέσα στο πρώτο τρίμηνο κάθε χρόνου (άρθρο 3 παρ. 1 και 3) [παραπομπή 13].

-
9. Άρθρο 5 : «1. Όταν ένας φορέας δημόσιας εξουσίας θέτει στη διάθεση των κομμάτων εγκαταστάσεις ή χορηγεί άλλες δημόσιες παροχές, πρέπει τα κόμματα να τυχαίνουν ίσης μεταχείρισης. Η έκταση της χορήγησης μπορεί να διαβαθμίζεται σύμφωνα με τη σημασία των κομμάτων ως το ελάχιστο όριο, που είναι απαραίτητο για την επίτευξη του σκοπού της. Η σημασία των κομμάτων καθορίζεται ιδίως και σύμφωνα με τα αποτελέσματα των προηγούμενων εκλογών των μελών των κοινοβουλίων. Για ένα κόμμα, που εκπροσωπείται στην Ομοσπονδιακή Βουλή με τη δύναμη μιας κοινοβουλευτικής ομάδας, πρέπει η έκταση της χορήγησης να είναι τουλάχιστον η μισή εκείνης για οποιοδήποτε κόμμα. 2. Για τη χορήγηση δημόσιων παροχών σε συνάφεια με μια εκλογή ισχύει η παρ. 1 κατά τη διάρκεια του προεκλογικού αγώνα μόνο για κόμματα που υπέβαλαν συνδυασμούς. 3. Δημόσιες παροχές κατά την παρ. 1 μπορούν να συνδέονται μ' ορισμένες ουσιαστικές προϋποθέσεις, που μπορούν να συγκεντρώνουν όλα τα κόμματα».

Αναμφίβολη είναι η συνταγματικότητα ιδίως της διάταξης του άρθρου 2 παρ 1 του εν λόγω νόμου, που καθορίζει τις προϋποθέσεις της παροχής της κρατικής οικονομικής ενίσχυσης. Με το κύρος της διάταξης αυτής ασχολήθηκε ήδη η απόφαση 1862/1985 της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας. Το Δικαστήριο θεώρησε κατά πλειοψηφία τη διάταξη σύμφωνη με τις διατάξεις των άρθρων 29 παρ. 1. (αρχή της ίσης μεταχείρισης των πολιτικών κομμάτων) και 2 του Συντάγματος και ως προς τις δύο προϋποθέσεις που θεσπίζει σωρευτικά για την οικονομική ενίσχυση των αυτοτελών κομμάτων (κατάρτιση συνδυασμών τουλάχιστον στα 2/3 των εκλογικών περιφερειών της Χώρας και συγκέντρωση του 3 % του συνόλου των έγκυρων ψηφοδελτίων). Ειδικότερα, το Δικαστήριο νομολόγησε ότι οι συνταγματικές αυτές διατάξεις δεν αποκλείουν τη θέσπιση προϋποθέσεων για την παροχή της κρατικής οικονομικής ενίσχυσης, εφόσον αυτές στηρίζονται σε κριτήρια αντικειμενικά και εύλογα για την εξυπηρέτηση του επιδιωκόμενου σκοπού, ο οποίος συνάπτεται με την ύπαρξη κομμάτων που αντιπροσωπεύουν εν ενεργεία πολιτικές δυνάμεις, και ότι οι προϋποθέσεις που καθιερώνει η διάταξη του Ν. 1443 «στηρίζονται σε αντικειμενικά κριτήρια και εύλογα υπό την εκτεθείσα έννοια, η εφαρμογή των οποίων οδηγεί σε αποκλεισμό της οικονομικής ενισχύσεως είτε κομμάτων που αποτελούν στην ουσία εκλογικούς σχηματισμούς χωρίς πολιτική υπόσταση είτε κομμάτων τα οποία, όπως γίνεται φανερό από την περιορισμένη τοπικά εκλογική τους παρουσία ή από τη μη υπολογίσιμη απήχησή τους στο εκλογικό σώμα, δεν αντιπροσωπεύουν, κατά τη δεδομένη περίοδο, τις ενεργές πολιτικές δυνάμεις». μειοψήφησαν από τη μια μεριά πέντε μέλη του Δικαστηρίου με αποφασιστική ψήφο που θεώρησαν την προϋπόθεση της συγκέντρωσης του 3 % των ψήφων αντισυνταγματική, με την αιτιολογία ότι το ποσοστό αυτό ψήφων «είναι αρκετά υψηλό, εις τρόπο ώστε να οδηγεί σε αποκλεισμό της οικονομικής ενισχύσεως κομμάτων των οποίων η παρουσία στην πολιτική σκηνή και η αντιπροσωπευτικότητα δεν μπορεί να θεωρηθεί ανύπαρκτη, ή μη υπολογίσιμη», και από την άλλη, ένα από τα μέλη αυτά που δε θεώρησε συνταγματικά ανεκτή ούτε την προϋπόθεση της καταρτίσεως συνδυασμών στα 2/3 των εκλογικών περιφερειών, «γιατί και αυτής η έλλειψη μπορεί να οδηγήσει σε

10. Άρθρο 3 παρ. 5 του Ν. 1730/1987 : «Η ΕΡΤ – ΑΕ καταβάλει ιδιαίτερη μέριμνα για την πλήρη και αντικειμενική παρουσίαση του προεκλογικού αγώνα των κομμάτων από το ραδιοτηλεοπτικό δίκτυο κατά τις βουλευτικές εκλογές. Στην κατανομή του χρόνου λαμβάνεται υπόψη και η αναλογία εκπροσώπησης στη Βουλή που διαλύθηκε».

αποκλεισμό της ενισχύσεως κομμάτων, που εκφράζουν και αντιπροσωπεύουν υπαρκτές πολιτικές δυνάμεις και τάσεις». Η διάταξη του άρθρου 29 παρ. 2 του Συντάγματος του 1975 εξουσιοδοτούσε τον κοινό νομοθέτη να καθιερώνει και να ρυθμίζει ελεύθερα την κρατική οικονομική ενίσχυση των κομμάτων, μη καθιερώνοντας κανένα σχετικό περιορισμό. Συνεπώς, η διάταξη δεν απαγόρευε τη νομοθετική καθιέρωση και ορισμένων προϋποθέσεων, τις οποίες οφείλουν να συγκεντρώνουν τα κόμματα που λαμβάνουν την κρατική οικονομική ενίσχυση. Υπέρ της ερμηνείας αυτής της διάταξης συνηγορεί πρόδηλα και ο σκοπός της. Η διάταξη επιδίωκε πράγματι να διευκολύνει την εκπλήρωση της συνταγματικής αποστολής των κομμάτων εκείνων, που εκπροσωπούν, όπως δέχτηκε και η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, κάθε φορά τις ενεργές πολιτικές δυνάμεις. Οπωσδήποτε, ο νομοθέτης περιοριζόταν εν προκειμένω από την αρχή της ίσης μεταχείρισης των κομμάτων, η οποία επιτάσσει την παροχή της κρατικής οικονομικής ενίσχυσης σ' όλα τα κόμματα. Η αρχή όμως αυτή δεν αποκλείει την καθιέρωση οποιασδήποτε διαφοροποίησης των κομμάτων κατά την οικονομική τους ενίσχυση από το Κράτος. Μια διαφοροποίηση των κομμάτων είναι σύμφωνη με την αρχή μόνο, όταν στηρίζεται στο σκοπό της κρατικής οικονομικής ενίσχυσης των κομμάτων που προαναφέρθηκε και ιδίως όταν αποβλέπει στην αποφυγή της μάταιης δαπάνης δημοσίου χρήματος από κόμματα που δεν επηρεάζουν το σχηματισμό της πολιτικής θέλησης του Λαού. Συγκεκριμένα η αρχή δεν απαγόρευε τον αποκλεισμό των κομμάτων που δεν έχουν μια αξιόλογη απήχηση στο Εκλογικό Σώμα, ούτε και τη διαφορετική μεταχείριση εκείνων που δικαιούνται την κρατική οικονομική ενίσχυση ανάλογα με την έκτασή τους στο Λαό. Γι' αυτό θεωρώ ορθή την απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας καθόσον δέχτηκε σχεδόν ομόφωνα τη

11. Η μεταβατική διάταξη του άρθρου 8 παρ.1 όριζε ότι για τη χρονική περίοδο από 1.1.1984 μέχρι και το τέλος του χρόνου που θα διενεργηθούν οι αμέσως προσεχείς εκλογές (1985) το 10% της κρατικής οικονομικής ενίσχυσης θα διανεμόταν μεταξύ α) των κομμάτων που συγκέντρωναν τις προϋποθέσεις που καθιερώνει η διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1, και β) εκείνων που συμμετείχαν από το 1974 σε δύο τουλάχιστο γενικές βουλευτικές εκλογές αυτοτελώς ή σε συνασπισμό με συνδυασμούς τουλάχιστον στα 2/3 των εκλογικών περιφερειών της Χώρας και έλαβαν σε μία από τις εκλογές αυτές τα αντίστοιχα ποσοστά ψήφων που ορίζει η διάταξη αυτή του άρθρου 2.. Η ισχύς της διάταξης αυτής παρατάθηκε με τους νόμους 1599/1985 (άρθρο 33 παρ. 2), 1731/1987 (άρθρο 51 παρ. 2) και 1775/1988 (άρθρο 8 παρ. 2), οι οποίοι πρόσθεταν στα δικαιούχα πολιτικά κόμματα και εκείνα που εκπροσωπούνται στη Βουλή που προήλθε από τις εκλογές της 2.6.1985 από έναν τουλάχιστον βουλευτή.

συνταγματικότητα της προϋπόθεσης της κατάρτισης συνδυασμών τουλάχιστον στα 2/3 των εκλογικών περιφερειών της Χώρας. Αντίθετα, δε φαίνεται συνταγματική και η προϋπόθεση της συγκέντρωσης του 3% του συνόλου των έγκυρων ψήφων από τα αυτοτελή κόμματα. Πράγματι, το ποσοστό αυτό είναι, όπως δέχτηκε και η μειοψηφία των πέντε μελών του Δικαστηρίου, πολύ υψηλό, αποκλείοντας από την οικονομική ενίσχυση του κράτους κόμματα που εκπροσωπούν μια αξιόλογη μερίδα του Εκλογικού Σώματος.

Αξιοσημείωτη είναι η νομολογία του δυτικογερμανικού Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου, η οποία αφορά το συνταγματικά επιτρεπτό της διαφοροποίησης των κομμάτων κατά τη νομοθετική ρύθμιση της απόδοσης των εκλογικών τους δαπανών. Το Δικαστήριο δέχτηκε ότι η αρχή της ισότητας των ευκαιριών των κομμάτων δεν απαγορεύει οποιαδήποτε διαφοροποίηση αυτών κατά τη ρύθμιση του θέματος αυτού, αλλά επιτρέπει μια διαφορετική μεταχείρισή τους για έναν «ειδικό επιτακτικό λόγο». Ειδικότερα, το Δικαστήριο θεώρησε επιτρεπτή την καθιέρωση ενός ελάχιστου ποσοστού ψήφων για την απόδοση των εκλογικών δαπανών των κομμάτων. Η καθιέρωση του ελάχιστου ποσοστού ψήφων μπορεί να επιδιώκει όχι την εκλογή ενός Κοινοβουλίου που είναι σε θέση να λειτουργήσει, αλλά μόνο την απόδειξη της σοβαρότητας των υποβαλλόμενων εκλογικών συνδυασμών των κομμάτων. Έτσι, καταπολεμείται ο κίνδυνος της συμμετοχής μικρών κομμάτων στον εκλογικό αγώνα μόνο για το λόγο ότι αυτός θα χρηματοδοτηθεί από το Κράτος και συγχρόνως ο κίνδυνος μιας υπερβολικής κατάτμησης των ψήφων και των κομμάτων [παραπομπή 14,15].

6. Σκοπός των πολιτικών κομμάτων.

Σκοπός των κομμάτων στη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος είναι η επίδρασή τους στη διαμόρφωση της κρατικής θέλησης, στη Βουλή και στην Κυβέρνηση με την άσκηση κυβερνητικού έργου ή ελέγχου της Κυβέρνησης σε κάθε περίπτωση, σύμφωνα με τις πολιτικές τους ιδέες και το πολιτικό τους πρόγραμμα σχετικά με τον χειρισμό των γενικότερων ζητημάτων της Χώρας, καθώς επίσης και η διάδοση στο λαό των ιδεών και του προγράμματός τους

7. Η καθιέρωση της δημοσιότητας, του περιορισμού και του ελέγχου των εκλογικών δαπανών.

Το Σύνταγμα, στο άρθρο 29 παρ. 2, εξουσιοδοτεί το νομοθέτη να καθιερώσει: (1) την κρατική οικονομική ενίσχυση των πολιτικών κομμάτων και (2) τη δημοσιότητα των εκλογικών δαπανών τόσο των πολιτικών κομμάτων όσο και των υποψηφίων. Η ψήφιση, ωστόσο, του νόμου του 2002 που ρυθμίζει τα ζητήματα αυτά κρίνεται αναγκαία, προκειμένου να διασφαλιστεί ο ουσιαστικός κομματικός πλουραλισμός και να εξασφαλιστεί η γνησιότητα λαϊκής θέλησης.

Η διασφάλιση του ουσιαστικού κομματικού πλουραλισμού.

Με την κατοχύρωση, στο άρθρο 29 παρ. 1 του Συντάγματος, του δικαιώματος ίδρυσης πολιτικών κομμάτων και συμμετοχής σ' αυτά καθιερώνεται έμμεσα ο κομματικός πλουραλισμός, που, όπως είναι γνωστό, αποτελεί έκφραση της ποικιλίας των γνώμων και των τάσεων σ' όλες τις σύγχρονες πλουραλιστικές Δημοκρατίες. Ο κομματικός όμως αυτός πλουραλισμός που εγγυάται, κατά τα παραπάνω το Σύνταγμα, είναι στην πραγματικότητα, τυπικός και όχι ουσιαστικός στο μέτρο που δεν διασφαλίζεται η οικονομική ανεξαρτησία των πολιτικών κομμάτων και των κομματικών συνασπισμών. Η προσφυγή των κομματικών αυτών σχηματισμών στην οικονομική βοήθεια προσώπων, ομάδων πίεσης ή ακόμα και ξένων Κρατών, που την προσφέρουν πρόθυμα με τη ρητή ή σιωπηρή συμφωνία για ανταλλάγματα, επηρεάζει την αντίληψή τους για

12. Για το σκοπό αυτό το διανεμητέο ποσό διαιρείται με το συνολικό αριθμό των έγκυρων ψήφων όλων μαζί των δικαιούχων πολιτικών κομμάτων. Το πηλίκο της διαίρεσης αυτής αποτελεί τη βάση για τον υπολογισμό του ποσού της οικονομικής ενίσχυσης, που τελικά είναι το γινόμενο του αριθμού των έγκυρων ψήφων επί το ποσό της βάσης

13. Το άρθρο 4 του νόμου καθιερώνει την υποχρέωση των κομμάτων, που δικαιούνται να ενισχύονται οικονομικά από το Κράτος, να τηρούν βιβλία εσόδων και εξόδων και να δημοσιεύουν τον ισολογισμό τους, ενώ το άρθρο 6 αυτού καθιερώνει την υποχρέωση όλων των κομμάτων να δημοσιεύσουν τις εκλογικές τους δαπάνες. Το άρθρο 5 προβλέπει την επιβολή κυρώσεων για την παραβίαση των διατάξεων αυτών από τα κόμματα, που ενισχύονται οικονομικά από το Κράτος

το γενικό συμφέρον, την εθνική πολιτική και τις επιμέρους πολιτικές επιλογές τους, πλήττοντας, μ' αυτό τον τρόπο, καίρια, το δημοκρατικό πολίτευμα στις βάσεις του και τα εθνικά συμφέροντα στο σύνολό τους. Ακόμη, η χρηματοδότηση από τα ίδια πρόσωπα ή τις ίδιες ομάδες πίεσης πολλών κομμάτων ταυτόχρονα οδηγεί, αντίθετα από τους κανόνες του δημοκρατικού παιχνιδιού, στην κυριαρχία μιας ομάδας προσώπων ή συμφερόντων ή κοινωνικής τάξης, αφού και όταν ακόμη υπάρχει εναλλαγή των κομμάτων στην εξουσία, με τις δεσμεύσεις που δημιουργεί η οικονομική ενίσχυσή τους, δε μπορούν να θίξουν τα συμφέροντα των υποστηρικτών τους

Για τους παραπάνω λόγους πολλές φιλελεύθερες Δημοκρατίες προσπαθούν να διασφαλίσουν τη λειτουργία ενός ουσιαστικού κομματικού πλουραλισμού με την εξασφάλιση, διαμέσου της κρατικής χρηματοδότησης, της οικονομικής ανεξαρτησίας των πολιτικών κομμάτων απέναντι στην οικονομική εξουσία προσώπων, επιχειρήσεων, ομάδων πίεσης ή συμφέροντα και ξένων Κρατών. Η κρατική χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην πράξη, γίνεται συνήθως κατά τρόπο έμμεσο και σπανιότερα κατά τρόπο άμεσο.

Η έμμεση χρηματοδότηση εμφανίζεται με δύο κυρίως μορφές:

(1) είτε με τη μορφή φορολογικών απαλλαγών, όπως είναι η απαλλαγή από τους ισχύοντες φόρους περιουσίας ή εισοδήματος των πολιτικών κομμάτων (π.χ. Δυτική Γερμανία μέχρι ενός βαθμού) , η έκπτωση από το φορολογητέο εισόδημα των πολιτικών των χρηματικών ποσών που καταβάλουν ως εισφορά ή δωρεά στα πολιτικά κόμματα (π.χ. Η.Π.Α.) , και η απαλλαγή από τους ισχύοντες φόρους ή η χορήγηση ατέλειας δημοσιογραφικού χαρτιού στις εφημερίδες που υποστηρίζουν ένα κόμμα

(2) είτε με τη μορφή της δωρεάν παραχώρησης χρόνου ομιλίας στα δύο βασικά μέσα μαζικής επικοινωνίας (ραδιόφωνο και τηλεόραση) στα πολιτικά κόμματα, για τη διάδοση των προγραμμάτων τους, κυρίως κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου.

Η άμεση χρηματοδότηση πραγματοποιείται επίσης με δύο κυρίως μορφές:

(1) είτε με την οικονομική ενίσχυση, πάνω σε μόνιμη βάση, των πολιτικών κομμάτων (π.χ. Σουηδία, Φιλανδία)

(2) είτε με καταβολή μέρους των εκλογικών δαπανών των πολιτικών κομμάτων ή των υποψηφίων από το Κράτος (π.χ. Αγγλία, Γαλλία, Δυτική Γερμανία, Ιταλία, Η.Π.Α., Κεμπέκ κ.λπ).

Στην Ελλάδα η έμμεση κρατική χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Η δωρεάν χορήγηση από το κράτος, σ' ορισμένα πολιτικά κόμματα, του χαρτιού για την εκτύπωση των ψηφοδελτίων, η απαλλαγή από τα τέλη σύνταξης των διαφόρων εγγραφών, που προβλέπονται από την εκλογική νομοθεσία, και η διεξαγωγή, ατελώς της όλης διαδικασίας ενώπιον του Α.Ε.Δ. κατά την εκδίκαση και εξέλεγχξη του κύρους των βουλευτικών εκλογών, αποτελούν μια οικονομικά ασήμαντη συμμετοχή του κράτους στις εκλογικές και λειτουργικές δαπάνες των πολιτικών κομμάτων. Γι' αυτό πιστεύω ότι θα πρέπει να πρέπει να επεκταθεί η έμμεση κρατική χρηματοδότηση και να καθιερωθεί η άμεση οικονομική ενίσχυση των πολιτικών κομμάτων.

Η εξασφάλιση της γνησιότητας της λαϊκής θέλησης

Πέρα από τον ουσιαστικό κομματικό πλουραλισμό, αναγκαία προϋπόθεση για την ομαλή λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος αποτελεί και η εξασφάλιση της γνησιότητας της λαϊκής θέλησης, τόσο κατά το στάδιο της διαμόρφωσης, όσο και το στάδιο της εξωτερίκευσής της.

Στην Ελλάδα η γνησιότητα της λαϊκής θέλησης κατά το στάδιο της εξωτερίκευσής της μπορούμε να πούμε ότι διασφαλίζεται αποτελεσματικά με τις εγγυήσεις του άρθρου 52 του Συντάγματος και τη δέσμη των διατάξεων της εκλογικής νομοθεσίας, που ρυθμίζει την εκλογική νομοθεσία και τον έλεγχο του κύρους των βουλευτικών εκλογών από το Α.Ε.Δ. αντίθετα, η γνησιότητα της λαϊκής θέλησης κατά το στάδιο της διαμόρφωσής της αλλοιώνεται, κυρίως κατά την εκλογική περίοδο, με τη χρήση, τόσο από τα κόμματα, όσο και από πολλούς υποψηφίους, διαφόρων μέσων προπαγάνδας ,για τα οποία δαπανούνται τεράστια χρηματικά ποσά, το ακριβές μέγεθος και η προέλευση των

14. Άρθρο 18 παρ. 2 αριθμ. 1 του νόμου περί κομμάτων όπως τροποποιήθηκε με το νόμο της 22.7.1969. Η διάταξη της παρ. 2 αριθμ. 2 του ίδιου άρθρου του νόμου προβλέπει την απόδοση των εκλογικών δαπανών ενός κόμματος για το συνδυασμό που υπέβαλε για την εκλογή του βουλευτή μιας εκλογικής περιφέρειας κατά το πλειοψηφικό σύστημα, όταν αυτό δεν υπέβαλε συνδυασμό για την εκλογή βουλευτών κατά το αναλογικό σύστημα στην ομόσπονδη Χώρα, στην οποία ανήκει η εκλογική περιφέρεια και συγκέντρωσε τουλάχιστον τα 10% του συνόλου των ψήφων της εκλογικής περιφέρειας («πρώτων ψήφων»).

οποίων επιμελώς αποκρύπτονται. Έτσι πέρα από τη νόθευση της γνησιότητας της λαϊκής θέλησης δημιουργείται μια ανισότητα τόσο μεταξύ των κομματικών σχηματισμών, όσο και μεταξύ των υποψηφίων κατά τη διεκδίκηση της πολιτικής ψήφου, σε όφελος των πλουσιότερων απ' αυτούς, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με την συνταγματική αρχή της ισότητας, που επιτάσσει την εξασφάλιση ενός ελάχιστου προϋποθέσεων για όλους ανεξαιρέτως τους πρωταγωνιστές του εκλογικού παιχνιδιού.

Ένας αποτελεσματικός τρόπος για την εξασφάλιση τόσο της γνησιότητας της λαϊκής θέλησης κατά το στάδιο της διαμόρφωσής της, όσο και του ελάχιστου προϋποθέσεων μεταξύ των πρωταγωνιστών του εκλογικού παιχνιδιού κατά τη διεκδίκηση της πολιτικής ψήφου, είναι ο περιορισμός των εκλογικών δαπανών τόσο των κομματικών σχηματισμών, όσο και των υποψηφίων. Στην πράξη ο περιορισμός των εκλογικών δαπανών επιδιώκεται:

- (1) είτε με το σύστημα του καθορισμού ενός ανώτατου ορίου εκλογικών δαπανών κατά κόμμα και υποψήφιο
- (2) είτε με το σύστημα του προσδιορισμού και του ποσοτικού περιορισμού των μέσων εκλογικής προπαγάνδας
- (3) είτε με τον συνδυασμό στοιχείων και των δύο προηγούμενων συστημάτων.

Το πρώτο από τα παραπάνω συστήματα ισχύει στην Αγγλία όπου προβλέπει ανώτατο όριο εκλογικών δαπανών μόνο για τους υποψηφίους και όχι για τα πολιτικά κόμματα. Τα τελευταία υπόκεινται στους περιορισμούς του ανωτάτου ορίου, αν οι εκλογικές τους δαπάνες, προορίζονται για την υποστήριξη ενός συγκεκριμένου υποψηφίου. Το ανώτατο όριο εκλογικών δαπανών καθορίστηκε με το Representation of the People Act, του 1978 σε (1) 1.750 λίρες στερλίνες (δηλ. 200.000 δρχ. περίπου) για όλες τις εκλογικές περιφέρειες της χώρας και (2) προσαύξηση για κάθε νεογραφόμενο στους εκλογικούς καταλόγους

15. Η απόφαση της 9.3.1976 του Δικαστηρίου θεώρησε το άρθρο 18 του νόμου περί κομμάτων αντίθετο με την αρχή της ίσης μεταχείρισης των υποψηφίων (άρθρο 38 παρ.1 εδ. 1 Θεμελιώδους Νόμου), γιατί πρόβλεπε την απόδοση των εκλογικών δαπανών μόνο για κόμματα και όχι για ανεξάρτητους υποψηφίους. Η διάταξη της παρ.4 του άρθρου αυτού προβλέπει τώρα την απόδοση των εκλογικών εξόδων και των ανεξάρτητων υποψηφίων.

εκλογέα, η οποία ανέρχεται στις Κομητείες (country constituencies) σε δύο πέννες και στις Κώμες (borough constituencies) σε 1 ½ πέννες.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι εκλογικές περιφέρειες στην Αγγλία, παρά το γεγονός ότι είναι μονοεδρικές, έχουν μεγάλο αριθμό εγγεγραμμένων εκλογέων. Η δήλωση των εκλογικών δαπανών γίνεται από τον ίδιο τον υποψήφιο ή τον εκλογικό του αντιπρόσωπο ενώπιον είτε ενός ειρηνοδίκη είτε ενώπιον άλλων αρμοδίων προσώπων, που καθορίζει ο νόμος, μέσα σε 35 μέρες μετά την ανακοίνωση του αποτελέσματος της εκλογής. Ο δημόσιος λειτουργός, που είναι επιφορτισμένος με την προπαρασκευή και διενέργεια των εκλογών στην εκλογική περιφέρεια, υποχρεούται, μέσα σε 10 μέρες από την εκπνοή της προθεσμίας υποβολής των δηλώσεων των εκλογικών δαπανών, να δώσει για δημοσίευση τις δηλώσεις που του υποβλήθηκαν σε δύο τουλάχιστον τοπικές εφημερίδες και να γνωστοποιήσει εγγράφως στους εκλογικούς αντιπροσώπους των υποψηφίων τον τόπο και το χρόνο όπου θα εξετασθούν οι δηλώσεις και τα δικαιολογητικά των εκλογικών δαπανών.

Οι παραβάσεις που σχετίζονται με τις εκλογικές δαπάνες είναι 4 επί 6 συνολικά περιπτώσεων διαφθοράς και 10 επί 30 περίπου περιπτώσεων παρανόμων πρακτικών. Οι κυρώσεις που προβλέπονται για τις περιπτώσεις διαφθοράς ή παρανόμων πρακτικών είναι, ανάλογα με τη συγκεκριμένη περίπτωση, η χρηματική ποινή, η ποινή φυλάκισης μέχρι τριών μηνών και διάφορες ανικανότητες και στερήσεις δικαιωμάτων (εκλογική ανικανότητα, απώλεια δημοσίων θέσεων κ.λπ.). τα δύο μεγαλύτερα πολιτικά κόμματα της Αγγλίας φαίνεται ότι είναι ικανοποιημένα από τον παραπάνω τρόπο ελέγχου των εκλογικών δαπανών των υποψηφίων. Το μόνο σοβαρό πρόβλημα που απασχολεί τον πολιτικό κόσμο της Αγγλίας είναι η επέκταση του συστήματος του περιορισμού των εκλογικών δαπανών των υποψηφίων και στα πολιτικά κόμματα.

Το δεύτερο σύστημα περιορισμού των εκλογικών δαπανών καθιερώνεται στη Γαλλία, όπου η εκλογική εκστρατεία ρυθμίζεται με εξαντλητική σχεδόν λεπτομέρεια. Με το τρόπο αυτό πετυχαίνεται ο περιορισμός των εκλογικών δαπανών των υποψηφίων και των κομμάτων.

Συγκεκριμένα η γαλλική εκλογική νομοθεσία προβλέπει:

- (1) περιορισμό του χρόνου της εκλογικής εκστρατείας σε 20 μέρες και
- (2) προσδιορισμό και ποσοτικό περιορισμό των μέσων της εκλογικής προπαγάνδας .

Ο έλεγχος της τήρησης των ποσοτικών περιορισμών επιτυγχάνεται, μεταξύ άλλων, και με τη σύσταση, σε κάθε εκλογική περιφέρεια, μιας επιτροπής η οποία αναλαμβάνει την αποστολή και τη διάθεση του υλικού της εκλογικής προπαγάνδας όλων των υποψηφίων στους εκλογείς της εκλογικής αυτής περιφέρειας. Οι παραβάσεις σχετικά με τις εκλογικές δαπάνες τιμωρούνται με χρηματική ποινή από 3.000 – 8.000 γαλλικά φράγκα (δηλ. Από 30.000 – 80.000 δρχ.) και με φυλάκιση από 15 μέρες μέχρι 3 μήνες ή με μια από τις ποινές αυτές. Επίσης προβλέπει ακύρωση της εκλογής.

Στην Ιαπωνία ο εκλογικός νόμος επιβάλλει ποσοτικούς περιορισμούς των μέσων της εκλογικής προπαγάνδας τόσο για τους υποψηφίους όσο και για τα πολιτικά κόμματα. Παράλληλα, καθιερώνεται η χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων και η επιστροφή των εκλογικών δαπανών.

Στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας δεν καθορίζεται μέγιστο όριο εκλογικών δαπανών κατά υποψήφιο ή κόμμα, αλλά ένα «συνολικό κατ' αποκοπή ποσό» για τις εκλογικές δαπάνες όλων των κομμάτων, που καταβάλλεται από το Κράτος. Το συνολικό αυτό ποσό, το οποίο ανέρχεται σήμερα σε 3,50 γερμανικά μάρκα κατά εκλογέα , διανέμεται μεταξύ των κομμάτων τα οποία έλαβαν:

- (1) είτε 5 % των έγκυρων «δεύτερων ψήφων» σε ολόκληρο το Land
- (2) είτε 10 % των έγκυρων «πρώτων ψήφων» σε μια εκλογική περιφέρεια, σε περίπτωση που ένα συγκεκριμένο κόμμα δεν παρουσιάζει κατάλογο στο αντίστοιχο Land. Η διανομή του συνολικού κατ' αποκοπή ποσού μεταξύ των κομμάτων γίνεται στην περίπτωση α) κατ' αναλογία των «δεύτερων ψήφων» σε ολόκληρο το Land και στην περίπτωση β) με αντιστοιχία 3,50 γερμανικά μάρκα για κάθε «πρώτη ψήφο» την οποία έλαβε στην εκλογική περιφέρεια το κόμμα που συγκέντρωσε το 10 % τουλάχιστον των ψήφων.

Ακόμα ο εκλογικός νόμος προβλέπει τη δυνατότητα προκαταβολών έναντι δαπανών των κομμάτων για τις επόμενες εκλογές. Οι προκαταβολές αυτές είναι 10 % το δεύτερο, 15 % το τρίτο, και 35 % το τέταρτο έτος της βουλευτικής περιόδου και υπολογίζονται με βάση τα αποτελέσματα των βουλευτικών εκλογών. Έτσι στην πράξη, υπάρχει μια πάγια χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι ο εκλογικός νόμος επιβάλλει στα κόμματα να καταρτίζουν κάθε χρόνο μια κατάσταση των εσόδων τους, η οποία ελέγχεται από ένα ειδικό, που βεβαίωνε ότι τηρήθηκαν οι διατάξεις του νόμου.

Στις Η.Π.Α οι νόμοι που ρυθμίζουν την εκλογική εκστρατεία καθορίζουν, κατά τρόπο εξαιρετικά λεπτομερή και ιδιαίτερα περίπλοκο, τόσο την ιδιωτική χρηματοδότηση όσο και τις εκλογικές δαπάνες των υποψηφίων (βουλευτών, γερουσιαστών, προέδρων) και των πολιτικών κομμάτων.

Συγκεκριμένα οι νόμοι αυτοί προβλέπουν, μεταξύ άλλων, και:

- (1) τον περιορισμό των εισφορών των φυσικών και κάθε φύσης νομικών προσώπων στους υποψηφίους, στις διάφορες «πολιτικές επιτροπές» και στα πολιτικά κόμματα με την τεχνική του καθορισμού ανωτάτου ορίου,
- (2) τον περιορισμό των εκλογικών δαπανών των υποψηφίων για τις προεδρικές γερουσιαστικές και βουλευτικές εκλογές με την ίδια τακτική του ανωτάτου ορίου και
- (3) τη σύσταση μιας Ομοσπονδιακής Εκλογικής Επιτροπής, η οποία διαθέτει εξαιρετικά εκτεταμένες αρμοδιότητες σχετικά με τον έλεγχο των εκλογικών δαπανών.

Η παράβαση του ανωτάτου ορίου εισφορών ή εκλογικών δαπανών τιμωρείται με χρηματική ποινή μέχρι 25.000 δολάρια ή με 300 % του ποσού της εισφοράς ή της δαπάνης ή με φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή και με τις δύο κατηγορίες των ποινών αυτών.

Αν και πιστεύω ότι το δεύτερο από τα παραπάνω συστήματα περιορισμού των εκλογικών δαπανών, δηλ το σύστημα του προσδιορισμού και του ποσοτικού περιορισμού των μέσων εκλογικής προπαγάνδας, θα ήταν αποτελεσματικότερο στα πλαίσια της ελληνικής πραγματικότητας, παρ' όλα αυτά πρόκρινα κατά βάση το πρώτο σύστημα για τρεις βασικούς λόγους:

- (1) γιατί αφήνει μεγαλύτερη ελευθερία στα πολιτικά κόμματα και στους υποψηφίους σχετικά με την επιλογή των μέσων της εκλογικής τους προπαγάνδας,
- (2) γιατί είναι απλούστερο στην πρακτική του εφαρμογή και δεν συνεπάγεται μεγάλες δαπάνες για την αποτελεσματική λειτουργία του,
- (3) γιατί και από νομοτεχνικής σκοπιάς είναι πιο απλό σε σχέση με το δεύτερο σύστημα, το οποίο θα απαιτούσε περισσότερο χρόνο για τη νομοθετική διαρρύθμισή του, γεγονός που θα δημιουργούσε τον κίνδυνο να μην εγκριθεί από τη Βουλή και συνεπώς να μην ισχύσει στις προσεχείς εκλογές.

Σε γενικές γραμμές η παρούσα πρόταση νόμου:

- Προβλέπει τον περιορισμό των εκλογικών δαπανών των κομματικών σχηματισμών και των υποψηφίων με τον καθορισμό

από την Εθνική Αντιπροσωπεία, στην αρχή κάθε έτους, ενός μέγιστου ποσού (plafond) το οποίο μπορούν να δαπανήσουν σε περίπτωση διεξαγωγής των εκλογών κατά το έτος αυτό.

- Καθιερώνει τον έλεγχο των εκλογικών δαπανών των κομματικών σχηματισμών και των υποψηφίων από την Κεντρική Επιτροπή Εκλογικών Δαπανών (ΚΕΕΔ) και τις Νομαρχιακές Επιτροπές Εκλογικών Δαπανών (ΝΕΕΔ) αντίστοιχα.
- Επιβάλλει τη δημοσιότητα των εκλογικών δαπανών των κομματικών σχηματισμών και των υποψηφίων, ώστε η κοινή γνώμη να μπορεί να πληροφορηθεί, λίγο μετά τις εκλογές, τα ποσά που διέθεσε κάθε κόμμα και κάθε υποψήφιος για την εκλογική τους προπαγάνδα.
- Προβάλλει κυρώσεις για την υπέρβαση του μέγιστου ορίου εκλογικών δαπανών από τους κομματικούς σχηματισμούς και τους υποψηφίους.

Με τις παραπάνω ρυθμίσεις πιστεύω ότι θα εξασφαλιστεί, σε σημαντικό βαθμό, η γνησιότητα της λαϊκής θέλησης στο στάδιο της διαμόρφωσης της κατά την εκλογική περίοδο, όπως επίσης και ένα κοινό πεδίο εκκίνησης όλων των υποψηφίων και των πολιτικών κομμάτων κατά τη διεκδίκηση της πολιτικής ψήφου. Βεβαίως οι ρυθμίσεις αυτές περιορίζουν την ελευθερία δράσης των πρωταγωνιστών του εκλογικού παιχνιδιού, αλλά ο περιορισμός αυτός είναι συνταγματικά επιτρεπτός, δεδομένου ότι αποβλέπει στην εξασφάλιση ίσων, μέχρι ενός σημείου δυνατοτήτων, ανάμεσα στα πολιτικά κόμματα από τη μια μεριά και τους υποψηφίους από την άλλη, κατά τη διαμόρφωση της πολιτικής θέλησης του λαού και τη διεκδίκηση της πολιτικής ψήφου.

8. Η χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων: αναγκαίος όρος για τη διατήρηση του πλουραλισμού των πολιτικών ιδεών. [παραπομπή 16].

Η σύλληψη και νομική διαρρύθμιση ενός ορθού και δίκαιου συστήματος χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων είναι μια εξαιρετικά δυσχερής υπόθεση [παραπομπή 17]. Ο ειδικός που ασχολείται με την επεξεργασία του σχεδίου νόμου και προβαίνει σε πρόταση τροποποίησης του υπάρχοντος νομοθετικού πλαισίου, πρέπει προηγουμένως να έχει απαντήσει σε μια σειρά από βασικά ερωτήματα όπως λ.χ.

Α) Η χρηματοδότηση θα είναι κρατική, όπως λέει το Σύνταγμα ή και ιδιωτική, όπως συμβαίνει στην πράξη σήμερα; Η ιδιωτική χρηματοδότηση πρέπει ρυθμιστεί ώστε να εξασφαλιστεί ένα ελάχιστο ίσων προϋποθέσεων για όλους τους πολιτικούς σχηματισμούς κατά την άσκηση των λειτουργιών που είναι δικές τους;

Β) Η κρατική χρηματοδότηση πρέπει να είναι άμεση, έμμεση ή και τα δύο μαζί; Δηλ. Το Κράτος πρέπει να καταβάλει αμέσως ένα ποσό στους πολιτικούς σχηματισμούς ή πρέπει να τους χορηγεί δωρεάν υπηρεσίες. (χρόνο ομιλίας στην τηλεόραση και στο ραδιόφωνο); Θα τους απαλλάσσει από τους φόρους εισοδήματος περιουσίας κ.λπ.; θα εκπίπτει από το φορολογητέο εισόδημα των πολιτών ένα ορισμένο ποσό που δίνεται ως εισφορά στο κόμμα, ατέλειες δημοσιογραφικού χαρτιού κ.λπ.;

Γ) Ποιοι πολιτικοί σχηματισμοί πρέπει να χρηματοδοτηθούν; Όλα τα πολιτικά κόμματα και οι συνασπισμοί ή μόνο αυτοί που οι σκοποί τους δεν είναι αντίθετοι στις αρχές της πλουραλιστικής Δημοκρατίας; Οι πολιτικοί σχηματισμοί που έχουν νομική προσωπικότητα ή και οι απλές ενώσεις προσώπων; Τα πολιτικά κόμματα που έχουν ένα ορισμένο χρόνο ζωής ή ανεξάρτητα από το χρόνο σύστασής τους; κ.α.

Δ) Ποιες κομματικές δραστηριότητες πρέπει να χρηματοδοτηθούν; Η «γενική πολιτική εργασία» ή η «εκλογική εργασία» σύμφωνα με την ορολογία του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας; Με άλλες λέξεις η χρηματοδότηση πρέπει να καλύπτει τις λειτουργικές ή τις εκλογικές δαπάνες ή και τις δύο αυτές κατηγορίες δαπανών;

Ε) Η χρηματοδότηση πρέπει να είναι πλήρης ή μερική; Με άλλες λέξεις οι δαπάνες (λειτουργικές ή εκλογικές) πρέπει να καλύπτονται εξ ολοκλήρου ή μόνο ένα τμήμα τους και μέχρι ποιου ποσού; Δηλ. Θα είναι κάλυψη δαπανών ή όπως λέει το Σύνταγμα «οικονομική ενίσχυσή»;

Στ) Με ποια κριτήρια πρέπει να καθοριστούν οι δικαιούμενοι χρηματοδότησης πολιτικοί συνασπισμοί; Η εκλογική δύναμη των τελευταίων εκλογών, η κοινοβουλευτική δύναμη ή ο αριθμός των συνδυασμών και των υποψηφίων σε όλη τη χώρα.

Ζ) Πρέπει να υπάρχει έλεγχος των εκλογικών δαπανών; και τι είδους; Προληπτικός ή κατασταλτικός;

Η) Ποιες πρέπει να είναι οι κυρώσεις σε περίπτωση υπέρβασης του ανωτάτου ορίου εκλογικών δαπανών;

Οι απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά, όπως και σε πολλά άλλα ακόμα, αποτελούν κρίσιμες πολιτικές επιλογές από τις οποίες εξαρτάται η πραγμάτωση της θέλησης του συνταγμαθέτη. Η θέληση αυτή συνίσταται στην εξασφάλιση ενός «ελάχιστου ίσων προϋποθέσεων» για όλους τους κομματικούς σχηματισμούς τόσο κατά το στάδιο της διαμόρφωσης και μορφοποίησης της πολιτικής βούλησης του λαού, όσο και κατά το στάδιο της διεκδίκησης της πολιτικής ψήφου, με απώτερο στόχο τη διατήρηση του πλουραλισμού των πολιτικών γνώμων που είναι θεμέλιο κάθε πολιτικού συστήματος ανοικτής εξουσίας.

9. Οι περιορισμοί που θέτει το Σ. 29 παρ. 3, (Σύνταγμα του 1975).

Οι περιορισμοί που έθετε το Σύνταγμα του 1975, άρθρο 29 παρ. 3 στη πολιτική ελευθερία των δημοσίων λειτουργών ήταν υπέρμετροι, αλλά και ασυνήθιστοι στη συνταγματική πράξη [παραπομπή 18]. Υπέρμετρα περιοριστικές πρέπει να θεωρηθούν και οι δύο διατάξεις του Σ. 29 παρ. 3: η πρώτη, που απαγορεύει «*οιαδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ πολιτικών κομμάτων*» των δικαστικών λειτουργών, των στρατιωτικών «*εν γένει*», των οργάνων των σωμάτων ασφαλείας και όλων γενικά των δημοσίων υπαλλήλων, τόσο για τη γενικότητα, με την οποία προσδιορίζονται οι απαγορευμένες πράξεις, όσο και για την ισοπεδωτική εξομοίωση όλων των δημοσίων υπαλλήλων με τις άλλες τρεις κατηγορίες δημοσίων λειτουργών: η δεύτερη διάταξη, που απαγορεύει την ενεργό «*υπέρ κόμματος*» δράση των δημοσίων επιχειρήσεων και των οργανισμών αυτοδιοίκησης, γιατί το λειτούργημα αυτών των υπαλλήλων δε συνδέεται τόσο στενά με τους επιδιωκόμενους από τη διάταξη σκοπούς. Αλλά και οι δύο διατάξεις μαζί περιόριζαν και συρρίκνωναν υπέρμετρα τη λαϊκή βάση διαμόρφωσης της πολιτικής γνώμης, με το να αποκλείουν από το ζωτικότερο χώρο της πολιτικής ζωής το μεγάλο εκείνο τμήμα του κοινωνικού συνόλου με τον ψηλότερο – σε συνολική εκτίμηση – βαθμό παιδείας. Σκοπός του άρθρου 29 παρ. 3 είναι να αποτρέψει τον κομματικό επηρεασμό των πολιτών από τα

16. Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία της 31.1.1982 με τον τίτλο: «Διατήρηση του πλουραλισμού των πολιτικών ιδεών», μέσα στα πλαίσια της έρευνας που οργάνωσε η παραπάνω εφημερίδα σχετικά με την «Οικονομική ενίσχυση των κομμάτων: Τα υπέρ και τα κατά».

κρατικά όργανα με άσκηση δημόσιας εξουσίας και να διαφυλάξει την υπερκομματικότητα και την καλή άσκηση των δημόσιων υπηρεσιών. Απ' αυτό τον σκοπό, όμως, δε δικαιολογούνται οι δύο διατάξεις. Γιατί υπάρχει επαρκής προστασία αυτών των αγαθών από την έννομη τάξη, ώστε η επιβολή περιορισμών πολιτικής ελευθερίας σε τόση έκταση, αν δεν είναι εντελώς περιττή, πάντως ήταν υπερβολική. Η αρχή της νομιμότητας, άλλως τε, με όλο το σύστημα διασφάλισης της νόμιμης άσκησης των δημοσίων λειτουργιών και ευθύνης των δημοσίων λειτουργών, καλύπτει ολοκληρωτικά τους σκοπούς του Σ. 29 παρ. 3. Υπάρχει ακόμη και η διάταξη του Σ. 12 παρ. 4 που δίνει την εξουσία στο νομοθέτη να περιορίσει το δικαίωμα να συνεταιρίζονται σε όλες τις κατηγορίες των δημοσίων λειτουργών που αναφέρει και το Σ. 29 παρ. 3. Με βάση αυτήν τη συνταγματική εξουσιοδότηση μπορεί ο νόμος να περιορίσει την πολιτική δραστηριότητα των δημοσίων υπαλλήλων στη σύσταση πολιτικών ενώσεων – όπως έχει κάνει ήδη ο κώδικας δημοσίων υπαλλήλων και υπαλλήλων ν.π.δ.δ. (άρθρο 48 παρ. 2).

Η φύση του άρθρου 29 παρ. 3 σαν συνόλου διατάξεων περιοριστικών της πολιτικής ελευθερίας, καθώς και οι λόγοι που ανέφερα, επιβάλλουν μια στενή ερμηνεία προσαρμογής τους – όσο είναι δυνατόν – στις αρχές της ισότητας και της ελευθερίας, καθώς και στο απόλυτα αναγκαίο μέτρο εξυπηρέτησης του σκοπού τους. Η έννοια που προκύπτει, με βάση αυτή την ερμηνεία, δεν μπορεί, κατά τη γνώμη μου, να είναι άλλη από την έννοια της αρχής της νομιμότητας άσκησης των δημόσιων λειτουργιών, όσων αφορά την πολιτική δραστηριότητα των λειτουργών του Σ. 29 παρ. 3. Δεν πρόκειται δηλαδή, η προηγ. διατύπωση της διατάξεως, για μια συνταγματική δημιουργία ενός νέου status των δημοσίων λειτουργών στο χώρο της πολιτικής ζωής, αλλά μια συνταγματική συγκεκριμενοποίηση και επιβεβαίωση του status νομιμότητας που προκύπτει ήδη από την έννομη σχέση κάθε κατηγορίας δημοσίων λειτουργών με το κράτος.

17. Για την χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων έχουν γραφτεί αρκετά άρθρα σε Ελληνικά επιστημονικά περιοδικά και στον ημερήσιο Τύπο, μερικά από τα οποία περιέχουν και χρήσιμες ιδέες για ορθή νομοθετική ρύθμιση των Ελληνικών πολιτικών κομμάτων από το Κράτος. Ενδεικτικά αναφέρω ορισμένα από τα κυριότερα άρθρα : Δ. Θ. Τσάτσου «Σύνταγμα και Χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων», Γ. Κουμάντου «οι κρυφοί λογαριασμοί» Το Βήμα 25. 1. 1976, του ίδιου «Πόσα είναι τα χρήματα;» Το Βήμα 16.10.1977 κ.α.

Βασική συνέπεια αυτής της θέσης είναι ότι «εκδηλώσεις υπέρ κομμάτων» για την πρώτη κατηγορία των δημοσίων λειτουργών και «ενεργός δράση» δεύτερη κατηγορία αντιβαίνουν στο άρθρο 29 παρ. 3, μόνο αν γίνονται από τη θέση που κατέχουν, είτε κατά την άσκηση του λειτουργήματός τους είτε με οποιαδήποτε χρήση των εξουσιών που πηγάζουν απ' αυτό. Το Σ. 29 παρ. 3 δε δημιουργεί γενικά κώλυμα των δημοσίων λειτουργών για ίδρυση πολιτικών κομμάτων ή συμμετοχή σ' αυτά. Απαγορεύει μόνο τις συγκεκριμένες πράξεις εκδήλωσης ή δράσης, κατά περίπτωση, «υπέρ κόμματος» από τη θέση του δημοσίου λειτουργού. Περιορισμοί λόγω ιδιότητας, ιδιαίτερα όσον αφορά το δικαίωμα ίδρυσης κόμματος ή ανάληψης ειδικών καθηκόντων στην εσωτερική οργάνωση σε σχέση με το είδος και τη σημασία του λειτουργήματος του υπαλλήλου μπορούν να τεθούν με βάση την υπηρεσιακή σχέση των δημοσίων λειτουργών. Δεν μπορεί, όμως, με βάση αυτήν τη σχέση, να θεσπιστεί κώλυμα με τη συνταγματική έννοια του όρου. Τα κωλύματα ίδρυσης κόμματος και συμμετοχής σε κόμμα προκύπτουν από τον περιοριστικό καθορισμό των αντίστοιχων προσόντων από το Σύνταγμα του 1975 (άρθρα 29 παρ. 1 σε συνδυασμό. Με άρθρ.51 παρ. 3). Περιορισμοί με το περιεχόμενο ενέργειας που απαγορεύει το Σ. 29 παρ. 3 (εκδηλώσεις και ενεργός συμμετοχή υπέρ κόμματος), χωρίς άμεση σύνδεση με τη συγκεκριμένη άσκηση του λειτουργήματος (περιορισμοί λόγω ιδιότητας), θα μπορούσαν, να τεθούν έμμεσα με βάση το Σ. 12 παρ. 4 , όσον αφορά τη συμμετοχή δημοσίων υπαλλήλων σε ενώσεις που έχουν σκοπό την πολιτική υποστήριξη ενός κόμματος. Δε θα μπορούσε όμως και εδώ να θεσπιστεί κώλυμα άσκησης των δικαιωμάτων του Σ. 29 παρ. 1 με βάση το Σ. 12 παρ.4.

Το άρθρο 29 παρ. 3 απαγορεύει τις εκδηλώσεις και την ενεργό δράση «υπέρ» κόμματος, οπότε γεννιέται το ζήτημα αν απαγορεύονται οι ίδιες ενέργειες κατά κόμματος . Ο συντακτικός νομοθέτης είχε, προφανώς, περισσότερο συνειδητοποιημένη την ανάγκη προστασίας από φιλοκομματικές ενέργειες παρά από αντί-κομματικές ενέργειες των κρατικών οργάνων. Οι πρώτες, όπως είναι γνωστό, είναι περισσότερο πρόσφορες για τον εκφυλισμό των δημοσίων υπηρεσιών προς τη φαυλότητα και για έναν «αφ' υψηλού» επηρεασμό της πολιτικής θέλησης του λαού, ενώ η δεύτερη κατηγορία αποβλέπει συνήθως στην αλλοίωση της λαϊκής θέλησης με ενεργότερες επεμβάσεις στις πολιτικές διαδικασίες. Επειδή οι αντικομματικές ενέργειες των δημοσίων οργάνων μπορούν να θέσουν σε άμεσο κίνδυνο ή και να αποβούν μοιραίες για τη δημοκρατία, δε θα ήταν ορθό να μείνουν έξω από τον σκοπό και την εφαρμογή του Σ. 29 παρ.3. Στο πολυκομματικό σύστημα, άλλως τε, εκδηλώσεις ή δράση ενάντια σε ένα κόμμα αποτελεί συγχρόνως – έμμεσα τουλάχιστον – ενέργεια υπέρ άλλου κόμματος.

10. Πολιτική ελευθερία και πολιτικά κόμματα.

Η αρχή της πολιτικής ελευθερίας έχει ιδιαίτερη σημασία για το νομικό καθεστώς των πολιτικών κομμάτων. Τούτο στηρίζεται στη βάση του πολυκομματικού συστήματος (ή του «κομματικού πλουραλισμού»). Το σύστημα αυτό στην αστική δημοκρατία διέπεται από το συνδυασμό των αρχών της πολιτικής ελευθερίας και της πολιτικής ισότητας. Με βάση αυτές τις αρχές διασφαλίζεται η ελεύθερη ίδρυση και λειτουργία και ισότητα των πολιτικών κομμάτων.

Η ίδρυση και η συμμετοχή σε κόμμα αποτελούν πολιτικά δικαιώματα των πολιτών, κατοχυρωμένα από το Σύνταγμα (άρθρο 29 παρ. 1). Αλλά και τα ίδια τα πολιτικά κόμματα, ανεξάρτητα αν είναι νομικά πρόσωπα ή απλές ενώσεις είναι φορείς της πολιτικής ελευθερίας και ειδικότερα του πολιτικού δικαιώματος να συμμετέχουν στις διαδικασίες λειτουργίας του εκλογικού σώματος και της Βουλής, χωρίς κανέναν ουσιαστικό περιορισμό. Η όλη ρύθμιση του Σ. 29 παρ. 1 είναι θεμελιωμένη στην αρχή της πολιτικής ελευθερίας, γι' αυτό και θα πρέπει η αρχή αυτή να αποτελεί βασικό γνώμονα για την ερμηνεία και την εφαρμογή των διατάξεών του.

Η θέσπιση με νόμο όρων ή προϋποθέσεων για την ίδρυση κόμματος ή για τη συμμετοχή των κομμάτων στις διαδικασίες του πολιτεύματος (εκλογές, διαδικασίες της Βουλής) θα αντέβαινε στο άρθρο 29 παρ. 1, παραβιάζοντας συγχρόνως και την αρχή της πολιτικής ελευθερίας. Ωστόσο ρυθμίσεις καθαρά διαδικαστικές για την άσκηση αυτών των δικαιωμάτων (τυπική δήλωση του τίτλου του κόμματος σε δημόσια αρχή, δήλωση συμμετοχής στις εκλογές, οι ορισμοί που αφορούν τα ψηφοδέλτια κλπ.) δεν αντιβαίνουν στο Σύνταγμα.

Πρόβλημα δημιουργείται με τους περιορισμούς συμμετοχής στη σύνθεση της Βουλής που θεσπίζονται με το εκλογικό σύστημα και

18. Από τα 5 ευρωπαϊκά συντάγματα : της Δ. Γερμανίας ,της Γαλλίας , της Ιταλίας και της Τουρκίας ,που περιέχουν ρύθμιση των πολιτικών κομμάτων, ΜΟΝΟ το Σ. της Ιταλίας (άρθρ.98 παρ.3) δίνει τη δυνατότητα στον κοινό νομοθέτη να περιορίσει το δικαίωμα συμμετοχής σε κόμματα των δικαστικών, των εν ενεργεία μόνιμων αξιωματικών, των αστυνομικών και των διπλωματικών και προξενικών αντιπροσώπων στο εξωτερικό

ιδιαίτερα με τις «ρήτρες ή ποσοστά αποκλεισμού» που ορίζονται συνήθως με το σύστημα της «ενισχυμένης αναλογικής». Σύμφωνα με αυτές τις ρήτρες αποκλείεται η ολική ή μερική συμμετοχή στην κατανομή των βουλευτικών εδρών των κομμάτων που δε συγκεντρώνουν ορισμένο ποσοστό ψήφων στις εκλογές. Το ύψος αυτού του ποσοστού, από την άποψη της συνταγματικότητας δεν είναι απεριόριστο. Θα πρέπει να κυμαίνεται σε χαμηλά όρια, ώστε να μην παραβιάζονται οι αρχές της πολιτικής ισότητας και ελευθερίας, να μην περιορίζεται υπέρμετρα το δικαίωμα συμμετοχής των κομμάτων στις διαδικασίες του πολιτεύματος και να μην ανατρέπεται ή αλλοιώνεται το σύστημα του κομματικού πλουραλισμού.

Στις διατάξεις του Συντάγματος 29 παρ. 1 και στην αρχή της πολιτικής ελευθερίας θα αντέβαινε οποιαδήποτε σύστημα προληπτικού ή κατασταλτικού ελέγχου της συνταγματικότητας ή νομιμότητας των κομμάτων που θα προέβλεπε την απαγόρευση και τη διάλυση ή «θέση εκτός νόμου» ενός κόμματος.

Κεφάλαιο III: Η ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

1. Σκοποί της αναθεώρησης.

Η αναθεώρηση για να είναι ευρεία και ριζική θα πρέπει να κινηθεί σε τρία πεδία, στο πεδίο των θεσμών, στο πεδίο των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων και στο πεδίο της κρατικής οργάνωσης, και να κατατείνει στην επίτευξη των εξής σκοπών:

Οι σκοποί της αναθεώρησης στο πεδίο των θεσμών

- 1) Στην ουσιαστική διεύρυνση της αρχής της λαϊκής κυριαρχίας, με την αναγνώριση στον πολίτη του δικαιώματος να επιλέγει ο ίδιος τον αρχηγό του Κράτους που προτιμά
- 2) Στην εκλογίκευση της οργάνωσης και λειτουργίας του κοινοβουλευτικού συστήματος και ειδικότερα της κοινοβουλευτικής νομοθετικής διαδικασίας σε συνδυασμό με την ενίσχυση και ουσιαστικοποίηση των ελεγκτικών αρμοδιοτήτων της Βουλής.
- 3) Στην ανύψωση και την προστασία του κύρους του Κοινοβουλίου και των αντιπροσώπων του λαού.
- 4) Στην θέσπιση των αναγκαίων βάσεων για την ορθολογική οργάνωση και λειτουργία της Κυβέρνησης και την καθιέρωση ενός αποτελεσματικού συστήματος ποινικής ευθύνης των υπουργών.
- 5) Στον εξορθολογισμό της οργάνωσης και λειτουργίας της δικαστικής εξουσίας και ειδικότερα του συστήματος ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων.
- 6) Στην ρύθμιση των σχέσεων Κράτους και Εκκλησίας με σκοπό τον χωρισμό Πολιτείας και Εκκλησίας.

Οι σκοποί της αναθεώρησης στο πεδίο της κρατικής οργάνωσης

- 1) Στην καθιέρωση μηχανισμών ελέγχου της ορθολογικής διαχείρισης του δημοσίου χρήματος.
- 2) Στην οργάνωση της κεντρικής διοίκησης πάνω σε νέες σύγχρονες βάσεις που θα της επιτρέψουν να είναι γρήγορη, αποτελεσματική και ικανή να υπηρετεί και όχι να καταδυναστεύει τον πολίτη.
- 3) Στην ουσιαστική ενίσχυση της διοικητικής αποκέντρωσης, αποσυγκέντρωσης και της τοπικής αυτοδιοίκησης.

2. Ο χαρακτήρας της αναθεώρησης

Η αναθεώρηση πρέπει να είναι μεθοδική και συστηματική. Αυτό σημαίνει ότι κάθε προτεινόμενη μεταρρύθμιση θα πρέπει: πρώτον, να εξετάζει σε βάθος αυτή καθ' εαυτή, δεύτερον, να ερευνά αν το περιεχόμενό της εναρμονίζεται με τις ισχύουσες διατάξεις του Συντάγματος, καθώς και με τη φιλοσοφία της πρότασης αναθεώρησης του Συντάγματος γενικότερα, και τρίτον, να μελετώνται σε βάθος η δυνατότητα εφαρμογής και η αποτελεσματικότητά της κάτω από όλες τις πιθανές εκδοχές του ελληνικού πολιτικού και κοινωνικού συστήματος.

3. Η ανάγκη ανοιχτού διαλόγου

- 1) Η ευρύτητα των συνταγματικών μεταρρυθμίσεων και ο ριζικός χαρακτήρας ορισμένων από τις μεταρρυθμίσεις αυτές επιβάλλουν τον ανοικτό πολιτικό, κοινωνικό και επιστημονικό διάλογο.
- 2) Ο διάλογος αυτός θα επιτρέψει τη νηφάλια αντιπαράθεση γνώμων και απόψεων των πολιτικών κομμάτων, των κοινωνικών ομάδων και των ειδικών επιστημών, η οποία θα βοηθήσει στη σύγκλιση των απόψεων και στην επιλογή των προσφορότερων λύσεων σε όλα τα επίμαχα συνταγματικά ζητήματα.
- 3) Από την άποψη αυτή είναι ευτύχημα ότι η κυβερνητική πρωτοβουλία για τη συνταγματική αναθεώρηση εκδηλώθηκε έγκαιρα, απλά ήρεμα και χωρίς τυμπανοκρουσίες

4. Η ανάγκη διαδικαστικής πειθαρχίας

Το μεγάλο σχετικά διάστημα που μεσολαβεί, κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, έως τις γενικές βουλευτικές εκλογές δεν επιτρέπεται να δαπανηθεί σε άσκοπες ενέργειες και βυζαντινολογίες αναλύσεις. Χρειάζεται να γίνει αυστηρός προγραμματισμός της αναθεωρητικής εργασίας και να υπάρξει διαδικαστική πειθαρχία ώστε να ενημερωθεί έγκαιρα η κοινή γνώμη για το περιεχόμενο και τη σημασία της αναθεώρησης, τόσο στο εξωκοινοβουλευτικό στάδιο της σύνταξης της πρότασης όσο και στο κοινοβουλευτικό στάδιο της υποβολής συζήτησης και ψήφισης της από την Βουλή, το οποίο πρέπει να κινηθεί μέσα στο πλαίσιο του Συντάγματος, του Κανονισμού της Βουλής και της προηγούμενης κοινοβουλευτικής πρακτικής.

Κεφάλαιο IV: Η ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 29 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

1. Η Έκθεση της (πρώτης) Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος 1996

Η Επιτροπή, αφού έλαβε υπόψη τις παραπάνω εισηγήσεις και προτάσεις, καθώς και τις απόψεις των μελών της, έκανε, κατά πλειοψηφία, δεκτές επί της αρχής τις προτάσεις αναθεώρησης διατάξεων του Συντάγματος που υπέβαλαν, χωριστά και σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 110 του Συντάγματος και 119 του Κανονισμού της Βουλής, Βουλευτές του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και Βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας και διαπίστωσε την ανάγκη αναθεώρησης ορισμένων διατάξεων του Συντάγματος, καθώς και την ανάγκη μη αναθεώρησης άλλων, όπως αυτές καταγράφονται κατωτέρω, και αυτό εισηγείται και προς τη Βουλή. Ειδικότερα όσον αφορά στο άρθρο 29:

Άρθρο 29 παρ. 1

(ίδρυση, οργάνωση και δράση πολιτικών κομμάτων)

Προτείνεται από την Επιτροπή, κατά πλειοψηφία, η μη αναθεώρηση της παρ. 1 του άρθρου 29, σχετικά με τη ρητή πρόβλεψη της υποχρέωσης των κομμάτων να οργανώνονται κατά τρόπο συνάδοντα με τις δημοκρατικές αρχές.

Η Επιτροπή θεωρεί την αναθεώρηση της σχετικής διάταξης περιττή γιατί η ισχύουσα διατύπωση είναι επαρκής και ισοδύναμη.

Άρθρο 29 παρ. 2

(χρηματοδότηση κομμάτων και υποψηφίων βουλευτών – Δαπάνες – Δημοσιότητα)

Προτείνεται από την Επιτροπή, κατά πλειοψηφία, η αναθεώρηση της παρ. 2 του άρθρου 29, ώστε να καθίσταται υποχρεωτική η κρατική οικονομική ενίσχυση των κομμάτων και η δημοσιότητα των δαπανών των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών, η δε παραβίαση των κανόνων αυτών να θεωρείται εκλογική παράβαση και να επισύρει τις ανάλογες κυρώσεις, μέχρι και την έκπτωση από το βουλευτικό αξίωμα.

Άρθρο 29 παρ.3

(περιορισμοί της πολιτικής δραστηριότητας των δημοσίων υπαλλήλων, των υπαλλήλων των Ο.Τ.Α, των ν.π.δ.δ. και των υπαλλήλων των δημόσιων επιχειρήσεων)

Προτείνεται από την Επιτροπή κατά πλειοψηφία, η αναθεώρηση της παρ. 3 του άρθρου 29, με στόχο την αποσαφήνιση και τη μείωση των περιορισμών που επιβάλλονται ως προς την πολιτική δραστηριότητα, των δημοσίων υπαλλήλων, των υπαλλήλων των Ο.Τ.Α., των ν.π.δ.δ. και των δημόσιων επιχειρήσεων (οι περιορισμοί να ισχύουν πλέον μόνο κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και βεβαίως στους χώρους εργασίας, ενώ για στρατιωτικούς, σώματα ασφαλείας και δικαστικούς λειτουργούς σε κάθε περίπτωση).

2. Οι προτάσεις Αναθεώρησης (1997)

Το άρθρο 29 του Συντάγματος, που αφορά την διαχείριση των οικονομικών των κομμάτων, έχει απασχολήσει και παλαιότερα τα Κόμματα. Ήδη από την προηγούμενη τετραετία η Βουλή είχε διαμορφώσει προτάσεις για τις αναθεωρητέες διατάξεις, και φυσικά και για το άρθρο 29 που μας απασχολεί. Παραθέτω τις προτάσεις του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και τις συμπληρωματικές προτάσεις της Νέας Δημοκρατίας κατά την Θ' ΠΕΡΙΟΔΟ.

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΕΡΙΟΔΟΣ Θ' – ΣΥΝΟΔΟΣ Β'

ΠΡΟΕΔΡΙΑ: ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΧΡ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΗ

Η πρόταση του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος για την αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος

ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

Στην πρόταση του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος για την αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος (άρθρο 110 παρ. 2 του Συντάγματος και 119 του Κανονισμού της Βουλής)

Προς τη Βουλή των Ελλήνων

Το Μάρτιο του 1995 το ΠΑ.ΣΟ.Κ. ανέλαβε την πρωτοβουλία αναθεώρησης του Συντάγματος, καταθέτοντας σχετική πρόταση στη Βουλή των Ελλήνων. Η πρόταση εκείνη συζητήθηκε διεξοδικά στην Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος, η οποία συνέταξε και υπέβαλε τον Ιούνιο του 1996 την έκθεσή της.

Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. υποβάλλει στην παρούσα Βουλή πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος με βάση την πρόταση της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής του 1996 εμπλουτισμένη με νέα στοιχεία.

Η αναθεώρηση του Συντάγματος αποτελεί μια σπάνια και κορυφαία στιγμή για τον εκσυγχρονισμό όχι μόνον του Κράτους αλλά και της κοινωνίας. Η αντίληψη της αναθεωρητικής πρωτοβουλίας απαιτεί αίσθηση ευθύνης απέναντι στην ιστορία, αφού η ανανέωση του θεσμικού εξοπλισμού της χώρας συνιστά προϋπόθεση για την αντιμετώπιση των μεγάλων προκλήσεων του επόμενου αιώνα.

Βασική θέση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. ήταν και είναι ότι η αναθεώρηση του Συντάγματος πρέπει να αποτελεί το επιστέγασμα του θεσμικού εκσυγχρονισμού που συντελείται στο επίπεδο της κοινής νομοθεσίας και του Κανονισμού της Βουλής και να αποτυπώνει την ευρύτερη δυνατή συναίνεση γύρω από τον Καταστατικό Χάρτη της Χώρας.

Το Σύνταγμα του 1975, όπως αναθεωρήθηκε το 1986, είναι ένα καλό και επαρκές συνταγματικό κείμενο που στα περισσότερα σημεία του κινείται πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, εγκαινίασε δε και επισφράγισε την πλέον ομαλή συνταγματική και πολιτική περίοδο που γνωρίσαμε στην ιστορία μας. Οι επιλογές και οι ρυθμίσεις που έθεσαν πράγματι το πλαίσιο για την εύρυθμη λειτουργία του πολιτικού συστήματος και σηματοδότησαν – μετά την εμπειρία της δικτατορίας και μέσα στο κλίμα της μεταπολίτευσης – το τέλος της θεσμικής κακοδαιμονίας του παρελθόντος.

Οι καιροί ανέδειξαν όμως, όπως είναι φυσικό, και νέα προβλήματα, τα οποία δεν ήταν δυνατό να προβλέψει ο συντακτικός νομοθέτης του 1975.

Η βιομηχανική κοινωνία έδωσε προ πολλού τη θέση της στη μεταβιομηχανική και ηλεκτρονική κοινωνία της πληροφορίας. Τα ανθρώπινα δικαιώματα εκτίθενται με την εξέλιξη της τεχνολογίας σε νέες απειλές και πρέπει να περιβληθούν με νέες εγγυήσεις.

Η οργάνωση και η λειτουργία του Κοινοβουλίου πρέπει να διασφαλίζει την κεντρική πολιτική θέση του υπό τις νέες συνθήκες

συγκρότησης και λειτουργίας του κράτους και εν όψει των νέων επικοινωνιακών δεδομένων που δεν επιτρέπεται να αλλοιώνουν τον κοινοβουλευτικό χαρακτήρα του πολιτεύματος.

Η οργάνωση του κράτους πρέπει να εξυπηρετεί με μεγαλύτερη σαφήνεια τις ανάγκες της αποκέντρωσης και της περιφερειακής ανάπτυξης, κυρίως μέσα από τους ολοκληρωμένους θεσμούς της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Η οργάνωση της δικαιοσύνης πρέπει να εγγυάται όχι μόνο την εξωτερική αλλά και την εσωτερική ανεξαρτησία της ως προϋπόθεση για την λειτουργία τόσο του κράτους δικαίου όσο και της δημοκρατίας.

Η συμμετοχή στη διαδικασία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης επιβάλλει να διαμορφωθεί με προνοητικότητα και σαφήνεια μια συνταγματική υποδομή που θα διασφαλίζει την ακώλυτη συμμετοχή της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή προοπτική.

Η συνταγματική αναθεώρηση που προτείνουμε αποτελεί εγχείρημα ευρείας εμβέλειας. Γι' αυτό είναι ανάγκη να συγκεντρώσει τη συμφωνία ευρύτερων πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων. Η πρωτοβουλία εκδηλώνεται μέσα σ' ένα κλίμα που διευκολύνει αυτή την προοπτική και εγγυάται μια νηφάλια συζήτηση και έναν ανοικτό προβληματισμό για τη διαμόρφωση των καλύτερων επιλογών. Η πρόταση αναθεώρησης συνδέεται άλλωστε με τη δέσμη νομοθετικών μέτρων που τέθηκαν σε ισχύ τα τελευταία χρόνια η προετοιμάζονται και θα απασχολήσουν σύντομα τη βουλή ως νομοθετικό όργανο.

1. Συνταγματικά Δικαιώματα

Η αναθεώρηση εκτείνεται εν πρώτοις στην τροποποίηση και συμπλήρωση ρυθμίσεων που είτε υιοθετούσαν αναχρονιστικές επιλογές είτε αποτύπωναν τον δισταγμό του συντακτικού νομοθέτη να ενστερνισθεί λύσεις που ανταποκρίνονταν στα δεδομένα μιας σύγχρονης κοινωνίας. Εδώ ανήκουν ιδίως η δυνατότητα καθιέρωσης εναλλακτικής θητείας για τους αντιρρησίες συνείδησης (άρθρο 4 παρ. 6), ο αυστηρός περιορισμός των ατομικών διοικητικών μέτρων (άρθρο 5 παρ. 4), η βελτίωση των εγγυήσεων της προσωπικής ασφάλειας (άρθρο 6 παρ. 4), η κατάργηση της θανατικής ποινής (άρθρο 7 παρ. 3), η περιστολή των

περιορισμών του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι των δημοσίων υπαλλήλων (άρθρο 12 παρ. 4) και της πολιτικής τους δράσης (άρθρο 29 παρ. 3), η σύσταση ανεξάρτητης δημόσιας αρχής για την προστασία του απόρρητου των επικοινωνιών και η προσθήκη νέων ρητρών – που πηγάζουν από τη θεωρητική και νομολογιακή επεξεργασία των ισχυουσών διατάξεων – με ευρεία κανονιστική εμβέλεια για την άσκηση υπό καλύτερους όρους των θεμελιωδών δικαιωμάτων (άρθρο 25 παρ. 1,5,6).(...)

2. Οργάνωση και λειτουργίες της Πολιτείας

(...)Η υπερβολική διάθεση πόρων για την εκλογή βουλευτών θα μπορούσε να αντιμετωπισθεί αποτελεσματικότερα με την πρόβλεψη έκπτωσης από το βουλευτικό λειτούργημα όσων παραβιάζουν τις διατάξεις της σχετικής νομοθεσίας (άρθρο 57). Στην πράξη αποδείχθηκε ότι τα μέτρα που προβλέπονται για την καταπολέμηση του παθολογικού αυτού φαινομένου είναι εν τέλει απρόσφορα.(...)

ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ

Με βάση τις παραπάνω σκέψεις οι υπογραφόμενοι βουλευτές του ΠΑ.ΣΟ.Κ. προτείνουμε να κινηθεί η διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος κατά το άρθρο 110 και να διαπιστωθεί από τη Βουλή η ανάγκη αναθεώρησης των ακόλουθων – κατά κεφάλαιο- διατάξεων προς την κατεύθυνση που δηλώνεται για κάθε μία από αυτές:

Αθήνα, 4 Ιουνίου 1997

ΠΡΟΤΑΣΗ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Άρθρο 29 παρ. 2

(Οικονομικά πολιτικών κομμάτων και υποψηφίων)

Κατοχυρώνεται η κρατική οικονομική ενίσχυση, καθώς και η δημοσιότητα των δαπανών των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών(Πρόταση Επιτροπής)

Άρθρο 29 παρ.3

(Πολιτικά δικαιώματα δημοσίων υπαλλήλων)

Μειώνονται οι περιορισμοί της πολιτικής δραστηριότητας των δημοσίων υπαλλήλων κ.λπ. (Πρόταση Επιτροπής).

Η πρόταση της Νέας Δημοκρατίας

ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

Στην πρόταση της Νέας Δημοκρατίας για την αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος κατά τις διατάξεις των άρθρων 110 του Συντάγματος και 119 του Κανονισμού της Βουλής.

Προς τη Βουλή των Ελλήνων

Με αίσθημα ευθύνης έναντι των θεσμών και του Ελληνικού Λαού η Νέα Δημοκρατία, μετά τη ματαιώση, λόγω της προκήρυξης των πρόωρων εκλογών του 1996, της διαδικασίας αναθεώρησης που είχε κινηθεί με την πρότασή της του Μαρτίου 1995, καταθέτει νέα τροποποιημένη πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 110 του συντάγματος και 119 του Κανονισμού της Βουλής. Η πρόταση αυτή λαμβάνει υπόψη και τα πορίσματα του ευρύτατου και εποικοδομητικού διαλόγου τόσο στο πλαίσιο της Κοινοβουλευτικής Ομάδας του Κόμματός μας, όσο και μεταξύ όλων εκείνων των επιστημονικών κυρίως φορέων, που έχουν βαρύνουσα γνώμη σε θέματα θεσμών, καθώς επίσης και τις εργασίες της Επιτροπής Αναθεώρησης της Βουλής (μεταξύ Απριλίου 1995 και Ιουνίου 1996).

Η πρότασή μας δεν περιορίζεται σε μια απλή καταγραφή των προς αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος. Αντιθέτως διαμορφώνει, ήδη από τώρα, το πλήρες πλαίσιο της προτεινόμενης αναθεώρησης. Και τούτο για δυο, κατά βάση, λόγους:

- Πρώτον, για να είναι ενήμερος ο Ελληνικός Λαός όχι μόνο ως προς την έκταση αλλά και ως προς την ουσία της πρότασης αυτής.
- Δεύτερον, για να δοθεί σε όλες τις πολιτικές δυνάμεις του Τόπου η δυνατότητα να λάβουν υπεύθυνη θέση ως προς το μεγάλο αυτό ζήτημα μεταρρύθμισης των θεσμών.(...)

(...) Η πρότασή μας επικεντρώνεται στη θωράκιση του καθεστώτος των συνταγματικών δικαιωμάτων και στη θέσπιση των απαραίτητων εγγυήσεων για την ακώλυτη και αποτελεσματική άσκησή

τους. Προς την κατεύθυνση αυτή η Νέα Δημοκρατία προτείνει μέτρα και εγγυήσεις(...):

- Για τη δημοκρατική λειτουργία των πολιτικών κομμάτων και τη διασφάλιση της διαφάνειας της χρηματοδότησής τους, με την πρόβλεψη του κατάλληλου κυρωτικού μηχανισμού,
- Για την άρση περιορισμών στο δικαίωμα των δημόσιων υπαλλήλων να συνεταιρίζονται και στην διεύρυνση του δικαιώματός τους για συμμετοχή στην πολιτική ζωή της Χώρας.(...)

Η πρόταση αναθεώρησης των διατάξεων του Συντάγματος, την οποία καταθέτουμε και της οποίας το κείμενο ακολουθεί, υπογράφεται από τον κατά τις κείμενες διατάξεις απαιτούμενο αριθμό βουλευτών της Νέας Δημοκρατίας. Κατόπιν τούτου παρακαλούμε να κινήσετε, κατά το Σύνταγμα και τον Κανονισμό της Βουλής, τη διαδικασία συζήτησής της.

Αθήνα, 5 Ιουνίου 1997

(...)Όσον αφορά στο άρθρο 29 του Συντάγματος, η αναθεώρησή του προτείνεται ως εξής:

**Άρθρο 29 παρ. 1,2 και 3
(Πολιτικά κόμματα)**

Το πρώτο εδάφιο της παρ. 1 αναθεωρείται ως εξής:

1. «Έλληνες πολίτες που έχουν το εκλογικό δικαίωμα μπορούν ελεύθερα να ιδρύουν και να συμμετέχουν σε πολιτικά κόμματα, τα οποία έχουν νομική προσωπικότητα και των οποίων η οργάνωση πρέπει να συνάδει με τις δημοκρατικές αρχές και η δράση οφείλει να εξυπηρετεί την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος».

Η παρ. 2 αναθεωρείται ως εξής:

2. «Νόμος ορίζει τα σχετικά με την οικονομική ενίσχυση των κομμάτων από το Κράτος, τη δημοσιότητα των εξόδων τους και της προέλευσης των πόρων και της περιουσίας τους, καθώς και την δημοσιότητα και το ανώτατο όριο των εκλογικών δαπανών των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών, καθώς και τις σχετικές κυρώσεις».

Η παρ. 3 αναθεωρείται ως εξής:

3. «Απαγορεύονται οι οποιεσδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ πολιτικών κομμάτων και η ενεργός δράση υπέρ οποιουδήποτε κόμματος στους δημόσιους υπαλλήλους στους υπαλλήλους, νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου των δημόσιων επιχειρήσεων και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, και για τους στρατιωτικούς, σώματα ασφαλείας, και δικαστικούς λειτουργούς, σε κάθε περίπτωση».

3. Οι Κατατεθείσες τροπολογίες

Τροπολογίες της Νέας Δημοκρατίας στην πρόταση της Επιτροπής αναθεώρησης του Συντάγματος.

Οι υπογράφωντες βουλευτές, αφού μελετήσαμε τις προτάσεις και συζητήσεις που έχουν μέχρι σήμερα γίνει με αφορμή την πρόταση της Επιτροπής αναθεώρησης του Συντάγματος υποβάλλουμε τις ακόλουθες τροπολογίες επί των άρθρων 14 παρ.9, 15, 17, 24 παρ 1 εδ. 6, 29 παρ. 2 (...)

Επιθυμία και επιδίωξή μας είναι να συμβάλλουμε στη διατύπωση συνταγματικών διατάξεων που θα ανταποκρίνονται στις προσδοκίες του πολίτη, θα θωρακίζουν το πολίτευμα και θα διευκολύνουν την πορεία προς μια ισόρροπη ανάπτυξη των φυσικών και κοινωνικών δυνάμεων του τόπου.

Τα κυριότερα σημεία των προτάσεών μας αφορούν τα εξής θέματα:

1) Για την αποτελεσματικότερη κατοχύρωση της διαφάνειας και την εφαρμογή της ισότητας στη λειτουργία των ΜΜΕ προτείνουμε την τροποποίηση των άρθρων 14 παρ. 9, 15 παρ. 1 και 2 και 29 παρ. 2 έτσι ώστε:

Α) ο έλεγχος του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των ΜΜΕ να μπορεί να φτάνει μέχρι φυσικού προσώπου.

Β) να μπορεί να αφαιρείται η άδεια λειτουργίας του ηλεκτρονικού μέσου

Γ) να χορηγείται υποχρεωτικά δωρεάν τηλεοπτικός χρόνος στα κόμματα ιδίως σε προεκλογικές περιόδους και συγχρόνως να απαγορευτεί στα κόμματα η «αγορά» επιπλέον τηλεοπτικού χρόνου.

Άρθρο 29 παρ. 2

«2. Τα Κόμματα έχουν δικαίωμα στην οικονομική τους ενίσχυση από το κράτος για τις εκλογικές και λειτουργικές τους δαπάνες καθώς και στην κατά το άρθρο 15 παρ. 2 δωρεάν παραχώρηση χρόνου από τα

ραδιοτηλεοπτικά μέσα, όπως νόμος ορίζει. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις διαφάνειας ως προς τις εκλογικές δαπάνες και γενικά την οικονομική διαχείριση των κομμάτων, των Βουλευτών, των υποψηφίων Βουλευτών και των υποψηφίων στην τοπική αυτοδιοίκηση όλων των βαθμών. Με νόμο επιβάλλεται ανώτατο όριο εκλογικών δαπανών, απαγορεύεται ορισμένες μορφές εκλογικής προβολής, ιδίως αυτές που έχουν ιδιαίτερα υψηλό κόστος και καθορίζονται οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες η παράβαση των σχετικών διατάξεων συνιστά εκλογική παράβαση, η οποία επιφέρει έκπτωση από το αιρετό αξίωμα, κατά τα άρθρα 58 και 100. με νόμο μπορούν να επεκταθούν οι ρυθμίσεις αυτές και στους υποψηφίους για άλλες αιρετές θέσεις».

Αθήνα, 10 Ιανουαρίου 2001

4. Η Έκθεση της (Δεύτερης) Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος (1998)

Η Επιτροπή, αφού έλαβε υπόψη τις παραπάνω εγγυήσεις και προτάσεις, καθώς και τις απόψεις μελών της, έκανε κατά πλειοψηφία, δεκτές επί της αρχής τις προτάσεις αναθεώρησης διατάξεων του Συντάγματος, που υπέβαλλαν χωριστά και σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 110 του Συντάγματος και 119 του Κανονισμού της Βουλής, Βουλευτές του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και Βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας και διαπίστωσε την ανάγκη αναθεώρησης ορισμένων διατάξεων του Συντάγματος, καθώς και την ανάγκη μη αναθεώρησης άλλων, όπως αυτές καταγράφονται κατωτέρω και τούτο εισηγείται και προς τη Βουλή.

Άρθρο 29 παρ. 1

(Ίδρυση, οργάνωση και δράση πολιτικών κομμάτων)

Προτείνεται από την Επιτροπή, κατά πλειοψηφία, η μη αναθεώρηση της παρ. 1 του άρθρου 29, σχετικά με τη ρητή πρόβλεψη της υποχρέωσης των Κομμάτων να οργανώνονται κατά τρόπο συνάδοντα με τις δημοκρατικές αρχές.

Άρθρο 29 παρ. 2

(Οικονομικά πολιτικών κομμάτων και υποψηφίων)

Προτείνεται από την Επιτροπή, κατά ευρύτερη πλειοψηφία, η αναθεώρηση της παρ. 2 του άρθρου 29 προς την κατεύθυνση της κατοχύρωσης της

κρατικής οικονομικής ενίσχυσης των Κομμάτων και της δημοσιότητας των δαπανών των Κομμάτων και των υποψήφιων Βουλευτών.

Άρθρο 29 παρ. 3
(Πολιτικά δικαιώματα Δημόσιων Υπαλλήλων)

Προτείνεται από την Επιτροπή, ομόφωνα, η αναθεώρηση της παρ. 3 του άρθρου 29, με στόχο την αποσαφήνιση και τη μείωση των περιορισμών που επιβάλλονται ως προς την πολιτική δραστηριότητα των δημόσιων υπαλλήλων, των υπαλλήλων των Ο.Τ.Α., των ν.π.δ.δ. και των Δημόσιων Επιχειρήσεων.

5. Αποσπάσματα από την Συνεδρίαση Λ'Θ – 24 Οκτωβρίου 2000 της 'Ζ Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων.

Η Ζ' Αναθεωρητική Βουλή, στις συνεδριάσεις της στην Ολομέλεια της Βουλής αλλά και στις επιμέρους συζητήσεις στις Επιτροπές, τα Κόμματα διατύπωσαν τις απόψεις, την κριτική και τις προτάσεις τους για την επικείμενη Αναθεώρηση του Συντάγματος. Το Κόμμα του ΠΑ.ΣΟ.Κ., με γενικό Εισηγητή τον κ. Ευάγγελο Βενιζέλο, εξέθεσε τις απόψεις του σχετικά με το άρθρο 29 του Συντάγματος που αφορά τις εκλογικές δαπάνες κομμάτων και υποψήφιων Βουλευτών και τα πολιτικά δικαιώματα των δημόσιων υπαλλήλων. Η Νέα Δημοκρατία, με γενικό Εισηγητή τον κ. Ιωάννη Βαρβιτσιώτη, κατέθεσε στη συνεδρίαση της 5ης Οκτωβρίου και της 24ης Οκτωβρίου 2000 τις προτάσεις της για τα οικονομικά των κομμάτων και των υποψηφίων Βουλευτών. Οι γενικοί Εισηγητές του Συνασπισμού και του Κ.Κ.Ε. στην ίδια συνεδρίαση, παρουσίασαν τις θέσεις τους πάνω στο ζήτημα της αναθεώρησης του Συντάγματος και την κριτική τους καθώς και τις προτάσεις τους προκειμένου να εξαλειφθούν τα φαινόμενα πολιτικού αμοραλισμού και αδιαφάνειας στο πολιτικό παρασκήνιο, που στιγματίζουν την πολιτική ζωή του τόπου.

Για την πληρέστερη και εγκυρότερη πληροφόρηση των θέσεων των κομμάτων πάνω στην αναθεωρητέα διάταξη του άρθρου 29, έκρινα σκόπιμο να παραθέσω τα παρακάτω αποσπάσματα από τις δύο συνεδριάσεις της Βουλής που μας αφορούν, αυτήν της 5ης και της 24ης Οκτωβρίου. Συγκεκριμένα:

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΛΘ' – 24 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2000

Ζ' ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Ε Κ Θ Ε Σ Η

ΤΗΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΗ Ζ' ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Η Επιτροπή της Αναθεώρησης του Συντάγματος, που συγκροτήθηκε με την υπ' αριθμόν 2676/1987/30.5.2000 απόφαση του Προέδρου της Βουλής συνήλθε σε είκοσι μία (21), συνολικά, συνεδριάσεις – από τις οποίες μας ενδιαφέρει η συνεδρίαση της 5^{ης} Οκτωβρίου ,σχετικής με τα οικονομικά των κομμάτων, η οποία παρατίθεται άρτια στη συνέχεια της συγγραφής μου - , υπό την Προεδρία του Προέδρου αυτής, κ. Φοίβου Ιωαννίδη, στην Αίθουσα Γερουσίας του Μεγάρου της Βουλής, με αντικείμενο την επεξεργασία του περιεχομένου των αναθεωρητέων διατάξεων του Συντάγματος, όπως αυτές καθορίστηκαν με την απόφαση της Ολομέλειας της Βουλής της Θ' Κοινοβουλευτικής Περιόδου.

Η Επιτροπή συγκροτήθηκε από 41 μέλη και συγκεκριμένα από τους Βουλευτές κ.κ. Αλέξανδρο Ακριβάκη, Γεράσιμο Αρσένη, Ευάγγελο Βενιζέλο, Ευάγγελο Γιαννόπουλο, Διονύσιο Γκούσκο, Γεώργιο Θωμά, Φοίβο Ιωαννίδη, Χαράλαμπο Καστανίδη, Βασίλειο Κοντογιαννόπουλο, Ιωάννη Κουτσούκο, Παναγιώτη Κρητικό, Φλώρο Κωνσταντίνου, Ανδρέα Λομβέρδο, Λάζαρο Λωτίδη, Ιωάννη Μαγκριώτη, Αναστάσιο Μάνταλη, Έκτορα Νασιώκα Γεώργιο Παπαγεωργίου, Ηλία Παπαηλία, Στυλιανό Παπαθεμελή, Μιλτιάδη Παπαϊωάννου, Ελευθέριο Τζιόλα, Απόστολο Ανδρουλάκο, Ιωάννη Βαρβιτσιώτη, Σταύρο Δήμα, Αχιλλέα Καραμανλή, Νικόλα Κατσαρό, Ιωάννη Κεφαλογιάννη, Αλέξανδρο Λυκουρέζο, Χρήστο Μαρκογιαννάκη, Κωνσταντίνο Μητσοτάκη, Θεοδώρα Μπακογιάννη, Άννα Μπενάκη, Αναστάσιο Νεράτζη, Πάνο Παναγιωτόπουλο, Ελευθέριο Παπαγεωργόπουλο, Προκόπη Παυλόπουλο, Βύρωνα Πολύδωρα, Ευριπίδη Στυλιανίδη, Αντώνιο Σκυλλάκο και Φώτιο Κούβελη.

Εισήγηση του γενικού εισηγητή της πλειοψηφίας Ευάγγελου Βενιζέλου.

I. Το γενικό πολιτικό και συνταγματικό πλαίσιο της αναθεωρητικής διαδικασίας :

1. Αναθεώρηση συναινετική, ευρεία και συνταγματική.

Μετά από μια μακρά, αλλά ουσιαστική προετοιμασία που διήρκεσε πέντε ολόκληρα χρόνια, η παρούσα Βουλή, η Ζ' Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων, έχει το βαρύ καθήκον, αλλά και τη μεγάλη ευκαιρία να προβεί στην αναθεώρηση ενός προφανώς μεγάλου αριθμού συνταγματικών διατάξεων, η ανάγκη αναθεώρησης των οποίων διαπιστώθηκε σύμφωνα με τις διαδικαστικές προβλέψεις του άρθρου 110 του Συντάγματος, από την προηγούμενη Βουλή με την αναγκαία αυξημένη πλειοψηφία.

Οτιδήποτε σχετίζεται με το συνταγματικό κείμενο μιας χώρας, οτιδήποτε περιλαμβάνεται τελικά μέσα στο συνταγματικό χάρτη, αποκτά εκ μόνου του λόγου αυτού τεράστια πολιτική σημασία. Πρέπει λοιπόν, να είναι σε όλους σαφές ότι η αναθεώρηση του Συντάγματος είναι εξ ορισμού μια μείζονος σημασίας θεσμική και πολιτική παρέμβαση.

Η προκείμενη δε αναθεώρηση, λόγω του εύρους της και λόγω του βάθους της, είναι το σημαντικότερο θεσμικό διάβημα που έχει γίνει στη χώρα μας, από τη θέση σε ισχύ του Συντάγματος του 1975 έως σήμερα.

Το πρώτο όμως, προσόν που έχει η παρούσα διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος είναι το γεγονός πως είναι νομικά ανεπίληπτη. Για πρώτη μόλις φορά στη μακρά πλέον και ενδιαφέρουσα – θα μου επιτρέψετε να πω– συνταγματική και πολιτική ιστορία του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, η αναθεώρηση του 1985 – 1986 και τώρα για δεύτερη φορά η αναθεώρηση του 2000 είναι οι δύο μόνες κατά κυριολεξία αναθεωρήσεις του Συντάγματος, δηλαδή οι μόνες διαδικασίες που άρχισαν και εξελίχθηκαν, και αυτή τώρα ελπίζω ότι θα ολοκληρωθεί, «καθ' ον τρόπον ορίζει το Σύνταγμα».

Το λέω αυτό με δεδομένο ότι η κατάρτιση του Συντάγματος του 1975 ήταν μια πρωτογενής συντακτική διαδικασία που οδήγησε σε νέο Σύνταγμα, ενώ και όλες οι άλλες κατ' όνομα αναθεωρήσεις του

Συντάγματος δεν συντελέστηκαν όπως προέβλεπαν τα τότε ισχύοντα Συντάγματα, αλλά βεβαίως ίσχυσαν, επειδή ο συσχετισμός των δυνάμεων και η συγκυρία της εποχής επέβαλαν να οδηγηθούμε σε συνταγματικές μεταβολές.

Υπάρχει, όμως, και ένα δεύτερο προσόν στην αναθεώρηση που αρχίζει σήμερα: Δεν σέβεται απλώς το διαδικαστικό πλαίσιο του άρθρου 110 του Συντάγματος, αλλά και τον σκληρό πυρήνα των μη υποκείμενων σε αναθεώρηση διατάξεων που απαριθμεί η παρ. 1 του άρθρου 110.

Υπήρξαν μεταξύ των κομμάτων διαφωνίες ως προς τη σκοπιμότητα και την αναγκαιότητα της αναθεώρησης συγκεκριμένων διατάξεων. Υπάρχουν διαφωνίες –λίγες– ως προς την κατεύθυνση και την ουσία της αναθεώρησης. Αλλά δεν υπήρξε διαφωνία, ως τώρα, γύρω από το αν μια υπό αναθεώρηση διάταξη προσκρούει στο σκληρό πυρήνα του άρθρου 110 παρ. 1 του Συντάγματος και αυτό είναι ένα στοιχείο που νομίζω ότι πρέπει να πιστωθεί στο πολίτευμά μας και να αποτελέσει δείγμα ωριμότητας του πολιτικού συστήματος της χώρας.

Η αναθεώρηση του Συντάγματος, όπως είπα, έχει προφανές εύρος, γιατί με μονάδα μέτρησης συμβατικά οριζόμενη την παράγραφο του συνταγματικού κειμένου –μια που στη χώρα μας έχουμε το πλεονέκτημα να καταθέτουμε όχι μόνο γραπτό και αυστηρό, δηλαδή τυπικό Σύνταγμα, αλλά και ενιαίο Σύνταγμα που περιλαμβάνεται σε ένα ευσύννοπτο συνταγματικό κώδικα 120 άρθρων– εισάγονται για αναθεώρηση περισσότερες από 115 συνταγματικές διατάξεις.

Από τον όγκο των συνταγματικών διατάξεων, που διαπερνά όλα τα κεφάλαια του Συντάγματος, και άρα όλα τα μεγάλα θέματα της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ζωής της χώρας, μόνον επτά διατάξεις πρέπει να συγκεντρώσουν στη Βουλή αυξημένη πλειοψηφία, τουλάχιστον των τριών πέμπτων (3/5) του όλου αριθμού των Βουλευτών, δηλαδή πλειοψηφία εκατόν ογδόντα (180) Βουλευτών, προκειμένου να συντελεστεί η αναθεώρησή τους.

Για τις υπόλοιπες διατάξεις, για τη συντριπτική πλειοψηφία των διατάξεων, για εκατόν δέκα (110) περίπου διατάξεις, αρκεί τυπικά η απόλυτη πλειοψηφία του Σώματος, δηλαδή αρκεί τυπικά η πλειοψηφία που διαθέτει το ΠΑ.ΣΟ.Κ. στην παρούσα Βουλή.

Το τρίτο, όμως, στοιχείο της αναθεώρησης είναι ο συναινετικός χαρακτήρας. Η πλειοψηφία του ΠΑ.ΣΟ.Κ. έχει μεν επωμισθεί τυπικά την ευθύνη να συντελέσει την αναθεώρηση του μεγάλου όγκου των διατάξεων, δεν έχει όμως τη διάθεση να κινηθεί με μονοκομματικά και στενόκαρδα κριτήρια, αλλά επιμένει στην ανάγκη να διατυπωθεί μια συνταγματική συμφωνία μεταξύ των κομμάτων, που θα διασφαλίζει τον ουσιαστικό διάλογο και τη σύμπραξη όλων των πολιτικών δυνάμεων στη διατύπωση των νέων διατάξεων. Άρα το ΠΑ.ΣΟ.Κ. απευθύνει για μια ακόμη φορά, για 7την ακρίβεια ανανεώνει την πρόσκληση στα άλλα κόμματα να συζητήσουμε και να διαμορφώσουμε αυτήν την ευρεία συνταγματική συμφωνία, όχι γιατί αυτό είναι αναγκαίο από πλευράς συνταγματικής νομιμότητας, αλλά γιατί αυτό διευρύνει και διασφαλίζει την πολιτική νομιμοποίηση. Διευθύνει και διασφαλίζει την πολιτική και ιδεολογική αποδοχή των νέων ρυθμίσεων. Γιατί οι ρυθμίσεις ενός συνταγματικού κειμένου δεν κρίνονται μόνο με βάση το κανονιστικό περιεχόμενο των διατάξεων ούτε μόνο με βάση το βαθμό αποδοχής, ιδεολογικής και πολιτικής του Συντάγματος, ως κειμένου που συμπυκνώνει και κωδικοποιεί ένα πλαίσιο πολιτικής και ιδεολογικής αναφοράς, το οποίο γίνεται αποδεκτό από μια κοινωνία και διέπει την κοινωνία αυτή, τη σχέση της με το κράτος και βεβαίως την ίδια τη συγκρότηση και την άσκηση της κρατικής εξουσίας.

Το λέω αυτό γιατί πρέπει να γίνει σαφές ότι το Σύνταγμα δεν περιορίζεται στο πεδίο της πολιτικής με τη στενή έννοια του όρου. Το Σύνταγμα –και άρα η αναθεώρησή του– δεν αφορά μόνο στη λειτουργία του θεσμικού συστήματος, δηλαδή τη λειτουργία του κράτους ως μηχανισμού. Αφορά στη λειτουργία του κράτους ως μιας κοινωνικής σχέσης που συμπυκνώνεται και οργανώνεται θεσμικά, άρα το Σύνταγμα ρυθμίζει και την οργάνωση του κράτους ως διοικητικού μηχανισμού, αλλά και την οργάνωση της κοινωνίας και την οργάνωση της οικονομίας και κυρίως ρυθμίζει το καθεστώς του ατόμου και ακόμη πιο συγκεκριμένα το νομικό καθεστώς του πολίτη.

Έχει, λοιπόν, μεγάλη σημασία να επιδιώξουμε αυτήν τη μεγάλη συνταγματική συμφωνία. Βέβαια, η συναινετική αναθεώρηση είναι μια αντίληψη που διέπει την πλειοψηφία και εύχομαι πως αυτό θα υπάρξει και από την πλευρά των κομμάτων της Αντιπολίτευσης. Η συναίνεση δεν καταργεί την δημοκρατική αρχή ούτε αίρει την ευθύνη της πλειοψηφίας. Η Βουλή είναι υποχρεωμένη μέσα σε τακτές προθεσμίες, μέχρι το τέλος της πρώτης αυτής τακτικής συνόδου να ενεργήσει ως αναθεωρητική και να

ολοκληρώσει τη διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος. Μέχρι, όμως την τελευταία στιγμή θα επιδιώκουμε τις συναινέσεις και τις συμφωνίες, όπου αυτές είναι εφικτές, χωρίς να απεμπολούμε το δικαίωμα και την υποχρέωση να προβούμε στις θεσμικές μεταβολές που έχουν κριθεί αναγκαίες από την προηγούμενη Βουλή και η απόφαση αυτή της προηγούμενης Βουλής εμμέσως πλην σαφώς επικυρώθηκε και από το εκλογικό σώμα στις τελευταίες γενικές βουλευτικές εκλογές.

Υπάρχουν, λοιπόν τρία στοιχεία που πρέπει να αναδειχθούν εξ αρχής: Ο νόμιμος συνταγματικά χαρακτήρας της αναθεώρησης, ο συναινετικός χαρακτήρας της αναθεώρησης και ο ευρύς χαρακτήρας της αναθεώρησης .

2. Η λειτουργία του συνταγματικού κειμένου

Το Σύνταγμα είναι πάρα πολλά πράγματα. Είναι ο καταστατικός χάρτης . Είναι νόμος με αυξημένη τυπική ισχύ. Είναι κείμενο με μεγάλες ιδεολογικές και πολιτικές παραδοχές. Είναι ιστορικό φαινόμενο. Πρωτίστως, όμως, το Σύνταγμα είναι κείμενο και έχει πολύ μεγάλη σημασία αυτό , γιατί η αφετηρία αλλά και το ακραίο όριο της ερμηνείας του Συντάγματος είναι το κείμενό του. Από τη γραμματική ερμηνεία ξεκινά κανείς και στη γραμματική ερμηνεία καταλήγει, όσα κριτήρια και όσες μεθόδους και αν επικαλεστεί. Άρα, έχει πολύ μεγάλη σημασία το Σύνταγμα ως γλώσσα, το Σύνταγμα ως κείμενο. Έχει πολύ μεγάλη σημασία να αναλογιστούμε ότι το Σύνταγμα έχει μια εσωτερική οικονομία. Είναι ένα κείμενο πανίσχυρο νομικά αλλά και λιγόλογο, ελλειπτικά διατυπωμένο. Έχει πολύ μεγάλη σημασία να αναλογιστούμε ότι το Σύνταγμα ρυθμίζει τα θέματα όχι μόνο με αυτά που λέει, αλλά και με αυτά που δεν λέει. Η σιωπή του Συντάγματος έχει τεράστιο νομικό και πολιτικό περιεχόμενο.

Χρειάζεται, λοιπόν, να σεβαστούμε την οικονομία του συνταγματικού κειμένου. Και βέβαια, πρέπει έχουμε πλήρη συνείδηση του γεγονότος ότι μια νέα διάταξη, μια προσθήκη, μια τροποποίηση δημιουργεί μια σειρά από ερμηνευτικές αντιδιαστολές. Παράδειγμα, αν θελήσουμε να κατοχυρώσουμε το δικαίωμα στην προστασία της υγείας, ενδεχομένως αυτό να δημιουργήσει μια σειρά από αντιδιαστολές με την ισχύουσα διάταξη του άρθρου 5 για την προστασία της προσωπικότητας του ανθρώπου και για το δικαίωμα στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας αυτής καθώς και με το άρθρο 2 για το σεβασμό στην αξία του ανθρώπου, μπορεί μια εξειδίκευση να προκαλεί μια συστολή πολλών

άλλων διατάξεων και άρα χρειάζεται εξαιρετικά μεγάλη προσοχή στο σεβασμό της γλωσσικής οικονομίας του Σύνταγματος.

Και βεβαίως, χρειάζεται να σεβαστούμε την αυτοτέλεια των συνταγματικών εννοιών. Δεν μπορούμε να προβούμε σε μια επαναδιατύπωση συνταγματικών διατάξεων που θα ακολουθεί την ορολογία του κοινού νόμου. Διότι η ορολογία του κοινού νόμου μεταβάλλεται, ενώ ότι γράφεται στο Σύνταγμα μετατρέπεται σε συνταγματική έννοια.

3. Αναθεώρηση και κοινή γνώμη

Έως τώρα για λόγους που δεν αφορούν στη Βουλή, αλλά για λόγους που αφορούν στη λειτουργία του επικοινωνιακού συστήματος, το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης και των μέσων ενημέρωσης έχει εστιάσει σε ελάχιστες διατάξεις από αυτές που τελούν υπό αναθεώρηση. Το ενδιαφέρον των μέσων έχει ως τώρα κυριαρχηθεί από το ζήτημα της εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας και δευτερευόντως από ζητήματα που αφορούν στην επιλογή των προσώπων που καταλαμβάνουν τις κορυφαίες θέσεις στη Δικαιοσύνη : τις θέσεις των Προέδρων και των Αντιπροέδρων των ανωτάτων Δικαστηρίων, του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου και των γενικών επιτροπών

Πιστεύω βαθύτατα ότι αυτό έχει αδικήσει το εύρος της αναθεώρησης και δεν έχει διευκολύνει την αναδείξει της σχέσης του πολίτη με την Αναθεώρηση. Το σημαντικότερο κατά τη γνώμη μου είναι να στρέψουμε πλέον το φως στα άλλα θέματα της Αναθεώρησης. Η Αναθεώρηση, δεν μπορεί να δώσει απάντηση, ούτε αυτή ούτε καμία άλλη Αναθεώρηση σε οποιαδήποτε χώρα του κόσμου, στο μεγάλο πρόβλημα της κρίσης της σύγχρονης δημοκρατία. Δεν πρόκειται να λύσουμε το πρόβλημα της κρίσης του αντιπροσωπευτικού συστήματος, ούτε το πρόβλημα της κρίσης αξιοπιστίας του πολιτικού λόγου. Αυτά είναι ζητήματα που αφορούν την ιδεολογική, πολιτική και κοινωνική βάση της σύγχρονης δημοκρατίας. Όλα, όμως, τα θέματα που αφορούν την κρίση της πολιτικής και το μεγάλο καθήκον που έχουμε να υπερασπίσουμε και να αναστηλώσουμε την πολιτική και το κύρος της συνδέονται είτε άμεσα είτε έμμεσα με την διαδικασία της αναθεώρησης και με την ύλη της αναθεώρησης.

Δεν συνιστά από μόνη της μια πλήρη τομή η αναθεώρηση. Θα φανεί στη συνέχεια και σε μάκρος χρόνου τι συνέχεια θα δώσει ο κοινός νομοθέτης, τι συνέχεια θα δώσει ο δικαστής, τι συνέχεια θα δώσει ο

Κανονισμός της Βουλής. Θα αποδειχτεί στην πράξη ποιες νέες διατάξεις είναι δημοφιλείς, ποιες διατάξεις αξιοποιούνται ερμηνευτικά, ποιες επικαλείται ο πολίτης ως θώρακα του. Και θα δούμε άλλες διατάξεις που τώρα μας φαίνονται ριζοσπαστικές να εγκαταλείπονται, να χάνουν το κανονιστικό τους εύρος, να χάνουν τη στιλπνότητα τους τη συνταγματική.

Μια μεγάλη καινοτομία εισάγεται στο πεδίο των κομμάτων, που αφορά το ζήτημα για τις νέες εγγυήσεις διαφάνειας και πολυφωνίας. Αναφέρομαι κυρίως στα οικονομικά των κομμάτων, στη χρηματοδότηση των κομμάτων και στη διαφάνεια των δαπανών των υποψήφιων βουλευτών και, βεβαίως στα θέματα που αφορούν τη λειτουργία των μέσων ενημέρωσης, στην απαγόρευση συγκέντρωσης μέσων ενημέρωσης, στον έλεγχο του πόθεν έσχες και στην διασφάλιση του ατόμου με το δικαίωμα απάντησης και την υποχρέωση επανόρθωσης όταν προσβάλλεται η προσωπικότητα του.

Νομίζω, όμως, ότι μεγαλύτερη σημασία έχει να αντιληφθούμε – και νομίζω ότι η προηγούμενη Βουλή όπως και η Βουλή του 1993 αυτό το απέδειξε– πως η αναθεώρηση του Συντάγματος δεν είναι ένα εργαστηριακό προϊόν, ένα προϊόν που προσφέρεται για έναν ανταγωνισμό, για μια πλειοδοσία προτάσεων και ιδεών. Τώρα πια βρισκόμαστε ενώπιον του συνταγματικού κειμένου. Όλα όσα έχουμε πει, όλα όσα θα πούμε, πρέπει να προσλάβουν την πολύ συγκεκριμένη μορφή μιας συνταγματικής διάταξης. Και εκεί στη συγκεκριμένη διατύπωση κάθε διάταξης, νομίζω ότι έχουμε και τη δυνατότητα και την ικανότητα όλοι μας να αποδείξουμε ότι μπορούμε να χειριστούμε ένα κείμενο, το οποίο θα αποτελέσει το βασικό πλαίσιο αναφοράς του πολιτικού και κοινωνικού μας συστήματος στην αρχή του 21^{ου} αιώνα.

4. Η προστασία της διαφάνειας.

Θα ήθελα πριν κλείσω την ομιλία μου να αναφερθώ ειδικότερα στο ζήτημα της διαφάνειας, το ζήτημα του κύρους της πολιτικής, το ζήτημα της διασφάλισης του κύρους και της ανεξαρτησίας των πολιτικών οργάνων σε σχέση με άλλους θύλακες εξουσία που δεν είναι δημοκρατικά νομιμοποιημένοι, θύλακες οικονομικής, επικοινωνιακής η άλλης εξουσίας. Αυτό είναι το μεγάλο το σταυρικό πρόβλημα της σύγχρονης αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας.

Η υπεράσπιση της πολιτικής είναι υπεράσπιση της δημοκρατίας. Η υπεράσπιση της δημοκρατίας είναι υπεράσπιση του πολίτη. Δεν υπάρχει άλλος χώρος άσκησης εξουσία που να υπόκειται σε τόσο αυστηρό και διαρκή έλεγχο και σε τόσο απηνή κριτική όσο ο χώρος της πολιτικής εξουσίας. Όλες οι άλλες μορφές εξουσία έχουν υψηλούς βαθμούς ασυλίας. Εν πάση περιπτώσει στους ίδιους εκπρόσωπους της πολιτικής εξουσίας εναπόκεινται να αποδείξουν την αξιοπρέπεια τους και την ικανότητα τους να υπερασπίζονται την πολιτική, όπως επιτάσσει το Σύνταγμα και όπως εντέλλεται ο ελληνικός λαός. Άρα χρειάζεται πολιτική βούληση, χρειάζεται σθένος, ευρεία στήριξη αυτών των πρωτοβουλιών. Συνταγματικές διατάξεις δεν λείπουν. Δεν λείπουν ούτε κοινές νομοθετικές διατάξεις. Υπάρχουν.

Επιτρέψτε μου να αναφερθώ μόνο σε δυο δικές μου νομοθετικές πρωτοβουλίες, στο νόμο 2328/95 για τα μέσα ενημέρωσης και το νομο 2741/99 για τον ΕΦΕΤ που επέβαλλε τον προληπτικό έλεγχο του Ελεγκτικού Συνεδρίου επί όλων των συμβάσεων έργων άνω του ενός δισεκατομμυρίου και προμηθειών αξίας άνω των πεντακοσίων εκατομμυρίων. Αυτά υπάρχουν και πιστεύω ότι υπάρχει η σταθερή αδιάκοπη βούληση της κυβέρνησης να εφαρμόσει αυτές και άλλες ανάλογες διατάξεις.

Όμως το Σύνταγμα, πρέπει να στείλει μηνύματα. Πρέπει να ισχυροποιήσει τις ρυθμίσεις αυτές και να ωθήσει συνταγματικά προς την εφαρμογή αυτών των διατάξεων. Αυτό το κάνει η αναθεώρηση, γιατί η διαφάνεια είναι ο κεντρικός άξονας της αναθεωρητικής πρωτοβουλίας. Αυτό γίνεται με τα άρθρα 14 και 15 για τα μέσα ενημέρωσης όπου θέτουμε διατάξεις για την διαφάνεια, για την προέλευση των οικονομικών πόρων, για την απαγόρευση της συγκέντρωσης, για το ασυμβίβαστο ανάμεσα στην ιδιότητα του ιδιοκτήτη μ.μ.ε. και την ιδιότητα του εργολάβου η προμηθευτή του δημοσίου, αλλά και διατάξεις για την προστασία του πολίτη που θίγεται, με διασφάλιση του δικαιώματος απάντησης και με επιβολή της υποχρέωσης επανόρθωσης από τα μέσα ενημέρωσης. Αυτό γίνεται με το άρθρο 29 για τα οικονομικά των κομμάτων και για τις εκλογικές δαπάνες, με το άρθρο 57 για το ασυμβίβαστο των βουλευτών, με το άρθρο 98 για τις αρμοδιότητες του Ελεγκτικού Συνεδρίου, με το άρθρο 101 Α' για τις ανεξάρτητες Αρχές.

Δεν λείπουν συνεπώς οι συνταγματικές διατάξεις και σε λίγο θα έχουμε πολύ περισσότερες. Ούτε οι νομοθετικές διατάξεις λείπουν. Έχουμε και μπορούμε να αποκτήσουμε πολύ περισσότερες. Πρέπει όμως, η

εφαρμογή τους να είναι αυστηρή. Πρέπει δε και το κλίμα που κάθε φορά διαμορφώνεται να είναι τέτοιο που να αναδεικνύει σε κορυφαίο ζήτημα τη διαφάνεια. Διαφάνεια όμως δε σημαίνει γενικολογία, αοριστολογία η όψιμη ευαισθησία. Πρέπει να υπάρχει συνεπή, συνεχεία και ειλικρίνεια σ' αυτά που λέμε και πρέπει αυτά που λέμε να τα λέμε και να τα κάνουμε, όταν κατέχουμε θέσεις οι οποίες είναι εξοπλισμένες με την αντίστοιχη εξουσία και την αντίστοιχη αρμοδιότητα. Και το λέω αυτό γιατί, σε οποία υπουργική θέση υπηρέτησα, πήρα την πρωτοβουλία, άλλοτε με επιτυχία και άλλοτε με λιγότερη επιτυχία να εισηγηθώ διατάξεις οι οποίες έχουν ως σταθερή κατεύθυνση και προσανατολισμό την επιβολή ελεγκτικών μηχανισμών και διαδικασιών, προκειμένου να διασφαλίζεται η διαφάνεια. Ιδού η Ρόδος ιδού και το πήδημα.

Δεν αποδέχομαι, όμως, την εύκολη και δημαγωγική καταγγελία εαυτών και αλλήλων μέσα σ' αυτή την αίθουσα. Ο ελληνικός πολιτικός κόσμος δεν πάσχει σε σχέση με τους ευρωπαϊκούς ομόλογους του. Δεν πάσχει το πολιτικό σύστημα περισσότερο απ' όσο πάσχουν άλλοι χώροι του δημόσιου βίου. Πρέπει, λοιπόν, να κοιτάζουμε και τους δυο ασκούς. Αυτόν που έχουμε μπροστά μας και αυτόν που κρέμεται πίσω μας.

Και πρέπει αυτό να το κάνουμε όπου μπορούμε και όπως μπορούμε. Τώρα ως αναθεωρητική Βουλή, ως όργανο της δευτερογενούς συντακτικής εξουσίας έχουμε τη μεγάλη δυνατότητα να κάνουμε πολλά πράγματα. Και θα τα κάνουμε αυτά χωρίς να χρειαζόμαστε εξωκοινοβουλευτικές και όψιμες συστάσεις και προτροπές.

Η δεύτερη παρατήρησή μου αφορά το κόκκινο νήμα της διαφάνειας η διαφάνεια είναι ο κεντρικός άξονας της αναθεωρητικής πρωτοβουλίας. Όλα τα κεφάλαια της αναθεώρησης διέπονται από έναν κοινό παρονομαστή, που είναι η επιδίωξη της διαφάνειας ως υποχρέωση της σύγχρονης αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, η οποία οφείλει, απευθυνόμενη στους πολίτες της και στην κοινωνία της, να δώσει μια αξιόπιστη απάντηση με σαφήνεια, σε συνταγματικό επίπεδο, ως προς τη διαφάνεια.

Η διαφάνεια δεν είναι μια αόριστη έννοια, είναι κάτι που συνδέεται με την καθημερινή λειτουργία του κράτους, της οικονομίας, της κοινωνίας, με τις οικονομικές λειτουργίες του κράτους. Οι διατάξεις του Συντάγματος δεν μπορεί να είναι ειδικότερες και λεπτομερέστερες από τις διατάξεις του νόμου. Και η νομοθεσία μας περιέχει διατάξεις, αλλά, δεν

αρκεί να υπάρχουν διατάξεις. Και εγώ ο ίδιος, γνωρίζετε πολύ καλά, ότι έχω φροντίσει κατά καιρούς να εισηγηθώ στη Βουλή τέτοια νομοθετήματα τα οποία ψηφίστηκαν και ισχύουν. Το Σύνταγμα, όμως, είναι ένα κείμενο το οποίο λειτουργεί πολλαπλά. Το Σύνταγμα είναι ένα κείμενο που λειτουργεί κανονιστικά, ρυθμιστικά, νομικά. Και αλίμονο να μη λειτουργούσε νομικά. Επηρεάζει την ερμηνεία και τον τρόπο εφαρμογής παλαιότερων νομοθετικών διατάξεων. Το Σύνταγμα, όμως, είναι και ένα κείμενο που λειτουργεί στέλνοντας μηνύματα προς όλες τις κατευθύνσεις. Είναι ένα κείμενο που προωθεί ορισμένες απόψεις και ορισμένες αντιλήψεις.

Στο ζήτημα της διαφάνειας πρέπει η παρούσα αναθεωρητική Βουλή να αποδεικνύει ότι έχει πλήρη συνείδηση του προβλήματος και ότι έχει και τη βούληση και την ικανότητα να θωρακίσει τη λειτουργία του πολιτεύματος, να θωρακίσει το δημόσιο βίο γενικότερα με εγγυήσεις συνταγματικού επιπέδου. Όχι γιατί είναι ανεπαρκής η κοινή νομοθεσία, αλλά γιατί η εφαρμογή της κοινής νομοθεσίας χρειάζεται συνταγματικό έρεισμα και προσθετή συνταγματική «επιτάχυνση». Νομίζω ότι είναι μια λαμπρή ευκαιρία η αναθεωρήσει όλης της δέσμης των διατάξεων που συνδέονται με τη διαφάνεια, προκειμένου να το πετύχουμε αυτό.

Και δεν αναφέρομαι μόνο στα υπό συζήτηση άρθρα 14 και 15 αλλά και στο άρθρο 29 και στο άρθρο 57 και στο άρθρο 98 και στο άρθρα 101 Α' του Συντάγματος που τα έχω εντάξει στην «πεντάδα της διαφάνειας», όπως αυτή περιλαμβάνεται μέσα στην πρόταση αναθεωρήσεις του Συντάγματος. Είναι, όμως, επίσης εξαιρετική η ευκαιρία της αναθεώρησης προκειμένου να οριοθετήσουμε τα φαινόμενα αυτά για να τα κατανοήσουμε και για να τα αντιμετωπίσουμε. Θα μου επιτρέψετε, λοιπόν, να διατυπώσω κάποιες σύντομες προτάσεις που νομίζω ότι οριοθετούν το τεράστιο πρόβλημα της διαφάνειας και της διαπλοκής – και στηρίζονται στο άρθρο 29 του Συντάγματος.(...)

Η έκτη μου παρατήρηση είναι ότι όλα αυτά δεν αφορούν μόνο τον πολιτικό κόσμο. Η διαφάνεια και η διαπλοκή θέλει δυο πόλους. Ο ένας πόλος είναι τα οικονομικά συμφέροντα. Ο δεύτερος πόλος δεν είναι μόνο η κυρίως το στελεχικό δυναμικό της χώρας. Τέτοιος πόλος μπορεί να είναι και ο διοικητικός μηχανισμός του κράτους και ο τεχνοκρατικός μηχανισμός διοίκησης των νομικών προσώπων και των επιχειρήσεων του ευρύτερου δημόσιου τομέα και η δικαστική εξουσία και οι απλοί λειτουργοί των μέσων ενημέρωσης.

Η έβδομη παρατήρηση μου είναι ότι φυσικά όλα αυτά δεν αφορούν μόνο την εκάστοτε κυβέρνηση και την εκάστοτε πλειοψηφία. Αφορούν όλα τα κόμματα, αφορούν και την αντιπολίτευση.

Η όγδοη παρατήρηση μου είναι αυτό που ήδη τόνισα, ότι το φαινόμενο της αδιαφάνειας και της διαπλοκής δεν κινείται μόνο σε εθνικό κεντρικό επίπεδο, αλλά ίσως πολύ περισσότερο σε τοπικό, δημοτικό, νομαρχιακό και περιφερειακό επίπεδο.

Η ένατη παρατήρηση μου είναι ότι τα φαινόμενα αυτά δεν αφορούν μόνο την νέα οικονομία, τις τεχνολογία αιχμής, αλλά αφορούν όλα τα ζητήματα, άλλους τους τομείς, άρα και τους παραδοσιακούς και συμβατικούς τομείς της οικονομίας.

Η δέκατη παρατήρηση μου είναι ότι συμμετοχή στο παιχνίδι της αδιαφάνειας και της διαπλοκής δεν έχουν μόνο τα οικονομικά συμφέροντα που συνήθως «κερδίζουν», αλλά και εκείνα που κατά περίπτωση φαίνεται να χάνουν και διεκδικούν μια καλύτερη εξέλιξη γι' αυτά. Άρα, λοιπόν, πρέπει να είμαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί.

Οι οικονομικές λειτουργίες του κράτους, στις οποίες αναφέρθηκα, νομίζω ότι μας δίνουν και μια απάντηση για το ποιες πρέπει να είναι οι εγγυήσεις ως προς τη διαφάνεια. Οι εγγυήσεις είναι, πρώτον, ο δικαστικός έλεγχος. Ο δικαστικός έλεγχος έτσι όπως αναθεωρείται και το κεφαλαίο περί δικαστικής εξουσίας στο Σύνταγμα μας είναι ο έλεγχος που ασκείται από το Ελεγκτικό Συνέδριο και μάλιστα προληπτικά, επί όλων των σημαντικών και σοβαρών συμβάσεων, με διάταξη που είχα την τιμή να εισηγηθώ κατά την ψήφιση του νόμου 2741/1999. Είναι ο έλεγχος, βεβαίως, ο οποίος διενεργείται από τα διοικητικά δικαστήρια με προσφυγή του καθενός που θίγεται. Είναι ο έλεγχος ο οποίος ασκείται από τα πολιτικά δικαστήρια όταν αυτά έχουν δικαιοδοσία. Είναι ο έλεγχος που ασκείται από το Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, είναι ο έλεγχος που ασκείται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των δικαιωμάτων του ανθρώπου και βεβαίως είναι ο έλεγχος που ασκείται από τον εισαγγελέα και την ποινική δικαιοσύνη. Ιδιαίτερα θέλω να αναφερθώ στο άρθρο 98 του Συντάγματος με το οποίο διευρύνεται η αρμοδιότητα του Ελεγκτικού Συνεδρίου να ασκεί προληπτικό έλεγχο επί όλων των συμβάσεων. Τώρα πια αυτό γίνεται και συνταγματική διάταξη. Δε θα μιλήσω σήμερα για τις

ανεξάρτητες αρχές, διότι σ' αυτό αφιερώνουμε ειδικό άρθρο, το άρθρο 101 Α' του Συντάγματος, αλλά πρέπει να μνημονεύσω ειδικά το μηχανισμό του κοινοβουλευτικού έλεγχου. Πιστεύω ότι ο πιο σημαντικός, ο αναντικατάστατος και καίριος μηχανισμός διασφάλισης της διαφάνειας είναι ο κοινοβουλευτικός έλεγχος. Και βέβαια, το πέμπτο στοιχείο μέσα σε ένα πολυφωνικό, πλουραλιστικό κράτος δικαίου είναι ο έλεγχος της αγοράς, δηλαδή είναι ο έλεγχος που προκύπτει μέσα από τον ίδιο τον ανταγωνισμό και από τη νόμιμη προάσπιση θεμιτών, ανταγωνιζόμενων συμφερόντων.(...)

Η διαφάνεια εξειδικεύεται σε τέσσερις διαφορετικές ρυθμίσεις.

Πρώτον, στη δυνατότητα πλήρους έλεγχου του ιδιοκτησιακού καθεστώτος.

Δεύτερον, στη δυνατότητα έλεγχου, όχι απλά και μόνο του «πόθεν εσχες», αλλά κάτι πολύ βαθύτερου, που είναι η οικονομική κατάσταση των μέσων ενημέρωσης και των μετοχών τους.

Τρίτον, στη δυνατότητα έλεγχου όλων των μέσων χρηματοδότησης των μέσων ενημέρωσης.

Τέταρτον, στην απαγόρευση χρήσης μέσων καταστρατήγησης και ιδίως παρένθετων προσώπων. Παρένθετα δε πρόσωπα μπορεί να είναι συγγενικά πρόσωπα, υπάλληλοι, οικονομικώς εξαρτημένα πρόσωπα κ.ο.κ.(...)

II. Αναθεώρηση και πολιτικά συστήματα : Τα πολιτικά κόμματα – Οργάνωση και λειτουργία της Βουλής (άρθρα 29 και 66- 80.)

1. Η συνταγματική θέση των πολιτικών κομμάτων

Το κόμμα ως πραγματικό πολιτικό φαινόμενο και ως συνταγματικός και κοινοβουλευτικός θεσμός διέγραφε τους τελευταίους δύο αιώνες μια αρκετά παράδοξη διαδρομή καθώς πέρασε σταδιακά από το χώρο της παρανομίας ή της απλής κοινοβίου λευτικής πρακτικής στο χώρο αρχικά της κοινοβουλευτικής και στη συνέχεια της συνταγματικής νομιμότητας.

Όποια τυπολογία πολιτικών κομμάτων και αν ακολουθήσει κανείς, όποια κατηγοριοποίηση κομματικών συστημάτων και αν υιοθετήσει, αυτή είναι η πραγματικότητα. Τα κόμματα είτε πρόκειται για συντηρητικά και φιλελεύθερα κόμματα στελεχών κοινοβουλευτικής καταγωγής, είτε πρόκειται για σοσιαλιστικά, εργατικά ή σοσιαλδημοκρατικά κόμματα συνδικαλιστικής, κυρίως, καταγωγής είναι μια κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα πολύ πριν γίνουν θεσμοί. Και η νομική υιοθέτηση και η νομική οργάνωση του φαινομένου των κομμάτων ξεκινά φυσικά από τους κανονισμούς των κοινοβουλίων και στη συνέχεια, με πολύ μεγάλη καθυστέρηση, τα συντάγματα χρησιμοποιούν την έννοια του κόμματος και οργανώνουν το κομματικό φαινόμενο μετατρέποντάς το σε συνταγματικό θεσμό.

Δεν είναι καθόλου τυχαίο το γεγονός πως το κόμμα ως λέξη εγγράφεται για πρώτη φορά σε ελληνικό συνταγματικό κείμενο το 1975, με την μεταπολίτευση και μετά την εμπειρία της δικτατορίας.

Μπορεί να διανοηθεί κανείς τη λειτουργία του δημοκρατικού, κοινοβουλευτικού πολιτεύματος και ιδίως τη λειτουργία της Βουλής χωρίς κόμματα; Μπορεί να διανοηθεί κανείς τη διεξαγωγή της πολιτικής αντιπαράθεσης χωρίς κόμματα; Τη διεξαγωγή των γενικών βουλευτικών εκλογών χωρίς κόμματα; Και όμως, όλα αυτά βρισκόντουσαν στο περιθώριο του συνταγματικού δικαίου, καθώς υπήρχαν προβλέψεις στον Κανονισμό της Βουλής και στην εκλογική νομοθεσία, αλλά δεν υπήρχε ένα σύστημα διατάξεων στην κορυφή και στην βάση του οποίου να υπάρχει μια συνταγματική διάταξη αφιερωμένη στο θέμα των πολιτικών κομμάτων.

Όλα αυτά μέχρι πριν από δέκα περίπου χρόνια θα ήταν μια επαρκής ανάλυση για το κομματικό φαινόμενο και για το πρόβλημα της συνταγματικής τυποποίησης του. Γιατί το κόμμα συνδέεται, όπως είναι προφανές, με την αντιπροσωπευτική δημοκρατία, συνδέεται με αυτό που λέγεται δημοκρατικό κράτος δικαίου, δηλαδή ουσιαστικά με το κράτος της βιομηχανικής εποχής, της βιομηχανικής κοινωνίας. Και οι δύο τελευταίοι αιώνες είναι οι αιώνες στους οποίους κυρίως διαμορφώθηκαν και ωρίμασαν οι θεσμοί της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας.

Συμβαίνει όμως, να αναθεωρούμε το ελληνικό Σύνταγμα και να συζητούμε περί πολιτικών κομμάτων στην αυγή του 21^{ου} αιώνα και ενώ

έχει κυριαρχήσει διεθνώς η συνείδηση – και ευτυχώς – πως έχουμε προ πολλού μεταβεί από την βιομηχανική εποχή. Το ερώτημα είναι αν αυτή η μεταβιομηχανική εποχή οδηγεί σε μια μεταβιομηχανική δημοκρατία και αν αυτή η δημοκρατία της ψηφιακής εποχής, της εποχής της «παγκοσμιοποίησης», είναι μια δημοκρατία η οποία μπορεί να λειτουργήσει και χωρίς πολιτικά κόμματα. Ή να το πω διαφορετικά, αν τα πολιτικά κόμματα πρέπει να μετεξελιχθούν, πρέπει να αποκτήσουν άλλη φυσιογνωμία και άλλες λειτουργίες, προκειμένου να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της σύγχρονης δημοκρατίας.

Εδώ πρέπει ευθαρσώς να πούμε οι υπάρχουν αγκυλώσεις, υπάρχουν υστερήσεις, υπάρχουν στερεότυπα που κυριαρχούν στο λόγο μας και στον προβληματισμό μας, μια δημοκρατία μεταβιομηχανική δε μπορεί να είναι μια μετακομματική δημοκρατία. Δεν υπάρχει δημοκρατία χωρίς πολιτικά κόμματα, αλλά τα κόμματα της σύγχρονης εποχής πρέπει να είναι κόμματα άλλης αντίληψης και άλλης νοοτροπίας, με άλλη οργάνωση, κόμματα που έχουν άλλη σχέση με την κοινωνία των πολιτών, κόμματα που έχουν άλλη σχέση με τον πολίτη, κόμματα των πολιτών, κόμματα που πρέπει να λειτουργούν ως δίκτυο οργανώσεων που είναι πάρα πολύ καλά ριζωμένες στις τοπικές κοινωνίες.

Όλα αυτά βέβαια γίνονται στο όνομα του λαού που κάθε κόμμα φιλοδοξεί με το δικό του τρόπο να εκπροσωπεί, η πολυσυλλεκτικότητα όμως, δε σημαίνει και ουδετερότητα. Η πολυσυλλεκτικότητα δεν σημαίνει ότι καταργούνται οι ιδεολογικές και πολιτικές διαφορές και ότι χάνει το νόημά της η διατύπωση πολιτικών θέσεων και απόψεων.

Δυστυχώς, δεν είναι αυτή η ευθεία οδός που μας φέρνει στο άρθρο 29, όπως επαναδιατυπώνεται. Θα ήταν ευτύχημα για την πολιτική ζωή της Χώρας και για την αναθεωρητική Βουλή και για την Επιτροπή μας, εάν προσεγγίζαμε το κομματικό φαινόμενο και αν διαμορφώναμε το νέο άρθρο 29 στο Σύνταγμα, αντιλαμβανόμενοι τα θέματα με τέτοια σφαιρικότητα και αν τα προσεγγίζαμε από την ευθεία και βασιλική οδό.

Δυστυχώς, στο άρθρο 29 είμαστε υποχρεωμένοι να πάμε από μια πολύ δύσκολη και επικίνδυνη ατραπό. Αυτή που αναφέρεται στα οικονομικά των πολιτικών κομμάτων και των βουλευτών και των υποψηφίων βουλευτών και των πολιτικών προσώπων εν γένει. Από μια πολύ δύσκολη και δυσάρεστη ατραπό που έχει σχέση με το « πολιτικό χρήμα », που θέτει δηλαδή επί τάπητος το πρόβλημα των σχέσεων,

ανάμεσα στην πολιτική και την αγορά, ανάμεσα στην πολιτική εξουσία και την οικονομική εξουσία.

Ποίο είναι κατά βάθος το πρόβλημά; Το πρόβλημα κατά βάθος είναι εάν έχει τη δυνατότητα, την αντοχή και τη βούληση η δημοκρατικά νομιμοποιημένη πολιτική εξουσία, να ασκήσει το ρόλο της, να διαφυλάξει το χώρο της δικής της αρμοδιότητας και ευθύνης ή εάν υποκύπτει και υποκλίνεται στην υπερσυγκέντρωση πλούτου και επιρροής που είναι συνυφασμένη με την ίδια τη λογική και τη λειτουργία της αγοράς, διότι φυσικά τα φαινόμενα που αντιμετωπίζουμε δεν είναι καινούργια. Ούτε καν η παγκοσμιοποίηση δεν είναι καινούργιο οικονομικό φαινόμενο, γιατί και ο όγκος του διεθνούς εμπορίου και η διακίνηση των κεφαλαίων είναι παμπάλαια φαινόμενα, αλλά και βεβαίως καινούργιο φαινόμενο, από ιδεολογικής και πολιτιστικής πλευράς, καθώς αυτό που θέτει επί τάπητος είναι η ομοιόμορφη αντίληψη για τον πολιτισμό και την ιδεολογία.

Άρα λοιπόν, είμαστε υποχρεωμένοι να χρησιμοποιήσουμε το άρθρο 29 ως έναν θώρακα που θα προστατεύσει την πολιτική εξουσία από τις πιέσεις, τις παρεμβάσεις και τις εξαρτήσεις. Βέβαια το άρθρο 29 είναι μια συνταγματική διάταξη, η οποία πρέπει να είναι λιτή και λιγόλογη. Πρέπει, όμως, να προσφέρει και την πλήρη βάση στον κοινό νομοθέτη, προκειμένου αυτός να έρθει και να οργανώσει τα ζητήματα με τον πρόσφορο και κατάλληλο τρόπο, έτσι ώστε, αν μη τι άλλο, να διασφαλίζονται οι προϋποθέσεις της διαφάνειας, ουσιαστικά θα έλεγα οι προϋποθέσεις της αυτονομίας της πολιτικής. Γιατί το ερώτημα που τίθεται στο άρθρο 29 είναι το ερώτημα της εντιμότητας και ταυτόχρονα της αυτονομίας της πολιτικής.

Και μακάρι, η συζήτηση αυτή να γινόταν με τους ίδιους καθαρούς όρους και για άλλους χώρους εξουσίας. Μακάρι να γινόταν και για τη δικαιοσύνη και για την επικοινωνιακή εξουσία, όπως γίνεται για την πολιτική εξουσία και για τη δημόσια διοίκηση. Γιατί συζητούμε πάρα πολύ για φαινόμενα αδιαφάνειας και διαπλοκής στην πολιτική εξουσία, συζητούμε πάρα πολύ για φαινόμενα διαφθοράς και αδιαφάνειας στη δημόσια διοίκηση και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, αλλά αφήνουμε πολύ συχνά εκτός συζήτησης τον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας, αφήνουμε πολύ συχνά εκτός συζήτησης τους λειτουργούς του συστήματος επικοινωνίας, ενώ όλα αυτά συγκροτούν τον δημόσιο βίο, όλα αυτά συγκροτούν μια ενιαία πολιτική, κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα.

Με αυτές τις σκέψεις, προτείνουμε μια επαναδιατύπωση του άρθρου 29, που δίνει με σαφήνεια κατευθύνσεις στον κοινό νομοθέτη και επιτρέπει στη συνέχεια να ληφθούν όλα τα πρόσφορα μέτρα, ακόμη και μέτρα τα οποία πρέπει να είναι ριζοσπαστικά. Δεν είναι σωστό τα μέτρα αυτά να εξειδικευτούν στο άρθρο 29, αλλά τα πρακτικά των συζητήσεων μας και οι πολιτικές μας εξαγγελίες και δεσμεύσεις, είναι ένα υλικό, υπό το φως του οποίου πρέπει να ερμηνεύεται στη συνέχεια το άρθρο 29.

Η πρώτη λοιπόν, μεγάλη καινοτομία που εισάγεται με τη νέα διατύπωση του άρθρου 29, είναι το συνταγματικό δικαίωμα των κομμάτων στην οικονομική ενίσχυσή τους από το κράτος. Και η οικονομική αυτή ενίσχυση τους αποσαφηνίζει τελικά, ότι δεν αφορά μόνο τις εκλογικές, αλλά και τις λειτουργικές δαπάνες των κομμάτων.

Ταυτόχρονα, όμως, πρέπει ο νόμος να ορίζει τις εγγυήσεις διαφάνειας, όχι μόνο για τις εκλογικές δαπάνες αλλά γενικά για την οικονομική διαχείριση, άρα και την καθημερινή οικονομική διαχείριση των λειτουργικών δαπανών των κομμάτων, των υποψηφίων βουλευτών, φυσικά των βουλευτών, όλων των πολιτικών προσώπων και αυτών που ενεργοποιούνται στην τοπική αυτοδιοίκηση, για να μην πω ότι πρέπει κάποια στιγμή να προστεθούν και πολύ σημαντικές αιρετές θέσεις της καθ' ύλην αυτοδιοίκησης, που διαθέτουν πολύ μεγάλη επιρροή, όπως είναι για παράδειγμα ο συνδικαλισμός ή τα μεγάλα επιμελητήρια και οι μεγάλες επιστημονικές ενώσεις.

Ο νόμος επιβάλλει επίσης ανώτατο όριο εκλογικών δαπανών. Πιστεύω, όμως, ότι το μόνο πρακτικό είναι να απαγορεύονται, όπως εν μέρει συμβαίνει ήδη, αλλά αυτό το προβλέπει το Σύνταγμα, ορισμένες μορφές προεκλογικής προβολής που έχουν ιδιαίτερα υψηλό κόστος. Και όλα αυτά συνδέονται πλέον με το άρθρο 58 του Συντάγματος, μπορούν δηλαδή να συνιστούν εκλογική παράβαση που ελέγχεται από το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο και μπορεί να φτάσει μέχρι και στην έκπτωση από το βουλευτικό αξίωμα. Άρα, η παραπομπή στο άρθρο 58 σημαίνει κυρώσεις σε περίπτωση παράβασης των διατάξεων, που ρυθμίζουν τα σχετικά με την οικονομική διαχείριση και τις εκλογικές δαπάνες, αλλά είναι προφανές ότι, όπως και οι παραβάσεις μπορούν να είναι πολλών επιπέδων και πολλών βαθμών έντασης, έτσι και οι κυρώσεις πρέπει να είναι κλιμακωμένες και να φτάνουν στην έκπτωση, όταν η παραβίαση είναι σοβαρή. Το άρθρο 58 δεν είναι υπό αναθεώρηση, όπως και το άρθρο 100. Άρα, τα σχετικά ζητήματα υπάγονται στον δικαστικό έλεγχο του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου.

Με την παράγραφο 3 του άρθρου 29, η απαγόρευση οποιασδήποτε κομματικής δραστηριότητας παραμένει για τον σκληρό πυρήνα του κράτους, δηλαδή για τους δικαστικούς λειτουργούς και όσους υπηρετούν τα Σώματα Ασφαλείας, ενώ για όλους τους άλλους, για τους δημόσιους υπαλλήλους και τους εργαζομένους του ευρύτερου δημόσιου τομέα, η απαγόρευση της κομματικής δραστηριότητας αφορά τα καθήκοντα τους ή συνδέεται, για να το πω ακριβέστερα, με την άσκηση των καθηκόντων τους. Άρα, στόχος δεν είναι να τους θέσει εκτός νομίμου κομματικής δραστηριότητας, αλλά στόχος είναι να προστατεύσει την αμεροληψία και την αντικειμενικότητα της δημόσιας διοίκησης, να προστατεύσει δηλαδή τον πολίτη που έρχεται σε επαφή με τη δημόσια διοίκηση και τους οργανισμούς του ευρύτερου δημόσιου τομέα.

Αυτή είναι η πρόταση που υποβάλλει το ΠΑ.ΣΟ.Κ. για το άρθρο 29, αλλά εκ προοιμίου σας δηλώνω ότι είμαστε ανοικτοί σε οποιαδήποτε συζήτηση, προκειμένου να διαμορφώσουμε μηχανισμούς και εγγυήσεις διαφάνειας, που θα αποσείσουν από τον πολιτικό κόσμο αυτή την δυσβάσταχτη και υπονομευτική υποψία ότι κάτι συμβαίνει. Δεν είναι δυνατόν να ανεχόμαστε αυτή την συζήτηση, να ανεχόμαστε αυτόν τον υπαινιγμό και να λειτουργούμε αμυντικά.

Πρέπει οι πρωτοβουλίες μας να είναι θετικές και επιθετικές, αλλά αυτό απαιτεί και μια θεσμική αλληλεγγύη όλων των πολιτών και όλων των πολιτικών κομμάτων, γιατί αυτό δεν είναι ζήτημα που αφορά την εκάστοτε κυβέρνηση, αλλά είναι ζήτημα που αφορά το ήθος και την ποιότητα της δημοκρατίας. Και στα θέματα αυτά δεν ισχύει η διαφοροποίηση μεταξύ πλειοψηφίας και μειοψηφίας, αλλά ισχύει ο κοινός και ενιαίος παρονομαστής της ευθύνης που έχουμε ενώπιον του ελληνικού λαού.(...)

2. Εγγυήσεις διαφάνειας.

Πρέπει να δείξουμε ότι παίρνουμε τις μεγαλύτερες και εντονότερες πολιτικές πρωτοβουλίες σε σχέση με τη διαφάνεια. Χαίρομαι γιατί ως τώρα έχουμε ομοφωνήσει σε ορισμένες πολύ σημαντικές τομές. Ομοφωνήσαμε στην διατύπωση του άρθρου 14, ομοφωνήσαμε στην ανάγκη να αποκτήσει πλήρεις και αποφασιστικές αρμοδιότητες το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης με το άρθρο 15, διαμορφώσαμε με ικανοποιητικό τρόπο το άρθρο 29 για τα οικονομικά των κομμάτων και των πολιτικών προσώπων και πιστεύω ότι το άρθρο 29 μπορεί να

αποτελέσει βάση για πολύ σοβαρές νομοθετικές πρωτοβουλίες, οι οποίες κατά τη γνώμη μου πρέπει να φτάνουν μέχρι την πλήρη απαγόρευση της ιδιωτικής χρηματοδότησης των κομμάτων, έτσι ώστε η χρηματοδότηση να είναι αμιγώς κρατική και να υπόκειται και σε αυστηρό διαχειριστικό έλεγχο.

Επίσης, συμφωνήσαμε στην αύξηση των ελεγκτικών αρμοδιοτήτων του Ελεγκτικού Συνεδρίου, συμφωνήσαμε στα αυστηρά κοινοβουλευτικά ασυμβίβαστα σε σχέση με τις οικονομικές λειτουργίες του κράτους και τώρα έχουμε ευχέρεια να κάνουμε μια τομή σε σχέση με τις ανεξάρτητες αρχές.

Θα μου επιτρέψετε εδώ να πω και κάτι άλλο : Το γεγονός ότι ανεξάρτητες αρχές συνδέονται με το ελεγκτικό έργο της Βουλής είναι κατά τη γνώμη μου ίσως η σημαντικότερη μεταρρύθμιση που γίνεται με την αναθεώρηση του Συντάγματος. Διότι έτσι ο έλεγχος που ασκούν οι ανεξάρτητες αρχές γίνεται συμπλήρωμα και πυλώνας ενός αυστηρού και ενεργητικού κοινοβουλευτικού ελέγχου. Και πιστεύω ότι η Βουλή πρέπει να επιβάλλει – και αυτό μπορεί να το κάνει ο Κανονισμός της, ή μπορούμε να το προβλέψουμε και στο άρθρο 101 Α – τη συγκρότηση ενός οργάνου το οποίο θα αποτελείται από τους προέδρους ή τους εκπροσώπους όλων των ανεξαρτήτων αρχών και κυρίως των ανεξαρτήτων αρχών που συνδέονται με τις οικονομικές λειτουργίες του κράτους. Γιατί πρέπει να σας πω ότι είναι πολύ σημαντικό να αναπτύσσει δραστηριότητα η Επιτροπή Ανταγωνισμού ή η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς. Αλλά. Είναι ακόμη σημαντικότερο να διαμορφώνεται μια κρίσιμη μάζα από την κοινή δράση των αρχών αυτών. Γιατί όταν οι αρχές αυτές λειτουργούν συντονισμένα και παράλληλα, μπορούν να επιτύχουν πολλαπλάσια αποτελέσματα και αυτό είναι κατά τη γνώμη μου πολύ σημαντικό. (...)

Εισήγηση του γενικού εισηγητή της μειοψηφίας Ιωάννη Βαρβιτσιώτη.

I. Το γενικό Πλαίσιο της Αναθεώρησης του Συντάγματος.

Ευθύς εξαρχής θέλω να τονίσω και να επισημάνω ότι το έργο της επιτροπής μας είναι ιδιαίτερα σημαντικό και η ευθύνη μας ακόμη μεγαλύτερη. Στα πορίσματα της επιτροπής θα στηριχθεί η Ολομέλεια για να διαμορφώσει τελικά το οριστικό κείμενο των υπό αναθεώρηση διατάξεων και άρθρων του Καταστατικού Χάρτη της Χώρας, ο οποίος θα διέπει όλο

το πλέγμα των διατάξεων και των σχέσεων μεταξύ κράτους και πολίτη, καθώς και τη λειτουργία του κοινοβουλευτικού μας πολιτεύματος. Και είναι διατάξεις οι οποίες θα ισχύσουν τουλάχιστον για την προσεχή δεκαετία, λόγω της χρονοβόρας και δυσκίνητης διαδικασίας αναθεώρησης.

Το Σύνταγμα του 1975, το οποίο κατά βάση αναθεωρούμε σήμερα, είναι δημιούργημα δικής μας παρατάξεως. Έχει γίνει πια κοινά αποδεκτό ότι είναι το πιο δημοκρατικό Σύνταγμα που γνώρισε ο τόπος και αποδείχτηκε ότι απήντησε με αποτελεσματικότητα στις ανάγκες της εποχής εκείνης. Ακολούθησε η συνταγματική αναθεώρηση του Συντάγματος το 1986. η συνταγματική εκείνη αναθεώρηση εφευρέθηκε και χρησιμοποιήθηκε για την εξυπηρέτηση μικροκομματικών σκοπιμοτήτων.

Και τέλος, η συνταγματική αναθεώρηση που τώρα εισέρχεται στη δεύτερη και τελική της φάση άρχισε πάλι με δική μας πρωτοβουλία, πρωτοβουλία στην οποία σύρθηκε το σήμερα ισχύον κόμμα.

Θα έλεγα, επίσης, ότι το ΠΑ.ΣΟ.Κ. έχει ακόμα μια μεγαλύτερη ευθύνη, διότι λόγω των πρόωρων εκλογών του 1996, η διαδικασία εκείνη διεκόπη. Σήμερα, βρισκόμαστε στη δεύτερη φάση της αναθεωρητικής διαδικασίας. Επιδίωξή μας είναι να υπάρξει μια ευρύτερη συνεννόηση όλων των πολιτικών δυνάμεων, για να βγει ένα Σύνταγμα όσο το δυνατόν πιο άρτιο.

Δε μπορεί το Σύνταγμα να είναι πεδίο πολιτικών αντιπαραθέσεων. Δε μπορεί το Σύνταγμα να επιδιώκει μικροκομματικές σκοπιμότητες. Το Σύνταγμα πρέπει να το δούμε στο βάθος του χρόνου και έτσι να αισθανθούμε ότι επιτελέσαμε το καθήκον μας.

Προεισαγωγικά, θα ήθελα να επισημάνω την πλήρη αδιαφορία που επιδεικνύει η κοινή γνώμη για την αναθεώρηση του Συντάγματος. Και αν δεν υπήρχε το ζήτημα της εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας, κανείς, μα κανείς δεν θα είχε αντιληφθεί ότι επίκειται αναθεώρηση του Συντάγματος. Γιατί, όμως, υπάρχει αυτή η αδιαφορία : η βαριά ευθύνη ανήκει στους πολιτικούς σχηματισμούς της Χώρας, ανήκει σε εμάς τους ίδιους. Διότι, αν θέλουμε να είμαστε ειλικρινείς, πλην της προσυνεδριακής διαδικασίας της Νέας Δημοκρατίας, κανένας άλλος πολιτικός σχηματισμός δεν αναφέρθηκε προεκλογικά στην αναθεώρηση του Συντάγματος. Ας

ελπίσουμε ότι η συμβολή των μέσων μαζικής ενημέρωσης, ηλεκτρονικών και εντύπων, θα βοηθήσει στη δημιουργία ενός κλίματος ενδιαφέροντος.

Μια άλλη προεισαγωγική μου παρατήρηση αναφέρεται στους ισχυρισμούς που διατυπώθηκαν από έγκριτα χείλη, από διαπρεπείς επιστήμονες, ότι η παρούσα αναθεώρηση είναι άνευρη, ότι κινείται χωρίς φαντασία και ότι στερείται από τα στοιχεία εκείνα που είναι απαραίτητα για την πορεία της Χώρας στον 21^ο αιώνα. Εγώ, προσωπικά, προσθέτω ότι η παρούσα αναθεώρηση είναι άτολμη. Άλλωστε, έχω γράψει επανειλημμένα στο παρελθόν και άρθρα και βιβλία για να στηρίζω ότι η παρούσα αναθεώρηση δεν κάνει τις τομές εκείνες, οι οποίες είναι απαραίτητες για τη νέα πορεία του τόπου.

Βεβαίως, ο έντονος αυτός σκεπτικισμός δεν μπορεί σε καμιά περίπτωση να μειώσει ούτε την αξία ούτε τη σημασία της αναθεώρησης. Γιατί η προκείμενη αναθεώρηση – δεν αναφέρομαι στην προσχηματική του 1986 – που γίνεται στη σύγχρονη πολιτική ιστορία, κάτω από συνθήκες πλήρους πολιτικής ομαλότητας. Παρέχεται, λοιπόν, η ευχέρεια να αντιμετωπίσουμε μείζονα ζητήματα της καθημερινής πραγματικότητας, χωρίς έξαρση παθών και χωρίς διαστρεβλώσεις, που αυτά επιφέρουν.(...)

Η Νέα Δημοκρατία παρατηρεί εύστοχα και αντιδρά στην τεχνητά και σκόπιμα καλλιεργούμενη, από διάφορα κέντρα ενημέρωσης της κοινής γνώμης, περιφρόνηση στο Κοινοβούλιο. Αλλά δεν είναι μόνο αυτός ο λόγος που έχει πέσει σε τόσο χαμηλά επίπεδα στην κοινή γνώμη, ο πολιτικός κόσμος της Χώρας. Είναι και τα δικά μας λάθη. Πόσες φορές έχουμε παραστεί όλοι μας, σε συζήτηση θεμάτων μεγάλης σημασίας, ενώπιον κενών εδράνων; Πόσες φορές δεν έχουμε παρακολουθήσει τις αιφνιδιαστικές και χωρίς καμιά σχέση με το νομοσχέδιο, τροπολογίες που εισάγονται; Πόσες φορές δεν έχουμε απορρίψει αιτήσεις άρσεως ασυλιών συναδέλφων για αδικήματα, που δεν έχουν καμιά σχέση με την πολιτική δραστηριότητα; Και πόσες φορές ο καταναγκασμός των συναδέλφων στην κακώς νοούμενη κομματική πειθαρχία τους εμποδίζει να εκφράσουν τη γνώμη τους από το Βήμα της Βουλής;

Αλλά, μήπως, εμπαιγμό δεν αποτελεί το «πόθεν έσχες», έτσι όπως λειτουργεί; Μήπως εμπαιγμός δεν είναι οι δαπάνες των υποψηφίων Βουλευτών, κατά την προεκλογική περίοδο, έτσι όπως ελέγχονται και κατά τον τρόπο που παρουσιάζονται; Δεν αποτελούν όλα αυτά τραυματισμό του κοινοβουλευτικού μας συστήματος; Δεν αποτελούν στοιχεία, τα οποία

λαμβάνει υπ' όψη της η κοινή γνώμη. Ωστε να απαξιώσει τον πολιτικό κόσμο, στο σύνολό του;

Θα έλεγα, και σημειώνω ενδεικτικά ότι , στο κεφάλαιο αυτό, θα πρέπει να προχωρήσουμε με μεγάλη τόλμη στον ουσιαστικό έλεγχο των οικονομικών των κομμάτων. Τα οικονομικά των κομμάτων, ίσως, αποτελούν και τη βάση της διαπλοκής. Ο έλεγχος, λοιπόν, στα οικονομικά των κομμάτων θα πρέπει να είναι σε βάθος και ουσιαστικός, αλλά, επίσης να περιλαμβάνει και την επιβολή αυστηρών κυρώσεων για την υπέρβαση του ανωτάτου ορίου δαπανών των υποψηφίων Βουλευτών, κατά την προεκλογική περίοδο.

Εμείς προτείνουμε, ο υποψήφιος που θα υπερβεί το ανώτατο όριο, να έχει ως ποινή την έκπτωση από το βουλευτικό αξίωμα. Αυτό, άλλωστε, ισχύει στη Γαλλία, ισχύει σε πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες και αποτελεί, αν θέλετε, έναν περιορισμό ουσιαστικό, ώστε τα χρηματικά μέσα να μην παίζουν ουσιαστικό ρόλο στην εκλογή των Βουλευτών.

Επίσης, πιστεύουμε ότι οι αιφνιδιαστικές και άσχετες τροπολογίες θα πρέπει, επιτέλους, να πάψουν να διασύρουν τη νομοθετική μας λειτουργία. Εμείς προτείνουμε για τις περιπτώσεις αυτές τη δυνατότητα κρίσεως της δικαστικής εξουσίας.(...)

Επίσης, το κεφάλαιο της δικαστικής εξουσίας θα πρέπει πάση θυσία, να ενισχυθεί το Ελεγκτικό Συνέδριο και σε προσωπικό και σε τεχνικά μέσα, ώστε να μπορεί να επιτελέσει ουσιαστικό έλεγχο στον τομέα της αρμοδιότητάς του.

II. Οργάνωση και Λειτουργία της Βουλής.

Έχει γίνει μεγάλη συζήτηση για την πάταξη της διαπλοκής. Δεν έχουμε, όμως, θέσει τον δάκτυλο επί τον τύπον των ήλων. Η ρίζα της διαπλοκής μπορεί να βρίσκεται στα οικονομικά των κομμάτων και στις εκλογικές δαπάνες των υποψηφίων βουλευτών αφού – ας είμαστε ειλικρινείς μεταξύ μας – η διαπλοκή προϋποθέτει δύο μέρη, τον δίδοντα και τον λαμβάνοντα.

Αναφέρομαι στην κάλυψη από ιδιωτικές πηγές των υπέρογκων δαπανών των κομμάτων αλλά και των πολιτικών. Το κόμμα ή ο πολιτικός που δέχονται μεγάλα χρηματικά ποσά αποδέχονται ότι αναλαμβάνουν δεσμεύσεις, ότι υπογράφουν γραμμάτια, τα οποία θα πρέπει να εξοφληθούν, κάποτε, μαζί με τους τόκους. Η οικονομική λειτουργία των κομμάτων είναι σκοτεινή. Κατά κανόνα, τα κόμματα δηλώνουν ότι καλύπτουν τις συνήθως υπέρογκες εκλογικές τους δαπάνες από την κρατική επιχορήγηση. Αυτός ο ισχυρισμός είναι αυταπόδεικτα αναληθής, διότι η διαφορά μεταξύ κρατικής επιχορήγησης και δαπανών είναι τεράστια.

Κραυγαλέο παράδειγμα είναι η διαφημιστική δαπάνη του ΠΑ.ΣΟ.Κ., κατά το 1999, χρονιά μη προεκλογική. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Εταιρείας Media Services, τα οποία δημοσιεύτηκαν στον Ημερήσιο Τύπο, για τα οποία δεν υπήρξε καμιά αντίδραση, το ΠΑΣΟΚ., κατά το 1999 κατέβαλε 3.412.416.000 δραχμές για διαφημιστική δαπάνη. Όμως κανείς από το ΠΑΣΟΚ. Δεν αισθάνθηκε την υποχρέωση να απολογηθεί για να δικαιολογήσει αυτά τα υπέρογκα ποσά ή έστω να διαψεύσει. Είναι, λοιπόν, δυνατόν να δεχθούμε, ότι ένα κόμμα καταβάλλει, σε μια προεκλογική χρονιά, 3.500.000.000 δραχμές μόνο για τηλεοπτική δαπάνη και ότι αυτά καλύπτονται από την κρατική επιχορήγηση;

Όλα αυτά γίνονται, διότι ουσιαστικά ούτε σωστός μηχανισμός ελέγχου μπορεί να υπάρξει, ούτε κυρώσεις μπορούν να επιβληθούν, αφού η επιβολή κυρώσεων για παράβαση των διατάξεων αυτών επαφίεται στη Βουλή. Έτσι ο έλεγχος του ετήσιου ισολογισμού, τον οποίο τα πολιτικά κόμματα οφείλουν να υποβάλλουν το πρώτο τρίμηνο κάθε έτους, διακρίνοντας μεταξύ λειτουργικών και προεκλογικών δαπανών, γίνεται από διακομματική επιτροπή.

Ειδικότερα για τις εκλογικές δαπάνες το άρθρο 6 του ισχύοντος νόμου 1443/1984 προβλέπει ότι όλα τα κόμματα έχουν υποχρέωση δημοσιεύσεως των σχετικών λογαριασμών μέσα σε τρεις μήνες από την ημερομηνία διενέργειας των εκλογών. Αν, οψέποτε, η επιτροπή διαπιστώσει παράβαση των σχετικών διατάξεων, τότε διακόπτεται η καταβολή της κρατικής ενισχύσεως των κομμάτων με απόφαση του Προέδρου της Βουλής. Αυτό δεν έχει γίνει ποτέ μέχρι σήμερα.

Το πρόβλημα, όμως, δεν περιορίζεται μόνο στην έλλειψη νομοθετικού πλαισίου, νομοθετικών ρυθμίσεων. Το πρόβλημα συνίσταται στο αν υπάρχει πολιτική βούληση για την εξεύρεση ουσιαστικής λύσεως. Η κυβερνητική πλειοψηφία απέδειξε, με τις ενέργειές της, και με τις

παραλείψεις της ότι επιθυμεί την διατήρηση της αδιαφάνειας και του σκότους. Διότι αλλιώς, πώς μπορεί να εξηγηθεί το γεγονός ότι όλες οι προσπάθειες οι νομοθετικές που έγιναν μέχρι σήμερα, από το 1984 μέχρι τώρα, έγιναν για να ρίξουμε στάχτη στα μάτια του κόσμου, διότι είχαν εξ αρχής το σπέρμα της αποτυχίας.

Θα κάνω μια σύντομη αναδρομή στις νομοθετικές αυτές προσπάθειες για να στηρίξω τον ισχυρισμό μου.

Όταν ψηφίστηκε ο Ν.1443/84, προέβλεπε τη ρύθμιση την οποία προείπα. Ψηφίστηκε, όμως, κάτω από το κράτος της «λίστας» και έτσι δεν προέβλεπε για τις εκλογικές δαπάνες των βουλευτών. Τέτοια ρύθμιση για τις εκλογικές δαπάνες των βουλευτών έγινε το 1989, που ψηφίστηκε ο Ν. 1847. Τα μειονεκτήματα του νόμου αυτού προδιέγραφαν, προδήλως, την αποτυχία του. Διότι, ενώ επιβαλλόταν δημοσιότητα των εκλογικών δαπανών των υποψηφίων, δεν υπήρχε αντίστοιχα, κανένα ανώτατο όριο δαπανών. Κατά συνέπεια, αντιλαμβάνεστε ότι ο νόμος αυτός ουσιαστικά δεν έχει κανένα νόημα. Όταν «φούντωσε» στο τέλος της δεκαετίας του '80 η επιταγή της κοινής γνώμης να ξεκαθαρίσουν οι υποψήφιοι βουλευτές και τα κόμματα τα οικονομικά τους, ψηφίστηκε τελικά ο Μ. 2429 το 1996.

Τα πρώτα συμπεράσματα από την εφαρμογή του νόμου αυτού είναι απογοητευτικά. Στις 31 Μαρτίου 1997 η Επιτροπή Ελέγχου των Εκλογικών Δαπανών που συνεδρίαζε τότε υπό την προεδρία του Αντιπροέδρου της Βουλής, κ. Λουκά Αποστολίδη, έδωσε στη δημοσιότητα το πόρισμά της, το οποίο, βεβαίως αναμενόταν με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, μετά τις καταγγελίες που είχαν γίνει για υπέρογκες δαπάνες των υποψηφίων βουλευτών.

Το πόρισμα αναφερόταν στο ότι όλοι, ανεξαιρέτως υποψήφιοι δήλωναν ως προεκλογικές δαπάνες ποσά πολύ μικρότερα απ' αυτά που πραγματικά δαπάνησαν. Παρά το προσχηματικό – θα έλεγα – της διαδικασίας, το πόρισμα διαπίστωνε και τα εξής : Τα ονόματα δεκαπέντε εν ενεργεία βουλευτών που είχαν διαφημιστεί παράνομα από εφημερίδες και ραδιοτηλεοπτικά μέσα και θα έπρεπε να τους επιβληθούν πρόστιμα δέκα εκατομμυρίων δραχμών στον καθένα ή φυλάκιση δύο ετών, δεν έγιναν ποτέ επισήμως γνωστά.

Προέβλεπε, επίσης το πόρισμα της επιτροπής ότι πέντε από τους υποψηφίους που είχαν εκλεγεί βουλευτές είχαν υπερβεί το ανώτατο όριο

των δαπανών, ενώ κάποιοι άλλοι είχαν δεχτεί παράνομη χρηματοδότηση ή αλλού είδους παροχές από τριών εκατομμυρίων δραχμών. Αντίστοιχες παραβιάσεις της νομοθεσίας διαπιστώθηκαν για άλλους χίλιους εκατόν ογδόντα δύο υποψηφίους που δεν εξελέγησαν βουλευτές.

Το πόρισμα ήταν σαφές. Παρά την προσχηματική τους διαδικασία, είχε στοιχεία. Τελικά δεν έγινε τίποτα, διότι επεβλήθησαν μερικά πρόστιμα από πεντακόσιες πενήντα χιλιάδες έως τρία περίπου εκατομμύρια σε υποψηφίους που δεν εξελέγησαν, ούτε, όμως, αυτά κατεβλήθησαν και έτσι το κεφάλαιο των κυρώσεων του νόμου που ψήφισε η Βουλή έμεινε ατελέσφορο. Έτσι η ίδια η Βουλή έριξε στο καλάθι των αχρήστων το νόμο, που η ίδια είχε ψηφίσει.

Στις αρχές Μαρτίου του 2000 όλοι όσοι ήμασταν τότε βουλευτές παρακολούθησαμε μια απίστευτη φαρσοκωμωδία, που εκτυλίχθηκε στην Αίθουσα του Κοινοβουλίου. Ψηφίστηκε τότε μια τροπολογία για τον έλεγχο των εκλογικών δαπανών κομμάτων και υποψηφίων. Ήταν μια διαδικασία για την οποία δεν μπορεί να είναι περήφανη η Βουλή.

Πρώτον η τροπολογία για τις εκλογικές δαπάνες κομμάτων και υποψηφίων εντάχθηκε σε ένα τελείως άσχετο νομοσχέδιο, το οποίο αφορούσε την εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Δεύτερον, όλοι όσοι μίλησαν, δήλωναν ότι θα καταψηφίσουν την τροπολογία. Και ίσχυσε τότε το λεγόμενο τεκμήριο της πλειοψηφίας.

Τρίτον, εξ ίσου τραγελαφικό με τα δύο προηγούμενα, είναι ότι η Βουλή τροποποιούσε ένα νόμο, τον οποίο η ίδια δεν εφάρμοσε ποτέ.

Είμαι βέβαιος, λοιπόν ότι για τις παραβάσεις οι οποίες θα διαπιστωθούν ότι έγιναν στις εκλογές, που πρόσφατα διεξήχθησαν, δεν θα υπάρξει καμία κύρωση.

Θα ήθελα, όμως, να σημειώσω ότι η Νέα Δημοκρατία κατά τη συζήτηση όχι μόνο της τροπολογίας, αλλά και όλων των νόμων που προανέφερα, είχε επισημαίνει τις αδυναμίες, τις ελλείψεις και την αναποτελεσματικότητα των ρυθμίσεων. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. αγνόησε όλες τις

δικές μας επισημάνσεις, γιατί απλούστατα δεν έχει την πολιτική βούληση να λύσει το μεγάλο αυτό θέμα.

Δύο είναι οι βασικές αδυναμίες των μέχρι σήμερα ισχυουσών ρυθμίσεων. Πρώτον ότι τον έλεγχο των οικονομικών των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών τον κάνει η ίδια η Βουλή και δεύτερον ότι οι κυρώσεις είναι αναποτελεσματικές.

Εμείς προτείνουμε ο έλεγχος των οικονομικών των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών να γίνεται από Ελεγκτικό Συνέδριο και δεύτερον, ειδικά για τα φυσικά πρόσωπα η μόνη αποτελεσματική κύρωση για την υπέρβαση του ανωτάτου ορίου των δαπανών είναι η έκπτωση από το βουλευτικό αξίωμα και όχι αυτό που προτείνει, κατά τρόπο ασαφή και περίτεχνο, ο Εισηγητής της Πλειοψηφίας. Πρέπει να οδηγηθούμε ευθέως στο ότι, όταν ο υποψήφιος βουλευτής υπερβαίνει το ανώτατο όριο δαπανών, θα εκπίπτει του αξιώματός του. Άλλωστε, αυτή η διάταξη την οποία προτείνουμε, μπορεί να είναι πρωτόγνωρη στο ελληνικό δίκαιο αλλά δεν είναι πρωτόγνωρη σε κανένα άλλο δίκαιο του κόσμου. Θα σας θυμίσω ότι εξέπεσε το 1883 στη Μεγάλη Βρετανία ο Κάπταιν Γκρην, ο οποίος είχε εκλέγει Βουλευτής στην περιφέρεια του Ηστ Ντόρσετ, διότι μοίρασε στους ψηφοφόρους του πορτραίτα του ιδίου από το 1883 εφαρμόζεται αυτή η διάταξη ανελλιπώς από το αγγλικό Κοινοβούλιο.

Η ίδια αυστηρή νομοθεσία ισχύει στις Ηνωμένες Πολιτείες. Θα ήθελα να πω κάτι για το Κομμουνιστικό Κόμμα. Το Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής εξαίρεσε του ελέγχου των οικονομικών των κομμάτων το Κομμουνιστικό Κόμμα με την αιτιολογία ότι το κόμμα δεν έχει προοπτική εξουσίας, κατά συνέπεια δεν χρειάζεται να γίνει ο έλεγχος, αλλά και διότι την ίδια εποχή διεξήγετο μια έρευνα κατά του Κομμουνιστικού Κόμματος από το F.B.I. και το Ανώτατο Δικαστήριο δέχτηκε ότι η αποκάλυψη των οικονομικών του Κομμουνιστικού Κόμματος μπορεί να συντελέσει στην περαιτέρω διεύρυνση από το F.B.I. και έτσι το απαγόρευσε.

Στη Γερμανία τι γίνεται; Το Ελεγκτικό Συνέδριο ελέγχει τα οικονομικά των κομμάτων και γνωρίζετε όλοι και παρακολουθείτε τη μεγάλη περιπέτεια την οποία είχε ο πρωτεργάτης της ενώσεως των δύο Γερμανών, ο γίγαντας αυτός της γερμανικής και ευρωπαϊκής πολιτικής, ο Χέλμουτ Κολ, διότι τμήμα ή μέρος ή κάποια εισφορά προσώπου, τη διέθεσε στα κομματικά ταμεία, χωρίς να γραφτεί το όνομα του δωρητή στα βιβλία του κόμματος

Στη Γαλλία είναι κανόνας η έκπτωση του Βουλευτή σε υπέρβαση του ορίου δαπανών. Θέλω να πω, μόνο για τη Γαλλία, ότι η νομολογία του Γαλλικού Συνταγματικού Συμβουλίου, μόνο για το 1996, περιέλαβε είκοσι δύο περιπτώσεις εκπτώσεως από το βουλευτικό αξίωμα, λόγω υπερβάσεως δαπανών και η χαρακτηριστικότεροι είναι η περίπτωση του Ζαν Λάγκ, ο οποίος υπερέβη κατά τι τις εκλογικές του δαπάνες και εξέπεσε του βουλευτικού του αξιώματος.

Αλλά, για να είμαστε δίκαιοι, πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι τα κόμματα έχουν και ανάγκες. Και βεβαίως η κρατική επιχορήγηση δεν μπορεί να αρκέσει στις ανάγκες αυτές, ιδίως, κατά την προεκλογική περίοδο.

Αλήθεια, ποιές είναι οι υπέρογκες δαπάνες των κομμάτων στις προεκλογικές περιόδους; Η πρώτη αφορά στη μετακίνηση των ετεροδημοτών και μια δεύτερη δαπάνη, μεγαλύτερη από την πρώτη, αφορά στα έξοδα της τηλεοπτικής καλύψεως. Η μετακίνηση, λοιπόν, των ετεροδημοτών είναι ένα μεγάλο κονδύλι, το οποίο δαπανούν τα κόμματα στην προεκλογική περίοδο. Γι' αυτό θέλω να κάνω έκκληση να εφαρμοστεί ο νόμος και να εκδοθούν τα διατάγματα. Πρέπει, επιτέλους να τελειώσει αυτό το θέμα, που ταλανίζει οικονομικά τα κόμματα. Γιατί δεν εκδίδει η Υπουργός Οικονομικών τα διατάγματα ώστε να υλοποιηθεί ο νόμος που καθορίζει ότι οι ετεροδημότες θα ψηφίζουν στον τόπο της διαμονής τους; Ο νόμος έχει ψηφιστεί πολλούς μήνες – πλέον του ενός έτους – και όμως τα διατάγματα δεν εκδίδονται και αυτό είναι ύποπτο.

Η δεύτερη μεγάλη δαπάνη, μεγαλύτερη από της μετακινήσεις των ετεροδημοτών, είναι τα ποσά που απαιτούνται για την μέσω της τηλεοράσεως, κυρίως, αλλά και των ραδιοφωνικών σταθμών, προβολή των θέσεων των κομμάτων. Εδώ η πρόταση είναι σαφής. Προτείνουμε συγκεκριμένα στους ιδιωτικούς ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς που λειτουργούν κατά παραχώρηση του κράτους, εκμεταλλεζόμενοι κρατική περιουσία – τη συχνότητα δηλαδή την οποία τους παραχωρεί το κράτος – να επιβληθεί η υποχρέωση, κατά την προεκλογική περίοδο, να παρέχουν δωρεάν χρόνο στα κόμματα, ανάλογα με την δύναμή τους. Και παράλληλα, εφόσον θα παραχωρείται δωρεάν χρόνος, θα πρέπει να απαγορευτούν οι άλλες διαφημίσεις των κομμάτων, μέσω της τηλεόρασης. Έτσι, αν τολμήσει η κυβερνητική πλειοψηφία –γιατί η θέση της Νέας Δημοκρατίας είναι σαφής– «θα φτάσουμε το μαχαίρι στο κόκαλο».

Συμφωνούμε με την παράγραφο 3 του άρθρου 29, διότι πράγματι έχουμε μπει σε μια περίοδο πολιτικής υφέσεως, εξημερώσεως των πολιτικών ηθών και των παθών. Κατά συνέπεια, νομίζω ότι είναι ορθή η διατύπωση της παραγράφου 3 του άρθρου 29, διατύπωση άλλωστε την οποία προέβλεπε το σχέδιο της Νέας Δημοκρατίας.(...)

Είπα στη γενική τοποθέτηση μου επί του άρθρου 29, που αναφέρεται στα οικονομικά των κομμάτων, το επανέλαβα και θα το επαναλάβω για μια ακόμα φορά ότι δεν μπορούμε να χτυπήσουμε τη διαπλοκή, αν δεν φθάσουμε σε σοβαρό έλεγχο των οικονομικών των κομμάτων και των οικονομικών των υποψηφίων βουλευτών και γενικότερα των πολιτών, διότι πιστεύουμε ότι εκεί είναι η ρίζα του κακού. Αν, λοιπόν, δεν υπάρξει έλεγχος ουσιαστικός και παραμείνουμε στον έλεγχο, ο οποίος θα διενεργείται από διακομματική επιτροπή της Βουλής, είναι βέβαιο ότι δεν θα φέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Είδα την έντονη αντίδραση του Εισηγητή της πλειοψηφίας, στην πρότασή μας ότι πρέπει το Ελεγκτικό Συνέδριο να αναλάβει αυτό το βαρύ έργο, ο οποίος αναφέρθηκε ότι έτσι δικαστικοποιείται η πολιτική μας ζωή.

Εμείς εμμένουμε ότι ο έλεγχος αυτός πρέπει να ανατεθεί στο Ελεγκτικό Συνέδριο. Προ της γρανιτώδους, όμως, αντιδράσεως του Εισηγητή της Πλειοψηφίας, ο οποίος μάλιστα έφτασε να πει ότι, αν πάμε σε αυτή τη λύση, ενδεχομένως, θα γελοιοποιηθεί το σύστημα, προτείνω μια – αν θέλετε – λύση ανάγκης, η οποία ελπίζω να γίνει δεκτή. Να παραμείνει το σύστημα του ελέγχου στη Βουλή, αλλά να υπάρχει προηγούμενη έκθεση του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Δηλαδή, για να συγκεκριμενοποιήσω την πρότασή μου, αφού η πλειοψηφία δεν δέχεται την πρότασή μας, να υπαχθεί ο έλεγχος των οικονομικών των κομμάτων αποκλειστικά στο Ελεγκτικό Συνέδριο, τουλάχιστον προ της συνεδριάσεως της διακομματικής αυτής επιτροπής, να υπάρχει εισήγηση του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Ίσως, αυτή η πρόταση γίνει αποδεκτή. Εμείς πάντως πιστεύουμε ότι πρέπει να γίνει ολοκληρωτικά ο έλεγχος από το Ελεγκτικό Συνέδριο.

Επίσης δεν δεχόμαστε σε καμία περίπτωση την αμφιλεγόμενη διατύπωση του Εισηγητή της Πλειοψηφίας για υπέρβαση των προεκλογικών δαπανών των υποψηφίων βουλευτών. Εμείς πιστεύουμε ότι

οποιαδήποτε υπέρβαση των προεκλογικών δαπανών πρέπει να συνεπάγεται έκπτωση, διότι αλλιώς θα πού οδηγηθούμε; Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. λέει ότι πρέπει να υπάρχει κλιμάκωση στην υπέρβαση και είπατε μάλιστα ότι, αν είναι μικρή η παράβαση, το πρόστιμο θα είναι ένα ισχυρό ράπισμα στον παραβαίνοντα τον εκλογικό νόμο. Αντιθέτως, φοβάμαι ότι θα είναι τίτλος τιμής ότι εγώ υπερέβην τις δαπάνες και δεν λογαριάζω κανέναν και τιμωρήθηκα με ένα μικρό πρόστιμο. Πιστεύω ότι, αν θέλουμε να πατάξουμε αυτή την υπερβολική προκλητικότητα κατά τον προεκλογικό αγώνα, πρέπει να είμαστε απόλυτοι. Γιατί, δηλαδή, η Γαλλία είναι λιγότερο δημοκρατική από εμάς; Γιατί η Γαλλία έχει λιγότερες ευαισθησίες από εμάς από όσες έχει η ελληνική πολιτική ζωή; Πιστεύω ότι εδώ πρέπει να είμαστε κατηγορηματικοί.

Χαίρομαι, διότι έγινε δεκτή η πρόταση μας, για παροχή δωρεάν τηλεοπτικού χρόνου στα κόμματα, ώστε να μειωθεί ο όγκος των εξόδων κατά την προεκλογική περίοδο. Αλλά η πρόταση αυτή είχε δύο σκέλη : Πρώτον, δωρεάν τηλεοπτικός χρόνος και δεύτερον, απαγόρευση εκ μέρους των κομμάτων άλλων τηλεοπτικών εκπομπών και χρησιμοποίησης της τηλεοράσεως για άλλα προεκλογικά «σποτ». Αν βάλετε, λοιπόν, μόνο το «δωρεάν παροχή τηλεοπτικού χρόνου», είναι πρόταση «κουτσουρεμένη». Πρέπει να τεθεί ότι θα απαγορεύεται στα κόμματα, αφού θα έχουν δωρεάν τηλεοπτικό χρόνο, η διενέργεια άλλων τηλεοπτικών διαφημιστικών εκπομπών. Αυτές είναι οι θέσεις μας στο άρθρο 29.(...)

Εισήγηση του Κουμμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας Αντώνιου Σκυλλάκου.

I. Το γενικό πλαίσιο της Αναθεώρησης του Συντάγματος.

Το Σύνταγμα του 1975, χωρίς να ξεχνάμε ότι πρόκειται για ένα αστικό Σύνταγμα, το Θεωρούσαμε και το Θεωρούμε, και εμείς και άλλοι, ως συντηρητικό και αντιδραστικό Σύνταγμα, που κατοχυρώνει την κυριαρχία του μεγάλου κεφαλαίου, θεσμοθετεί την υποτέλεια και την υποταγή στους ιμπεριαλιστικούς οργανισμούς, ρυθμίζει μια περιορισμένη λαϊκή κυριαρχία, με αφυδατωμένα ατομικά, κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα και θεσμούς που απέχουν πολύ από το να έχουν ένα ουσιαστικό δημοκρατικό και λαϊκό περιεχόμενο.

Παρόμοιες απόψεις είχε εκφράσει και το ΠΑ.ΣΟ.Κ. εκείνη την εποχή και σοβαρότατες αντιδράσεις υπήρξαν και από την Ε.ΔΗ.Κ.. μάλιστα τα τρία Κόμματα – η τότε Αριστερά και τα άλλα δύο Κόμματα, δηλαδή, το ΠΑ.ΣΟ.Κ. και η Ε.ΔΗ.Κ. – ούτε καν πήραν μέρος στην ψηφοφορία επί του Συντάγματος.

Τι σημαίνει αυτό; Σημαίνει ότι το Σύνταγμα αυτό Χρειαζόταν σοβαρές αλλαγές, τουλάχιστον για εκείνους που από την πλευρά της Αντιπολίτευσης αντιπολιτεύτηκαν στο Σύνταγμα, προσηφίστηκε μόνο από τους Βουλευτές της Νέας Δημοκρατία.

Υπήρξαν τέτοιες προσπάθειες; Όχι. Το 1985 – 1986 με την αναθεώρηση του Συντάγματος υπήρξαν κάποιες μικρές αλλαγές που μετατόπισαν το κέντρο βάρους των υπερεξουσιών του Προέδρου προς την πλευρά της Κυβέρνησης και του Πρωθυπουργού. Τίποτε άλλο ουσιαστικά δεν έγινε.

Κατά τη δικιά μας άποψη χρειάζονται σοβαρές αλλαγές στο Σύνταγμα προς προοδευτική και δημοκρατική κατεύθυνση. Αλλά χρειάζονται αλλαγές ριζικές, τομές, όπως λέμε εμείς. Και έχουμε καταθέσει τέτοιες προτάσεις.

Υπήρξε τέτοια προσπάθεια από την κυβερνητική πλειοψηφία ή από την Αξιωματική Αντιπολίτευση όλα αυτά τα πέντε χρόνια που συζητάμε στο Κοινοβούλιο; δεν υπήρξε. Και το αποτέλεσμα για τις αλλαγές που προτείνονται είναι με μια φράση «άνθρακες ο θησαυρός». Γι' αυτό και αδιαφορεί η κοινή γνώμη, για το τι θα αλλάξει στο Σύνταγμα.

Αν το ψάξουμε, βέβαια καλύτερα, σε αρκετά σοβαρά ζητήματα το Σύνταγμα μας οδηγεί σε οπισθοδρόμηση, μας πάει προς τα πίσω. Δεν μας πάει προς τα μπροστά.

Σε άλλα ζητήματα υπάρχουν κάποιες φραστικές βελτιώσεις, οι οποίες, όμως, υποκρύπτουν περισσή υποκρισία, γιατί προς αντίθετη κατεύθυνση κινούνται όλες οι Κυβερνήσεις μέχρι σήμερα.

Υπάρχουν και κάμποσες διατάξεις με κάποιες οριακές βελτιώσεις, που ουσιαστικά επαναλαμβάνουν ρυθμίσεις νόμων ή κάποιες κατακτήσεις του δημοκρατικού λαϊκού κινήματος σε διάφορους τομείς. Γίνεται προσπάθεια να θεσμοθετηθούν και στο Σύνταγμα αυτές οι κατακτήσεις, αλλά πολύ πιο περιορισμένα και από την υπάρχουσα πραγματικότητα στη Χώρα μας. Μπορούμε να γίνει διαφορετικά; δηλαδή, μπορούσαμε να περιμένουμε από τα κόμματα εξουσίας να οδηγήσουν σε

μια αλλαγή του Συντάγματος ριζοσπαστική και προοδευτική; κατά τη γνώμη μας, όχι, για πολλούς και γενικότερους και ειδικότερους λόγους.

Πρώτα και κύρια, το σύστημα που ζούμε, ο καπιταλισμός δεν βρίσκεται στην άνθισή του. Δε βρισκόμαστε στην εποχή που πάλευε ενάντια στη φεουδαρχία για να καθιερώσει συντάγματα και να χρησιμοποιήσει τις αστικές δημοκρατικές ελευθερίες και δικαιώματα σαν όπλα ενάντια στη φεουδαρχία. Βρισκόμαστε σε ένα ιμπεριαλιστικό στάδιο – όπως το λέμε εμείς – που η πίεση της κοινωνίας με επικεφαλής το εργατικό κίνημα σε όλες τις χώρες, βάζει σε κίνδυνο την εξουσία του μεγάλου κεφαλαίου, το οποίο θέλει να κερδοσκοπεί ακόμη περισσότερο από παλιότερα. Είναι νόμος αυτό. Εμποδίζεται το κεφάλαιο. Ακόμα και οι αστικοδημοκρατικές ρυθμίσεις μπαίνουν εμπόδιο.

Πηγαίνουμε, λοιπόν, σε παγκόσμιο επίπεδο, σε όλο και αντιδραστικότερες θέσεις. Θα αναφέρω ένα συγκεκριμένο παράδειγμα: Το διεθνές δίκαιο και οι διατάξεις που έχουν σχέση με τον Ο.Η.Ε. – που τις έχουν υπογράψει όλες οι χώρες – είναι το συνταγματικό δίκαιο σε παγκόσμιο επίπεδο. παραβιάστηκε ή όχι και από το ΝΑΤΟ αυτό το δίκαιο; Το νέο δόγμα του ΝΑΤΟ είναι εκτός του διεθνούς δικαίου . επέτρεψε η ελληνική Κυβέρνηση, χωρίς να αντιδράσει ούτε η Αξιοματική Αντιπολίτευση, να περνάνε ξένα στρατεύματα από εδώ και να πηγαίνουν στο Κοσσυφοπέδιο για την εφαρμογή απόφασης που ήταν ενάντια στο διεθνές δίκαιο, στο παγκόσμιο συνταγματικό δίκαιο; Αυτό το λέω, με την έννοια ότι το διεθνές δίκαιο και τους κανόνες του Ο.Η.Ε. θα μπορούσε να τα ονομάσουμε Σύνταγμα για όλη την Υφήλιο. Αυτό γίνεται σε παγκόσμιο επίπεδο. Και το εσωτερικό των χωρών προς την ίδια κατεύθυνση κινείται.

Υπάρχει επίθεση του μεγάλου κεφαλαίου, με σκοπό να αφαιρέσει κατακτήσεις και υπάρχει σκληρός ανταγωνισμός Αμερικάνων, Γιαπωνέζων και Ευρωπαίων κεφαλαιοκρατών. Η επίθεση στα εργατικά και λαϊκά δικαιώματα αντανακλάται στη νομοθεσία και στα συντάγματα. Γι' αυτό πάμε προς τα πίσω.

Δεν ήταν δυνατόν να έχουμε σοβαρές ριζοσπαστικές και δημοκρατικές αλλαγές στο Σύνταγμα της Ελλάδος και της Γαλλίας και άλλων χωρών, εκτός αν άλλαζε ο συσχετισμός των δυνάμεων, είτε γενικότερα, είτε στο εσωτερικό μιας χώρας. Δυστυχώς τα τελευταία χρόνια μετά το 1990 έχουμε γενικότερη αλλαγή, δηλαδή χειροτέρευση του συσχετισμού των δυνάμεων σε βάρος των προοδευτικών δυνάμεων, σε βάρος του εργατικού κινήματος, σε βάρος του αντιιμπεριαλιστικού κινήματος. Γι' αυτό οδηγούμαστε και σε τέτοιες αλλαγές και μεταρρυθμίσεις σαν τις σημερινές, που έρχονται για το ελληνικό σύνταγμα.

Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. ως κυβέρνηση, θα μπορούσε να ξεφύγει από την προοπτική που ανέλυσα; Θα μπορούσε να είναι ξεχωριστό κομμάτι της σημερινής σοσιαλδημοκρατίας στην Ευρώπη; Όχι. Στην ίδια κατεύθυνση κινείται. Και μπαίνει ένα ερώτημα: Θα μπορούσε να πάει σε πιο ριζοσπαστικές και προοδευτικές λύσεις, όταν όλη η πολιτική του ΠΑ.ΣΟ.Κ. είναι, όλο και περισσότερο, αυταρχισμός; Θα αναφέρω ορισμένα παραδείγματα.

Ποινικοποιήθηκε ή όχι ο συνδικαλισμός στην Ελλάδα; Υπάρχει, έστω και μία απόφαση που να μην έχει χαρακτηρίσει καταχρηστικές τις απεργίες; Ποινικοποιήθηκε ο αγώνας των αγροτών; Ποινικοποιήθηκε ο αγώνας των μαθητών; Αυξάνεται, και ποσοτικά και ποιοτικά, η αστυνόμευση και όσον αφορά στους μηχανισμούς που αστυνομεύουν, αλλά και στη χρησιμοποίηση αυτών των μηχανισμών; Υπάρχει όλο και μεγαλύτερη χρησιμοποίηση κατασταλτικών μηχανισμών. Και στα μέσα Ενημέρωσης υπάρχει σοβαρό ζήτημα δημοκρατίας. Πώς χρησιμοποιούνται από το κυβερνητικό κόμμα; Και όχι μόνο τα κρατικά κανάλια, αλλά και τα ιδιωτικά κανάλια, λόγω των διασυνδέσεων, που αξιοποιούνται. Φιμώνεται η φωνή του δικού μας Κόμματος, αλλά και όλων των μικρότερων Κομμάτων και γενικότερα η άλλη άποψη.

Έχουμε υποβάθμιση της Βουλής. Προτείνεται με λόγια, να προστεθούν διατάξεις για να αναβαθμίσουμε τη Βουλή. Πόσες φορές οι Υπουργοί, πριν πάνε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ήλθαν να ενημερώσουν τις αρμόδιες επιτροπές, ότι πρόκειται να δεσμεύσουν τη χώρα μας για ένα σοβαρό ζήτημα; Ήλθε ο κ. Χρυσοχοϊδης, που πάει να υπογράψει το μνημόνιο της δήθεν αντιτρομοκρατίας με τις Η.Π.Α., ενώ είναι βέβαιο ότι θα «αλωνίζουν» οι Αμερικάνοι με αυτό; Το έφερε στη Βουλή; Δεν έχει στοιχειώδη ευθύνη η Κυβέρνηση για να συζητήσουμε αυτά τα ζητήματα; Θα συζητήσουμε, βεβαίως με αίτημά μας προς τον Πρόεδρο της Βουλής και στον Πρόεδρο της Διαρκούς Επιτροπής, να έλθει ο Υπουργός, πριν αναχωρήσει για τις Η.Π.Α., ώστε να ενημερώσει την αρμόδια επιτροπή της Βουλής. Τα λέω αυτά, διότι ένα Κόμμα ή Κόμματα γενικότερα που έχουν τέτοια πολιτική, τέτοια μεταρρύθμιση, θα κάνουν και στο Σύνταγμα.

Ποίοι είναι οι λόγοι που οδηγούν το ΠΑ.ΣΟ.Κ. και τη Νέα Δημοκρατία να υποστηρίζουν την αναθεώρηση του Συντάγματος; Τα τελευταία χρόνια το ΠΑ.ΣΟ.Κ. μετατοπίστηκε πλήρως προς τις θέσεις της Νέας Δημοκρατίας στα ζητήματα οικονομίας και στα ζητήματα κοινωνίας. Το μόνο βασικό πεδίο αντιπαράθεσης είναι ποιος διαχειρίζεται την όλη κατάσταση καλύτερα, ποιος είναι δηλαδή, ο καλύτερος «εκσυγχρονιστής». Και στη διαπάλη για το ποιος είναι ο καλύτερος διαχειριστής και ο

καλύτερος «εκσυγχρονιστής», πράγματι, η Νέα Δημοκρατία μίλησε για αλλαγές θεσμικές και για αλλαγές στο Σύνταγμα. Και έτρεξε από πίσω το ΠΑ.ΣΟ.Κ. να προλάβει την «εκσυγχρονιστική» πρόταση της Νέας Δημοκρατίας για αλλαγές στο Σύνταγμα. Αυτός είναι ο πρώτος λόγος . υπάρχει και δεύτερος λόγος : Η ανάγκη να προσαρμοστούν καλύτερα το άρθρο 28 και ορισμένα άλλα άρθρα προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, ώστε να παραχωρούνται πιο εύκολα κυριαρχικά δικαιώματα της Χώρας μας. Γι' αυτό γίνεται η αναθεώρηση του Συντάγματος.

Τα περισσότερα από τα άλλα ζητήματα θα μπορούσαν να είχαν λυθεί με νόμους και έχουν λυθεί με νόμους. Δεν είναι ανάγκη να τα συμπεριλάβουμε στο Σύνταγμα, για να λυθούν ορισμένα προβλήματα που τα έχει λύσει η ίδια η ζωή όλα αυτά τα χρόνια.

Το Κ.Κ.Ε. λέει «ναι» σε μια προοδευτική και δημιουργική αναθεώρηση του Συντάγματος. Αυτό το πράγμα, όμως, δεν συμβαίνει. Γι' αυτό αντιταχτήκαμε και ζητήσαμε να μην προχωρήσει η αναθεώρηση. Βεβαίως με το συσχετισμό που υπάρχει, αυτή η πρόταση δεν γίνεται δεκτή. Προχωράμε στην αναθεώρηση. Συναίνεση επί της αρχής δεν μπορεί να υπάρξει από το δικό μας Κόμμα. Βεβαίως, θα αντιπαλέψουμε κάθε διάταξη η οποία, θεωρούμε, ότι μας οδηγεί προς τα πίσω Σε διατάξεις που, έστω και φραστικά, μπορεί να υπάρξει μια βελτίωση, θα μας βρείτε σύμφωνους και θα συμβάλλουμε σ' αυτή την προσπάθεια. (...) το άρθρο 29, έτσι όπως προτάθηκε από την πλειοψηφία, καταψηφίστηκε από το Κ.Κ.Ε.. η παράταξη αυτή δε συμφωνεί με τις ρυθμίσεις που περιλαμβάνονται στην πρόταση αναθεώρησης του άρθρου. 29 του Συντάγματος.(...)

II. Ειδικότερες παρατηρήσεις.

(...) Δεύτερο ζήτημα που τίθεται σχετικά με τα Κόμματα: Γιατί το 1975 ο συνταγματικός νομοθέτης δεν άγγιξε καθόλου τα Κόμματα; Γιατί υπήρχε η εφτάχρονη δικτατορία και μια ευαισθησία, ώστε να μην παρεμβαίνει το Κράτος, οι Κυβερνήσεις και διάφοροι μηχανισμοί στην λειτουργία των Κομμάτων.

Εδώ υπάρχουν δύο προτάσεις : Η μία αφορά στον έλεγχο των οικονομικών των Κομμάτων. Σήμερα φαίνεται να μην υπάρχει πρόβλημα με τον έλεγχο των οικονομικών, αλλά έχουμε ζαναπεί ότι, σε συνθήκες όξυνσης της πολιτικής αντιπαράθεσης, τα μη αρεστά κόμματα μπορεί να βρουν το «μπελά» τους από αυτές τις διατάξεις, πολύ περισσότερο, εάν γίνουν συνταγματικές. Ας αφήσουμε τις διατάξεις αυτές να υπάρχουν στο νόμο, προς τον οποίο, βέβαια, είμαστε αντίθετοι. Δεν είναι ανάγκη να υπάρξει συνταγματική διάταξη.

Η πρόταση της Νέας Δημοκρατίας προχωρά ακόμη περισσότερο. Ζητεί να ελέγχεται – αλήθεια, από ποιόν; - η δημοκρατική συγκρότηση και η δημοκρατική λειτουργία των Κομμάτων. Εάν είναι δυνατόν κάποια Κυβέρνηση, κάποιο όργανο να κρίνει, αν λειτουργεί δημοκρατικά το Κ.Κ.Ε., ο Συνασπισμός και το ΔΗ.Κ.ΚΙ.. Που πάμε με τέτοιες διατάξεις;(...)

Έρχομαι τώρα στο τι δεν περιλαμβάνει το Σύνταγμα. Το κύριο ζήτημα είναι, ποιες τομές θα πρέπει να γίνουν και δεν περιλαμβάνονται στο Σύνταγμα.(...)

Πρέπει να περιληφθεί διάταξη, με την οποία να ορίζεται ότι χρειάζεται δικομματισμός, κοινωνικός και λαϊκός έλεγχος στη δημόσια διοίκηση, στους πόρους του δημοσίου, ακόμη και στη δραστηριότητα της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, με κατάργηση των απορρήτων. Μιλάμε για «πόθεν έσχες», αλλά όσο υπάρχουν ένα σωρό απόρρητα δεν λύνεται το ζήτημα των διαπλεκομένων. Ούτε έτσι θα λυθεί εντελώς, αλλά θα είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί κάποια έρευνα και θα υπάρξει κάποιος φόβος. Γιατι δεν βάζουμε τέτοιες διατάξεις στο Σύνταγμα;(...)

Στις υπό αναθεώρηση διατάξεις του Συντάγματος, όπως αυτές διαμορφώθηκαν από την Επιτροπή του Κ.Κ.Ε. : Ψηφίζει ΟΧΙ στο άρθρο 29 του Συντάγματος .

Εισηγήση του γενικού εισηγητή του Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου Φώτη Κούβελη.

Ι. Το Γενικό Πλαίσιο της Αναθεώρησης του Συντάγματος.

Η ανεπάρκεια και η υποβαθμισμένη λειτουργία των θεσμών του πολιτεύματος, δεν συνιστούν μόνο πρόβλημα Δημοκρατίας, αλλά και μεγάλο εμπόδιο για την ανάπτυξη της χώρας. Θεωρούμε ότι ήταν αναγκαία η ριζική μεταρρύθμιση του πολιτικού μας συστήματος, η διεύρυνση της λειτουργίας του με νέους θεσμούς για την ενίσχυση της Δημοκρατίας, της αποκέντρωσης, της περιφερειακής συγκρότησης και της ανάπτυξης σε νέα επίπεδα κοινωνικής δραστηριότητας. Το πολιτικό σύστημα διακυβέρνησης, με τις συγκεκριμένες δομές του, είναι ανίκανο, κατά τη γνώμη μας, να υπηρετήσει τον ουσιαστικό και όχι τον εξαγγελόμενο, βέβαια εκσυγχρονισμό. Χρειάζονται βαθιές μεταρρυθμιστικές τομές, προκειμένου να υπάρξει αποκέντρωση εξουσιών, ριζική ανακατανομή των εξουσιών,

κυρίως μεταξύ της εκτελεστικής εξουσίας και των αντιπροσωπευτικών οργάνων της πολιτείας.

Έπρεπε να υπάρξουν ρυθμίσεις για να προκύψουν αποτελεσματικοί κοινωνικοί έλεγχοι της πολιτικής, αλλά και συμμετοχή των πολιτών στην ασκούμενη πολιτική μέσω αντιπροσωπευτικών θεσμών.

Η αναθεώρηση του Συντάγματος αποτελούσε δυνατότητα να υπάρξουν οι θεσμικές αλλαγές που θα εκσυγχρόνιζαν το πολιτικό σύστημα διακυβέρνησης και θα αναζωογονούσαν τη λειτουργία της Δημοκρατίας.

Βέβαια, είναι ακριβές ότι το πρόβλημα της χώρας δεν είναι μόνο θεσμικό. Είναι πολιτικό και θεσμικό και η λύση του πρέπει να αναφέρεται κάθε φορά και στις δύο αυτές διαστάσεις.

Η αναθεώρηση του Συντάγματος ήταν δυνατότητα και ευκαιρία για την διαμόρφωση νέων θεσμών που θα ανταποκρίνονταν στις σημερινές ανάγκες. Εγκλωβίστηκε, όμως, ο διάλογος για την αναθεώρηση του Συντάγματος στην αντιπαράθεση για τον αριθμό των ψήφων, για την εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας.

Ο διάλογος έπρεπε να γίνει επί της ουσίας των θεσμικών ζητημάτων και να απαλλαγεί η δημοκρατική αντιπαράθεση από διλήμματα που κατασκευάζονται για να τροφοδοτήσουν τον κομματικό λόγο, αλλά και την κομματική ιδιοτέλεια, που, ως στοιχεία μιας ξεπερασμένης πολιτικής, είναι ανίκανα να πείσουν τον πολίτη και κυρίως, είναι ανίκανα να τον στρατεύσουν σε μια αναγεννητική προσπάθεια που όλοι οφείλουμε να καταβάλουμε, ο καθένας βέβαια από τις δικές του ιδιαίτερες υπεύθυνες θέσεις.

Και η αναθεώρηση του Συντάγματος – ας το επισημάνουμε – δεν είναι υπόθεση που πρέπει να περιοριστεί σε διαδικασίες και συζητήσεις κεκλεισμένων των θυρών της Βουλής. Ο διάλογος έπρεπε να είναι δημόσιος, με την κυριολεξία του όρου. Έπρεπε να πάρουν μέρος σ' αυτόν – και τώρα νομίζω δεν είναι αργά – οι κοινωνικές οργανώσεις, η Τοπική Αυτοδιοίκηση, η Γ.Σ.Ε.Ε., Α.Δ.Ε.Δ.Υ., η πανεπιστημιακή κοινότητα, οι πολίτες. Η αναθεώρηση του Συντάγματος δεν είναι υπόθεση που αφορά κάποιους ειδικούς. Είναι υπόθεση που αφορά ολόκληρη την κοινωνία. Η ευθύνη για την απουσία ενός τέτοιου διαλόγου είναι συνευθύνη των πολιτικών δυνάμεων.

Η αναθεώρηση του Συντάγματος έπρεπε να εξασφαλίζει τη διεύρυνση των εγγυήσεων του κράτους δικαίου, αλλά και τον εκδημοκρατισμό του πολιτικού συστήματος διακυβέρνησης. Σ' αυτά τα ζητήματα έπρεπε να γίνει συζήτηση. Η κατοχύρωση της θρησκευτικής ελευθέριας, η προστασία της ιδιωτικής ζωής του ατόμου από τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων, τα πολιτικά δικαιώματα, η βελτίωση της προστασίας της ελευθέριας της έκφρασης, η πραγματική δικαστική ανεξαρτησία, η ενίσχυση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, είναι ζητήματα που πρέπει συγκεκριμένα να αντιμετωπιστούν και αξιώνουν τη σαφή θέση όλων των πολιτικών δυνάμεων.

Δεν αρκεί, κατά τη γνώμη μου, η αναφορά στην παθολογία του πολιτικού συστήματος. Αυτή γίνεται υποκριτική, όταν δεν συνοδεύεται από την διεκδίκηση να καθιερωθεί εκλογικό σύστημα που θα εκφράζει γνήσια τους κοινωνικούς και πολιτικούς συσχετισμούς, έτσι ώστε να υπάρξουν όροι και συνθήκες διαφανής πολιτικής ζωής. Δεν αρκεί να αναφερόμαστε στην παθολογία του πολιτικού συστήματος πρέπει να συμφωνήσουμε ότι η διαφάνεια πρέπει να αφορά και στα οικονομικά των κομμάτων, όπως, επίσης, πρέπει να συμφωνήσουμε, αν θέλουμε να εκδημοκρατίσουμε το πολιτικό σύστημα διακυβέρνησης, ότι είναι αναγκαίο ο ελεγκτικός ρόλος της Βουλής να υπάρξει διευρυμένος. Όπως, επίσης, να θωρακιστεί η διαχείριση του δημόσιου χρήματος με θεσμούς διαφάνειας. Διότι, αν δεν υπάρξουν τέτοιοι θεσμοί, όλα εκείνα που λέγονται για τη διαπλοκή συμφερόντων και για αδιαφάνεια στη διαχείριση του δημόσιου χρήματος καθίστανται, τουλάχιστον, υποκριτικά.

Και γίνεται ακόμα πιο υποκριτική και πολιτικά επικίνδυνη η συμπεριφορά των κομμάτων, όταν δεν συνοδεύεται με την δέσμευση να αποκτήσει η Τοπική Αυτοδιοίκηση πραγματικά ουσιαστικές αρμοδιότητες και εξουσίες για να υπάρξει η αποκέντρωση, αλλά να πρόκυψη και η επιθυμητή περιφερειακή συγκρότηση του κράτους.

Για όλα αυτά που ενδεικτικά αναφέρω και για τα οποία επιφυλάσσομαι ειδικότερα στην κατ' άρθρο συζήτηση να αναπτύξω, υπάρχει η ανάγκη να συνεννοηθούμε. Και θα κριθούμε όλοι, σε μεγάλο βαθμό, για το εάν οι εξαγγελίες μας αντιστοιχίζονται, πράγματι με τις πραγματικές θέσεις των πολιτικών κομμάτων.

Και έχω τη γνώμη – επιτρέψτε μου τη γενική επισήμανση – ότι δεν ύπαρχου περιθώρια για τη χώρα, για άλλες αναμονές και αναβολές. Η συμμετοχή, άλλωστε, της χώρας στο υπό διαμόρφωση πολιτικό και οικονομικό ολοκλήρωμα της Ενωμένης Ευρώπης επιβάλλει άλλους ρυθμούς και, πρωτίστως, άλλη πολιτική. Και αυτό αφορά όλους μας.

Ο Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου δεν είχε τη δυνατότητα διότι έλλειπε ο αριθμός των πενήντα Βουλευτών να καταθέσει αυτοτελή πρόταση για την αναθεώρηση του Συντάγματος. Η προτεινόμενη από το ΠΑ.ΣΟ.Κ. και τη Νέα Δημοκρατία αναθεώρηση είναι περιορισμένη και δειλή. Δεν θίγει τον πυρήνα του πολιτικού συστήματος διακυβέρνησης, που με τις συγκεντρωτικές του δομές τροφοδοτεί συνεχώς την κρατική εξουσία και εκείνους που την ασκούν σε μια ζεύξη, που έχω τη γνώμη ότι καθιστά πολλές φορές δυσδιάκριτα τα μεγέθη της κρατικής εξουσίας και των φορέων της.

Η διεκδίκηση έπρεπε να αφορά τη μεταβίβαση εξουσιών από την κεντρική εξουσία στην κοινωνία των πολιτών. Η μεταβίβαση αυτή δεν συνδέεται μόνο με την επιλογή για τον ανακαθορισμό των πολιτικών συσχετισμών, μέσα από μια ανατροπή των συσχετισμών υπέρ του λαού. Συνδέεται άμεσα με τη βεβαιότητα ότι το πολιτικό σύστημα με τις συγκεκριμένες συγκεντρωτικές του δομές ίνα ανίκανο να υπηρετήσει τον ουσιαστικό εκσυγχρονισμό της χώρας. Δεν προωθεί η αναθεώρηση ριζικές τομές στο πολιτικό σύστημα και συντηρεί δομές που με τον συγκεντρωτισμό τους, επαναλαμβάνω, καθηλώνουν την κοινωνία και απομακρύνουν ζωντανές δυνάμεις από την οργανωμένη συλλογική δράση. Μια τέτοια αναθεώρηση, έχω τη γνώμη, ότι δικαιολογεί, σε σημαντικό βαθμό, την πολιτική άποψη ότι δεν ήταν αναγκαία.(...)

Έχω τη γνώμη ότι είναι αναγκαία η συνταγματική ρύθμιση για τη υποχρέωση των κομμάτων και των βουλευτών να εξασφαλίζουν δημοσιότητα και διαφάνεια στα οικονομικά τους. Αυτή η δημοσιότητα δεν αμφισβητεί την αυτονομία των κομμάτων. Ενισχύει το κύρος τους έναντι των πολιτών, οι οποίοι έχουν εγείρει την αμφισβήτηση τους για την οικονομική συμπεριφορά των κομμάτων. Είναι αναγκαίο εξ' άλλου να υπάρχει όριο εκλογικών δαπανών, η υπέρβαση του οποίου να έχει, συν τοις άλλοις, ως κύρωση και την έκπτωση από το βουλευτικό αξίωμα.(...)

Η αναθεώρηση του Συντάγματος, ανεξάρτητα από τις έντονες αμφιβολίες μας για το κατά πόσο αυτή έπρεπε να γίνει, οφείλει να διευρύνει τις εγγυήσεις του κράτους-δικαίου και να οδηγήσει στον εκδημοκρατισμό του πολιτικού μας συστήματος.

Είναι γεγονός, ότι από τη συγκεκριμένη διατύπωση των άρθρων θα κριθεί και το αποτέλεσμα. Δημιουργείται η υποχρέωση και η ευθύνη, μέσα από τη συγκεκριμένη διατύπωση, να εξασφαλίσουμε εκείνες τις ρυθμίσεις που θα βελτιώνουν και θα προωθούν τα συνταγματικά μας πράγματα. Ο Συνασπισμός θα ψηφίσει για να αναθεωρηθούν εκείνες οι

διατάξεις που διευρύνουν τις εγγυήσεις του κράτους δικαίου και κατοχυρώνουν τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα. Θα αρνηθεί, όμως, να συμπράξει στη συντήρηση του στερεότυπου του πολιτικού συστήματος διακυβέρνησης που, συναινετικά, επιλέγουν ΠΑ.ΣΟ.Κ. και Νέα Δημοκρατία.

Δυστυχώς, χάνεται μια μεγάλη ευκαιρία για να υπάρξει ένα αναθεωρημένο Σύνταγμα σύγχρονο, με δημοκρατικές τομές, με τομές βάθους προοπτικής και αντοχής στο σύνθετο μέλλον. Γι' αυτό η ευθύνη ανήκει και στο ΠΑ.ΣΟ.Κ. και στη Νέα Δημοκρατία.

Αναφερόμενος με γενικές παρατηρήσεις στην ενότητα του άρθρου 29, το οποίο αναθεωρείται, επισημαίνω :

II. Οργάνωση και λειτουργία της Βουλής.

Θέλουμε να αντιμετωπίσουμε με αποφασιστικότητα το ζήτημα των εκλογικών δαπανών; Μια είναι η λύση. Το ίδιο το Σύνταγμα να προβλέπει ότι απαγορεύεται η υπέρβαση του ποσού που αναλογεί στην κρατική επιχορήγηση προς τα κόμματα. Αυτό δηλαδή που δίνει το Κράτος – και ορθώς το δίνει από τον προϋπολογισμό του για τη στήριξη της λειτουργίας των κομμάτων – αυτό να είναι και το ποσόν που θα μπορούν να δαπανούν τα κόμματα.

Ο,τιδήποτε άλλο πιστεύω ότι είναι υποκριτικό. Ο,τιδήποτε άλλο αφήνει ανοικτές τις πόρτες να πηγαίνουν τα κόμματα και να παίρνουν χρήματα από τους συγκεκριμένους χρηματοδότες, που είναι βέβαιο ότι προσφέρουν χρήματα στα κόμματα, όχι γιατί θέλουν να στηρίξουν την πολιτική τους δράση – η οποία αναδεικνύεται αναγκαία για το πολιτικό σύστημα – αλλά γιατί θέλουν να εγγράφουν υποθήκες για μελλοντικές εξυπηρετήσεις.

Και βεβαίως αν προχωρήσουμε σ' αυτή τη ρύθμιση του Συντάγματος, είναι πάρα πολύ εύκολο να μιλήσουμε τότε για τον περιορισμό των διαφημίσεων και για τη χρήση των συχνοτήτων και για όλα τα άλλα σχετικά ζητήματα. Δεν μπορώ να αντιληφθώ, δεν μπορούν οι Έλληνες να αντιληφθούν, πώς τα κόμματα κάνουν αυτές τις τεράστιες δαπάνες, αυτές τις ρωμαϊκές φιέστες.

Εγώ σας αφήνω κύριοι συνάδελφοι του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και της Νέας Δημοκρατίας, να συναγωνίζεστε για το ποιος έχει κάνει τις μικρότερες και ποιος τις περισσότερες δαπάνες και από την άλλη μεριά να δηλώνετε ότι δεν έχετε χρηματοδότες. Περαιτέρω, τα οικονομικά των κομμάτων να

τίθενται στη διάθεση συγκεκριμένου ελέγχου από συγκεκριμένο ελεγκτικό όργανο, το οποίο θα αποτελείται από πολιτικά πρόσωπα και από δικαστές του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Ο,τιδήποτε άλλο φοβάμαι ότι είναι υποκριτικό.

Δεν μπορούν τα κόμματα να μιλούν για την ανάγκη της διαφάνειας στη διαχείριση των δημοσίων χρημάτων και να μη προσφέρουν τα δικά τους οικονομικά σε έλεγχο και να μην εξασφαλίζουν διαφάνεια στα δικά τους οικονομικά.

Ποιος θα πιστέψει ότι προέρχονται από τις συνδρομές; τουλάχιστον εμείς που θητεύουμε σε συγκεκριμένα κόμματα και γνωρίζουμε τι θα πει συνδρομή, γνωρίζουμε τι θα πει οικονομική εξόρμηση, ξέρουμε πάρα πολύ καλά ότι η όποια οικονομική εξόρμηση δεν μπορεί να εξασφαλίσει ούτε το ελάχιστο ποσό των δαπανών, που γίνονται εν όψει των εκλογών.

Ιδού, λοιπόν, πεδίο δόξης λαμπρό, κύριοι συνάδελφοι του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και της Νέας Δημοκρατίας. Να συμφωνήσουμε με σαφήνεια σε αυτή τη συνταγματική ρύθμιση για να απομακρύνουμε την οποιαδήποτε υποψία – βεβαιότητα λέω εγώ – του ελληνικού λαού ότι τα κόμματα χρηματοδοτούνται από συγκεκριμένα οικονομικά κέντρα, προφανώς για λόγους ιδιοτελείς. Δεν θα το δεχθείτε και πάλι θα προσπαθείτε, με άλλους τρόπους, να ρυθμίσετε το ζήτημα. Θα ψηφίζονται νόμοι, όπως ψηφίστηκαν και δεν θα εφαρμόζονται ποτέ.

Πρέπει να υπάρξει ουσιαστική διαδικασία του ελέγχου των δηλώσεων του πόθεν έσχες του κάθε Βουλευτή, επίσης από ένα μεικτό όργανο. Ας κοιταχτούμε στα μάτια. Πιστεύει κανείς ότι γίνεται συστηματικός έλεγχος των δηλώσεων του «πόθεν έσχες» των βουλευτών; Γιατί έλεγχος των δηλώσεων, κύριοι συνάδελφοι, δεν είναι η ανάγνωση των όσων καταγράφει στη δήλωσή του ο Βουλευτής; Έλεγχος είναι να φτάσεις στη ρίζα, στην αφετηρία, στην προέλευση των οικονομικών. Δεν ακούμε, τι λέει ο κόσμος; Πώς ξαφνικά προκύπτουν πολιτικά πρόσωπα – ομιλώ γενικώς και αορίστως – να έχουν τεράστιες περιουσίες και να μην έχουν ένα ένσημο στο ασφαλιστικό τους βιβλιάριο; Δεν έχουν δουλέψει ποτέ.

Πικρός ο λόγος, αλλά εδώ είναι ο κατάλληλος χώρος να τα πούμε όλα αυτά, κύριοι συνάδελφοι. Μόνον έτσι θα εξυγιάνουμε την οικονομική λειτουργία προσώπων και κομμάτων. Ο,τιδήποτε άλλο είναι για άλλη μια φορά, προσχηματικό και υποκριτικό.

Συμφωνώ με την άποψη ότι πρέπει να απαλειφθεί η διάταξη της παραγράφου 3 του άρθρου 29 για τη δήθεν μη συμμετοχή σε πολιτικές εκδηλώσεις των δημοσίων λειτουργών.

Και πάλι, ας είμαστε ειλικρινείς. Εδώ συνδικαλίζονται αστυνομικοί – και ορθώς συνδικαλίζονται – στο όνομα συγκεκριμένων πολιτικών παρατάξεων. Δικαστές, συνδικαλίζονται για την ανάδειξη των οργάνων των δικών τους ενώσεων στο όνομα συγκεκριμένων παρατάξεων και μάλιστα με έντονο τον πολιτικό χρωματισμό. Κατά συνέπεια, τι νόημα έχει η διατήρηση της παραγράφου 3 του άρθρου 29;(...)

Επιτρέψτε μου , επειδή ολοκληρώνουμε τις εργασίες μας, να πω για άλλη μια φορά ότι χάσαμε μια ευκαιρία να κάνουμε βαθιές τομές στο πολιτικό σύστημα διακυβέρνησης. Χάσαμε την ευκαιρία να θεσμοθετήσουμε ρυθμίσεις οι οποίες θα υπηρετούσαν περισσότερο το αντιπροσωπευτικό του πολιτεύματός μας, δεν θέλησε η πλειοψηφία την καθιέρωση της απλής αναλογικής. Δεν θέλησε η πλειοψηφία την καθιέρωση των λεγόμενων λαϊκών δημοψηφισμάτων που θα έφερναν πλησιέστερα τον πολίτη στην ασκούμενη πολιτική. Δεν θέλησε και πολλά άλλα.

Ελπίζω ότι τουλάχιστον αυτά που μπόρεσε η πλειοψηφία να κατακτήσει ως δημοκρατικές αλλαγές, να τα στηρίξουμε και στην Ολομέλεια. Λυπάμαι, όμως, αλλά η άποψη πως η αναθεώρηση είναι και άτολμη και δειλή και περιορισμένη και δεν υπηρετεί την αναβάθμιση της λαϊκής κυριαρχίας, που είναι ήδη εξασθενημένη, είναι ορθή.

6. Σχέδιο αναθεώρησης διατάξεων του Συντάγματος όπως διαμορφώθηκε από την Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος.

Η Επιτροπή αναθεώρησης του Συντάγματος, αφού άκουσε τους Γενικούς Εισηγητές της Πλειοψηφίας, κ. Ευάγγελο Βενιζέλο, της Μειοψηφίας, κ. Ιωάννη Βαρβιτσιώτη, του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας, κ. Αντώνιο Σκυλλάκο και του Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου, κ. Φώτιο Κουβέλη, καθώς και τους λοιπούς αγορητές, αποδέχτηκε, κατά πλειοψηφία, το προσαρτώμενο στην Έκθεση σχέδιο, το οποίο υποβάλλεται στην Ολομέλεια της Βουλής για συζήτηση και ψήφιση, σύμφωνα με το άρθρο 110 του Συντάγματος.

Πρόταση της Επιτροπής
Για τις αναθεωρητέες διατάξεις

Αθήνα, 24 Οκτωβρίου 2000

**Άρθρο 29 παρ. 2 και 3
(κατά πλειοψηφία)**

[Οι παράγραφοι 2 και 3 αντικαθίστανται ως εξής]

«2. Τα κόμματα έχουν δικαίωμα στην οικονομική τους ενίσχυση από το κράτος για τις εκλογικές και λειτουργικές τους δαπάνες, όπως ο νόμος ορίζει. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις διαφάνειας ως προς τις εκλογικές δαπάνες και γενικά την οικονομική διαχείριση των κομμάτων, των Βουλευτών, των υποψηφίων βουλευτών και των υποψηφίων στην τοπική αυτοδιοίκηση όλων των βαθμών. Με νόμο επιβάλλεται ανώτατο όριο εκλογικών δαπανών, μπορεί να απαγορεύονται ορισμένες μορφές προεκλογικής προβολής, ιδίως αυτές που έχουν ιδιαίτερα υψηλό κόστος και καθορίζονται οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες η παράβαση των σχετικών διατάξεων συνιστά εκλογική παράβαση κατά τα άρθρα 58 και 100. Με νόμο μπορούν να επεκταθούν οι ρυθμίσεις αυτές και στους υποψηφίους για άλλες αιρετές θέσεις».

«3. Απαγορεύονται απολύτως οι οποιασδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος στους δικαστικούς λειτουργούς και σε όσους υπηρετούν στις ένοπλες δυνάμεις και στα σώματα ασφαλείας. Απαγορεύονται απολύτως οι οποιαδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, στους υπαλλήλους του Δημοσίου, οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή δημόσιων επιχειρήσεων ή επιχειρήσεων οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή επιχειρήσεων, η διοίκηση των οποίων ορίζεται άμεσα ή έμμεσα από το δημόσιο με διοικητική πράξη ή ως μέτοχο.»

Αθήνα, 23 Οκτωβρίου 2000
Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΦΟΙΒΟΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Ο Α' ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ

Ο Β' ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΣΚΥΛΛΑΚΟΣ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΦΩΤΙΟΣ ΚΟΥΒΕΛΗΣ

7. Προτάσεις των κομμάτων προς την Βουλή των Ελλήνων για τις διατάξεις που έπρεπε να αναθεωρηθούν.

Τα σχετικά με τις οικονομικές δαπάνες των κομμάτων, (άρθρο 29 του Συντάγματος) έχουν απασχολήσει τα Κόμματα ιδιαίτερα. Κάθε Κόμμα κρίνει με διαφορετικό τρόπο τις καταστάσεις, διακρίνει διαφορετικές ανάγκες και προβλήματα και προτείνει λύσεις διαφορετικές, με σκοπό να θεραπεύσει το Σύνταγμα από τις τυχούσες αδυναμίες του και ελλείψεις του. Το γεγονός αυτό διαφαίνεται καθαρά και στην έκθεση κάθε Κόμματος προς την Βουλή των Ελλήνων, στην οποία παραθέτει τις απόψεις του και τις προτάσεις του για την αναθεώρηση των προβληματικών διατάξεων του Συντάγματος, κατά τις διατάξεις των άρθρων 110 του Συντάγματος και 119 του Κανονισμού της Βουλής, όπως διαμορφώθηκαν αυτές στις Επιτροπές κάθε κόμματος και στις σχετικές συζητήσεις. Ειδικότερα η πρόταση του ΠΑ.ΣΟ.Κ., που την διατύπωσε ο Βουλευτής κ. Ευάγγελος Βενιζέλος, περιλαμβάνει τα εξής βασικά σημεία που μας ενδιαφέρουν:

ΠΡΟΣ ΤΗ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΣΟΚ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

ΣΥΝΑΙΝΕΤΙΚΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ

Η αναθεώρηση του Συντάγματος είναι μια εξ ορισμού ιστορική στιγμή καθώς παρέχεται στην εθνική αντιπροσωπεία, με την ειδική σχετική εντολή του εκλογικού σώματος, η αρμοδιότητα και η ευκαιρία να τροποποιήσει και να συμπληρώσει τον ίδιο τον καταστατικό χάρτη της Πολιτείας. Δηλαδή να κάνει επιλογές, να διαμορφώσει θεσμούς και να καταστρώσει ρυθμίσεις που έχουν από τη φύση τους μεγάλη πολιτική σημασία καθώς αφορούν τον τρόπο συγκρότησης και άσκησης της κρατικής εξουσίας και ιδίως τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα. Οι ρυθμίσεις αυτές περιβάλλονται επιπλέον με τη μεγαλύτερη δυνατή νομική ισχύ καθώς αφορούν το τυπικό, δηλαδή το γραπτό και αυστηρό Σύνταγμα της χώρας.

Η Βουλή της 9^{ης} Απριλίου της περιόδου της Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας έχει, λοιπόν, το σπάνιο προνόμιο να είναι η Ζ' Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων. Και σύμφωνα με το άρθρο 110 παρ. 3 του Συντάγματος έχει την εντολή και διαθέτει την αρμοδιότητα, στην

πρώτη τακτική σύνοδο της, να αποφασίσει σχετικά με τις αναθεωρητέες διατάξεις. Δηλαδή να επιφέρει και να κατά στρώσει νομοτεχνικά τις μεταβολές (προσθήκες, τροποποιήσεις ή καταργήσεις) για όσες διατάξεις του Συντάγματος ή για όσα νέα σημεία διαπιστώθηκε η ανάγκη της αναθεώρησης από την προηγούμενη Βουλή της Θ' περιόδου, σύμφωνα με το άρθρο 110 παρ 2 του Συντάγματος.

Η εκκρεμής διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος είναι η δεύτερη (όχι μόνο στη μεταπολιτευτική περίοδο, που ταυτίζεται σχεδόν με την ισχύ του Συντάγματος του 1975, αλλά και σε όλη τη διαδρομή της ελληνικής συνταγματικής ιστορίας), που είναι κατά κυριολεξία «αναθεώρηση». Άσκηση, δηλαδή, μιας δευτερογενούς συντακτικής εξουσίας με τον τρόπο και μέσα στα όρια που θέτει το ίδιο το υπό αναθεώρηση Σύνταγμα.

Η πρώτη κατά κυριολεξία «αναθεώρηση», η αναθεώρηση του 1985/86 ήταν όμως εξαρχής εντοπισμένη στο κεφάλαιο περί Προέδρου της Δημοκρατίας. Το βασικό, αντίθετα, χαρακτηριστικό της επικείμενης αναθεώρησης είναι το μεγάλο εύρος της καθώς εντείνεται σε όλα ανεξαιρέτως τα κεφάλαια της συνταγματικής ύλης. Χωρίς όμως για καμιά από τις υπό αναθεώρηση διατάξεις να τεθεί ποτέ – από το 1995 που άρχισε η σχετική συζήτηση μέχρι σήμερα – ζήτημα σεβασμού των ουσιαστικών ορίων της αναθεώρησης, όπως αυτά επιβάλλονται με το άρθρο 110 παρ. 1 με το οποίο συγκροτείται ο «σκληρός πυρήνας» των μη υποκείμενων σε αναθεώρηση διατάξεων. Όλες συνεπώς οι διατάξεις, η αναθεώρηση των οποίων κρίθηκε αναγκαία από την προηγούμενη βουλή (με πλειοψηφία μεγαλύτερη είτε των 180 είτε των 151 βουλευτών), κρίθηκε – είτε ρητά είτε σιωπηρά – ότι κινούνται εκτός του σκληρού πυρήνα του Συντάγματος που δεν υπόκειται σε αναθεώρηση.

Η συναίνεση αυτή δεν αφορά μάλιστα μόνο την ανάγκη της αναθεώρησης αλλά και την κατεύθυνση προς την οποία πρέπει να κινηθεί η τροποποίηση ή η προσθήκη. Το κανονιστικό περιεχόμενο κάθε διάταξης είναι βέβαια απολύτως συναρτημένο με τη συγκεκριμένη κατάσταση που θα διαμορφώσει η παρούσα Βουλή : Στο κείμενο κάθε διάταξης του Συντάγματος, όπως και κάθε γραπτού κανόνα δικαίου, εδρεύει κατά βάση και το καταστατικό της περιεχόμενο, εν πολλοίς δε στη γραμματική διατύπωση εμπεριέχονται κατά βάθος και τα ακραία όρια της ερμηνείας της διάταξης.

Διαμορφώνεται έτσι το βασικό τρίπτυχο της αναθεώρησης του Συντάγματος :

Πρώτον, η αναθεώρηση άρχισε, εξελίχθηκε και όλα προοιωνίζουν πως θα ολοκληρωθεί όπως ορίζει το Σύνταγμα και με πλήρη σεβασμό στα ουσιαστικά και δικαστικά όρια που τίθενται από το άρθρο 110.

Δεύτερον, είναι ευρύτατη ως προς το φάσμα των θεμάτων που αφορά άλλα και σημαντική ταυτόχρονα, καθώς όλες οι προσθήκες και οι τροποποιήσεις εντάσσονται στο σώμα και άρα στο σύστημα των διατάξεων του ισχύοντος Συντάγματος της χώρας.

Τρίτον, είναι συναινετική, με βάση τις δεδηλωμένες προθέσεις της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας, τόσο ως προς την ανάγκη της αναθεώρησης όσο και ως προς την κατεύθυνση των μεταβολών που πρέπει να ενταχθούν στο κείμενο του Συντάγματος. Αυτό είναι πρακτικά κρίσιμο και συνταγματικά αναγκαίο για τον μικρό κατάλογο των επτά διατάξεων, για την αναθεώρηση των οποίων απαιτείται πλειοψηφία τουλάχιστον των τριών πέμπτων του όλου αριθμού των βουλευτών. Το ίδιο όμως είναι πολιτικά επιβεβλημένο και ιστορικά αναγκαίο και για τον μεγάλο κατάλογο των διατάξεων που μπορούν να αναθεωρηθούν με την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών.

Αυτό σημαίνει ότι το ΠΑ.ΣΟ.Κ., παρότι διαθέτει την πλειοψηφία που είναι τυπικώς αναγκαία και επαρκής για την αναθεώρηση του μεγάλου όγκου των διατάξεων, θα επιδιώξει τη διαμόρφωση της ευρύτερης δυνατής συναίνεσης. Στόχος του ΠΑ.ΣΟ.Κ. είναι και πρέπει να είναι η σύναψη μιας ευρείας συνταγματικής συμφωνίας για το σύνολο – ει δυνατόν – των υπό αναθεώρηση διατάξεων. Άλλωστε η συμφωνία αυτή ήδη έχει καταγράψει ως προς την ανάγκη και την κατεύθυνση της αναθεώρησης, υπάρχουν όμως και σημαντικά σημεία διαφωνίας. Τέτοια σημεία ήταν όλες οι διατάξεις για τις οποίες τελικά η προηγούμενη Βουλή δεν διαπίστωσε την ανάγκη αναθεώρησης. Σημεία, όμως, διαφωνίας σίγουρα υπάρχουν και ως προς τις διατάξεις, η ανάγκη της αναθεώρησης των οποίων διαπιστώθηκε στη προηγούμενη Βουλή με πλειοψηφία μεγαλύτερη των 151 αλλά μικρότερη των 180 βουλευτών στη προηγούμενη Βουλή.

Η «συναινετική αναθεώρηση» είναι συνεπώς μια θέση με ουσιαστικό και επίκαιρο πολιτικό και νομικό περιεχόμενο και η σύναψη

της ευρύτερης δυνατής συνταγματικής συμφωνίας μεταξύ των κομμάτων είναι ένας στόχος στον οποίο όλοι οφείλουμε να επιμείνουμε καθώς σημασία δεν έχει μόνον η ψήφιση και η θέση σε ισχύ των διατάξεων, όπως προβλέπει το Σύνταγμα, αλλά και η μεγαλύτερη και βαθύτερη δυνατή πολιτική και ιδεολογική αποδοχή των νέων ρυθμίσεων. Η αποδοχή αυτή είναι σημαντικό στοιχείο της πολιτικής νομιμοποίησης του Συντάγματος και της ιδεολογικής και αξιολογικής λειτουργίας που αυτό επιτελεί καθώς κωδικοποιεί και συμπυκνώνει ορισμένες βασικές και σταθερές – περισσότερο από το δίκαιο – επιλογές.

Ως προς το περιεχόμενο της η αναθεώρηση του Συντάγματος κινείται γύρω από (...) άξονες που λειτουργούν ταυτόχρονα και ως αναθεωρητικοί σκοποί και ως αρχές οι οποίες πρέπει να διέπουν και τη νομοτεχνική κατάστρωση και τη συστηματική ερμηνεία των σχετικών διατάξεων. Ένας άξονας από αυτούς, αρκετά σημαντικός, αφορά τις συνταγματικές διατάξεις που ρυθμίζουν τα σχετικά με τα κωλύματα των υποψηφίων βουλευτών και τα ασυμβίβαστα των εκλεγέντων βουλευτών καθώς και τη δημοσιότητα και τη διαφάνεια των εκλογικών δαπανών.(...)

Δύο βασικές επιλογές που διέπουν την ενότητα αυτή – για την αναθεώρηση της οποίας αρκεί η απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών. Η πρώτη αφορά τη σταθερότητα και τη διαφάνεια ως προς τους όρους διεξαγωγής του εκλογικού αγώνα τόσο μεταξύ των κομμάτων όσο και μεταξύ των υποψηφίων βουλευτών. Η δεύτερη αφορά την ανάγκη προσαρμογής των κωλυμάτων και ασυμβίβαστων στα σύγχρονα δεδομένα ως προς την σχέση κράτους και οικονομίας, ως προς τη σχέση της κεντρικής πολιτικής σκηνής με τα διάφορα επίπεδα τοπικής και περιφερειακής εξουσίας, ως προς τη σχέση πολιτικής και κοινωνίας των πολιτών, ως προς τη σχέση πολιτικής και μέσων ενημέρωσης και ως προς τη σχέση των αιρετών πολιτικών θέσεων και αξιωμάτων με πολιτικές ως προς την ουσία τους θέσεις και αξιώματα με αιρετό ή «τεχνοκρατικό» κατά τα φαινόμενα χαρακτήρα, που είναι όμως εφοδιασμένα με μεγάλη δυνατότητα πολιτικής και, μάλιστα εκλογικής, επιρροής.(...)

Στην ενότητα αυτή πρέπει να περιληφθεί και μια διάταξη που στεγάζεται στο άρθρο 29 και αφορά την ποιότητα και τη διαφάνεια της πολιτικής και ιδίως της εκλογικής αντιπαράθεσης και εντέλει το κύρος της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και των πολιτικών κομμάτων. Πρόκειται για την παράγραφο 2 του άρθρου 29 με την οποία προβλέπεται ρητά το (πολιτικό ως προς τη φύση του) δικαίωμα των κομμάτων στην οικονομική τους ενίσχυση από το κράτος όχι μόνο για τις εκλογικές, αλλά και για τις

λειτουργικές τους δαπάνες και την οικονομική διαχείριση εν γένει των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών αλλά και των υποψηφίων για αιρετά αξιώματα στην τοπική αυτοδιοίκηση ή και για άλλες θέσεις του δημοσίου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα.

Με νόμο μπορεί να επιβάλλεται – όπως επιβάλλεται – ανώτατο όριο εκλογικών δαπανών ή η – πολύ πιο τελεσφόρα – απαγόρευση ορισμένων ιδιαίτερα δαπανηρών μορφών προεκλογικής προβολής και να ορίζονται οι προϋποθέσεις με τις οποίες οι παραβάσεις αυτές είναι εκλογικές παραβάσεις κατά το άρθρο 58, δηλαδή μπορούν να οδηγήσουν στην έκπτωση του εκλεγέντος με απόφαση του ΑΕΔ.

Τέλος, με την παράγραφο 3 του άρθρου 29 η απόλυτη απαγόρευση οποιασδήποτε μορφής εκδηλώσεων υπέρ (ή κατά) κόμματος διατηρείται για τον «σκληρό πυρήνα» του κράτους, δηλαδή για τους δικαστικούς λειτουργούς και τους υπηρετούντες στις ένοπλες δυνάμεις και τα σώματα ασφαλείας. Αντίθετα για τους δημόσιους υπαλλήλους, τους υπαλλήλους των ΟΤΑ και των άλλων ν.π.δ.δ. καθώς και τους εργαζομένους στις δημόσιες επιχειρήσεις οι περιορισμοί της πολιτικής τους δραστηριότητας συνδέονται μόνον με την άσκηση των καθηκόντων τους. Η συνταγματική ρύθμιση εναρμονίζεται έτσι και με την κοινωνική πραγματικότητα και με του νέο Υπαλληλικό Κώδικα.(...)

1. Οι μεγάλες θεσμικές καινοτομίες της αναθεώρησης – Απαντά η αναθεώρηση στην κρίση της σύγχρονης αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας;

Αν τώρα θελήσουμε να συνοψίσουμε το περιεχόμενο του αναθεωρητικού διαβήματος και να αναδείξουμε τις θεσμικές καινοτομίες που αυτό εισάγει στο σύνταγμα, στο ελληνικό πολιτικό σύστημα, στο δικαστικό σύστημα και στο σύστημα προστασίας των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, τότε οφείλουμε να δούμε ότι η αναθεώρηση δεν είναι μόνο συναινετική, ευρεία και επιβεβαιωτική πολλών τομών που έχουν ήδη γίνει στο επίπεδο του κοινού νόμου, αλλά ότι είναι ταυτοχρόνως και μια αναθεώρηση σε πολλά σημεία καινοτομική.(...)

Στην οργάνωση του ελληνικού πολιτικού συστήματος μία από τις καινοτομικές παρεμβάσεις είναι κυρίως :

Η θέσπιση νέων συνταγματικών εγγυήσεων διαφάνειας και πολυφωνίας με ρυθμίσεις ως προς τα οικονομικά των κομμάτων και των πολιτικών στελεχών (άρθρο 29 παρ. 2), ως προς τα κωλύματα και τα ασυμβίβαστα των βουλευτών (άρθρο 56 και 57), ως προς τα οικονομικά στοιχεία των μέσων ενημέρωσης και την απαγόρευση συγκέντρωσης μεγάλης ισχύος στο χώρο της επικοινωνίας (άρθρο 14 και 15) (...)

Είναι όμως προφανές ότι όλες αυτές οι θεσμικές καινοτομίες πρέπει να συμπληρωθούν, το ταχύτερο, με τις αναγκαίες μεταβολές στο επίπεδο της κοινής νομοθεσίας, του Κανονισμού της Βουλής, αλλά και της πολιτικής, δικαστικής και διοικητικής πρακτικής.

Μόνον όταν τα αρμόδια όργανα του κράτους – πολιτικά, δικαστικά και διοικητικά – η επιστήμη, αλλά και η κοινωνία των πολιτών αφομοιώσουν μια συνταγματική μεταβολή, αυτή μπορεί να αποκτήσει τις πλήρεις διαστάσεις της και να σηματοδοτήσει μια μεταβολή αντιλήψεων και πρακτικών στις καθημερινές λειτουργίες του κράτους αλλά και της κοινωνίας.

Αυτό είναι, άλλωστε, το απώτερο ζητούμενο της αναθεώρησης: Ανάλογα με την περίπτωση είτε να θεμελιώσει, είτε να επιστεγάσει και να επιβεβαιώσει ευρύτερες μεταβολές στη λειτουργία του πολιτικού μας συστήματος και του δημοσίου βίου γενικότερα. Αυτό είναι το νόημα της ιστορικής ευκαιρίας της αναθεώρησης. Προϋπόθεση όμως για όλα αυτά είναι ο ελληνικός λαός, η ελληνική κοινωνία στο μεγαλύτερο δυνατό εύρος της, να αντιληφθεί την σημασία και τα ζητούμενα της Αναθεώρησης και, βεβαίως, να συζητήσει σε βάθος για αυτές. Να εκδηλώσει το επιβεβλημένο ενδιαφέρον για την συνταγματική πολιτική, που είναι η θεσμικά, πολιτικά και ιστορικά κρισιμότερη και πιο μακροπρόθεσμη όψη της πολιτικής.

Η αναθεώρηση του Συντάγματος δεν μπορεί να δώσει από μόνη της μια πλήρη απάντηση στο μείζον ζήτημα της κρίσης της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας που εκδηλώνεται ως κρίση αντιπροσωπευτικότητας των πολιτικών κομμάτων, ως κρίση αξιοπιστίας της πολιτικής και των πολιτικών προσώπων, ως κρίση του θεσμικού ρόλου του κοινοβουλίου, ως κρίση της πρωτοτυπίας, του βάθους και της πειστικότητας του πολιτικού λόγου, ως κρίση στις σχέσεις μεταξύ των πολιτικών οργάνων και θεσμών με άλλες μορφές εξουσίας, δηλαδή άλλες μορφές πολιτικής – τελικά – επιρροής πάνω στην κοινή γνώμη και τους

μηχανισμούς λήψης κρατικών αποφάσεων, όπως είναι π.χ. η οικονομική και επικοινωνιακή εξουσία.

Η αναθεώρηση του Συντάγματος δεν μπορεί – με άλλα λόγια – να δώσει από μόνη της μια πλήρη απάντηση στο επιτακτικό αίτημα για μεγαλύτερες και αποτελεσματικότερες εγγυήσεις διαφάνειας και πολυφωνίας και για την διαμόρφωση μιας πιο αξιόπιστης σχέσης ανάμεσα στο πολιτικό σύστημα, στην οικονομία και την κοινωνία των πολιτών. Κορυφαίο, μάλιστα, σημείο του ζητήματος αυτού είναι αυτή καθαυτή η διαδικασία και τα κριτήρια ανάδειξης των αιρετών οργάνων του κράτους (πρωτίστως της ίδιας της Βουλής αλλά και των οργάνων της τοπικής αυτοδιοίκησης). Ίσης αξίας σημείο είναι η λειτουργία των πολιτικών κομμάτων και των μηχανισμών διαμόρφωσης, προβολής και επιλογής του πολιτικού προσωπικού. (...)

Η αναθεώρηση όντως δεν δίνει, από μόνη της, μια πλήρη απάντηση ούτε επιφέρει μια τέλεια τομή σ' όλα αυτά. Θέτει όμως όλα αυτά τα θέματα επί τάπητος. Με την αναθεώρηση μπορούν να δημιουργηθούν οι θεσμικές προϋποθέσεις για την διαφορετική αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών και για την συνολική αλλαγή του θεσμικού πλαισίου αλλά και της νοοτροπίας και της αντίληψης που επικρατεί σε πολλές πτυχές του δημοσίου βίου.

Μπορεί σε ορισμένα από τα θέματα αυτά να διαμορφωθούν οι πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες που θα επιβάλουν στο νομοθέτη την γρήγορη και επίμονη αξιοποίηση των νέων συνταγματικών δυνατοτήτων. Μπορεί σε κάποια άλλα θέματα το βήμα που κάνει η αναθεώρηση να μένει ημιτελές και μετέωρο, χωρίς συνέχεια και εξειδίκευση στο επίπεδο της κοινής νομοθεσίας, της νομολογίας ή της διοικητικής πρακτικής. Μπορεί κάποιες από τις νέες συνταγματικές διατάξεις να αποδειχθούν «δημοφιλείς», να αντιμετωπιστούν όσο γίνεται πιο μαξιμαλιστικά από την επιστήμη, το νομοθέτη, τα μέσα ενημέρωσης, τους ενδιαφερόμενους, και από όλη την κοινή γνώμη. Αντιθέτως, μπορεί κάποιες άλλες από τις νέες συνταγματικές διατάξεις να ξεχαστούν στην πράξη ή να αντιμετωπιστούν με μινιμαλιστικό τρόπο από το σύνολο όσων διαμορφώνουν τη συνταγματική πραγματικότητα. Τέτοιοι δεν είναι σε τελική ανάλυση όλοι οι πολίτες.

Οι νέες συνταγματικές διατάξεις, όμως, θα διαμορφωθούν και θα ισχύσουν και θα αξιώνουν η έστω θα περιμένουν την εφαρμογή τους.

Και αυτό συνιστά υποχρέωση του κράτους και των πολιτών. Άλλωστε δεν πρέπει ποτέ να ξεχνούμε ότι κατά το άρθρο 120 ο σεβασμός προς το Σύνταγμα αποτελεί θεμελιώδη υποχρέωση όλων των Ελλήνων, η δε τήρηση του Συντάγματος επαφίεται στο δικό τους πατριωτισμό, δηλαδή στην δική τους ευαισθησία και ετοιμότητα.

**ΠΡΟΣ ΤΗ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ**

Με αίσθημα ευθύνης στους θεσμούς και τον Ελληνικό Λαό η Νέα Δημοκρατία καταθέτει την πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 110 του Συντάγματος και 119 του Κανονισμού της Βουλής. Η πρόταση αυτή αποτελεί προϊόν ευρύτατου και εποικοδομητικού διαλόγου τόσο στο πλαίσιο της Κοινοβουλευτικής Ομάδας του Κόμματος μας όσο και μεταξύ όλων εκείνων των φορέων, που έχουν βαρύνουσα γνώμη σε θέματα θεσμών.

Η πρόταση μας δεν περιορίζεται σε μια απλή καταγραφή των προς αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος. Αντιθέτως διαμορφώνει, ήδη από τώρα, το πλήρες πλαίσιο της προτεινόμενης αναθεώρησης. Και τούτο για δύο, κατά βάση, λόγους.

Πρώτον, για να είναι ενήμερος ο Ελληνικός Λαός όχι μόνον ως προς την έκταση αλλά και ως προς την ουσία της πρότασης αυτής.

Δεύτερον, για να δοθεί σε όλες τις πολιτικές δυνάμεις του Τόπου η δυνατότητα να λάβουν υπεύθυνη θέση ως προς το μεγάλο αυτό ζήτημα ανασυγκρότησης των θεσμών.

Όλες οι πολιτικές δυνάμεις του τόπου, έχουν ήδη αναγνωρίσει την ανάγκη συνολικής αναθεώρησης του Συντάγματος, όλοι οι ασχολούμενοι με την επιστήμη του Συνταγματικού Δικαίου, αλλά και ο κοινός πολίτης. Οι κοσμογονικές αλλαγές που έγιναν στον αιώνα μας, η πλήρης ένταξη της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η πορεία προς την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, η έφοδος των σύγχρονων τεχνολογιών που επηρεάζουν δραστικά τον δημόσιο και τον ιδιωτικό βίο, ο σχηματισμός ισχυρών οικονομικών συμφερόντων που διαπλέκονται με την πολιτική, οι

κίνδυνοι που απειλούν την δημοκρατία και τις ελευθερίες των πολιτών επιβάλλουν την ταχύτατη και ειλικρινή συνεργασία των πολιτικών δυνάμεων, ώστε το Σύνταγμά μας να εκσυγχρονιστεί και να γίνει όπλο και θώρακας του πολίτη απέναντι σε κάθε είδους αυθαιρεσία.

Οι λόγοι, που μας οδήγησαν στο να πάρουμε μια τέτοιας σημασίας θεσμική πρωτοβουλία, είναι προφανείς.

Αποτελεί σήμερα κοινή πεποίθηση το γεγονός ότι η κρισιμότητα των περιστάσεων, μέσα από τις οποίες διέρχεται αλλά και διαμορφώνεται η πολιτική μας ζωή απαιτούν, για την αντιμετώπιση της κρίσης που μαστίζει τη Χώρα, μια γενναία εκσυγχρονιστική τομή. Μία τομή που θα καταστήσει πράξη την ομαλή προσαρμογή των κοινωνικών και οικονομικών δεδομένων στις σύγχρονες ανάγκες του Τόπου, όπως οι ανάγκες αυτές προκύπτουν ιδίως στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της διεθνούς κοινότητας γενικότερα.

Όπως όμως είναι φανερό ένας τέτοιος εκσυγχρονισμός προϋποθέτει, για να δώσει καρπούς, το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο και, άρα, την κατάλληλη θεσμική υποδομή.

Είναι κοινή διαπίστωση ότι το Σύνταγμα του 1975 υπήρξε, ιδίως ως προς την θεμελίωση των δημοκρατικών θεσμών, το τελειότερο Σύνταγμα στην ιστορία του Τόπου και ένα από τα καλύτερα Συντάγματα σε διεθνή κλίμακα. Όμως το Σύνταγμα του 1975:

- Θεσπίστηκε σε μια συγκεκριμένη ιστορική στιγμή, όπου η Χώρα επιχειρούσε και πραγματοποίησε επιτυχώς την μετάβαση από μια εθνικώς και πολιτικώς καταστροφική δικτατορία προς το δημοκρατικό της μέλλον.*
- Ανταποκρινόταν, κατά βάση, στις ανάγκες μιας ιστορικής συγκυρίας που έχει ήδη παρέλθει. Ο κύκλος της μεταπολίτευσης έκλεισε. Σήμερα το ζητούμενο είναι όχι η αποκατάσταση της Δημοκρατίας, αλλά η θωράκιση και ενδυνάμωσή της.*

Η αναθεώρηση του Συντάγματος του 1975 προέρχεται και από την ανάγκη η οποία πιστοποιείται μετά την πάροδο είκοσι ετών εφαρμογής του. Είναι δεδομένο άλλωστε ότι η αναθεώρηση του 1985/86 περιορίστηκε

ατυχώς σε μια περιορισμένη και εντελώς περιστασιακή μεταρρύθμιση ως προς ένα μόνο κεφάλαιο του Συντάγματος – τις αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας – με συνέπεια να χαθεί μια σημαντική ευκαιρία εκσυγχρονισμού.

Έχοντας λοιπόν ιστορικό χρέος να καταστήσουμε τον εκσυγχρονισμό όχι μόνο στόχο αλλά και πράξη, η Νέα Δημοκρατία ανέλαβε εκ νέου την πρωτοβουλία της αναθεώρησης του Συντάγματος, που ολοκληρώνεται σήμερα με την κατάθεση αυτής της πρότασης.

Ωστόσο, όπως ελέχθη και παραπάνω, η ισχύουσα συνταγματική διαδικασία διευκολύνει τα κόμματα να συμφωνήσουν κατά την βουλευτική αυτή περίοδο μόνο ως προς τις αναθεωρητέες διατάξεις και όχι απαραίτητα και ως προς το συγκεκριμένο περιεχόμενό τους. Γι' αυτό η Νέα Δημοκρατία καλεί τα κόμματα να συμφωνήσουν στην παρούσα φάση για την αναθεώρηση των προτεινομένων διατάξεων και όσων άλλων ενδεχομένως θα υποδειχθούν κατά την συζήτηση στη Βουλή, έτσι ώστε η αναθεωρητική Βουλή που θα προκύψει από τις επόμενες εκλογές να προχωρήσει στην οριστική διατύπωση.(...)

Οργάνωση και λειτουργία της Πολιτείας

Προτείνουμε (άρθρο 29) την συνταγματική καθιέρωση της δημοκρατικής οργάνωσης και λειτουργίας των κομμάτων, που αποτελεί αναγκαίο όριο της αξιοπιστίας τους ως παραγόντων της ομαλής λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος. Ταυτόχρονα προτείνουμε την καθιέρωση της νομικής προσωπικότητας των κομμάτων, της δημοσιότητας των δαπανών τους, της προέλευσης των πόρων και της περιουσίας τους, καθώς και τον καθορισμό με νόμο του ανωτάτου ορίου εκλογικών δαπανών και της πρόβλεψης σχετικών κυρώσεων.

Άρθρο 29 παρ. 1 και 2

(Αρχές δημοκρατικής λειτουργίας των κομμάτων)

Το πρώτο εδάφιο της παρ. 1 αναθεωρείται ως εξής :

1. «Έλληνες πολίτες που έχουν το εκλογικό δικαίωμα μπορούν ελεύθερα να ιδρύουν και να συμμετέχουν σε πολιτικά κόμματα, που έχουν νομική προσωπικότητα και των οποίων η οργάνωση πρέπει να συνάδει με τις δημοκρατικές αρχές και η δράση τους οφείλει να εξυπηρετεί την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος».

Η παρ. 2 αναδιατυπώνεται ως εξής :

2. «Νόμος ορίζει τα σχετικά με την οικονομική ενίσχυση των κομμάτων από το Κράτος, τη δημοσιότητα των εξόδων τους και της προέλευσης των πόρων και της περιουσίας τους, καθώς και τη δημοσιότητα και το ανώτατο όριο των εκλογικών δαπανών των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών καθώς και τις σχετικές κυρώσεις».

8. Το ψήφισμα της 'Ζ Αναθεωρητικής Βουλής.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Έχοντας υπόψη:

A) Το άρθρο 110 παρ. 5 του Συντάγματος

B) Το άρθρο 91 του Κανονισμού της Βουλής (Μέρος 'Β ΦΕΚ 51 Α/ 10.4. 1997)

Γ) Το από 6 Απριλίου Ψήφισμα της 'Ζ Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων «ψήφιση, δημοσίευση και θέση σε ισχύ των αναθεωρημένων διατάξεων του Συντάγματος

Π α ρ α γ γ έ λ λ ο υ μ ε

Να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως το κείμενο των αναθεωρημένων διατάξεων που τίθενται σε ισχύ με το Ψήφισμα αυτό το οποίο έχει ως εξής:

«ΨΗΦΙΣΜΑ

Ψήφιση, δημοσίευση και θέση σε ισχύ των αναθεωρημένων διατάξεων του Συντάγματος

Η 'Ζ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Έχοντας υπόψη:

1. το άρθρο 110 του Συντάγματος
2. την από 4 Ιουνίου 1997 πρόταση 96 Βουλευτών του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος προς την Βουλή των Ελλήνων για την αναθεώρηση ορισμένων διατάξεων του Συντάγματος,
3. την από 5 Ιουνίου 1997 πρόταση του Προέδρου και 98 Βουλευτών της Νέας Δημοκρατίας για την αναθεώρηση ορισμένων διατάξεων του Συντάγματος,
4. τις από 10 Νοεμβρίου 1997, 13 Νοεμβρίου 1997, 11 Δεκεμβρίου 1997 και 12 Φεβρουαρίου 1998 συμπληρωματικές και κατά το

- Σύνταγμα υποβληθείσες προτάσεις Βουλευτών για την αναθεώρηση ορισμένων διατάξεων του Συντάγματος,
5. την υπ' αριθμόν 3241/2424/11 Ιουνίου 1997 απόφαση του Προέδρου της Βουλής περί της συστάσεως Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος,
 6. την από 30 Μαρτίου 1998 έκθεση της Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος προς τη Βουλή των Ελλήνων,
 7. την από 20 Μαΐου και 24 Ιουνίου 1998 απόφαση της Βουλής των Ελλήνων για την Αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος,
 8. την υπ' αριθμόν 2676/1987/ 30. 5. 2000 απόφαση του Προέδρου της Βουλής περί συστάσεως Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος,
 9. την από 23 Οκτωβρίου 2000 Έκθεση της Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος προς τη Βουλή των Ελλήνων,
 10. το Β Ψήφισμα της 6^{ης} Μαρτίου 1986 της Στ' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων «μεταφορά του κειμένου του Συντάγματος στη δημοτική γλώσσα, το οποίο δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 24 Α'/14. 3. 1986,

Ψ η φ ί ζ ε ι:

Η διάταξη του άρθρου 29 του Συντάγματος που αναθεωρείται έχει ως εξής:

Άρθρο 29 παρ. 2 και 3

Οι παράγραφοι 2 και 3 αντικαθίστανται ως εξής:

«2. Τα κόμματα έχουν δικαίωμα στην οικονομική τους ενίσχυση από το κράτος για τις εκλογικές και λειτουργικές τους δαπάνες, όπως ο νόμος ορίζει. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις διαφάνειας ως προς τις εκλογικές δαπάνες και γενικά την οικονομική διαχείριση των κομμάτων, των Βουλευτών, των υποψηφίων βουλευτών και των υποψηφίων στην τοπική αυτοδιοίκηση όλων των βαθμών. Με νόμο επιβάλλεται ανώτατο όριο εκλογικών δαπανών, μπορεί να απαγορεύονται ορισμένες μορφές προεκλογικής προβολής, ιδίως αυτές που έχουν ιδιαίτερα υψηλό κόστος και καθορίζονται οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες η παράβαση των σχετικών διατάξεων συνιστά εκλογική παράβαση κατά τα άρθρα 58 και 100, (η παράβαση των σχετικών διατάξεων συνιστά λόγο έκπτωσης από το βουλευτικό αξίωμα με πρωτοβουλία του ειδικού οργάνου του επόμενου εδαφίου). Ο έλεγχος των εκλογικών δαπανών των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών διενεργείται από ειδικό όργανο που συγκροτείται και με τη συμμετοχή ανώτατων δικαστικών λειτουργών, όπως ο νόμος ορίζει. Με νόμο μπορούν να επεκταθούν οι ρυθμίσεις αυτές και στους υποψηφίους για άλλες αιρετές θέσεις».

«3. Απαγορεύονται απολύτως οι οποιασδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος στους δικαστικούς λειτουργούς και σε όσους υπηρετούν στις ένοπλες δυνάμεις και στα σώματα ασφαλείας. Απαγορεύονται απολύτως οι οποιαδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, στους υπαλλήλους του Δημοσίου, οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή δημόσιων επιχειρήσεων ή επιχειρήσεων οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή επιχειρήσεων, η διοίκηση των οποίων ορίζεται άμεσα ή έμμεσα από το δημόσιο με διοικητική πράξη ή ως μέτοχο.»

Αθήνα, 6 Απριλίου 2001

Κεφάλαιο V: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ

Το άρθρο 29 του Συντάγματος που αφορά τις εκλογικές δαπάνες των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών παραπέμπει σε άλλους νόμους και νομοθετικά διατάγματα που ρυθμίζουν την ομαλή λειτουργία των κομμάτων κατά την προεκλογική περίοδο, εξασφαλίζουν τις προϋποθέσεις της διαφάνειας στη χρηματοδότηση και τις δαπάνες, περιορίζουν τις οικονομικές δαπάνες κομμάτων και υποψηφίων και επιβάλλουν κυρώσεις σε όσους παραβαίνουν το ορισμένο ανώτατο όριο και παραβιάζουν τις νομοθετικές ρυθμίσεις. Παραθέτω την εισήγηση της Επιτροπής θεσμών και διαφάνειας προς τη Βουλή των Ελλήνων, κατά την Θ', προηγούμενη, κοινοβουλευτική περίοδο (1996-2000), καθώς και την σχετική εισήγηση του Βουλευτή του Κ.Κ.Ε. κ. Αχιλλέα Κανταρτζή. Επίσης παραθέτω προτάσεις βουλευτών σχετικά με τις προεκλογικές δαπάνες των υποψηφίων βουλευτών, προσθήκες νόμου και άλλες σχετικές πληροφορίες, εξίσου σημαντικές, που αφορούν κυρίως το νόμο του 2002, ο σχετικός με τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων από το κράτος, τα Έσοδα και τις δαπάνες, την προβολή, τη δημοσιότητα και τον έλεγχο των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών, καθώς και το ν.2429/1996 (ΦΕΚ 155 Α), όσον αφορά στα άρθρα 24 έως και 29 και 32 και 34, που ισχύουν μέχρι σήμερα.

1. Απολογισμός εργασιών της Ειδικής Νόμιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΨΗΣ
Α' ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ: ANNA ΜΠΕΝΑΚΗ-ΨΑΡΟΥΔΑ
Β' ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ: ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΚΑΝΤΑΡΤΖΗΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ: ΦΩΤΗΣ ΚΟΥΒΕΛΗΣ

Εισήγηση της Επιτροπής επί του θέματος «Θεσμικοί κανόνες για την ίση μεταχείριση κομμάτων και υποψηφίων κατά την προεκλογική περίοδο και για τη διαφάνεια στη χρηματοδότηση»

Η οικονομική δαπάνη των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων Βουλευτών, απαραίτητη και αναπόφευκτη προϋπόθεση για την επί ίσοις όροις διάδοση και αντιπαράθεση των πολιτικών ιδεών και προγραμμάτων, αλλά και τη διασφάλιση – ιδιαίτερα όσον αφορά τους Βουλευτές – του συνταγματικού όρου της αντιπροσωπευτικότητας, αποτελεί βασικό στοιχείο της ομαλής λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Η κατάχρηση των προεκλογικών δαπανών και η συνεχιζόμενη διόγκωσή τους οδηγεί ταχέως στη διαστρέβλωση του δημοκρατικού χαρακτήρα του πολιτεύματος μας και δημιουργεί τον κίνδυνο ανάδειξης μίας πολιτικής ηγεσίας που θα εκπροσωπεί μίαν μόνον τάξη – την τάξη των οικονομικά ισχυρότερων, ανατρέποντας έτσι βασικές αρχές του δημοκρατικού πολιτεύματος, που τα σπέρματά τους βρίσκονται στη νομοθεσία του Σόλωνος. Και όχι μόνον.

Η εισαγωγή νέων και ιδιαίτερα δαπανηρών, μεθόδων στους προεκλογικούς – και γενικότερα τους πολιτικούς αγώνες – εξ αιτίας των νέων τεχνολογικών και επιστημονικών μεθοδεύσεων (T.V., δημοσκοπήσεις άμεσες και έμμεσες, marketing κ.λπ.) αναβάθμισε την «κατάχρηση» σε «παράχρηση». Πολιτικά κόμματα και μεμονωμένοι πολιτικοί, σε ευρωπαϊκή αν όχι και σε παγκόσμια κλίμακα, αναγκάστηκαν να προσφύγουν σε «χορηγούς», των οποίων, βεβαίως, η χορηγία ουδέποτε – ή σπανίως – δίνεται άνευ συγκεκριμένου ή προσδοκώμενου αποτελέσματος. Το γεγονός αυτό οδήγησε σε

μεγαλύτερη ή μικρότερη εξάρτηση της πολιτικής εξουσίας από την οικονομική εξουσία.

Σε καθεστώς, όμως, παγκοσμιοποιημένης Οικονομίας, μια τέτοια εξάρτηση θα αναβάθμιζε – και αναβαθμίζει – το παλιό «ρουσφέτι» σε εκχώρηση σοβαρών οικονομικών, εθνικών και αμυντικών συμφερόντων.

Για τη νέα αυτή κατάσταση που έχει διαμορφωθεί ή διαμορφώνεται με γρήγορους ρυθμούς, η αντικειμενική ευθύνη του πολιτικού κόσμου και δευτερευόντως των υπηρετούντων την συνταγματική επιστήμη, δεν είναι μικρή. Δεν αντιμετώπισαν και δεν αντιστάθηκαν στη μεθοδευμένη επίθεση – που διογκώθηκε με την επικρατούσα τάση του λαϊκισμού – κατά της αξιοπιστίας και διαφάνειας του πολιτικού κόσμου, αλλά υποχρεώθηκαν σε συνεχείς παραχωρήσεις και υποχωρήσεις.

Ένα από τα άμεσα αποτελέσματα ήταν η οικονομική εξουθένωση του μέσου πολιτικού. Σήμερα η ανεπηρέαστη άσκηση των πολιτικών καθηκόντων ενός Βουλευτή μέσου ή χαμηλότερου εισοδήματος έχει πλησιάσει τα όρια του να καταστεί απαγορευτική, η δε διεξαγωγή ενός προεκλογικού αγώνα επί ίσοις όροις είναι απολύτως αδύνατη. Είναι μια πραγματικότητα η οποία καθιστά περισσότερο ευάλωτο τον πολιτικό στη «γοητεία» των χορηγών, όταν, μάλιστα, η αντίστασή του στη γοητεία αυτή θα σήμαινε αποχώρησή του από την πολιτική σκηνή.

I. Στόχοι.

Η Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας, αντιμετωπίζοντας το θέμα αφ' ενός μεν από την άποψη της ορθής, ομαλής και απρόκοπης λειτουργίας των δημοκρατικών θεσμών και αφ' ετέρου της διαφάνειας της πολιτικής ζωής απεφάσισε να το επεξεργαστεί και να προχωρήσει σε ορισμένες εισηγήσεις. Στην προσπάθεια ενίσχυσης των δημοκρατικών θεσμών και της αξιοπιστίας του πολιτικού κόσμου, ενθαρρύνθηκε από παροτρύνσεις συναδέλφων όλων, σχεδόν, των πολιτικών πτερυγών και συνεπώς πιστεύει ότι εκφράζει τη θέληση της μεγίστης πλειοψηφίας αν όχι της ολότητας του πολιτικού κόσμου με εξαίρεση το Κ.Κ.Ε., κι' αυτό ανεξάρτητα του εάν οι συγκεκριμένες προτάσεις της θα κριθούν ορθές, αποτελεσματικές και εφαρμόσιμες ή όχι.

Ένα από τα βασικά διλήμματα που αντιμετώπισε κατά τη διάρκεια των εργασιών της η Επιτροπή ήταν η επιλογή μεταξύ των δύο βασικών παραμέτρων του προβλήματος δηλαδή του ιδεατού και του εφικτού. Και η προσπάθεια ισορροπίας μεταξύ των δύο αυτών παραμέτρων είναι καταφανής στις προτάσεις της, αν και διαπιστώθηκε έντονος προβληματισμός κατά πόσο η Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας δεν θα έπρεπε να περιοριστεί μόνο στην επισήμανση του ιδεατού.

Παρ' όλες, όμως τις προσπάθειες εξισορροπήσεως, κεντρική ιδέα της Επιτροπής παραμένει η διαπίστωση ότι η διαφάνεια του πολιτικού κόσμου, αλλά και η διασφάλιση της επί ίσοις όροις προβολής των θέσεων Κομμάτων και υποψηφίων Βουλευτών θα διασφαλισθεί, μόνο όταν εκλείψει η ανάγκη χορηγών, χρηματοδοτών και χορηγήσεων πάσης φύσεως.

II. Προτάσεις

Οι προτάσεις της Επιτροπής ακολουθούν κατά βάση τη δομή του Ν.2429/1996 για τη χρηματοδότηση των κομμάτων, τον οποίο συμπληρώνουν, τροποποιούν ή, ως προς συγκεκριμένες διατάξεις αντικαθιστούν, καθώς επίσης λαμβάνουν υπ' όψιν και τις παράλληλες απαγορεύσεις του κωδικοποιητικού Π.Δ. 55/1999 για την εκλογή Βουλευτών. Καταβάλλεται, όμως, προσπάθεια, αφ' ενός μεν να ενισχυθούν οι κυρωτικές διατάξεις, η έλλειψη των οποίων κατέστησε την κείμενη νομοθεσία ανενεργό και ανεκτέλεστη και αφ' ετέρου οι ρυθμίσεις και απαγορεύσεις να είναι λογικές και εφαρμόσιμες, ώστε να μην οδηγηθούμε και πάλι -δια της υπερβολής- στην καταρράκωση των στόχων.

Οι προτεινόμενες ρυθμίσεις είναι εφικτό να ισχύσουν από τις εθνικές εκλογές του 2000, εφ' όσον ψηφιστούν έγκαιρα και αναπροσαρμοστούν οι σχετικές εκτελεστικές υπουργικές αποφάσεις. Ακόμα ορισμένες προτάσεις αναφερόμενες ειδικά στο πλέγμα των κυρώσεων μπορεί να προσλάβουν και συνταγματική ισχύ, εφ' όσον η επόμενη Βουλή θα είναι αναθεωρητική, ώστε η όλη νομοθεσία να έχει συνταγματικό έρεισμα.

Συγκεκριμένα:

1. Έσοδα - Δαπάνες πολιτικών κομμάτων και υποψηφίων Βουλευτών.

1. Οι απαγορεύσεις χρηματοδότησης Κομμάτων, Βουλευτών και υποψηφίων Βουλευτών που προβλέπονται στο άρθρο 7 του Ν. 2429/1996, πρέπει να συμπληρωθούν κατά τα ακόλουθα:

α) Να απαγορεύεται η χρηματοδότηση και εκ μέρους των φυσικών προσώπων, των συζύγων ή συγγενών αυτών α' βαθμού, που κατέχουν την πλειοψηφία των μετοχών ή είναι μέλη Δ.Σ. των αναφερομένων στο άρθρο αυτό πάσης φύσεως επιχειρήσεων.

β) Να συμπληρωθεί το εδάφιο ζ' της παρ. 1 άρθρο 7 έτσι ώστε η απαγόρευση χρηματοδότησης που ισχύει επί πενταετία από τη συμμετοχή της επιχείρησης σε διαδικασία διαγωνισμού ή απ' ευθείας ανάθεση έργου ή προμήθειας του Δημοσίου, που να ισχύει για τον ίδιο χρόνο και για όποια επιχείρηση συγχωνευτεί ή προκύψει από την πρώτη ή συμβάλλεται με αυτήν για την εκτέλεση του έργου ή της προμήθειας καθώς και για τους κυρίους μετόχους ή μέλη Δ.Σ. αυτών όπως παραπάνω.

γ) Όλες οι χρηματοδοτήσεις Κομμάτων, Βουλευτών και υποψηφίων βουλευτών πρέπει να γίνονται μέσω τραπεζικού λογαριασμού εφόσον υπερβαίνουν ορισμένο ύψος. Εν πάση περιπτώσει η Επιτροπή φρονεί ότι το ιδεωδέστερο σύστημα θα ήταν ο περιορισμός της χρηματοδότησης στην κρατική επιχορήγηση, εφ' όσον μειωθούν και οι δαπάνες, ώστε το ύψος της χρηματοδότησης να είναι επαρκές.

2. Επιβάλλεται η αντικατάσταση της υπ' αριθμόν 52048/4.9.1996 κοινής υπουργικής απόφασης των Υπουργών Εσωτερικών και Οικονομικών για τις παροχές και διευκολύνσεις που συνυπολογίζονται στις εκλογικές δαπάνες η οποία εκδόθηκε κατ' εφαρμογή των άρθρων 5 παρ. 4 και 6, παρ. 3 του Ν. 2429/96, σύμφωνα με τα παρακάτω.

3. Είναι θέμα προς εξέταση τα όρια χρηματοδότησης όπως ορίζονται στο άρθρο 8 του οικείου νομοθετήματος.

2. Απαγορεύσεις κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου ως προς τη διαφήμιση και προβολή.

Ως προς τα κόμματα:

Μπορούν να παραμείνουν οι ευχέρειες και απαγορεύσεις του άρθρου 97 του Π.Δ. 55/99 και του άρθρου 9 του Ν. 2429/96. (Τα Κόμματα χρησιμοποιούν μόνο τους διατιθέμενους δημοτικούς χώρους και τους χώρους εμπορικής διαφήμισης καθώς και τον διατιθέμενο χρόνο διαφημιστικών μηνυμάτων). Πρέπει πάντως να προβλεφθεί δωρεάν διαφημιστικός χρόνος και από τα ιδιωτικά ραδιοτηλεοπτικά μέσα

[ΠΡΟΤΑΣΗ ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ].

Ως προς τους υποψηφίους:

α) να απαγορεύεται εν γένει η ανάρτηση πάνω, αεροπανώ, η χρήση πλαστικών αυτοκόλλητων χρωστικών ουσιών, η αναγραφή συνθημάτων, οι αφίσες και κάθε είδους διαφήμιση σε δημόσιους ή ιδιωτικούς χώρους, συμπεριλαμβανομένων και των χώρων εμπορικής διαφήμισης, πλην των ατομικών εκλογικών κέντρων, καθώς επίσης να απαγορεύονται τα διαφημιστικά μηνύματα μέσω ραδιοτηλεοπτικών μέσων.

Οι απαγορεύσεις αυτές, καθώς και η κάθε είδους διαφήμιση σε δημόσιους ή ιδιωτικούς χώρους ή μέσω των ραδιοτηλεοπτικών μέσων ισχύει και για τους υποψηφίους που είναι εν ενεργεία Υπουργοί ή Υφυπουργοί, συμπεριλαμβανομένης και της έμμεσης προβολής, όπως αναφέρεται κατωτέρω:

β) Να επιτρέπονται εκλογικά κέντρα εντός ενός συνολικού ανωτάτου ορίου τετραγωνικών μέτρων ανά υποψήφιο, που καθορίζονται με υπουργική και εκτελεστική νομαρχιακή απόφαση ανά εκλογική περιφέρεια – συνάρτηση έκτασης και αριθμού ψηφοφόρων-

γ) Να απαγορεύεται γενικά η χρήση εξωτερικών μεγαφωνικών εγκαταστάσεων σε κέντρα, γραφεία, καθώς και οχήματα κ.λπ. και να επιτρέπεται στα εγκαίνια μόνο εκλογικών κέντρων, καθώς και όταν γίνεται μαζική προεκλογική συγκέντρωση σε κλειστό χώρο.

δ) Ως προς την έμμεση χρηματοδότηση ραδιοτηλεοπτικής διαφήμισης υποψηφίων μέσω της συμμετοχής τους σε πάσης φύσεως συζητήσεις, συνεντεύξεις, παράθυρα, ταινίες, σήριαλ κ.ο.κ., προτείνεται να απαγορευτούν τελείως και να προβάλλονται οι θέσεις των Κομμάτων μόνο μέσω των υποψηφίων Βουλευτών Επικρατείας και μη υποψηφίων στελεχών.

2. Απόσπασμα από τα επίσημα Πρακτικά της ΡΝ, 11 Ιουνίου 2002, Συνεδρίασης της Ολομέλειας της Βουλής.

Στη Συνεδρίαση της Ολομέλειας της Βουλής, της ΡΝ, 11 Ιουνίου 2002, ψηφίσθηκε το παρακάτω σχέδιο νόμου:

Χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων από το κράτος. Έσοδα και δαπάνες, προβολή δημοσιότητα και έλεγχος των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών.

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΡΑΤΙΚΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ

Άρθρο 1

Διακρίσεις και ύψος κρατικής χρηματοδότησης

1. Τα πολιτικά κόμματα χρηματοδοτούνται από το Κράτος, προκειμένου να αντιμετωπίζουν μέρος των λειτουργικών και των εκλογικών δαπανών τους.
2. Η κρατική χρηματοδότηση διακρίνεται σε τακτική και εκλογική.
3. Η τακτική χρηματοδότηση καταβάλλεται κατά έτος και ανέρχεται σε ποσοστό ένα κόμμα μηδέν δύο τοις χιλίοις (1,02‰) των τακτικών εσόδων του Κρατικού Προϋπολογισμού του αντίστοιχου οικονομικού έτους.
4. α. Η εκλογική χρηματοδότηση καταβάλλεται κάθε φορά που διεξάγονται γενικές βουλευτικές εκλογές ή και εκλογές για την ανάδειξη των Ελλήνων αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και ανέρχεται σε ποσοστό έως μηδέν κόμμα είκοσι δύο τοις χιλίοις (0,22‰) των τακτικών εσόδων του Κρατικού Προϋπολογισμού του οικονομικού έτους κατά του οποίου διεξάγονται οι εκλογές. Αν διεξαχθούν περισσότερες της μιας

εκλογές, κατά τη διάρκεια του ίδιου έτους, η συνολική χρηματοδότηση δεν επιτρέπεται να υπερβεί, αθροιστικά, το παραπάνω ποσοστό.

β. Το ποσοστό της χορηγούμενης κάθε φορά εκλογικής χρηματοδότησης καθορίζεται ύστερα από γνώμη της Διακομματικής Επιτροπής, με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης. Η απόφαση εκδίδεται το πρώτο δίμηνο του έτους κατά το οποίο λήγει η βουλευτική περίοδος ή του έτους διεξαγωγής εκλογών για την ανάδειξη των Ελλήνων αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και δημοσιεύεται στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Σε περίπτωση προκήρυξης εκλογών πριν από τη λήξη της βουλευτικής περιόδου εκδίδεται, με την παραπάνω διαδικασία, απόφαση για τον καθορισμό του ποσοστού χρηματοδότησης μέσα σε οκτώ (8) ημέρες από την προκήρυξη, εκτός και αν έχει προηγηθεί σχετική απόφαση σύμφωνα με το προηγούμενο εδάφιο.

5. Οι αναγκαίες πιστώσεις για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων εγγράφονται στον προϋπολογισμό του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης. Οι πιστώσεις αυτές δεν επιτρέπεται να υπερβαίνουν ένα κόμμα είκοσι τέσσερα τις χιλιάδες (1,24%) των τακτικών εσόδων του Κρατικού Προϋπολογισμού του αντίστοιχου οικονομικού έτους.
6. Η κρατική χρηματοδότηση δεν υπόκειται σε φόρο.

Άρθρο 2 **Δικαιούχοι**

1. Τακτική χρηματοδότηση δικαιούνται.
 - α. Τα πολιτικά πρόσωπα και οι συνασπισμοί, που εκπροσωπούνται στη Βουλή με βουλευτές εκλεγμένους στις γενικές βουλευτικές εκλογές από τους συνδυασμούς του ίδιου κόμματος ή συνασπισμού.
 - β. Τα πολιτικά κόμματα και οι συνασπισμοί, από τους συνδυασμούς των οποίων έχουν εκλεγεί αντιπρόσωποι στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.
 - γ. Τα πολιτικά κόμματα και οι συνασπισμοί, τα οποία στις τελευταίες γενικές βουλευτικές εκλογές είχαν καταρτίσει πλήρεις συνδυασμούς, τουλάχιστον, στο εβδομήντα τοις εκατό (70%) των εκλογικών περιφερειών της χώρας και συγκεντρώσει αριθμό ψήφων, τουλάχιστον, ίσο με το ένα κόμμα πέντε τοις εκατό (1,5%) του συνόλου των έγκυρων ψηφοδελτίων της επικρατείας.

Η τακτική χρηματοδότηση χορηγείται για τη χρονική περίοδο από το επόμενο έτος εκείνου, κατά το οποίο έλαβαν χώρα οι

γενικές βουλευτικές εκλογές, προκειμένου για τα υπό στοιχεία α' και γ' κόμματα και συνασπισμοί ή και εκλογές για την ανάδειξη των Ελλήνων αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, προκειμένου για τα υπό στοιχείο β' κόμματα και συνασπισμούς, έως και το έτος διεξαγωγής των επόμενων αντίστοιχων εκλογών.

2. Εκλογική χρηματοδότηση δικαιούνται:
 - α. Τα πολιτικά κόμματα και οι συνασπισμοί, που εκπροσωπούνται στη Βουλή με βουλευτές εκλεγμένους στις γενικές βουλευτικές εκλογές από τους συνδυασμούς του ίδιου κόμματος ή συνασπισμού. Για τη χρηματοδότηση λόγω συμμετοχής σε γενικές βουλευτικές εκλογές, η προϋπόθεση αυτή απαιτείται να συντρέχει κατά τη βουλευτική περίοδο που έληξε.
 - β. Τα πολιτικά κόμματα και οι συνασπισμοί, από τους συνδυασμούς των οποίων έχουν εκλεγεί αντιπρόσωποι στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Για τη χρηματοδότηση λόγω συμμετοχής σε εκλογές για την ανάδειξη των Ελλήνων αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η προϋπόθεση αυτή απαιτείται να συντρέχει κατά την περίοδο που έληξε.
 - γ. Τα πολιτικά κόμματα και οι συνασπισμοί κομμάτων, τα οποία έχουν καταρτίσει πλήρεις συνδυασμούς, τουλάχιστον, στο εβδομήντα τοις εκατό (70%) των εκλογικών περιφερειών της χώρας και συγκεντρώσει αριθμό ψήφων, τουλάχιστον ίσο με το ένα κόμμα πέντε τοις εκατό (1,5%) του συνόλου των έγκυρων ψηφοδελτίων της επικρατείας στις γενικές βουλευτικές εκλογές τις οποίες αφορά η χρηματοδότηση. Για τη χρηματοδότηση λόγω συμμετοχής σε εκλογές για την ανάδειξη των Ελλήνων αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο απαιτείται το κόμμα ή ο συνασπισμός να έχει συγκεντρώσει αριθμό ψήφων, τουλάχιστον, ίσο με το ένα κόμμα πέντε τοις εκατό (1,5%) του συνόλου των έγκυρων ψηφοδελτίων της επικρατείας στις εκλογές αυτές.

Άρθρο 3 **Κατανομή**

1. Το συνολικό ποσό της τακτικής χρηματοδότησης κατανέμεται στα δικαιούχα πολιτικά κόμματα και συνασπισμούς ως εξής:
 - α. Ποσοστό ογδόντα τοις εκατό (80%) καταβάλλεται στα κόμματα και τους συνασπισμούς που εμπίπτουν στην περίπτωση α' της παρ. 1 του άρθρου 2 και κατανέμεται σύμφωνα με όσα ορίζονται στην παρ. 3 του παρόντος άρθρου.
 - β. Ποσοστό δέκα τοις εκατό (10%) καταβάλλεται, ισόποσα, στα κόμματα και τους συνασπισμούς που εμπίπτουν στην περίπτωση β' της παρ. 1 του άρθρου 2. Στην κατανομή του ποσοστού αυτού

μετέχουν τα κόμματα και οι συνασπισμοί που εμπίπτουν στην περίπτωση α' της παρούσας παραγράφου.

Με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, που εκδίδεται το πρώτο τρίμηνο κάθε έτους και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται τα κόμματα και οι συνασπισμοί που εμπίπτουν σε καθεμία από τις παραπάνω κατηγορίες και το ποσό τακτικής χρηματοδότησης που καταβάλλεται σε αυτά.

2. Το συνολικό ποσό της εκλογικής χρηματοδότησης κατανέμεται στα δικαιούχα πολιτικά κόμματα και συνασπισμούς ως εξής:

- α. Ποσοστό εξήντα τοις εκατό (60%) καταβάλλεται στα κόμματα και τους συνασπισμούς που εμπίπτουν στις περιπτώσεις α' και β' της παρ. 2 του άρθρου 2 και κατανέμεται σύμφωνα με όσα ορίζονται στην παρ. 3 του παρόντος άρθρου, με βάση τον αριθμό των έγκυρων ψηφοδελτίων που συγκέντρωσαν, κατά την περίπτωση, στις προηγούμενες γενικές βουλευτικές εκλογές ή εκλογές για την ανάδειξη των Ελλήνων αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

- β. Ποσοστό σαράντα τοις εκατό (40%) καταβάλλεται στα κόμματα και τους συνασπισμούς που εμπίπτουν στην περίπτωση γ' της παρ. 2 του άρθρου 2 και κατανέμεται σύμφωνα με όσα ορίζονται στην παρ. 3 του παρόντος άρθρου, με βάση τον αριθμό των έγκυρων ψηφοδελτίων που συγκέντρωσαν, κατά περίπτωση, στις γενικές βουλευτικές εκλογές ή εκλογές για την ανάδειξη των Ελλήνων αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, τις οποίες αφορά η χρηματοδότηση. Στην κατανομή του ποσοστού αυτού μετέχουν τα κόμματα και οι συνασπισμοί που εμπίπτουν και στην περίπτωση α' της παρούσας παραγράφου.

Με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, που εκδίδεται το αργότερο δέκα (10) ημέρες μετά την προκήρυξη των εκλογών και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται τα κόμματα και οι συνασπισμοί που εμπίπτουν στην περίπτωση α' της παρούσας παραγράφου και το ποσό χρηματοδότησης που καταβάλλεται στον καθένα. Μα όμοια απόφαση, που εκδίδεται το αργότερο δύο (2) μήνες μετά τη διενέργεια των εκλογών, καθορίζονται τα κόμματα και οι συνασπισμοί που εμπίπτουν στην περίπτωση β' και το ποσό χρηματοδότησης που καταβάλλεται στον καθένα.

3. Για την κατανομή της τακτικής χρηματοδότησης μεταξύ των κομμάτων και των συνασπισμών, που εμπίπτουν στην περίπτωση α' της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, καθώς και της εκλογικής χρηματοδότησης, το ποσό που διατίθεται, για καθεμία από τις παραπάνω κατηγορίες διαιρείται με το συνολικό αριθμό

των έγκυρων ψηφοδελτίων που συγκέντρωσαν τα κόμματα και οι συνασπισμοί που ανήκουν στην ίδια κατηγορία. Το πηλίκο αυτής πολλαπλασιάζεται με τον αριθμό των έγκυρων ψηφοδελτίων που συγκέντρωσε κάθε κόμμα ή συνασπισμός και το γινόμενο αντιστοιχεί στο ποσό, το οποίο δικαιούται το κόμμα ή ο συνασπισμός.

4. Το ποσό της κρατικής χρηματοδότησης, το οποίο δικαιούται συνασπισμός, κατανέμεται μεταξύ των κομμάτων που τον απαρτίζουν με βάση τη μεταξύ τους συμφωνία. Η συμφωνία γνωστοποιείται στον Υπουργό Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης μέσα σε ένα (1) μήνα από τη διεξαγωγή των εκλογών. Αν η προθεσμία παρέλθει άπρακτη, το ποσό κατανέμεται ισόποσα μεταξύ των κομμάτων που το απαρτίζουν.

Σε περίπτωση αποχώρησης πολιτικού κόμματος από συνασπισμό, το ποσό της κρατικής χρηματοδότηση, το οποίο δικαιούνται, κατανέμεται με βάση τη συμφωνία των κομμάτων που το είχαν συγκροτήσει. Αν δεν υπάρχει ή δεν γνωστοποιηθεί, σύμφωνα με την παρούσα παρ. Η συμφωνία, κατανέμεται, ισόποσα, μεταξύ των κομμάτων που απαρτίζουν το συνασπισμό, στα οποία συνυπολογίζεται και εκείνο που αποχώρησε.

Άρθρο 4

Οικονομική ενίσχυση για ερευνητικούς και επιμορφωτικούς σκοπούς

1. Τα πολιτικά κόμματα και οι συνασπισμοί, που δικαιούνται κρατική χρηματοδότηση, σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 2, λαμβάνουν ετήσια οικονομική ενίσχυση από το κράτος για την ίδρυση και λειτουργία κέντρων ερευνών και μελετών, καθώς και τη διοργάνωση προγραμμάτων επιμόρφωσης των στελεχών τους. Η οικονομική ενίσχυση ανέρχεται συνολικά σε ποσό ίσο με το μηδέν κόμμα ένα τοις χιλίοις (0,1 %) των τακτικών εσόδων του Κρατικού Προϋπολογισμού και κατανέμεται μεταξύ των δικαιούχων κομμάτων, σύμφωνα με όσα ορίζονται στην παρ. 1 του άρθρου 3.
2. Οι αναγκαίες πιστώσεις εγγράφονται στον προϋπολογισμό του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης.
3. Με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, που προβλέπεται στην παρ. 1 του άρθρου 3, καθορίζονται τα κόμματα και οι συνασπισμοί που δικαιούνται την παραπάνω ενίσχυση, καθώς και τα αντίστοιχα ποσά.

4. Στον έλεγχο που διενεργείται, κατά το άρθρο 21, εξετάζεται αν τα ποσά που χορηγήθηκαν σε κόμματα ή συνασπισμούς διατέθηκαν για δραστηριότητες της παραγράφου 1. σε αρνητική περίπτωση, το κόμμα ή ο συνασπισμός που έλαβε το ποσό υποχρεούται σε επιστροφή του.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ **ΕΣΟΔΑ – ΔΑΠΑΝΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ** **ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ**

Άρθρο 5

Έσοδα και δαπάνες πολιτικών κομμάτων

1. Έσοδα πολιτικών κομμάτων και συνασπισμών θεωρούνται, για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου, τα ποσά που συγκεντρώνουν από την κρατική χρηματοδότηση και κάθε άλλη πηγή και ιδίως από τακτικές και έκτακτες εισφορές μελών, βουλευτών και φίλων, οικονομικές εξορμήσεις, δωρεές, δάνεια, μερίσματα, τόκους, την εκμετάλλευση της κινητής ή ακίνητης περιουσίας τους ή οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα.
2. Δαπάνες πολιτικών κομμάτων και συνασπισμών θεωρούνται, για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου, τα ποσά που διαθέτουν για την αντιμετώπιση κάθε είδους αναγκών τους κατά τη διάρκεια τόσο της βουλευτικής περιόδου όσο και του εκλογικού αγώνα.
3. Οι δαπάνες πολιτικών κομμάτων και συνασπισμών διακρίνονται σε λειτουργικές και εκλογικές. Λειτουργικές δαπάνες είναι τα ποσά που διατίθενται κατά τη διάρκεια της βουλευτικής περιόδου. Στις δαπάνες αυτές περιλαμβάνονται ιδίως όσες καταβάλλονται για την αντιμετώπιση των αναγκών της οργάνωσης, της διοίκησης και της λειτουργίας, την προβολή του προγράμματος και των θέσεων. Την επιμόρφωση των στελεχών και τη λειτουργία κέντρων μελετών, καθώς και την ανάληψη δραστηριοτήτων. Εκλογικές δαπάνες είναι τα ποσά που καταβάλλονται κατά τη διάρκεια του εκλογικού αγώνα για τις ανάγκες τους, καθώς και αξία των αποτιμώμενων σε χρήμα παροχών και διευκολύνσεων προς το κόμμα ή το συνασπισμό. Ως εκλογικές δαπάνες μπορεί να θεωρηθούν και ποσά που καταβλήθηκαν πριν από την προκήρυξη των εκλογών, εφόσον από τα οικεία παραστατικά προκύπτει ότι τα ποσά αυτά σχετίζονται άμεσα με την κάλυψη εκλογικών αναγκών.
4. Με κοινή απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση της Διακομματικής Επιτροπής Εκλογών και δημοσιεύεται στην

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται οι κατηγορίες των παροχών και διευκολύνσεων, οι οποίες συνυπολογίζονται στις εκλογικές δαπάνες, καθώς και τα κριτήρια, τα αρμόδια όργανα και η διαδικασία αποτίμησης τους σε χρήμα.

5. Τα έσοδα και οι δαπάνες των πολιτικών κομμάτων διακινούνται μέσω λογαριασμών, που τηρούνται σε τράπεζες, εγκαταστημένες στην Ελλάδα, σε ποσοστό τουλάχιστον 80% του ετήσιου ύψους τους. Οι λογαριασμοί αυτοί γνωστοποιούνται, εντός πέντε ημερών από το άνοιγμά τους, στην Επιτροπή Ελέγχου. Τα εκλογικά έσοδα και οι εκλογικές δαπάνες διακινούνται ομοίως, μέσω χωριστών τραπεζικών λογαριασμών, κατά το ίδιο ποσοστό, με αντίστοιχη υποχρέωση γνωστοποίησης. Κατάθεση στους ανωτέρω λογαριασμούς επιτρέπεται μόνο επώνυμα, με ευθύνη της τράπεζας ως προς τη διαπίστωση των στοιχείων ταυτότητας του καταθέτη.

Άρθρο 6

Έσοδα και δαπάνες των υποψηφίων βουλευτών

1. Έσοδα των υποψηφίων βουλευτών, για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου, είναι τα ποσά που χορηγούνται σε αυτούς, κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου για τις ανάγκες τους.
2. Δαπάνες των υποψηφίων βουλευτών, για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος, είναι τα ποσά που διαθέτουν οι υποψήφιοι βουλευτές κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου για τις ανάγκες της. Στις δαπάνες αυτές περιλαμβάνονται, ιδίως, κάθε ποσό που καταβάλλεται για τη μίσθωση αιθουσών και πολιτικών γραφείων, την αγορά, έκδοση, κυκλοφορία και διακίνηση εντύπων, την καταχώρηση και προβολή μηνυμάτων από τον τύπο και την παροχή κάθε μορφή υπηρεσιών από επιχειρήσεις διαφημίσεων, τύπου, και δημοσίων σχέσεων, καθώς και η αξία των αποτιμώμενων σε χρήμα παροχών και διευκολύνσεων προς τους υποψήφιους βουλευτές.
3. Τα έσοδα και οι δαπάνες των υποψηφίων βουλευτών διακινούνται μέσω λογαριασμών σε τράπεζες εγκαταστημένες στην Ελλάδα, σε ποσοστό τουλάχιστον 60% του συνολικού ύψους τους. Οι λογαριασμοί αυτοί γνωστοποιούνται, εντός πέντε ημερών από το άνοιγμά τους, στην Επιτροπή Ελέγχου. Κατάθεση στους ανωτέρω λογαριασμούς επιτρέπεται μόνο εφόσον υπάρξει προηγούμενη συναίνεση του υποψήφιου βουλευτή και γίνεται επώνυμα, με ευθύνη της τράπεζας ως προς τη διαπίστωση των στοιχείων ταυτότητας του καταθέτη.

4. Για τον καθορισμό των αποτιμώμενων σε χρήμα παροχών και διευκολύνσεων, των κριτηρίων, των αρμοδίων οργάνων και της διαδικασίας αποτίμησης τους εφαρμόζεται ανάλογα το άρθρο 5 παρ.4 του παρόντος.

Άρθρο 7

Απαγόρευση χρηματοδότησης

1. Απαγορεύονται η χρηματοδότηση και κάθε είδους παροχές προς τα κόμματα και τους υποψήφιους βουλευτές από:
 - α. Φυσικά πρόσωπα, που δεν έχουν την ελληνική ιθαγένεια.
 - β. Νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου.
 - γ. Οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης κάθε βαθμού.
 - δ. Φυσικά πρόσωπα, τα οποία είναι ιδιοκτήτες ή εκδότες ημερήσιων ή περιοδικών εντύπων πανελληνίας ή τοπικής κυκλοφορίας ή είναι ιδιοκτήτες ραδιοφωνικών ή τηλεοπτικών, εν γένει, σταθμών.
2. Από την απαγόρευσης της περίπτωσης β' της προηγούμενης παραγράφου εξαιρούνται οι χρηματοδοτήσεις προς τα πολιτικά κόμματα, εφόσον προέρχονται, αποκλειστικώς, από επιχειρήσεις και κάθε είδους νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, οι μετοχές ή συμμετοχές των οποίων είναι, υποχρεωτικώς, ονομαστικές και ανήκουν, αποδεδειγμένα, στο σύνολό τους, σε πολιτικό κόμμα ή για λογαριασμό του κόμματος, στον επικεφαλής του ή σε άλλα φυσικά πρόσωπα εντεταλμένα, προς τούτο, από το αρμόδιο όργανο του κόμματος.
3. Σε περίπτωση χρηματοδότησης ή άλλων παροχών, κατά παράβαση της παρ. 1 του άρθρου αυτού, όποιος χρηματοδότησε ή προέβη στην παροχή, τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο ετών και χρηματική ποινή τουλάχιστον τριάντα χιλιάδων (30.000) ευρώ. Με τις ίδιες ποινές τιμωρούνται και οι κατά το άρθρο 15 υπεύθυνοι των πολιτικών κομμάτων ή οι υποψήφιοι βουλευτές που καίτοι εγνώριζαν αποδέχτηκαν χρηματοδότηση ή παροχή.

Άρθρο 8

Όρια χρηματοδότησης

1. Η χρηματοδότηση κομμάτων ή συνασπισμών, από το ίδιο πρόσωπο, κατά τη διάρκεια του ίδιου έτους, δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει το ποσό των δεκαπέντε χιλιάδων (15.000) ευρώ.
2. Η χρηματοδότηση υποψήφιων βουλευτών κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου, από το ίδιο πρόσωπο, δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει το ποσό των τριών χιλιάδων (3.000) ευρώ.

3. Σε περίπτωση χρηματοδότησης κατά παράβαση των παρ. 1 και 2 ο χρηματοδότης τιμωρείται με φυλάκιση έως ενός έτους και χρηματική ποινή τουλάχιστον δεκαπέντε χιλιάδων (15.000) ευρώ.
4. Με πρόστιμο μέχρι τριάντα χιλιάδες (30.000) ευρώ τιμωρούνται και οι υπεύθυνοι των κομμάτων, κατά το άρθρο 15 του παρόντος νόμου και οι υποψήφιοι βουλευτές που καίτοι εγνώριζαν αποδέχτηκαν χρηματοδότηση ή παροχή.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΠΡΟΕΚΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΒΟΛΗ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ
ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ ΚΑΙ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΕΙΣ ΚΑΤΑ
ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΕΚΛΟΓΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ

Άρθρο 9

Χώροι υπαίθριας προβολής πολιτικών μηνυμάτων

1. Οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης α' βαθμού καθορίζουν με απόφαση τους, που εκδίδεται μέσα σε ένα (1) μήνα από τον, κατά την παρ. 1 του άρθρου 3 του ν. 2946/2001 (ΦΕΚ 224 Α'), καθορισμό χώρων για υπαίθρια διαφήμιση, ειδικότερους χώρους για την προβολή μηνυμάτων από τα πολιτικά κόμματα, τις μαθητικές, φοιτητικές, συνδικαλιστικές και συνεταιριστικές οργανώσεις, καθώς και τις ενώσεις προσώπων που δεν επιδιώκουν κερδοσκοπικούς σκοπούς, και σε ποσοστό που δεν μπορεί να είναι μικρότερο από δέκα τοις εκατό (10%) της συνολικής επιφάνειας των χώρων, που έχουν καθοριστεί, νομίμως, για προβολή υπαίθριας διαφήμισης στον οικείο Ο.Τ.Α. Με όμοια απόφαση του δημοτικού ή κοινοτικού συμβουλίου καθορίζεται η διαδικασία και οι προϋποθέσεις χρήσεως των ανωτέρων χώρων.
2. Η διάθεση των χώρων της παρ. 1 γίνεται συνολικά και επί ίσοις όροις, για τη χρήση τους δεν απαιτείται άδεια από οποιαδήποτε αρχή και δεν καταβάλλεται στον οικείο Ο.Τ.Α. τέλος διαφήμισης ή αποζημίωσης χρήσεως.
3. Κατά την περίοδο βουλευτικών, νομαρχιακών, δημοτικών και κοινοτικών εκλογών, ευρωεκλογών ή δημοψηφίσματος, τα δημοτικά και κοινοτικά συμβούλια υποχρεούνται, μέσα σε προθεσμία τεσσάρων (4) ημερών από την προκήρυξη των βουλευτικών εκλογών ή του δημοψηφίσματος ή τριάντα (30) ημερών πριν από τη διεξαγωγή των νομαρχιακών, δημοτικών και κοινοτικών εκλογών, να διαθέτουν με απόφασή τους στα κόμματα, στους συνασπισμούς υποψηφίων για την εκλογική προβολή τους, όλους τους χώρους, που καθορίστηκαν, σύμφωνα με την παρ. 1

του άρθρου 3 του ν. 2946/2001 (ΦΕΚ 224 Α'), για την προβολή υπαίθριας διαφήμισης στον οικείο Ο.Τ.Α..

Στην περίπτωση αυτή αναστέλλεται η ισχύς των συμβάσεων μισθώσεως των χώρων αυτών και μειώνεται ανάλογα το μίσθωμα.

Με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, που εκδίδεται κάθε δύο χρόνια και μέσα στο μήνα Ιανουάριο, καθορίζεται ο τρόπος χρήσης των χώρων αυτών και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια.

Εντός οκτώ (8) ημερών από τη διεξαγωγή των εκλογών τα κόμματα, οι συνασπισμοί και οι συνδυασμοί υποχρεούνται, με δαπάνη τους, να αποκαταστήσουν τα πράγματα στην προηγούμενη κατάσταση.

4. Αν το δημοτικό ή κοινοτικό συμβούλιο δεν διαθέτει, μέσα στην προθεσμία της προηγούμενης παραγράφου, τους ανώτερους χώρους, αυτοί διατίθενται με απόφαση του οικείου Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας, που εκδίδεται υποχρεωτικώς εντός τριών ημερών από την πάροδο των ανωτέρω προθεσμιών και επιβάλλονται οι κυρώσεις που προβλέπονται στην παρ. 3 του άρθρου 109 του π.δ. 55/1999 (ΦΕΚ 58 Α').
5. Η διάθεση των χώρων της παρ. 3 γίνεται αναλογικά και επί ίσοις όροις. Σε περίπτωση προηγούμενης γραπτής συμφωνίας πολιτικών κομμάτων, που συγκροτούν, σύμφωνα με τον Κανονισμό της Βουλής, κοινοβουλευτική ομάδα, ή των συνδυασμών υποψηφίων για τις νομαρχιακές, δημοτικές ή κοινοτικές εκλογές, αυτή είναι υποχρεωτική για τα δημοτικά ή κοινοτικά συμβούλια και το Γενικό Γραμματέα Περιφέρειας. Για τη χρήση των ανωτέρω χώρων δεν απαιτείται άδεια και δεν καταβάλλεται στον οικείο Ο.Τ.Α. τέλος διαφήμισης ή αποζημίωση χρήσης.

Άρθρο 10

Προβολή προεκλογικών μηνυμάτων των κομμάτων από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα

1. α. Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου οι δημόσιοι και οι ιδιωτικοί ραδιοφωνικοί και τηλεοπτικοί σταθμοί ελεύθερης λήψης, καθώς και οι φορείς παροχής συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών, κάθε μορφής, υποχρεούνται να μεταδίδουν μηνύματα κομμάτων και συνασπισμών σε διάρκεια που καθορίζεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Τύπου και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, η οποία εκδίδεται μετά από γνώμη του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης και γνώμη της Διακομματικής Επιτροπής Εκλογών και δημοσιεύεται στην

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Με όμοια απόφαση, ο κατά τα ανωτέρω οριζόμενος χρόνος κατανέμεται μεταξύ των κομμάτων και των συνασπισμών με βάση την αρχή της αναλογικής ισότητας και την εξασφάλιση της μετάδοσης των θέσεων και του προγράμματος των κομμάτων και των συνασπισμών.

β. Η ανωτέρω μετάδοση διενεργείται δωρεάν και απαλλάσσεται από κάθε τέλος.

2. Με την κοινή υπουργική απόφαση της παραγράφου 1, κατά την αυτή διαδικασία και με κριτήριο την αναλογική ισότητα, καθορίζεται ο χρόνος που μεταδίδεται στα δελτία ειδήσεων των κρατικών και ιδιωτικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών για την παρουσίαση της προεκλογικής δραστηριότητας των κομμάτων και των συνασπισμών των κομμάτων.
3. Κανένα μήνυμα δεν επιτρέπεται να μεταδίδεται την προηγούμενη, καθώς και την ημέρα διεξαγωγής των εκλογών.

Άρθρο 11

Απαγορεύσεις για τα κόμματα κατά τη διάρκεια της εκλογικής περιόδου

1. Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου απαγορεύεται στα κόμματα και τους συνασπισμούς κομμάτων:
 - α. Η ανάρτηση ή επικόλληση αεροπανώ, πανό, αφισών και κάθε άλλου είδους υλικού προβολής, εκτός των χώρων της παρ. 3 του άρθρου 9.
 - β. Η μετάδοση από δημόσιους και ιδιωτικούς ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς ελεύθερης λήψης, καθώς και από φορείς παροχής συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών, διαφημιστικών μηνυμάτων και μηνυμάτων κοινωνικού περιεχομένου του άρθρου 3 του ν. 2328/1995 (ΦΕΚ 159Α), τα οποία προβάλλουν, με οποιονδήποτε τρόπο, πολιτικά κόμματα ή συνασπισμούς πολιτικών κομμάτων, με εξαίρεση τη μετάδοση τέτοιων διαφημιστικών μηνυμάτων, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο προηγούμενο άρθρο.
2. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Δημόσιας Τάξης καθορίζονται οι ώρες λειτουργίας και η κλίμακα έντασης των μεγαφωνικών εγκαταστάσεων των εκλογικών κέντρων, των γραφείων και των οχημάτων των κομμάτων, καθώς και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια. Τις ώρες της κοινής ησυχίας απαγορεύεται η χρήση των παραπάνω εγκαταστάσεων. Επίσης απαγορεύεται η χρήση τους, εφόσον γειτνιάζουν με νοσηλευτικά ιδρύματα και σχολεία.

Άρθρο 12

Απαγορεύσεις για τους υποψηφίους βουλευτές κατά την προεκλογική περίοδο

1. Κατά την προεκλογική περίοδο απαγορεύεται στους υποψήφιους βουλευτές:

α. Η ανάρτηση ή επικόλληση σε εξωτερικούς, δημόσιους ή ιδιωτικούς χώρους, καθώς και σε κάθε μορφής αυτοκινούμενα μέσα, αεροπανώ, πανό, γιγαντοαφισών, αφισών, φωτογραφιών και κάθε άλλου είδους υλικού προβολής, η εγκατάσταση πρόσκαιρων κατασκευών οποιασδήποτε μορφής για την προσωπική τους προβολή, καθώς και η χρήση χρωστικών ουσιών και η αναγραφή συνθημάτων σε οποιοδήποτε εξωτερικό χώρο.

Οι δήμαρχοι και οι πρόεδροι κοινοτήτων υποχρεούνται για την άμεση καθαίρεση των αεροπανώ και πανό, την αποκόλληση των γιγαντοαφισών, αφισών, φωτογραφιών, κ.λπ., την αποσυναρμολόγηση των πρόσκαιρων κατασκευών και τον καθαρισμό από χρωστικές ουσίες των εξωτερικών χώρων. Παράβαση της ανωτέρω υποχρέωσης, εφόσον έχει προηγηθεί η σχετική έγγραφη ενημέρωση από την Τοπική Επιτροπή Ελέγχου Εκλογικών Παραβάσεων της παρ. 9 του άρθρου 21 του παρόντος νόμου, επισύρει την κύρωση της παρ. 4 του άρθρου 27 του νόμου αυτού.

β. Η διακίνηση κάθε μορφής ένθετων φυλλαδίων μέσω του τύπου.

γ. Η προβολή διαφημιστικών μηνυμάτων μέσω των δημόσιων και ιδιωτικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών ελεύθερης λήψης ή φορέων παροχής συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών.

Απαγορεύεται επίσης, από δημόσιους και ιδιωτικούς ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς ελεύθερης λήψης, καθώς και από φορείς παροχής συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών, η μετάδοση κάθε είδους εκπομπών, οι οποίες παρουσιάζονται, αμέσως ή εμμέσως, από υποψήφιους βουλευτές.

δ. Η διακίνηση προεκλογικού υλικού από υποψήφιους βουλευτές μέσω του Δημοσίου, των Ν.Π.Δ.Δ. και των κρατικών Ν.Π.Ι.Δ..

ε. i. Η λειτουργία εκλογικών κέντρων από υποψήφιους ή από τρίτους χάριν υποψηφίων.

ii. Δεν περιλαμβάνονται στην έννοια του εκλογικού κέντρου τα πολιτικά γραφεία των υποψηφίων βουλευτών, εφόσον δεν είναι εγκατεστημένα σε ισόγειους χώρους. Εξαιρούνται της απαγόρευσης εγκατάστασης, σε ισόγειους χώρους, πολιτικά γραφεία βουλευτών, τα οποία λειτουργούν, συνεχώς από την 31^η Δεκεμβρίου 2000 μέχρι την ημερομηνία διενέργειας των εκλογών.

- iii. Για τους υποψηφίους βουλευτές, κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου, ο επιτρεπόμενος αριθμός χρήσης πολιτικών γραφείων, ανεξαρτήτως του τόπου εγκατάστασής τους, δεν μπορεί να υπερβαίνει τα τρία (3).
- iv. Για τα πολιτικά γραφεία ισχύουν οι σχετικοί περιορισμοί της περίπτωσης α' της παρούσας παραγράφου, καθώς και απαγόρευση χρήσης μεγαφωνικών εγκαταστάσεων, με εξαίρεση την ύπαρξη πινακίδας με τα αναγκαία προσδιοριστικά στοιχεία του υποψήφιου βουλευτή.
- v. Η παραχώρηση της χρήσης ή η μίσθωση υπαίθριων ή στεγαζόμενων χώρων, από και προς τρίτους, για τη λειτουργία εκλογικών κέντρων και εντευκτηρίων, κάθε μορφής, σε σχέση με την προβολή υποψηφιότητας βουλευτή, συνιστά ποινικό αδίκημα για τους κύριους των ακινήτων, τους εκμισθωτές και τους μισθωτές τούτων, το οποίο τιμωρείται με φυλάκιση, τουλάχιστον ενός έτους.
2. Οι εμφανίσεις υποψηφίων βουλευτών σε πάσης φύσεως εκπομπές δημόσιων ή ιδιωτικών ραδιοφωνικών ή τηλεοπτικών σταθμών ελεύθερης λήψης καθώς και σε φορείς παροχής κάθε μορφής συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών, υπό οποιαδήποτε μορφή, επιτρέπεται, ως εξής:
- α. Σε κάθε ραδιοφωνικό ή τηλεοπτικό σταθμό εθνικής εμβέλειας, επιτρέπεται η εμφάνιση του υποψηφίου βουλευτή κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου μόνο μία φορά.
- β. Σε κάθε ραδιοφωνικό ή τηλεοπτικό σταθμό τοπικής ή περιφερειακής εμβέλειας, επιτρέπεται η εμφάνιση του υποψηφίου βουλευτή κατά τη διάρκεια της πιο πάνω περιόδου μέχρι δύο φορές.
- γ. Ως εμφανίσεις κατά την έννοια της παρούσας παραγράφου θεωρούνται οι προσωπικές συνεντεύξεις των υποψηφίων, η συμμετοχή τους σε οργανωμένες συζητήσεις, περιλαμβανομένων και εκείνων που αφορούν τα δελτία ειδήσεων, καθώς και η κάλυψη, κατόπιν αιτήματος του υποψηφίου βουλευτή, της προεκλογικής του δραστηριότητας.
3. Από τους περιορισμούς της προηγούμενης παραγράφου εξαιρούνται οι Πρόεδροι ή Αρχηγοί κομμάτων και οι υποψήφιοι βουλευτές επικρατείας.

Άρθρο 13

Ανώτατο ύψος των εκλογικών δαπανών των πολιτικών κομμάτων

Το ανώτατο ύψος των εκλογικών δαπανών των πολιτικών κομμάτων και συνασπισμών, που συμμετέχουν σε γενικές βουλευτικές εκλογές ή

σε εκλογές για την ανάδειξη αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στις οποίες συνυπολογίζεται και η αξία των αποτιμώμενων παροχών και διευκολύνσεων, δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει σε ποσό το είκοσι τοις εκατό (20%) της τελευταίας κάθε φορά καταβληθείσας σε όλα τα κόμματα τακτικής χρηματοδότησης.

Άρθρο 14

Ανώτατο όριο των εκλογικών δαπανών των υποψήφιων βουλευτών

1. Το Ανώτατο επιτρεπόμενο όριο εκλογικών δαπανών για κάθε υποψήφιο βουλευτή στις εκλογές, στις οποίες συνυπολογίζεται και η αξία των αποτιμώμενων παροχών και διευκολύνσεων, καθορίζεται με βάση τον αριθμό των εδρών της εκλογικής περιφέρειας στην οποία θέτει υποψηφιότητα. Για τον καθορισμό του, πολλαπλασιάζεται το ποσό των δεκαπέντε χιλιάδων (15.000) Ευρώ επί συντελεστή για κάθε εκλογική περιφέρεια, ως εξής:
 - α) Για την πρώτη έδρα κάθε περιφέρειας ο συντελεστής ορίζεται σε μία (1) μονάδα.
 - β) Για την δεύτερη και μέχρι και την έβδομη έδρα κάθε περιφέρειας ο ανωτέρω συντελεστής αυξάνεται κατά πέντε δέκατα (0,5) ανά έδρα.
 - γ) Για την όγδοη έδρα κάθε εκλογικής περιφέρειας και εφεξής ο συντελεστής αυξάνεται κατά ένα δέκατο (0,1) ανά έδρα.Για τις εκλογικές περιφέρειες Κυκλάδων και Δωδεκανήσου ο κατά τα ανωτέρω οριζόμενος συντελεστής αυξάνεται κατά πέντε δέκατα (0,5).
2. Το ανώτατο όριο επιτρεπόμενων εκλογικών δαπανών, που προκύπτει με βάση τους υπολογισμούς της παρ. 1, προσδιορίζεται για κάθε εκλογική περιφέρεια με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, η οποία εκδίδεται εντός πέντε (5) ημερών από την προκήρυξη των εκλογών και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.
3. Οι συντελεστές της παρ.1 μπορεί να αναπροσαρμόζονται με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση της Διακομματικής Επιτροπής Εκλογών και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.
4. Το ανώτατο επιτρεπόμενο όριο εκλογικών δαπανών για κάθε υποψήφιο βουλευτή επικρατείας ή ευρω-βουλευτή, στις βουλευτικές εκλογές ή στις εκλογές για την ανάδειξη Ελλήνων αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, καθορίζεται στο ύψος που ισχύει κάθε φορά για τους υποψήφιους βουλευτές της Α' Εκλογικής Περιφέρειας Αθηνών.

5. Το ανώτατο επιτρεπόμενο όριο εκλογικών δαπανών για καταχωρήσεις διαφημιστικών μηνυμάτων στον τύπο για κάθε υποψήφιο βουλευτή καθορίζεται στο είκοσι τοις εκατό (20%) του ανώτατου επιτρεπόμενου ύψους εκλογικών δαπανών, όπως ορίζεται στο παρόν άρθρο.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ **ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ** **ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ**

Άρθρο 15

Αρμόδιοι για την διαχείριση

- 1 Η διαχείριση των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων ανήκει στα όργανα που προβλέπονται από το καταστατικό του κόμματος. Τα όργανα αυτά και τα μέλη τους γνωστοποιούνται στον πρόεδρο της Επιτροπής του άρθρου 21 του νόμου αυτού έως τις 31 Ιανουαρίου κάθε έτους. Οποιαδήποτε μεταβολή κατά τη διάρκεια του έτους γνωστοποιείται αμέσως στον πρόεδρο της Επιτροπής.
- 2 Οι υποψήφιοι βουλευτές είναι οι ίδιοι υπεύθυνοι για τη διαχείριση των οικονομικών τους.

Άρθρο 16

Βιβλία Εσόδων – Εξόδων

- 1 Τα πολιτικά κόμματα και οι συνασπισμοί κομμάτων, στα οποία καταβάλλεται κρατική, τακτική ή εκλογική χρηματοδότηση, τηρούν στην έδρα τους ειδικό βιβλίο, στο οποίο καταχωρούνται υποχρεωτικά, κατά κατηγορίες και ξεχωριστά για κάθε έτος, όλα τα έσοδα και οι δαπάνες τους. Επίσης καταχωρούνται χωριστά τα ποσά που συγκέντρωσε κάθε κόμμα κατά τον εκλογικό αγώνα και οι εκλογικές δαπάνες κατά την παρ 3 του άρθρου 5.
Στο βιβλίο που τηρείται από συνασπισμό καταχωρούνται και τα έσοδα και οι δαπάνες των κομμάτων που τον συγκροτούν.
Το βιβλίο εσόδων – δαπανών θεωρεί, το πρώτο δεκαήμερο του μηνός Ιανουαρίου κάθε έτους, ο πρόεδρος της Επιτροπής του άρθρου 21 του νόμου αυτού.
- 2 Στο βιβλίο καταχωρούνται το ονοματεπώνυμο και πατρώνυμο όσων εισφέρουν είτε με απευθείας καταβολή είτε μέσω τραπεζικού λογαριασμού στο κόμμα ή συνασπισμό κομμάτων ετησίως συνολικό ποσό μεγαλύτερο από εξακόσια (600) ευρώ, καθώς και τα στοιχεία των προσώπων εκείνων, προς τα οποία καταβάλλεται

οποιοδήποτε ποσό από το κόμμα η συνασπισμό ανεξαρτήτως του είδους της δαπάνης.

- 3 Για κάθε έσοδο και δαπάνη μνημονεύονται τα αντίστοιχα παραστατικά.

Άρθρο 17

Αποδείξεις είσπραξης και κουπόνια

- 1 Για κάθε ποσό μεγαλύτερο των εξακοσίων (600) ευρώ, που εισπράττεται από τα πολιτικά κόμματα και συνασπισμούς, με εξαίρεση την κρατική χρηματοδότηση, εκδίδεται υποχρεωτικά απόδειξη είσπραξης, εφόσον αυτή δεν διενεργήθηκε μέσω των λογαριασμών της παρ. 5 του άρθρου 5 του παρόντος.
- 2 Τα στελέχη των αποδείξεων είσπραξης και των κουπονιών είναι αριθμημένα και θεωρούνται από την Επιτροπή Ελέγχου του άρθρου 21. Με απόφαση του Προέδρου της Βουλής, καθορίζεται, μετά από γνώμη της Επιτροπής Ελέγχου του άρθρου 21, η διαδικασία επιστροφής των κουπονιών που δεν διατέθηκαν, ο τρόπος και τα όργανα βεβαίωσης της κατάστρωσης τους και κάθε σχετική λεπτομέρεια. Από το σύνολο των υπολοίπων θεωρημένων κουπονιών που έχουν εκδοθεί από το κόμμα ή το συνασπισμό κομμάτων τεκμαίρεται ότι εισπράχθηκε ποσοστό πενήντα τοις εκατό (50%) τουλάχιστον.

Άρθρο 18

Δημοσίευση ισολογισμού και της ειδικής έκθεσης εκλογικών εσόδων και δαπανών

- 1 Τα πολιτικά κόμματα και οι συνασπισμοί κομμάτων, που λαμβάνουν κρατική τακτική χρηματοδότηση δημοσιεύουν, κατ' έτος, ισολογισμό εσόδων και δαπανών. Ο ισολογισμός δημοσιεύεται το πρώτο δίμηνο κάθε έτους σε δύο τουλάχιστον καθημερινές εφημερίδες της Αθήνας.
- 2 Τα πολιτικά κόμματα και οι συνασπισμοί που λαμβάνουν κρατική εκλογική χρηματοδότηση συντάσσουν και δημοσιεύουν, εντός δύο (2) μηνών μετά τη διενέργεια των εκλογών, ειδική έκθεση εκλογικών εσόδων και δαπανών στην οποία καταχωρούνται, με αναφορά του αντιστοίχου παραστατικού, τα ποσά που συγκέντρωσε το κόμμα ή ο συνασπισμός κατά τον εκλογικό αγώνα, καθώς και οι κατά την παρ.3 του άρθρου 5 εκλογικές δαπάνες. Η ειδική έκθεση εκλογικών εσόδων και δαπανών δημοσιεύεται εντός της παραπάνω προθεσμίας, σε δύο τουλάχιστον καθημερινές εφημερίδες της Αθήνας. Τα στοιχεία που

περιλαμβάνονται στην ανωτέρω ειδική έκθεση και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια ρυθμίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

- 3 Η σύνταξη του ισολογισμού και της ειδικής έκθεσης εκλογικών εσόδων και δαπανών, καθώς και τα φύλλα των εφημερίδων, στα οποία δημοσιεύτηκαν, αποστέλλονται από τα κόμματα εντός δεκαπέντε (15) ημερών από τη δημοσίευση, στην Επιτροπή Ελέγχου, του άρθρου 21, καθώς και στον Υπουργό Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης.

Άρθρο 19

Δημοσιότητα των εκλογικών εσόδων και δαπανών κομμάτων που δεν λαμβάνουν κρατική χρηματοδότηση

1. Τα κόμματα και οι συνασπισμοί που συμμετείχαν αυτοτελώς ή σε συνασπισμό, σε γενικές ή συμπληρωματικές εκλογές για την ανάδειξη των Ελλήνων αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και δεν δικαιούνται κρατική, τακτική ή εκλογική χρηματοδότηση υποχρεούνται να δημοσιεύουν ειδική έκθεση εκλογικών εσόδων και δαπανών, εντός δύο (2) μηνών από τη διενέργεια των εκλογών σε δύο καθημερινές εφημερίδες της Αθήνας.
2. Αντίγραφο της κατάστασης των εκλογικών εσόδων και δαπανών, καθώς και τα φύλλα των εφημερίδων, στα οποία δημοσιεύτηκαν, αποστέλλονται στην Επιτροπή του άρθρου 21 εντός δεκαπέντε (15) ημερών από τη δημοσίευση.

Άρθρο 20

Καταστάσεις εκλογικών εσόδων – δαπανών υποψηφίων βουλευτών

1. α. Οι βουλευτές, που εξελέγησαν στις γενικές ή αναπληρωματικές βουλευτικές εκλογές, υποχρεούνται να καταρτίσουν αναλυτική κατάσταση, στην οποία περιέχονται, κατά κατηγορίες, τα εκλογικά τους έσοδα και οι εκλογικές τους δαπάνες και μνημονεύονται τα αντίστοιχα παραστατικά, καθώς και συνοπτική κατάσταση των εκλογικών τους εσόδων και δαπανών.
β. Την ίδια υποχρέωση υπέχουν οι αναπληρωματικοί των συνδυασμών των κομμάτων ή συνασπισμών κομμάτων που εξελέγησαν βουλευτές, με τις εξής διακρίσεις:
 - ι. Ο πρώτος αναπληρωματικός για τις εκλογικές περιφέρειες στις οποίες εκλέγονται ένας έως πέντε βουλευτές

- ii. Οι δύο πρώτοι αναπληρωματικοί σε όσες εκλέγονται από έξι έως και δέκα βουλευτές.
 - iii. Οι τρεις πρώτοι αναπληρωματικοί για την εκλογική περιφέρεια Α΄ Θεσσαλονίκης.
 - iv. Οι τέσσερις πρώτοι αναπληρωματικοί για την εκλογική περιφέρεια Α΄ Αθηνών και
 - v. οι πέντε πρώτοι αναπληρωματικοί για την εκλογική περιφέρεια Β΄ Αθηνών.
- γ. Σε περίπτωση ανάδειξης στο βουλευτικό αξίωμα, αναπληρωματικού, καθ' υπέρβαση των ανωτέρων διακρίσεων, ο αναδεικνυόμενος βουλευτής υποχρεούται να υποβάλει την αναλυτική κατάσταση της περίπτωσης α΄ του παρόντος στην Επιτροπή του άρθρου 21 του νόμου αυτού εντός τριάντα (30) ημερών από την ορκωμοσία του.
- a. Υποψήφιοι βουλευτές, εις βάρος των οποίων έχει υποβληθεί έγγραφη και επώνυμη καταγγελία στην Τοπική Επιτροπή Ελέγχου Εκλογικών Παραβάσεων της παρ. 21 του παρόντος νόμου για υπέρβαση του ανώτατου ορίου εκλογικών δαπανών και μετά προηγούμενη τήρηση της διαδικασίας της ίδιας παραγράφου, υποχρεούται να υποβάλλουν την αναλυτική κατάσταση της περίπτωσης α΄ του άρθρου αυτού.
 - b. Για το σκοπό αυτόν, καλούνται εγγράφως, από την Επιτροπή Έλεγχου του άρθρου 21 παρ. 1 του νόμου αυτού. Η υποβολή της αναλυτικής κατάστασης και των παραστατικών πραγματοποιείται, από τον υποψήφιο, εντός αποκλειστικής προθεσμίας ενός μηνός, από την κοινοποίηση, σε αυτόν, της ανωτέρω πρόσκλησης.
2. Η αναλυτική κατάσταση των εκλογικών εσόδων – δαπανών και τα παραστατικά τους υποβάλλονται, εντός σαράντα (40) ημερών από τη διεξαγωγή της ψηφοφορίας, στην Επιτροπή του άρθρου 21. στην αναλυτική κατάσταση αναγράφονται και τα ονόματα όσων κατέβαλαν ποσά μεγαλύτερα από εκατόν πενήντα (150) ευρώ στον υποψήφιο βουλευτή για την ενίσχυση του εκλογικού του αγώνα.
3. Ο ειδικότερος τρόπος σύνταξης της αναλυτικής κατάστασης και κάθε λεπτομέρεια για την εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου αυτού ρυθμίζονται με απόφαση των Υπουργών της Οικονομίας και Οικονομικών και Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ

Άρθρο 21
Επιτροπή Έλεγχου

1. Ο έλεγχος των οικονομικών κομμάτων και συνασπισμών και των υποψηφίων βουλευτών, καθώς και η τήρηση των κάθε μορφής υποχρεώσεων που απορρέουν από τον παρόντα νόμο, ανατίθενται σε Επιτροπή Ελέγχου, η οποία ενεργεί, ως ειδικό όργανο, σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 29 του Συντάγματος. Η Επιτροπή υποστηρίζεται από ειδική υπηρεσία της Βουλής, όπως προβλέπεται στην παρ. 7 του άρθρου αυτού.
2. Η Επιτροπή αποτελείται από έναν βουλευτή εκπρόσωπο κάθε κόμματος ή συνασπισμού κομμάτων, που εκπροσωπείται στη Βουλή, καθώς και από έναν Σύμβουλο της Επικρατείας, έναν Αρεοπαγίτη και έναν Σύμβουλο του Ελεγκτικού Συνεδρίου, οι οποίοι ορίζονται με κλήρωση με τους αναπληρωματικούς τους από τις Ολομέλειες των αντίστοιχων Δικαστηρίων. Της Επιτροπής προεδρεύει ο οριζόμενος από το Προεδρείο της Βουλής Αντιπρόεδρος της, ο οποίος ορίζει με γραμματέα της
3. Η Επιτροπή συγκροτείται με απόφαση του Προέδρου της Βουλής εντός δεκαπέντε (15) ημερών από τη σύγκληση της Βουλής. Η θητεία των μελών της, περιλαμβανομένων του προεδρεύοντος και των λοιπών αιρετών μελών, λήγει με τη συγκρότηση της νέας Επιτροπής, ύστερα από τη διενέργεια γενικών βουλευτικών εκλογών. Η άρνηση των κομμάτων να υποδείξουν τον εκπρόσωπό τους δεν εμποδίζει τη συγκρότηση της Επιτροπής, η οποία στην περίπτωση αυτή αποτελείται από τους εκπροσώπους των λοιπών κομμάτων και συνασπισμών.
4. Η Επιτροπή συγκαλείται για τον έλεγχο των οικονομικών των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών με απόφαση του προέδρου της. Για την εκπλήρωση της αποστολής της, η Επιτροπή αναθέτει τη διενέργεια λογιστικής ή οικονομικής πραγματογνωμοσύνης ή άλλων ελεγκτικών πράξεων σε ορκωτούς ελεγκτές, οι οποίοι εξετάζουν λεπτομερώς τα βιβλία και τα παραστατικά των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών, πριν από τη διεξαγωγή έλεγχου από την Επιτροπή και συντάσσουν αναλυτική έκθεση που υποβάλλεται στην Επιτροπή για την υποβοήθηση του έργου της. Στον έλεγχο που διεξάγεται, σύμφωνα με τον παρόντα νόμο από την Επιτροπή,

καθώς και για την πραγματοποίηση των ελεγκτικών πράξεων που ενεργούνται κατ' εντολή της από ορκωτούς ελεγκτές, δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις για το τραπεζικό, χρηματιστηριακό και φορολογικό απόρρητο. Με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, δημόσιας Δικαιοσύνης και Αποκέντρωσης, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζεται ο αριθμός των ελεγκτών, οι προϋποθέσεις και η διαδικασία ορισμού τους, καθώς και κάθε άλλο σχετικό θέμα.

5. Όποιος παρεμποδίζει, με οποιοδήποτε τρόπο, το ελεγκτικό έργο και ιδίως αρνείται την παροχή στοιχείων στην Επιτροπή ή στους ορκωτούς ελεγκτές τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι (6) μηνών.
6. Ο έλεγχος των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων και συνασπισμών ολοκληρώνεται εντός τριών (3) μηνών από την περιέλευση στην Επιτροπή των στοιχείων, τα οποία προβλέπονται στις παρ. 4 και 2 των άρθρων 18 και 19, αντιστοίχως, του παρόντος νόμου. Ο έλεγχος των οικονομικών των υποψήφιων βουλευτών ολοκληρώνεται εντός πέντε (5) μηνών από την υποβολή στην Επιτροπή των στοιχείων, τα οποία προβλέπονται στην παρ. 2 του άρθρου 20 του παρόντος νόμου.

Μετά το πέρας του ελέγχου συντάσσεται αναλυτική έκθεση στην οποία προσαρτάται ως παράρτημα η έκθεση των ορκωτών ελεγκτών. Η έκθεση της Επιτροπής, με το παράρτημά της, υποβάλλεται αμέσως στον Πρόεδρο της Βουλής και στον Υπουργό Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και αποστέλλεται στα ελεγχόμενα

7. Η Ειδική υπηρεσία της Βουλής στελεχώνεται, με απόφαση του Προέδρου της και ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων του Κανονισμού της Βουλής, που αναφέρονται στο προσωπικό της.
8. Με απόφαση του Προέδρου της Βουλής, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ρυθμίζεται κάθε θέμα που αφορά την οργάνωση και τη λειτουργία της Επιτροπής Ελέγχου και της ειδικής υπηρεσίας.
9. α. Στην έδρα κάθε Νόμου συγκροτείται, με απόφαση του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας, που εκδίδεται το αργότερο εντός τριών (3) ημερών από την προκήρυξη των εκλογών, Τοπική Επιτροπή Ελέγχου Εκλογικών Παραβάσεων, με πρόεδρο το Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας ή τον οριζόμενο, με την ίδια απόφαση, αναπληρωτή του. Για τη συγκρότησή της εφαρμόζονται, αναλόγως, οι διατάξεις των παρ. 1, 2 και 3 του άρθρου 28 του παρόντος νόμου.

β. Η οικεία Τοπική Επιτροπή παραλαμβάνει και ελέγχει καταγγελίες, οι οποίες αφορούν την τήρηση των υποχρεώσεων των κομμάτων, των συνασπισμών και των υποψηφίων βουλευτών, που απορρέουν από τον παρόντα νόμο και τις κατ' εξουσιοδότησή του εκδοθείσες αποφάσεις, μόνον, εφόσον είναι έγγραφες, επώνυμες και υποβληθούν μέχρι του πέρατος της διεξαγωγής της ψηφοφορίας.

γ.ι. Η Τοπική Επιτροπή, εφόσον κρίνει, ότι η καταγγελία είναι ορισμένη και βάσιμη, καλεί τον υποψήφιο βουλευτή κατά του οποίου στρέφεται, προς ακρόαση, και συλλέγει, το, κατά την κρίση της, αναγκαίο αποδεικτικό υλικό.

ii. Το σχετικό αποδεικτικό πόρισμα, που συντάσσει, διαβιβάζεται στην Επιτροπή Ελέγχου της παραγράφου 1 του άρθρου αυτού, η οποία εκτιμά ελεύθερα το περιεχόμενό του.

iii. Εκπρόσωπος κόμματος, συνασπισμός και υποψήφιος βουλευτής μπορεί να καταγγείλει, εγγράφως, στην Τοπική Επιτροπή οποιαδήποτε ενέργεια τρίτου η οποία αποσκοπεί στη θεμελίωση παράβασης των κάθε μορφής υποχρεώσεων που απορρέουν από τον παρόντα νόμο και τις κατ' εξουσιοδότηση του εκδοθείσες αποφάσεις. Η Επιτροπή συγκαλείται και επιλαμβάνεται της καταγγελίας εντός είκοσι τεσσάρων ωρών.

δ. Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου δεν είναι επιτρεπτή η δημοσιοποίηση δια του Τύπου και η παρουσίαση δια των ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών του περιεχομένου των καταγγελιών της παρούσας παραγράφου, με εξαίρεση τις καταγγελίες που αφορούν την προεκλογική δραστηριότητα κομμάτων και συνασπισμών κομμάτων. Κατά των παραβατών επιβάλλονται οι κυρώσεις των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 27 του παρόντος νόμου.

ε. Εντός δεκαπέντε ημερών από τη διεξαγωγή των εκλογών η Τοπική Επιτροπή Ελέγχου Εκλογικών Παραβάσεων συντάσσει έκθεση για τα πεπραγμένα του εκλογικού αγώνα στην οποία επισυνάπτεται και το σχετικό αποδεικτικό υλικό. Η έκθεση αυτή διαβιβάζεται στην Επιτροπή Ελέγχου της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου.

στ. i. Για το έργο της η Τοπική Επιτροπή επικουρείται από υπαλλήλους της Περιφέρειας, οι οποίοι ορίζονται με απόφαση του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας.

ii. Με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, μετά από γνώμη της Διακομματικής Επιτροπής Εκλογών, μπορεί να καθορίζεται ο ειδικότερος τρόπος άσκησης των αρμοδιοτήτων από τις Τοπικές

Επιτροπές Ελέγχου Εκλογικών Παραβάσεων και να ρυθμίζεται κάθε αναγκαία λεπτομέρεια για την εφαρμογή της παρούσας παραγράφου.

Άρθρο 22 **Εξουσιοδότηση**

Με την επιφύλαξη όσων ορίζονται στον παρόντα νόμο, με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, μπορεί να ρυθμισθεί κάθε θέμα σχετικό με τον έλεγχο της συμμόρφωσης στις υποχρεώσεις, τους περιορισμούς και τις απαγορεύσεις, καθώς επίσης την τήρηση των διατάξεων του παρόντος νόμου.

ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ **ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΚΥΡΩΣΕΙΣ – ΕΚΠΤΩΣΗ ΑΠΟ ΤΟ** **ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟ ΑΞΙΩΜΑ**

Άρθρο 23 **Γενικές διατάξεις**

1. Στα κόμματα, τους συνασπισμούς και τους υποψηφίους βουλευτές επιβάλλονται κυρώσεις σε περίπτωση παραβίασης διατάξεων του νόμου αυτού, σύμφωνα με όσα ορίζονται στα επόμενα άρθρα.

2.α. Μετά τη σύνταξη της έκθεσης της Επιτροπής Ελέγχου και εφόσον με αυτή προτείνεται η διαβίβαση του φακέλου στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, κατ' άρθρο 26 του νόμου αυτού, ή η επιβολή κυρώσεων σε βάρος κομμάτων ή συνασπισμών, καθώς και υποψήφιων βουλευτών, αντίγραφό της κοινοποιείται με δικαστικό επιμελητή στα αρμόδια όργανα του κόμματος, κατ' άρθρο 15, ή στους υποψήφιους βουλευτές.

β. Τα ανωτέρω όργανα ή οι υποψήφιοι βουλευτές, υποβάλλουν, εντός αποκλειστικής προθεσμίας δεκαπέντε (15) ημερών από την κοινοποίηση της εκθέσεως, παρατηρήσεις για αντίκρουση του περιεχομένου της.

γ. Η Επιτροπή Ελέγχου, αφού τις εξετάσει, υποβάλλει την τελική της έκθεση στον Πρόεδρο του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, εφόσον διαπιστώνεται παράβαση που μπορεί να οδηγήσει σε έκπτωση από το βουλευτικό αξίωμα ή στον Πρόεδρο της Βουλής, εφόσον προτείνεται επιβολή κυρώσεων.

3. Οι κυρώσεις σε βάρος κομμάτων, συνασπισμών κομμάτων και υποψηφίων βουλευτών επιβάλλονται με αιτιολογημένη απόφαση του Προέδρου της Βουλής, η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Η απόφαση αυτή εκδίδεται εντός δεκαπέντε (15) ημερών από την υποβολή της τελικής έκθεσης της Επιτροπής Ελέγχου και

κοινοποιείται στον παραβάτη και στον Υπουργό Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης.

4. Το πρόστιμο που επιβάλλεται σε κόμματα και συνασπισμούς εισπράττεται με παρακράτηση του ποσού από τη χρηματοδότηση του επόμενου έτους. Το πρόστιμο που επιβάλλεται στα λοιπά κόμματα και τους υποψήφιους βουλευτές εισπράττεται σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα Είσπραξης Δημοσίων Εσόδων (Κ.Ε.Δ.Ε).

5. Τα ένδικα βοηθήματα που ασκούνται από τα κόμματα, τους συνασπισμούς και τους υποψήφιους βουλευτές κατά των αποφάσεων επιβολής προστίμου, που αφορούν κυρώσεις, κατ' εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου, εισάγουν διοικητικές διαφορές ουσίας, οι οποίες εκδικάζονται σε πρώτο και τελευταίο βαθμό από το Συμβούλιο της Επικρατείας.

Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται ο τρόπος είσπραξης του επιβαλλόμενου προστίμου και κάθε λεπτομέρεια σχετική με την εκτέλεση των κυρώσεων, που επιβάλλονται στα πολιτικά κόμματα και συνασπισμούς κομμάτων και στους υποψήφιους βουλευτές, κατά τις διατάξεις του παρόντος νόμου.

Άρθρο 24

Κυρώσεις σε βάρος πολιτικών κομμάτων

1. Η υπέρβαση του ορίου της παραγράφου 2^α του άρθρου 10 του παρόντος νόμου για τη ραδιοτηλεοπτική μετάδοση μηνυμάτων των κομμάτων και των συνασπισμών, τιμωρείται με πρόστιμο μέχρι το 40% της τελευταίας, κάθε φορά, καταβληθείσας σε αυτά τακτικής χρηματοδότησης. Αν το κόμμα δεν λαμβάνει τακτική χρηματοδότηση, τιμωρείται με πρόστιμο μέχρι εκατόν πενήντα χιλιάδες (150.000) ευρώ.

2. Η μη εμπρόθεσμη δημοσίευση του ετήσιου ισολογισμού, καθώς και της ειδικής έκθεσης εκλογικών εσόδων και δαπανών κόμματος ή συνασπισμού τιμωρείται με πρόστιμο ίσο με το 5% της τελευταίας κάθε φορά καταβληθείσας, στο κόμμα ή το συνασπισμό, τακτικής ή, αντίστοιχα, εκλογικής χρηματοδότησης.

3. Η ελλιπής ή αντικανονική τήρηση και ενημέρωση του βιβλίου εσόδων – δαπανών, του ισολογισμού ή της ειδικής έκθεσης εκλογικών εσόδων και δαπανών τιμωρείται με πρόστιμο μέχρι το 10% της τελευταίας κάθε φορά καταβληθείσας σε αυτό, τακτικής ή, αντίστοιχα, εκλογικής χρηματοδότησης.

4. Τα πολιτικά κόμματα που χρηματοδοτούνται ή δέχονται κάθε είδους παροχή από φορείς ή πρόσωπα της παρ.1 του άρθρου 7 του νόμου αυτού τιμωρούνται με πρόστιμο μέχρι το 50% της τελευταίας κάθε φορά

καταβληθείσας σε αυτά τακτικής χρηματοδότησης. Αν το κόμμα δεν λαμβάνει κρατική χρηματοδότηση, τιμωρείται με πρόστιμο μέχρι εκατόν πενήντα χιλιάδες (150.000) ευρώ.

5. Για τα κόμματα και τους συνασπισμούς που λαμβάνουν μόνον εκλογική χρηματοδότηση από το Κράτος, το ύψος του προστίμου που προβλέπεται στις προηγούμενες παραγράφους υπολογίζεται με βάση τη χρηματοδότηση αυτή.

6. Η υπέρβαση του επιτρεπόμενου ανώτατου ύψους εκλογικών δαπανών τιμωρείται με πρόστιμο ίσο με το διπλάσιο του ποσού της υπέρβασης. Αν η υπέρβαση είναι μεγαλύτερη από το 50% του ανώτατου επιτρεπόμενου ύψους εκλογικών δαπανών επιβάλλεται, εκτός από το πρόστιμο, και η στέρηση της τακτικής χρηματοδότησης του επόμενου έτους.

7. Το πολιτικό κόμμα που δέχεται χρηματοδότηση κατά παράβαση της παρ. 1 του άρθρου 8, τιμωρείται με πρόστιμο μέχρι το 20% της τελευταίας κάθε φορά καταβληθείσας σε αυτό τακτικής χρηματοδότησης ή με πρόστιμο μέχρι εβδομήντα πέντε χιλιάδες (75.000) ευρώ αν πρόκειται για κόμμα που δεν λαμβάνει κρατική χρηματοδότηση.

8. Για κάθε παράβαση της περ. α' της παρ. 1 του άρθρου 11 επιβάλλεται πρόστιμο ίσο με το 5% της τελευταίας, κάθε φορά, καταβληθείσας προς το κόμμα ή το συνασπισμό τακτικής χρηματοδότησης ή με πρόστιμο μέχρι δεκαπέντε χιλιάδων (15.000) ευρώ, αν πρόκειται για κόμμα ή συνασπισμό που δεν λαμβάνει κρατική χρηματοδότηση.

9. Για κάθε παράβαση της περ. β' της παρ. 1 του άρθρου 11 επιβάλλεται πρόστιμο μέχρι το 10% της τελευταίας, κάθε φορά, καταβληθείσας προς το κόμμα ή το συνασπισμό τακτικής χρηματοδότησης ή με πρόστιμο μέχρι δεκαπέντε χιλιάδων (15.000) ευρώ, αν πρόκειται για κόμμα ή συνασπισμό που δεν λαμβάνει κρατική χρηματοδότηση.

Άρθρο 25

Κυρώσεις σε βάρος υποψηφίων βουλευτών

1. Σε περίπτωση μη εμπρόθεσμης υποβολής ή ελλιπούς ή αντικανονικής σύνταξης της κατά τις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 20 αναλυτικής κατάστασης εκλογικών εσόδων και δαπανών, επιβάλλεται πρόστιμο μέχρι το 10% της ετήσιας βουλευτικής αποζημίωσης.

2. Υποψήφιοι βουλευτές που δέχθηκαν χρηματοδότηση ή άλλου είδους παροχή από φορείς ή πρόσωπα της παρ. 1 του άρθρου 7 τιμωρούνται με πρόστιμο μέχρι το 50% της ετήσιας βουλευτικής αποζημίωσης.

3. Υποψήφιοι βουλευτές που δέχθηκαν χρηματοδότηση κατά παράβαση της παρ.2 του άρθρου 8 τιμωρούνται με πρόστιμο μέχρι το 20% της ετήσιας βουλευτικής αποζημίωσης.

4. Σε περίπτωση παράβασης των περιπτώσεων α' και β' της παρ. 1 του άρθρου 12 επιβάλλεται στον υποψήφιο βουλευτή πρόστιμο μέχρι του ύψους της ετήσιας βουλευτικής αποζημίωσης, ανάλογα με τη σοβαρότητα, τον αριθμό και τη συχνότητα των παραβάσεων, καθώς και την προκαλούμενη ρύπανση και προσβολή της αισθητικής.

5. Με την επιφύλαξη του επόμενου άρθρου, η υπέρβαση του επιτρεπόμενου ανώτατου ύψους εκλογικών δαπανών, όπως ορίζεται στις παραγράφους 1 έως 4 του άρθρου 14 ή η υπέρβαση του ανώτατου ορίου εκλογικών δαπανών για καταχώριση διαφημιστικών μηνυμάτων στο τύπο, όπως ορίζεται στην παρ.5 του άρθρου 14, τιμωρείται με πρόστιμο μέχρι το δεκαπλάσιο της υπέρβασης.

6. Σε περίπτωση παράβασης της περίπτωσης γ' της παραγράφου 1 του άρθρου 12 επιβάλλεται, στον υποψήφιο βουλευτή, πρόστιμο μέχρι το διπλάσιο της ετήσιας βουλευτικής αποζημίωσης.

7. Σε περίπτωση παράβασης των περιπτώσεων ε. ii, ε. iii και ε. iv της παραγράφου 1 του άρθρου 12 του παρόντος νόμου, σχετικά με τα πολιτικά γραφεία των υποψηφίων βουλευτών, επιβάλλεται, στους υποψηφίους βουλευτές, πρόστιμο μέχρι το ύψος της ετήσιας βουλευτικής αποζημίωσης.

Άρθρο 26

Έκπτωση από το βουλευτικό αξίωμα

1. Στις περιπτώσεις:

α. παραβάσεις της περ. ε.ι της παρ. 1 του άρθρου 12 και β. υπέρβασης στο διπλάσιο του επιτρεπόμενου ορίου των εκλογικών δαπανών, όπως καθορίζεται στις παραγράφους 1 έως 4 του άρθρου 14, η Επιτροπή Ελέγχου του άρθρου 21 διαβιβάζει το σχετικό φάκελο, με όλα τα αποδεικτικά έγγραφα και στοιχεία, στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο του άρθρου 100 του Συντάγματος, το οποίο, μετά προηγούμενη εκτίμηση του αποδεικτικού υλικού, επιβάλλει ως κύρωση την έκπτωση από το βουλευτικό αξίωμα.

2. Ενώπιον του Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου ακολουθείται η διαδικασία του ν.345/1976 (ΦΕΚ 141 Α'), όπως κάθε φορά ισχύει.

3. Προϋπόθεση του παραδεκτού άσκησης προσφυγής, κατά το άρθρο 39 του ν.345/1976 (ΦΕΚ 141 Α'), προκειμένου για την έκπτωση από το βουλευτικό αξίωμα, σύμφωνα με την πρόβλεψη της παραγράφου 1 του άρθρου αυτού, είναι η προηγούμενη υποβολή σχετικής γραπτής και επώνυμης καταγγελίας στην Τοπική Επιτροπή Ελέγχου Εκλογικών

Παραβάσεων, κατά τις ειδικότερες ρυθμίσεις της παραγράφου 9 του άρθρου 21 του παρόντος νόμου.

Άρθρο 27

Διοικητικές και ποινικές κυρώσεις σε βάρος τρίτων

1. Τρίτοι, οι οποίοι παραβιάζουν τις διατάξεις των περιπτώσεων α' και β' των παραγράφων 1 των άρθρων 11 και 12 τιμωρούνται σύμφωνα με το άρθρο 458 Π.Κ..

2. Η παραβίαση από τους ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς ελεύθερης λήψης, καθώς και από τους φορείς παροχής συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών, των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 10, της περ. β' της παρ.1 του άρθρου 11, της περ. γ της παρ.1 του άρθρου 12 και της περ. γ της παρ.2 του αυτού άρθρου, εφόσον πρόκειται για κάλυψη της προεκλογικής δραστηριότητας υποψηφίων βουλευτών, χωρίς σχετικό αίτημά τους, καθώς και της εκδιδόμενης, κατ' εξουσιοδότηση της παρ.2 του άρθρου 30 του παρόντος νόμου, κοινής υπουργικής απόφασης θεωρείται παραβίαση της ραδιοτηλεοπτικής νομοθεσίας και εφαρμόζονται οι διατάξεις της παρ.1 του άρθρου 4 του ν.2328/1995 (ΦΕΚ 159 Α'), όπως ισχύει, και της παρ1. του άρθρου 12 του ν. 2644/1998 (ΦΕΚ 2233 Α').

3. Στον ιδιοκτήτη του εντύπου που παραβίασε την απαγόρευση της περ.β' της παρ.1 του άρθρου 12, καθώς και της περίπτωσης δ' της παρ.9 του άρθρου 21 επιβάλλεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Τύπου και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, ύστερα από πρόταση της Επιτροπής Ελέγχου του άρθρου 21, πρόστιμο ύψους εκατόν πενήντα χιλιάδων (150.000) ευρώ, το οποίο εισπράττεται σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα Είσπραξης Δημοσίων Εσόδων (Κ.Ε.Δ.Ε).

Κάθε παράβαση είναι αυτοτελής και επισύρει την αυτοτελή, αντίστοιχα, επιβολή του ανωτέρου προστίμου.

4. Η μη τήρηση από τους δημάρχους και τους προέδρους των κοινοτήτων των υποσχέσεων που απορρέουν από το τελευταίο εδάφιο της περ. α' της παρ.1 του άρθρου 12 του παρόντος νόμου και υπό την προϋπόθεση ότι προηγήθηκε έγγραφη ενημέρωσή τους από την Τοπική Επιτροπή Ελέγχου Εκλογικών Παραβάσεων της παρ.9 του άρθρου 21 του νόμου αυτού, συνιστά ποινικό αδίκημα, που τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι μηνών.

Άρθρο 28

Διακομματική Επιτροπή Εκλογών

1. Με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, που εκδίδεται εντός τριών (3) ημερών από την προκήρυξη γενικών βουλευτικών εκλογών και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, συγκροτείται Διακομματική Επιτροπή Εκλογών, στην οποία μετέχει ο παραπάνω Υπουργός ως πρόεδρος και ένας εκπρόσωπος κάθε κόμματος ή συνασπισμού, που εκπροσωπείτο στη Βουλή που διαλύθηκε. Έργο της Επιτροπής είναι η υποβολή προτάσεων για την ορθή εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου.

2. Στη Διακομματική Επιτροπή Εκλογών συμμετέχουν εκπρόσωποι κομμάτων και συνασπισμών που δεν εκπροσωπούνταν στη Βουλή που διαλύθηκε, εφόσον έχουν καταρτίσει πλήρεις συνδυασμούς, τουλάχιστον, στο 70% των εκλογικών περιφερειών της χώρας. Στην περίπτωση αυτή η σχετική απόφαση του Υπουργού εκδίδεται εντός τριών (3) ημερών από την ανακήρυξη των συνδυασμών.

3. Αν ένα ή περισσότερα κόμματα ή συνδυασμοί κομμάτων δεν υποδείξουν τον εκπρόσωπό τους εντός δύο ημερών από τη λήψη του σχετικού ερωτήματος, η Διακομματική Επιτροπή Εκλογών μπορεί να συγκροτηθεί ή να συμπληρωθεί χωρίς τη συμμετοχή εκπροσώπου τους.

4. Για το έτος κατά το οποίο λήγει η βουλευτική περίοδος, η Διακομματική Επιτροπή Εκλογών συγκροτείται εντός του πρώτου διμήνου τούτου και απαρτίζεται από εκπροσώπους των κομμάτων ή συνασπισμών που αντιπροσωπεύονται στη Βουλή.

Άρθρο 29

Ίδρυση, νομική προσωπικότητα και άρση των διαφωνιών για τη χρήση ονόματος και εμβλήματος πολιτικού κόμματος

1. Το πολιτικό κόμμα πριν αναλάβει δραστηριότητα καταθέτει ιδρυτική δήλωση στον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου. Τη δήλωση καταθέτει ο Πρόεδρος ή η Διοικούσα Επιτροπή του και σε αυτή αναφέρεται ότι η οργάνωση και η δράση του εξυπηρετεί την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος.

2. Στον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου γνωστοποιούνται επίσης το όνομα, το έμβλημα και η έδρα του πολιτικού κόμματος και υποβάλλονται το καταστατικό ή η ιδρυτική του διακήρυξη, που υπογράφονται από διακόσους, τουλάχιστον, πολίτες με δικαίωμα ψήφου.

3. Η χρήση των συμβόλων του άρθρου 37 παρ.5 του π.δ 55/1999 (ΦΕΚ 58 Α'), ως ονόματος και εμβλήματος πολιτικού κόμματος, απαγορεύεται.

4. Το πολιτικό κόμμα με τη γνωστοποίηση του ονόματος και του εμβλήματος έχει το αποκλειστικό δικαίωμα της χρήσης τους.

5. Οι διαφωνίες για το δικαιούχο του ονόματος και του εμβλήματος, καθώς επίσης την ιδιότητα του Προέδρου ή του μέλους της Διοικούσας Επιτροπής πολιτικού κόμματος επιλύονται σύμφωνα με τους ορισμούς της παραγράφου 7 του παρόντος.

6. Το πολιτικό κόμμα αποκτά με την ίδρυσή του νομική προσωπικότητα για την εκπλήρωση της συνταγματικής αποστολής του.

7. Το άρθρο 38 του π.δ. 55/1999 αντικαθίσταται ως εξής:

«Σε περίπτωση διαφωνίας για τη χρήση του ονόματος και του εμβλήματος πολιτικού κόμματος, όπως περιέχονται στην εκλογική του δήλωση, αποφασίζει το Α' Τμήμα του Αρείου Πάγου. Με την απόφαση αναγνωρίζεται ως δικαιούχος του ονόματος και του εμβλήματος το πολιτικό κόμμα, το οποίο τα είχε γνωστοποιήσει με την κατάθεση της ιδρυτικής του δήλωσης και, κατά την κοινή αντίληψη, τα χρησιμοποιούσε.

Το Α' Τμήμα του Αρείου Πάγου αποφασίζει επίσης για διαφορές ως προς την ιδιότητα του Προέδρου ή μέλους της Διοικούσας Επιτροπής πολιτικού κόμματος.»

ΟΓΔΟΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Άρθρο 30

Τελικές διατάξεις

1. Με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, που εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης και πρόταση της Διακομματικής Επιτροπής Εκλογών και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζεται κάθε αναγκαία λεπτομέρεια για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος, που αφορούν τους όρους διεξαγωγής του εκλογικού αγώνα.
2. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, και Τύπου και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, που εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης και πρόταση της Διακομματικής Επιτροπής Εκλογών και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζεται κάθε αναγκαία λεπτομέρεια, σχετικά με τις εμφανίσεις στα κρατικά και ιδιωτικά ραδιοηλεκτρονικά μέσα των υποψηφίων βουλευτών και των οριζόμενων εκπροσώπων των κομμάτων ή των συνασπισμών και τίθεται περιορισμοί για την αποτροπή της έμμεσης προσβολής των υποψηφίων βουλευτών.
3. Οι διατάξεις των παρ. 1 και 3 του άρθρου 28 και 1 και 2 του παρόντος άρθρου εφαρμόζονται ανάλογα στις εκλογές για την

ανάδειξη των Ελλήνων αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

4. Η περίοδος του εκλογικού αγώνα, για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου, καθορίζεται σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις της ισχύουσας νομοθεσίας.
5. Για την εφαρμογή της παρ. 1 του άρθρου 11 του άρθρου 27 και της, κατ' εξουσιοδότηση της παρ. 2 του παρόντος άρθρου, εκδιδόμενης απόφασης, και για το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί από την ημερομηνία ανακήρυξης τους ως υποψηφίων, από το αρμόδιο Πρωτοδικείο, ως υποψήφιοι στις εκλογές που πρόκειται να διεξαχθούν και σε κάθε περίπτωση όσοι σύμφωνα με τις ανακοινώσεις των κομμάτων, συμπεριλαμβάνονται στους συνδυασμούς οποιασδήποτε περιφέρειας.
6. α. Οποιαδήποτε δημοσκόπηση, η οποία αναφέρεται σε πολιτικά κόμματα και συνασπισμούς, βουλευτές και υποψηφίους βουλευτές, ανεξαρτήτως του χρόνου διενέργειάς της, προκειμένου να δημοσιευθεί στον Τύπο και να ανακοινωθεί από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, πρέπει να πληροί τις εξής προϋποθέσεις:
 - i. να αναφέρει, ρητώς, την εταιρεία, που την πραγματοποίησε,
 - ii. να μνημονεύει εκείνον που παράγγειλε τη διενέργειά της,
 - iii. να διαλαμβάνει την ποσόστωση των πληθυσμιακών κατηγοριών με βάση τις οποίες έχει διεξαχθεί και
 - iv. να περιέχει πλήρως τα ερωτήματα που απευθύνθηκαν σε όσους έλαβαν μέρος σε αυτήν.
- β. Η δημοσίευση και η ανακοίνωση, κατά παράβαση των προηγούμενων προϋποθέσεων, επισύρει τις κυρώσεις που προβλέπονται στις παρ. 2 και 3 του άρθρου 27 του παρόντος νόμου.

Άρθρο 31

Μεταβατικές – Καταργούμενες διατάξεις

1. Η ισχύς της παρ.5 του άρθρου 5, καθώς και της παρ. 3 του άρθρου 18 αρχίζει την 1.1.2003.
2. Με εξαίρεση τα άρθρα 24 έως και 29 και 32 και 34, ο ν. 2429/1996 (ΦΕΚ 155 Α΄), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει έκτοτε, καταργείται.
3. Το άρθρο 4 του ν. 1491/1984 (ΦΕΚ 259 Α΄) καταργείται.
4. Οι διατάξεις του ν.δ. 59/1974 (ΦΕΚ 259 Α΄) του π.δ. 866/1975 (ΦΕΚ 281 Α΄) και το άρθρο 38 του π.δ. 55/1999 (ΦΕΚ 58 Α΄) καταργούνται.

Άρθρο 32

Κόμματα, συνασπισμοί κομμάτων, υποψήφιοι βουλευτές και ευρωβουλευτές απαλλάσσονται από τις κυρώσεις, που προβλέπονται από τα άρθρα 22 και 23 του ν. 2429/1996 (ΦΕΚ 155 Α΄) για αντίστοιχες κατά περιπτώσεις παραβάσεις διατάξεων του, στις οποίες υπέπεσαν πριν από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου.

Άρθρο 33 **Έναρξη ισχύος**

Με εξαίρεση την παρ. 1 του άρθρου 31 και τη συγκρότηση της Επιτροπής Ελέγχου του άρθρου 21 του παρόντος νόμου, η οποία θα πραγματοποιηθεί μέχρι 30.12.2002, η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευση του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 2002

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΧΡ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Θ. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΠΡΟΙΣΤΑΜΕΝΟΣ ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Κ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

3. Κεφάλαιο VI: ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Πολιτική και Εμπόριο: ο νόμος της προσφοράς και της ζήτησης.

Τα οικονομικά των κομμάτων και υποψηφίων βουλευτών αποτελούν ζήτημα υψίστης σημασίας, γιατί αγγίζουν το πολύπλοκο ζήτημα της διαφάνειας του πολιτικού κόσμου και της αξιοπιστίας των πολιτικών προσώπων και σχηματισμών. Και τούτο, διότι το πολιτικό χρήμα είναι η βάση της διαπλοκής. Είναι ο πυρήνας που εξηγεί τις ιδιόμορφες σχέσεις διαπλεκομένων συμφερόντων μέσα στην πολιτική σκηνή. Η κατάχρηση των προεκλογικών δαπανών και η συνεχιζόμενη διόγκωσή τους οδηγεί στη διαστρέβλωση του δημοκρατικού χαρακτήρα του πολιτεύματός μας και στην επικράτηση μιας τάξης μέσα στην πολιτική σκηνή : της τάξης των ισχυρών, αυτών δηλαδή που στηρίζουν τον πολιτικό τους «αγώνα» με ιδιαίτερα δαπανηρά μέσα προεκλογικής προβολής. Και τούτο έχει σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία διαπλεκομένων συμφερόντων μέσα στον πολιτικό κόσμο. Γιατί πολιτικά κόμματα και υποψήφιοι βουλευτές δέχονται μετά χαράς τις «ευγενείς χορηγίες» οικονομικά ισχυρών μονάδων. Άλλοι πάλι αναγκάζονται οι ίδιοι να προσφύγουν σε «χορηγούς», των οποίων, βέβαια, η χορηγία ουδέποτε δίνεται άνευ συγκεκριμένου ή προσδοκώμενου αποτελέσματος. Έτσι τα ίδια τα πολιτικά κόμματα και τα πολιτικά πρόσωπα ενώ στους πομπώδεις λόγους τους διαλαλούν την πολιτική διαφάνεια και ζητούν την εμπιστοσύνη του Λαού, στην πράξη προωθούν τις λεγόμενες σχέσεις εξάρτησης της πολιτικής από μεγάλους οικονομικούς παράγοντες και εξυπηρετούν – όχι φυσικά χωρίς αντάλλαγμα – σοβαρά οικονομικά, εθνικά και αμυντικά συμφέροντα.

Ο πολιτικός αμοραλισμός βρίσκεται στην πλήρη πολιτική του δικαίωση. Αναβιώνει η θεωρία του Μακιαβέλι, που στο γνωστό του έργο «Ο Ηγεμόνας» σκιαγραφεί τη λεγόμενη «ρεαλιστική πολιτική», που δεν αναχαιτίζεται από κανένα φραγμό και ηθικό ενδιασμό. Οι σχέσεις αγάπης γίνονται σχέσεις δύναμης και η πολιτική μετατρέπεται σε χώρο ανάδειξης του ισχυρότερου, του πιο ανάλγητου ηθικά, που για την πραγματοποίηση εφικτών ή ανέφικτων οραμάτων, τα οποία σχετίζονται κυρίως με ατομικά συμφέροντα, κοινωνιοκρατικές σκοπιμότητες, κρατικές ή εθνικές ή πολυεθνικές ανάγκες, δε διστάζει να θέσει σε εφαρμογή κάθε μέσο, να παραβιάσει τα νομικά πλαίσια και να επεκτείνει το εύρος του σε βάρος των δικαιωμάτων και της ελευθερίας των άλλων.

Έτσι η πολιτική ηθική σιγά σιγά άρχισε να υποκαθίσταται από τον πολιτικό αμοραλισμό που στηρίζεται στα κομματικά συμφέροντα σε σημείο που θα ταίριαζε να αναφέρω αυτό που ο ίδιος ο Βλαδίσλαβ Λένιν, είχε διακηρύξει πως: «ηθικό είναι αυτό που συμφέρει το κόμμα».

Γι' αυτή την κατάσταση που διαμορφώνεται, η αντικειμενική ευθύνη του πολιτικού κόσμου, δεν είναι μικρή. Δεν αντιστάθηκαν κόμματα και βουλευτές, στην «γοητεία» των χορηγών, αλλά συμβιβάστηκαν και προχώρησαν σε μεγαλύτερες υποχωρήσεις και παραχωρήσεις, σε σημείο που να διερωτάται κανείς ποιος ασκεί την πραγματική εξουσία: τα Κόμματα ή, μήπως, οι οικονομικά ισχυροί μέσω των Κομμάτων; Ίσως να ακούγεται παράξενο, μα είναι αληθινό: ο πολιτικός δεν είναι για να νέμεται αλλά για να τον νέμονται. Δεν είναι τυχαίο ότι στη γλώσσα μας η λέξη «υπουργός» σημαίνει «υπηρέτης» και «πρωθυπουργός» σημαίνει τον πρώτο υπηρέτη των συμφερόντων του λαού. Συνεπώς τα υψηλά αξιώματα δε σημαίνουν μεγάλα προνόμια, αλλά μεγάλες υποχρεώσεις.

Σχετικά με την αναθεώρηση του Συντάγματος του 2001, και ειδικά για το άρθρο 29, ο Βουλευτής του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και πρώην Α' Αντιπρόεδρος της Βουλής, κ. Στυλιανός Παπαθεμελής, κάνει λόγο για τις εκλογικές δαπάνες των Κομμάτων και των υποψηφίων Βουλευτών, που ξεπερνούν κατά πολύ την κρατική επιχορήγηση. Στη συζήτηση που είχα μαζί του έξω από την αίθουσα συζητήσεων της Ολομέλειας της Βουλής, επεσήμανε τη σπουδαιότητα του άρθρου 29 του Συντάγματος για τη λειτουργία και τη θέση των κομμάτων μέσα στην πολιτική σκηνή. «Πολύς λόγος έχει γίνει για τα οικονομικά των κομμάτων, αλλά τελικά φαινόμενα αδιαφάνειας και διαπλοκής είναι συχνά», παρατηρεί ο κ. Βουλευτής. Το σημαντικότερο ελάττωμα της διατύπωσης του άρθρου 29 του Συντάγματος του 1975 ήταν ότι δεν προσδιόριζε κυρώσεις δεσμευτικές και για τους υποψήφιους και μη Βουλευτές, αλλά και για τα ίδια τα Κόμματα. Και η έλλειψη κυρώσεων στο νόμο αφαιρεί το ρυθμιστικό ρόλο που πρέπει να έχει αυτός. Σκόπιμο είναι, λοιπόν, να τίθεται στο νόμο, όριο εκλογικών δαπανών που η παραβίασή τους να συνιστά εκλογική παράβαση που ελέγχεται από το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο και η κύρωση να φτάνει μέχρι την έκπτωση του Βουλευτή από το Βουλευτικό αξίωμα. Οι κυρώσεις, όμως, αυτές πρέπει να βαραίνουν και το ίδιο το κόμμα έτσι ώστε να περιορίζονται οι εκλογικές παραβάσεις και να διασφαλίζεται η διαφάνεια στην πολιτική εξουσία. Διότι, εφαρμοστέοι είναι οι κυρωτικοί νόμοι, που προβλέπουν κυρώσεις και που η παραβίασή τους συνιστά την τιμωρία του παραβάτη. Και εκεί

διαφέρει το δίκαιό μας από το Ρωμαϊκό Δίκαιο, το οποίο περιέχει στην πλειοψηφία *leges imperfecta*, δηλαδή ατελείς νόμους, νόμους χωρίς κυρώσεις. Και τελειώνει με τη φράση του Θουκυδίδη: «και ευτυχέστερες είναι οι κοινωνίες με νόμους που εφαρμόζονται παρά με νόμους κυρωτικούς που δεν εφαρμόζονται». Με άλλα λόγια ο κ. Βουλευτής κατέστησε αναγκαία την ύπαρξη νόμων κυρωτικών μεν, αλλά και εφαρμόσιμων από τα πολιτικά κόμματα και τα πολιτικά πρόσωπα.

Έδωσε, επίσης, ιδιαίτερη βαρύτητα, από την αρχή της συζήτησής μας, στην παρ. 2 του άρθρου 29 καθώς επισήμανε τις διαφθορές των πολιτικών κομμάτων και τις παραβιάσεις των Βουλευτών στην ισχύουσα ρύθμιση του άρθρου 29 του Συντάγματος. Μίλησε για «πλωτές δεξιώσεις κυρίων», για «επιστημονικά συμπόσια» και για «πολυτελή συνέδρια» που οργανώνουν οι άλλες παρατάξεις προεκλογικά με μοναδικό σκοπό την ψηφοθηρία και τη συγκέντρωση όσο το δυνατόν περισσότερων σταυρών, προκειμένου να πάρουν το βουλευτικό σκήπτρο. «Συγκεντρώσεις που αγγίζουν δεσεκατομμύρια ή εκατομμύρια με τριψήφιους συντελεστές και όλα αυτά κάτω από το πέπλο της νομιμότητας» καταγγέλλει ο Βουλευτής του ΠΑ.ΣΟ.Κ.. «Διακομματικό Κακούργημα», χαρακτηρίζει τις τέτοιου είδους μεθόδους ψηφοθηρίας και συγκέντρωσης της εύνοιας των ψηφοφόρων. Και, μολονότι το Σύνταγμα, έχει θέσει ρύθμιση νόμου που θεσπίζει ανώτατο όριο εκλογικών δαπανών, οι παραβάσεις δεν περιορίζονται και τα Κόμματα καθώς και οι ίδιοι οι Υποψήφιοι Βουλευτές σπαταλούν ποσά τριπλάσια ή πενταπλάσια. ψηφοφόρων. «Ντρέπομαι που το λέω» ομολογεί ο πρώην Α΄ Αντιπρόεδρος της Βουλής κ. Παπαθεμελής. «Ο νόμος ορίζει όριο δεκαεννέα εκατομμύρια, παραδείγματος χάριν, σε κάθε Βουλευτή στην περιφέρεια της Θεσσαλονίκης, όπου εκλέγομαι εγώ και παρ' όλα αυτά σπαταλούνται ποσά πολύ μεγαλύτερα για εκλογικά κέντρα και διαφημιστικά σπότερ και κάθε είδους διαφημιστικό υλικό. Και αυτοί οι Βουλευτές δηλώνουν το ίδιο «πόθεν έσχες» με μένα. Ίδού η ειρωνεία!» Σε τέτοια φαινόμενα, σε τέτοιες καταχρήσεις έρχεται η αναθεώρηση του Συντάγματος να θέσει τέρμα και να θεμελιώσει την διαφάνεια και να επαναστηλώσει τη νομιμότητα. Πάνω απ' όλα, όμως, αυτό που χρειάζεται είναι να υπάρχει «πολιτική βούληση», υπογραμμίζει ο κ. Στυλιανός Παπαθεμελής. Μόνο τότε μπορούν να θεραπευτούν τέτοια νοσηρά φαινόμενα και από τη μεριά των Βουλευτών και από τη μεριά των Κομμάτων.

Όσον αφορά την παρ. 3 του άρθρου 29 του ισχύοντος Συντάγματος επεσήμανε ότι σκοπός της διάταξης που αναθεωρήθηκε, δεν είναι να περιορίσει την κομματική δραστηριότητα των δημοσίων

υπαλλήλων, των υπαλλήλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου και των δημόσιων επιχειρήσεων και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, γιατί αυτό θα ερχόταν σε αντίθεση με το συνταγματικό κατοχυρωμένο δικαίωμα του συναθροίζεσθαι. Απλά στόχος της είναι να προστατεύσει την αμεροληψία και την αντικειμενικότητα της δημόσιας διοίκησης, να προστατεύσει δηλαδή τον πολίτη που έρχεται σε επαφή με τους υπαλλήλους και τους λειτουργούς της δημόσιας διοίκησης. Γι' αυτό, άλλωστε, το Σύνταγμα έχει επιτρέψει την ίδρυση συλλόγων για τους Αστυνομικούς καθώς και τη δυνατότητα να είναι μέλη σε πολιτικές παρατάξεις. Όσο για τον περιορισμό της παρ. 3 του άρθρου 29 του Συντάγματος, προσθέτει ο κ. Παπαθεμελής στη συζήτηση που είχαμε, τίθεται αυτός μόνο όταν οι κομματικές τους δραστηριότητες εκδηλώνονται κατά την άσκηση των καθηκόντων τους ή συνδέονται με αυτά.

Στη σύντομη συζήτηση, που είχα προσωπικά με τον Βουλευτή του ΠΑ.ΣΟ.Κ. κ. Παναγιώτη Κρητικό, έξω από την Αίθουσα Γερουσίας του Μεγάρου της Βουλής, σχετικά με το άρθρο 29 του Συντάγματος επεσήμανε την σπουδαιότητα ύπαρξης κυρώσεων μέσα στο κείμενο του Συντάγματος, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η πολύπαθη πολιτική νομιμότητα και να προστατεύεται η πολιτική διαφάνεια και η αξιοπιστία στις σχέσεις πολιτικής και κοινωνίας. Μίλησε για κυρώσεις που να είναι κλιμακωτές και να φτάνουν μέχρι και την έκπτωση του Βουλευτού από το βουλευτικό του αξίωμα, όταν η παραβίαση είναι σοβαρή. Δεν αρκούν μόνο χρηματικά πρόστιμα σε περιπτώσεις που οι εκλογικές δαπάνες ξεπερνούν το ορισμένο ανώτατο όριο.

Για το ίδιο ζήτημα, ο Βουλευτής της Νέας Δημοκρατίας, πρώην καθηγητής του Πάντειου Πανεπιστημίου, κ. Προκόπης Παυλόπουλος, στη σύντομη συζήτηση που είχα μαζί του, επισήμανε την εύστοχη συμπλήρωση του άρθρου, με την υποχρέωση σύνταξης μιας Ειδικής Ελεγκτικής Επιτροπής, που θα αναλάβει τον αυστηρό έλεγχο των εκλογικών δαπανών των πολιτικών Κομμάτων και των Υποψηφίων Βουλευτών και την επιβολή των κυρώσεων σε όσους διαπιστωθεί ότι ξεπερνούν το προβλεπόμενο ανώτατο όριο εκλογικών δαπανών, ώστε να αποφευχθούν φαινόμενα κατάχρησης και παράχρησης των μέσων προεκλογικής προβολής καθώς και φαινόμενα αδιαφάνειας στη διαχείριση του πολιτικού χρήματος. Η Νέα Δημοκρατία, επίσης πρότεινε δωρεάν παραχώρηση στα πολιτικά κόμματα, χρόνου ομιλίας στα τηλεοπτικά μέσα δημόσια αλλά και ιδιωτικά, έτσι ώστε να αποφεύγεται η ιδιωτική χρηματοδότηση.

Το ίδιο ζήτημα επεξεργάστηκε στη Βουλή ο κ. Ιωάννης Βαρβιτσιώτης, στη συζήτηση της Επιτροπής με θέμα τις αναθεωρητέες Στη βάση του όλου θέματος των οικονομικών των κομμάτων, βρίσκεται το «πολιτικό χρήμα», που είναι η κύρια πηγή της διαπλοκής, παρατηρεί εύστοχα ο κ. Ιωάννης Βαρβιτσιώτης. Και ποιές είναι οι μεγαλύτερες δαπάνες των πολιτικών κομμάτων κατά την προεκλογική περίοδο, που βρίσκονται έξω από τον προϋπολογισμό του Κράτους: η μεταφορά των ετεροδημοτών από τη μία, και ο ραδιοτηλεοπτικός χρόνος, από την άλλη, που αγοράζουν τα κόμματα προκειμένου να καταστήσουν ευρέως γνωστά στο λαό τα προγράμματά τους και τις θέσεις τους.

Όσο για την παρ. 3 του άρθρου 29 του Συντάγματος του 1975, επισημαίνει ο κ. Ιωάννης Βαρβιτσιώτης, πρόκειται για μια διάταξη αναχρονιστική, καθώς απαγόρευε τις οποιαδήποτε μορφής εκδηλώσεις στους δικαστικούς λειτουργούς, στους στρατιωτικούς γενικά, στα όργανα των σωμάτων ασφαλείας και στους δημόσιους υπαλλήλους, υπέρ πολιτικών κομμάτων. Έπρεπε να αναθεωρηθεί αυτή η διάταξη καθώς είχαν πληθύνει οι πολιτικές ενώσεις και οι σύλλογοι, και μια τέτοια ρύθμιση θα περιόριζε την ελευθερία του συναθροίζεσθαι. Δημόσιοι υπάλληλοι και γενικά υπάλληλοι νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, των δημοσίων επιχειρήσεων και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως είναι ελεύθεροι να συμμετέχουν ενεργά σε πολιτικά κόμματα αρκεί η δράση τους αυτή να μην εκδηλώνεται στα πλαίσια της υπηρεσίας τους. Ο περιορισμός αυτός, στην ελεύθερη δράση των υπαλλήλων της δημόσιας διοίκησης, δεν θέτει φραγμό στην ελεύθερη έκφραση της πολιτικής τους βούλησης, ούτε προσβάλλει το αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα του συναθροίζεσθαι, απλά θέτει κάποια όρια ώστε να αποφεύγεται η σύγχυση που θα δημιουργούσε η απόλυτη ελευθερία.

Πριν την αναθεώρηση του 2001 και κατά τη διάρκεια που το θέμα συζητείτο ακόμα στη Βουλή με την παράλληλη κατάθεση των προτάσεων του κάθε κόμματος, εύστοχα παρατηρεί ο κ. Ιωάννης Βαρβιτσιώτης, τότε, ότι «η μεταφορά των ετεροδημοτών στην έδρα που ψηφίζουν, αποτελεί μεγάλη δαπάνη για το Κόμμα, με αποτέλεσμα να μην αρκεί η κρατική επιχορήγηση των κομμάτων. Αν και υπάρχει ρύθμιση να ψηφίζουν οι ετεροδημότες στον τόπο διαμονής τους, ωστόσο δεν εφαρμόστηκε, με αποτέλεσμα να διαιωνίζεται το κακό. Μόνο στις Ευρωεκλογές του 1998 εφαρμόστηκε η παραπάνω ρύθμιση, αλλά αυτό δεν βελτιώνει την κατάσταση. Το ίδιο πρέπει να καθιερωθεί σε όλες τις

εκλογές, έτσι ώστε τα κόμματα να απαλλάσσονται από αυτό το περιττό έξοδο μεταφοράς των ετεροδημοτών – ψηφοφόρων και να ρίξουν έτσι τα κόμματα περισσότερο βάρος σε άλλους τρόπους προβολής του πολιτικού τους προγράμματος. Άλλο ένα, επιπλέον, δαπανηρό και πολυέξοδο μέσο προβολής των πολιτικών κομμάτων είναι η ραδιοτηλεοπτική διαφήμιση. Κόμματα και υποψήφιοι Βουλευτές συνηθίζουν, τώρα τελευταία με την ευρεία εξέλιξη των τεχνολογικών μέσων, να αγοράζουν επιπλέον χρόνο ομιλίας στα διάφορα, κυρίως ιδιωτικά, ραδιοτηλεοπτικά μέσα, με σκοπό να κοινοποιήσουν τις θέσεις τους και το πολιτικό τους πρόγραμμα. Η Νέα Δημοκρατία προτείνει να χορηγηθεί δωρεάν ραδιοτηλεοπτικός χρόνος στα κόμματα, ανάλογα με τις έδρες που κατέχουν στη Βουλή. Προτείνει, δηλαδή, να αγοράζει το Κράτος τον ραδιοτηλεοπτικό χρόνο και να τον κατανέμει στα διάφορα κόμματα, έτσι ώστε να αποφευχθεί ο ραδιοτηλεοπτικός ανταγωνισμός των κομμάτων και ο ακατάπαυστος βομβαρδισμός των ψηφοφόρων με διαφημιστικά σπότ σε ραδιόφωνο και τηλεόραση. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. διαφωνεί με την πρόταση αυτή και δεν βρίσκει εύστοχη την δωρεάν χορήγηση του επιπλέον χρόνου ομιλίας. Η συχνότητα στην οποία εκπέμπουν τα διάφορα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, είναι κρατική περιουσία και συνεπώς μπορεί να διανεμηθεί. Η Βουλευτής κ. Βάσω Παπανδρέου και Υπουργός των Οικονομικών, δεν αποκλείει τη σύσταση ενός Ελεγκτικού Συνεδρίου αλλά καταλήγει στη συγκρότηση μεικτής επιτροπής, η οποία θα αναλάβει όλο τον έλεγχο των οικονομικών των κομμάτων, τις προεκλογικές δαπάνες, τις παραβάσεις και τις κυρώσεις των Βουλευτών αλλά και των ίδιων των Κομμάτων. Η Νέα Δημοκρατία προτείνει την καθιέρωση του ελέγχου των οικονομικών των κομμάτων από Ελεγκτικό Συνέδριο». «Όχι Γιάννης κερνάει και Γιάννης πίνει».

Κριτική για τις προτάσεις των κομμάτων, τις σχετικές με την αναθεώρηση του 2001, καθώς και για τα φαινόμενα της αδιαφάνειας και αναξιοπιστίας στον πολιτικό κόσμο, άσκησε και η δημοσιογράφος Κατερίνα Γκίκα, που στηλιτεύει τα φαινόμενα αυτά διαφθοράς και πολιτικού αμοραλισμού. Μίλησε για την ύποπτη σχέση πολιτικής και εμπορίου, για μια σχέση εξάρτησης που μπλέκονται συμφέροντα οικονομικά κυρίως, πολιτικά, κοινωνικά, στρατηγικά, συμφέροντα κάθε λογής. Η κ. Κατερίνα Γκίκα, δημοσιογράφος στην εφημερίδα «espresso» και κοινοβουλευτική ρεπόρτερ στο «Star Channel», με προθυμία με βοήθησε να μπω στη Βουλή και να έλθω σε επαφή με εξέχοντα πολιτικά πρόσωπα. Αρκετές πληροφορίες άντλησα μέσου της νεαρής δημοσιογράφου, η οποία συνέβαλε καθοριστικά στην σύνταξη και ολοκλήρωση της εργασίας αυτής.

Κόμματα και υποψήφιοι Βουλευτές, επισημαίνει η δημοσιογράφος, σπαταλούν ποσά τεράστια για τις εκλογικές τους δαπάνες και για προεκλογικές τους εκστρατείες. Φυσικά τα ποσά αυτά ξεπερνούν το ανώτατο όριο που έχει θεσπιστεί από το Σύνταγμα του 1975 και τους σχετικούς νόμους. Κόμματα και υποψήφιοι Βουλευτές συχνά, δεν μπορούν να καλύψουν τα έξοδα των προεκλογικών τους αναγκών από την κρατική επιχορήγηση και γι' αυτό καταφεύγουν στην χρηματοδότηση από μεγάλους επιχειρηματίες και οικονομικές επιχειρήσεις. Και η χρηματοδότηση αυτή δεν είναι, φυσικά, ανιδιοτελής και χωρίς καμία σκοπιμότητα. «Αλίμονο!», αναφωνεί η δημοσιογράφος το είναι το παράδειγμα του Μάνου που για την εκλογική του εκστρατεία δέχτηκε ποσά καθόλου ευκαταφρόνητα από γνωστούς επιχειρηματικούς κύκλους. Πόσες άλλες περιπτώσεις υπάρχουν πού δεν έχουν γίνει δεκτές... Έτσι όμως δημιουργούνται σχέσεις εξάρτησης πολιτικές – οικονομικές με υποχρέωση αλληλοϋποστήριξης σε ποικίλα θέματα και για ποικίλους σκοπούς οι επιχειρηματίες προβαίνουν, συχνά, σε τέτοιου είδους «επενδύσεις», μόνο και μόνο επιδιώκοντας να έχουν κάποιες «πόρτες ανοιχτές», στο Υπουργείο Οικονομικών, επισημαίνει η δημοσιογράφος κ. Κατερίνα Γκίκα. Μπορούν να αποβούν χρήσιμες ανά πάσα στιγμή. Εξάλλου μην ξεχνάμε πως ζούμε στην Ελλάδα, στη «χώρα του ρουσφετιού», προσθέτει εύστοχα, η δημοσιογράφος.

Ο Οδυσσέας Κυριακόπουλος στη συνέντευξη που έδωσε στην εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», δήλωσε ότι έδωσε χρήματα σε κόμματα με τη μορφή κουπονιών. Οι δηλώσεις του αυτές δεν ήταν βασισμένες με στοιχεία αποδεικτικά και δεν έγιναν δεκτές από το Δικαστήριο. Όμως, αναφέρει ο δημοσιογράφος στην εφημερίδα «Τα Νέα», ήταν η πρώτη επίσημη κατηγορία που καταγράφηκε. Πριν από το 1967, αναφέρει περιληπτικά ο δημοσιογράφος, οι Κυβερνήσεις Κέντρου, η Αριστερά, η λεγόμενη Ε.Δ.Α., η Ένωση Κέντρου, φώναζαν για αδιαφάνεια στην πολιτική σκηνή και διαπλεκόμενα συμφέροντα των Κομμάτων. Λίγο αργότερα ο κ. Μποδοσάκης δήλωσε επίσημα ότι ενίσχυσε οικονομικά την τότε Ε.Δ.Α. (Ένωση Κέντρου) με μεγάλα χρηματικά για τις εκλογικές δαπάνες του κόμματος.

Πολλά περιστατικά, άλλα βρήκαν το φως της δημοσιότητας και άλλα πάλι όχι. Πάντως η ουσία είναι πως μόνο τα διαφημιστικά σπότ στην τηλεόραση ξεπερνούν το κόστος της κρατικής επιχορήγησης. Επομένως Κόμματα και υποψήφιοι Βουλευτές, παρατηρεί ο δημοσιογράφος κ. Γιάννης Διακογιάννης, ψάχνουν για άλλες πηγές χρηματοδότησης προκειμένου να κερδίσουν το πολυπόθητο έδρανο της

Βουλής με, πάνω απ' όλα, «έντιμο αγώνα» και «ανιδιοτελή και νόμιμα μέσα».

Το ότι η πολιτική έχει ξεπέσει σ' ένα εμπορεύσιμο αγαθό, φαίνεται κι από το γεγονός ότι στην τρέχουσα γλώσσα χρησιμοποιούμε γι' αυτήν όρους εμπορικούς καθόλου κολακευτικούς, όπως «συναλλαγή», «πολιτικό παζάρεμα», «εξαγορά συνειδήσεων» και άλλα φοβερότερα. Όσο περισσότερο συνειδητοποιούμε αυτές τις καταστάσεις, τόσο περισσότερο μελαγχολούμε. Και φυσικά περισσότερος έντονος είναι ο συγκινησιακός κραδασμός στους νέους, που κρίνουν τα πράγματα αυστηρά λόγω της απολυτότητας που διακρίνει την ηλικία τους. Το ερμαφρόδιτο πρότυπο αμοραλιστικής πολιτικής που τους προσφέρεται και η μεταξίωση των αξιών τους οδηγούν σε κάποια αδιέξοδα. Τα νεαρά άτομα περνούν από μια διαδικασία διαδοχικών διαψεύσεων. Πολλά από αυτά καταφεύγουν στη βία. Πολλοί ψυχολόγοι θεωρούν τη βία ως αποτέλεσμα ενός αβίωτου βίου. Άλλοι πάλι ως φυσική κατάσταση μιας αφύσικης ζωής. Θα τολμούσα να υποστηρίξω ότι είναι μια πράξη εκδίκησης κατά της κοινωνίας, που σκότωσε μέσα στις ψυχές όνειρα και προσδοκίες ή δεν άφησε ν' αναπτυχθούν κάποιες αξίες μέσα στις νεανικές ψυχές. Σήμερα, σε μια κατηγορία νέων, υπάρχει μια «ιδεολογία» υπέρ του «τίποτα» και κατά του «τίποτα», που οδηγεί νέα παιδιά στο να στερήσουν ζωές για το «τίποτα», χωρίς να φοβούνται «τίποτα».

Άλλοι πάλι, παραιτούνται από το δικαίωμα να είναι ενεργοί πολίτες, προσαρμόζονται στο νοσηρό κλίμα μιας πολιτικής, που φέρει το στίγμα της παρακμής. Δεν παρέχουν την ψήφο τους σ' όσους διακρίνονται για το ήθος, την ωριμότητα, την ευθυκρισία και την ειλικρίνεια, αλλά στους φορείς των υποσχέσεων και σ' αυτούς που μπορούν να υπηρετήσουν κάθε στενά ατομική ωφελμιστική βλέψη. Το μεγάλο πρόβλημα της σύγχρονης πολιτικής δεν είναι ότι έχει διεφθαρμένους πολιτικούς – τέτοιοι πάντοτε υπήρχαν κι ίσως ήταν περισσότεροι στο παρελθόν, αλλά ότι διαφθείρει το λαό. Ο λαός στο παρελθόν, παρά την αθλιότητα και την απαιδευσιά του, διέθετε πάντα υγιή συνείδηση κι αυτό έδινε κατά διαστήματα στην πολιτική τη δύναμη για ηθικές εκτινάξεις, που είναι γνωστές ως κοινωνικές ή πολιτικές επαναστάσεις. Σήμερα ο λαός, χωρίς υγιή αντανακλαστικά, χάνει την υπευθυνότητά του, τον δυναμισμό του μετατρέπεται σε αγέλη, που σύρεται ή παρασύρεται από εκείνους που έχουν τη δυνατότητα να τον χρησιμοποιούν ως αγέλη.

Ένας κόμπος ποτέ δε λύνεται τραβώντας τα δύο άκρα. Ένα πολιτικό πρόβλημα δε λύνεται τραβώντας τα άκρα. Χρειάζεται σύνεση και υπευθυνότητα. Μα πάνω από όλα ειλικρίνεια. Πιστεύω ακράδαντα στην άποψη που είχε διατυπώσει ο Τσόρτσιλ, ότι η ειλικρίνεια είναι η πιο ρεαλιστική πολιτική. Δυστυχώς αυτού του είδους ο ρεαλισμός έχει λείψει από τη σύγχρονη πολιτική. Γι' αυτό τα αίτια της πολιτικής κρίσης ξεκινάνε από την υποτίμηση του λαού και από την έλλειψη ειλικρίνειας απέναντί του. Η αντίληψη πως «ο λαός θέλει ψέματα», έφθειρε και την πολιτική και τον λαό. Μόνη θεραπεία είναι, λοιπόν, η τήρηση της δημοσιότητας στις εκλογικές δαπάνες των υποψηφίων και των κομμάτων γενικότερα, ώστε ο πολίτης να ενημερώνεται για τα έξοδα των κομμάτων, να κρίνει, να αποφασίζει και να κατακρίνει ύστερα από σκέψη. Ίσως αυτή τη σκέψη του λαού να φοβούνται. Δεν θέλουν τον πολίτη σκεπτόμενο.

Αναγκαίο θεωρώ, επίσης, το αδιάβλητο του ελέγχου των οικονομικών των κομμάτων, έτσι ώστε να επιβάλλονται όλοι, κόμματα και πολιτικά κόμματα σε αυστηρό έλεγχο και να περιορίζονται έτσι τα φαινόμενα διαφθοράς. Πιστεύω, ακόμα, ότι σκόπιμο είναι να περιλαμβάνονται κυρώσεις όχι μόνο στους σχετικούς νόμους αλλά και στο ίδιο το Σύνταγμα, έτσι ώστε να μην μπορούν να ξεφεύγουν από αυτές κόμματα και πολιτικά πρόσωπα κυρίως κατά τη διάρκεια της εκλογικής περιόδου. Και οι κυρώσεις αυτές πρέπει να πλήττουν τους βουλευτές, υποψήφιους και μη, αλλά και το ίδιο το κόμμα. Αυστηροί νόμοι και αυστηρές κυρώσεις είναι η μόνη λύση για λιγότερες παραβάσεις και περισσότερη διαφάνεια και ειλικρίνεια στα οικονομικά των κομμάτων.

Η αρχαία Ελλάδα, και συγκεκριμένα η Αθήνα, αποτέλεσε τη μητέρα της δημοκρατίας. Ασφαλώς και η αθηναϊκή δημοκρατία έχει ψεγάδια. Αλλά και ο ήλιος έχει τις κηλίδες του. Η Ελλάδα, όμως, έδωσε το πρότυπο του ενεργού πολίτη και κυρίως του ηθικού πολιτικού. Θυμίζω την φράση του Ισοκράτη: «Το της πόλεως όλης ήθος ομοιούται τοις άρχουσι». Το ίδιο πρέπει να ισχύσει και στις μέρες μας. Η πολιτική δεν πρέπει να είναι δύναμη για τη δύναμη, αλλά μια ηθική λειτουργία, που θα δοξάζει την πολιτεία και θα δώσει γόητρο στους σύγχρονους και υστεροφημία στους μεταγενέστερους. Σκοπός της πολιτικής δεν πρέπει να είναι η προβολή και η άνοδος του ενός, με κάθε μέσο, αλλά χάρη στη βοήθειά του η άνοδος του συνόλου, τόσο στο πολιτιστικό, όσο και στο οικονομικό επίπεδο.

Άρθρα δημοσιευμένα στον τύπο

1. Το χρονογράφημα του Νίκου Μαστορακη, στον «Αδέσμευτο Τύπο» του Δημήτρη Ριζου.

«Τέλος εποχής, αρχή συμφιλίωσης»

ΘΑ ΔΙΑΦΩΝΗΣΩ μ' εκείνους που λένε ότι από σήμερα η Ελλάδα είναι γαλάζια. Η Ελλάδα από σήμερα είναι πολύχρωμη. Δεν είναι η σαρωτική νίκη της Ν.Δ. που μετράει. Είναι η παραδειγματική (όχι μόνο για το ΠΑΣΟ αλλά και για τη νέα κυβέρνηση) τιμωρία της αλαζονείας, της ανάληπτης πολιτικής, της καθεστωτικής περιφρόνησης σε νόμους, στην ψυχρή αδιαφορία για τον ανυπεράσπιστο πολίτη, στη διαφθορά, τη διαπλοκή και τον χρηματισμό. Η κυβέρνηση των οκτώ τελευταίων ετών, έσκαβε συστηματικά τον λάκκο της, ένα χιλιοστό την ημέρα. Τιμωρήθηκε από τον λαό που πρόδωσε, ξέχασε και διέγραψε. Εδώ κλείνει και το κεφαλαίο της αντιπαράθεσης με την απάνθρωπη διοίκηση και τους παράνομους υπουργούς, κι αρχίζει μια τετραετία συμφιλίωσης. Του πολίτη με το κράτος, του πολίτη με τη ζωή του, του πολίτη με το νέο πρόσωπο της εξουσίας.

ΕΙΧΑ υποσχεθεί πως την «επόμενη μέρα», θα είμαι ευγενικός με τον βασικό μου εχθρό, την εξουσία. Και θα τηρήσω την υπόσχεση, μέσα στα πλαίσια της λογικής αγανάκτησης για όσα η εξουσία αυτή έπραξε και για όσα δεν έπραξε, χωρίς μνησικακία αλλά και χωρίς λήθη. Παράλληλα, επειδή ποτέ δεν υπήρξα κομματικά ταγμένος ή ενταγμένος, θα είμαι το ίδιο επιφυλακτικός με τη νέα εξουσία, αλλά και περισσότερο επικριτικός μαζί της. Η διεφθαρμένη, ξεφτισμένη μορφή εξουσίας του Σερ Σμιτς, που άγγιξε τα όρια της απολυταρχικής στρουκτούρας, είχε τουλάχιστον την ισχνή δικαιολογία της δηλωμένης αθλιότητας της. Η νέα εξουσία, δεν έχει και δεν πρέπει να έχει καμία δικαιολογία αν ποτέ ολισθήσει στα ίδια γλίτσικα μονοπάτια.

ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ, που μας εξαπάτησε στην αρχή να ελπίζουμε σε νέα πολιτικά ήθη και νέα πολιτική αισθητική,

αλλά κατέληξε θλιβερή κόπια του Λαλιώτη τις τελευταίες εβδομάδες, του έχω ικανά αποθέματα συγγνώμης, κατανόησης και ελπίδας. Και τα τρία με αναστολή. Μέχρι να με πείσει ότι είχε πραγματικά καλές προθέσεις που σκόνταψαν και μωλωπίσθηκαν στα «καμαράκια» της παλαιοπασοκικής λύσσας για εξουσία και ότι τώρα, με την άνεση του χρόνου και το ασφαλές τραμπολινο της αντιπολίτευσης, θα κάνει τα αναγκαία push ups για να ξανακερδίσει τη συμπάθεια και την εμπιστοσύνη μου. Ηγείται μιας μεγάλης παράταξης που αποτελείται από συμπολίτες μας, με τους οποίους δεν μας χωρίζει τίποτα και μας ενώνουν πολλά.

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ, του εύχομαι να είναι μεγαλόκαρδος και ευγενής με τους ηττημένους, για να ξεχωρίσει τη δική του εποχή από τη μικρόψυχη εποχή μισαλλοδοξίας του Σιμίτι. Του εύχομαι θάρρος και κουράγιο και αντοχή στους πειρασμούς της διαπλοκής, των σειρήνων-καναλαρχών και μεγαλοφαταούλων, των χαμαιλέοντων που θα ντυθούν τώρα στα γαλάζια και θα καταπιούν το δηλητήριο που τόσον καιρό έχυναν στις τηλεοράσεις (εκείνες που πλήρωναν τους διπλούς μισθούς τους, όσο το ΠΑΣΟ πλήρωνε κάτω απ' το τραπέζι). Υπάρχει μια μακριά ουρά αναμονής υποψήφιων αυλοκολάκων που θέλουν ν' αλλάξουν στρατόπεδο. Εύχομαι κι ελπίζω να μείνουν στην ουρά χωρίς καμία ελπίδα εισόδου στο περιβόλι.

ΣΤΑ «ΜΙΚΡΑ» κόμματα που μπήκαν στη Βουλή, αλλά και σ' εκείνα που έμειναν εκτός, την ευχή και την ελπίδα να ασκήσουν τον καθημερινό έλεγχο τόσο στην κυβέρνηση όσο και στην αξιωματική αντιπολίτευση, ρόλο που ζητάει επιτακτικά ο λαός. Τέλος, σ' εκείνους τους λίγους διεφθαρμένους υπουργούς που εκδικήθηκαν, αδίκησαν, κατέστρεψαν, ξεπουλήθηκαν στο χρήμα, την απληστία και την πολυτέλεια, η προσωπική μου υπόσχεση ότι δεν θα τους ξεχάσω, όση σκόνη κι αν μαζέψουν στο χρονοντούλαπο του οίκτου και της λήθης μας. Καθάρματα υπήρχαν, υπάρχουν και θα υπάρχουν. Έχουμε δικαίωμα να συγχωρούμε αλλά όχι να ξεχνάμε.

ΝΙΚΟΣ ΜΑΣΤΟΡΑΚΗΣ
www.radiogold.gr

2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ: Η αναγκαία διαφάνεια

του Φώτη Κουβέλη

«Η διαπλοκή των πολιτικών και των κομμάτων με επιχειρηματίες και ΜΜΕ έχει φορτίσει εκρηκτικά την πολιτική σκηνή. Ο βουλευτής Φώτης Κουβέλης, εισηγητής του ΣΥΝ στην αναθεώρηση του Συντάγματος, προτείνει τις ρυθμίσεις που θα εξασφαλίσουν την διαφάνεια και θα σώσουν τη χαμένη τιμή της πολιτικής».

Στο πλαίσιο της Αναθεώρησης του Συντάγματος υποστηρίξαμε και με την πολιτική άποψη ότι αυτή η αναθεώρηση έπρεπε να προωθήσει βαθιές μεταρρυθμιστικές τομές ότι είναι αναγκαία η συνταγματική ρύθμιση με την οποία κόμματα και βουλευτές θα έχουν την υποχρέωση να εξασφαλίζουν τη δημοσιότητα και διαφάνεια των οικονομικών τους.

Υποστηρίξαμε ότι τα οικονομικά των κομμάτων πρέπει να ελέγχονται από ένα όργανο το οποίο θα αποτελείται από πολιτικά πρόσωπα και δικαστές του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Ο έλεγχος δε αυτός να έχει ως κύριο σκοπό την διακρίβωση της προέλευσης των οικονομικών των κομμάτων. Τα κόμματα οφείλουν να έχουν φανερούς πόρους. Οι πόροι δε αυτοί δεν μπορεί να είναι άλλοι από το ποσό της κρατικής οικονομικής ενίσχυσής τους για τις εκλογικές και λειτουργικές δαπάνες και οι συνδρομές των μελών και των φίλων τους.

Οι τεράστιες δαπάνες των κομμάτων, ιδιαίτερα οι εκλογικές δαπάνες τους, δεν δικαιολογούνται και ούτε καλύπτονται από το ποσό της κρατικής ενίσχυσης και των συνδρομών μελών και φίλων. Δικαιολογημένα έτσι εγείρεται η υποψία των πολιτών ή και η βεβαιότητά τους ότι τα κόμματα έχουν ως χρηματοδότες ισχυρούς οικονομικούς παράγοντες, οι οποίοι τα χρηματοδοτούν όχι βέβαια για να στηρίξουν την πολιτική τους δράση, αλλά και για να εξασφαλίζουν διευκολύνσεις και ευνοϊκές ρυθμίσεις για τα δικά τους συμφέροντα. Απαξιώνεται όμως έτσι η πολιτική και χειραγωγείται από ποικιλώνυμα

οικονομικά κέντρα και καθίσταται ανίκανη ως διαδικασία αντιμετώπισης των συλλογικών προβλημάτων, με την οφειλόμενη αντικειμενικότητα και αποτελεσματικότητα.

Στην πρότασή μας αντιπαρατέθηκε ο πολιτικός ισχυρισμός ότι ένας τέτοιος έλεγχος των οικονομικών των κομμάτων αμφισβητεί την αυτονομία τους. Δεν συμμεριζόμαστε την άποψη αυτή. Η αυτονομία των κομμάτων καθορίζεται από τον πολιτικό αυτοπροσδιορισμό τους και δεν απειλείται από τη δημοσιότητα και τον έλεγχο των οικονομικών τους. Αντιθέτως μάλιστα, η δημοσιότητα και ο έλεγχος αναδεικνύει και προβάλλει τον αυτοπροσδιορισμό τους και τη μη εξάρτησή τους από οικονομικά κέντρα και ενισχύει το κύρος τους έναντι των πολιτών.

Καθίσταται άλλωστε υποκριτικός ο λόγος των κομμάτων όταν διεκδικούν τη διαφάνεια στη διαχείριση του δημοσίου χρήματος και ταυτόχρονα αρνούνται τη διαφάνεια και τον έλεγχο των δικών τους οικονομικών.

Σε συνάφεια με την προαναφερόμενη πρότασή μας, υποστηρίξαμε ότι ο έλεγχος του πόθεν έσχες των πολιτικών προσώπων πρέπει να καταστεί ουσιαστικός, με το δεδομένο ότι η σημερινή διαδικασία ελέγχου των οικονομικών των βουλευτών είναι τυπική και καθόλου ουσιαστική, αφού δεν ερευνά την προέλευση και τον τρόπο κτήσης των περιουσιακών και των άλλων οικονομικών τους στοιχείων.

Προτείνουμε ακόμη να ορίζεται από το Σύνταγμα η υπέρβαση του ορίου των εκλογικών δαπανών να έχει ως κύρωση και την έκπτωση από το βουλευτικό αξίωμα, με την ταυτόχρονη επισήμανση ότι και ο έλεγχος των εκλογικών δαπανών των υποψηφίων βουλευτών πρέπει να είναι ουσιαστικός.

Δυστυχώς, οι προτάσεις μας που αφορούσαν τις προαναφερόμενες ρυθμίσεις στο πλαίσιο της αναθεώρησης του Συντάγματος δεν έγιναν δεκτές από την πλειοψηφία της αρμόδιας επιτροπής της Βουλής.

Απονέμει βέβαια η Ολομέλεια της Βουλής, η οποία και εν τέλει θα αποφασίσει για το περιεχόμενο των αναθεωρητέων διατάξεων του Συντάγματος. Ας ελπίσουμε και ας διεκδικήσουμε εκεί να αποφασιστούν ρυθμίσεις που θα αποκαθιστούν, έστω και λίγο, τη χαμένη τιμή της πολιτικής.

Ο Φ. Κουβέλης είναι εισηγητής του ΣΥΝ στην Αναθεώρηση του Συντάγματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Αθανασόπουλος Δημ. Σ., «Παρατηρήσεις για την καλή άσκηση της κυβερνητικής λειτουργίας», Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Σάκκουλας, 1986
2. Αθηνογένης Ιωάννης Γ., «Αγορεύσεις ενώπιον της Β Αναθεωρητικής Βουλής εκ των εστενογραφημένων πρακτικών», Αθήνησι, 1912
3. Αλιβιζάτος Ν. Κ., «Ερμηνεία του Συντάγματος», Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1995
4. Αναστασιάδης Γιώργος, «Συνταγματική αναθεώρηση και προεδρικός θεσμός», 1985-1986, «Κείμενα παρέμβασης», Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 1986
5. Aulard A., «Histoire politique de la révolution Française», Paris 1926
6. Αντωνόπουλου Ν., «Συνταγματικόν Δίκαιον», Θεσσαλονίκη τ. 'Β τεύχος. Α, 1971, τ. 'Β τευχ. 'Β, 1972.
7. Αργυρός Σ., «Τα πρώτα κόμματα και οι πρώτες ελληνικές εκλογές», από την εφημερίδα «Καθημερινή», 22 Οκτωβρίου 1961
8. Ασπρέας Γ., «Τα ελληνικά πολιτικά κόμματα και οι πολιτικοί άνδρες της Χώρας από το 1821 μέχρι τα τελευταία χρόνια» από την εφημερίδα «Ελεύθερο Βήμα», 20 Οκτωβρίου – 19 Νοεμβρίου 1927.
9. Avril P., «Politics in France», Aylesbury 1969
10. Badura P., «Ερμηνεία του άρθρ. 38 GG», από το «Bonner Commentar», 17 Lief. 1966.
11. Βασιλάτος Βασίλειος Γ., «Το νέον ελληνικό Σύνταγμα του 1975», Σχέδιον, Καραβία
12. Βασιλείου Κωνσταντίνος Α., «Η αναθεώρησης του Συντάγματος», Μελέτη, Αθήναις, 1912.
13. Βεγλήρης Φ., «Η διοικητική οργάνωση», Αθήνα, 1963.
14. Βεζανής Δ., «Θεωρία του Κράτους», Αθήνα 1973.
15. Βενιζέλος Ευάγγελος Β., « Η ερμηνεία του Συντάγματος και τα όρια του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων», Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1994
16. Βενιζέλος Ευάγγελος Β. «Τα όρια της Αναθεώρησης του Συντάγματος του 1975», Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, «Δίκαιο και Πόλεις».
17. Βλαχόπουλος Σπ. Αναθεώρηση του Συντάγματος και δημόσια διοίκηση: οργάνωση, προσωπικό και σχέσεις της δημόσιας διοίκησης προς την δικαστική εξουσία, στον τόμο: Δ Τσάτσου/ Ευάγ. Βενιζέλου/ Ξ. Κοντιάδη (επιμέλεια), Το Νέο Σύνταγμα του 1975/1986/2001, Αθήνα – Κομοτηνή 2001, σ. 405 επ.

19. Βολουδάκης Ευάγγελος Κ., «Αι προτάσεις Αναθεώρησης των Συνταγμάτων 1864-έτη συνταγματικού δικαίου», Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1982.
20. Βολουδάκης Β., Αναθεώρηση του Συντάγματος στον τόμο: Επίκαιρα συνταγματικά ζητήματα (1987-1984), τόμος Β', Αθήνα-Κομοτηνή 1994, σ. 17 επ.
21. Βολουδάκης Β., Σχεδιάσμα για μια ευρεία και ριζική συνταγματική αναθεώρηση, Αθήνα-Κομοτηνή 1996.
22. Βουτσάκης Β., Η πρόκληση της αμεροληψίας. Η αναθεώρηση των διατάξεων για τους δικαστικούς λειτουργούς και υπαλλήλους. Αθήνα-Κομοτηνή 2000.
23. Γεωργόπουλος Κ., «Το Κοινοβουλευτικό σύστημα Κυβερνήσεως», Αθήνα, 1947., «Η καθολική ψηφοφορία στην Ελλάδα», Αθήνα, 1947., «Μελέτη Συνταγματικού Δικαίου», Αθήνα 1965., «Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου», Αθήνα, 1965., «Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου», Αθήνα 1968., «Ελληνικό Συνταγματικό Δίκαιο», Αθήνα, τεύχ. Α και Β 1969, τεύχ. Γ 1973., «Στοιχεία Συνταγματικού Δικαίου», Αθήνα, τ. Α, 1971., «Επιτομή Συνταγματικού Δικαίου», Αθήνα, 1973.
24. Γεραπετρίτης Γ., Η αναθεώρηση του άρθρου 17 Συντάγματος.
25. Εταιρεία Δικαστικών Μελετών, Συμβολές ΙΙ, Εισηγήσεις για την αναθεώρηση του Συντάγματος, Το Σ 23 (1997).
26. Ευστρατίου Π.-Μ., Προβληματισμοί με αφορμή τις προτάσεις της Επιτροπής Αναθεώρησης του συντάγματος της Ζ' αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων, (2001).
27. Δαρζέντος Ε., «Η ερμηνεία του Συντάγματος», Αθήνα – Κομοτηνή, 1995.
28. Δασκαλάκη Γ., «Το πνεύμα της αμερικάνικης Δημοκρατίας», Αθήνα 1952., «Πολιτικά μαθήματα και Δημοκρατία», Αθήνα 1958, «Μαθήματα Συνταγματικού δικαίου», τ. Α, Αθήνα, 1958.
29. Δασκαλάκης Γ. Δ., «Η τύχη της αναθεώρησης του Συντάγματος», Αθήνα, Το Νομικόν, 1950.
30. Δαφνής Γ., «Τα ελληνικά πολιτικά κόμματα», 1821-1961, Αθήνα 1961.
31. Δεληκωστόπουλου Σ., «Διοικητικό Δίκαιο», τ. Α Αθήνα 1972.
32. Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ., «Η συνταγματική θέση των πολιτικών κομμάτων», Αθήναι, 1974, «Διατριβή επί διδακτορία υποβληθείσα εις την Νομικήν Σχολήν του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών».
33. Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ., «Ζητήματα Συνταγματικού Δικαίου», 7^η έκδοση, Αθήνα, 1996.
34. Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ. «Η γένεσις του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα», (1844-1875), Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1988.

35. Δρόσος Γιάννης, «Η νομική θέση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα», Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1982, «Δημοσιεύματα Συνταγματικού δικαίου – Διατριβή».
36. Ελευθερόπουλος Α., «Κοινωνικές τάξεις και κοινωνικά κόμματα», Αθήνα, 1972.
37. Ζύγουρας Ανδρ., Επί της επικείμενης αναθεώρησης του Συντάγματος, Υπεράσπιση (2000), σ. 785 επ.
38. Ηλιάδου Αικ. Η προστασία του ανθρώπου από τις εξελίξεις της βιοτεχνολογίας ενόψει της αναθεώρησης του Συντάγματος (άρθρο 5 Γ), Υπεράσπιση (2000).
39. Ηλιάδου Αικ., Η σημασία και οι συνέπειες της κατοχύρωσης των ανεξάρτητων αρχών στο Σύνταγμα, στον τόμο: Δ. Τσάτσου/Ευάγ. Βενιζέλου/ Ξ. Κοντιάδη (επιμέλεια), Το Νέο Σύνταγμα του 1975/ 1986/ 2001, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σ. 973 επ.
40. Ηλιοπούλου – Στράγγα Τζ., Η αναθεώρηση του Συντάγματος στο πλαίσιο μιας Βουλής. Μια ακόμα χαμένη ευκαιρία της τρέχουσας αναθεώρησης, το Σ 26 (2000).
41. Ηλίου Ηλίας, «Το Σύνταγμα και η αναθεώρησή του», Αθήνα, Θεμέλιο, 1975.
42. Κανελλόπουλος Αθ., Προτάσεις για τις αναθεωρητέες διατάξεις του Συντάγματος, ΚοινΕπ, τεύχος 23-24/1996, σ. 20 επ.
43. Ινστιτούτο Δημοκρατίας Κων/νος Καραμανλής, Η αναθεώρηση του Συντάγματος, Αθήνα 2000.
44. Κανελλοπούλου Ν., Η αναθεώρηση των διατάξεων για τα πολιτικά δικαιώματα και για τα δικαιώματα συλλογικής δράσης: η περίπτωση των δημόσιων υπαλλήλων, των υπαλλήλων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και, γενικότερα, του ευρύτερου δημόσιου τομέα, στον τόμο: Δ. Τσάτσου/Ευάγ. Βενιζέλου/ Ξ. Κοντιάδη (επιμέλεια), Το Νέο Σύνταγμα. Πρακτικά Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/ 1986/ 2001, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σ. 191 επ.
45. Καρράς Αργ., Η Συνταγματική αναθεώρηση, Πλογ 1 (2001), σ. 377 επ.
46. Κασιμάτης Γρ., «Η ερμηνεία του Συντάγματος», Αθήνα – Κομοτηνή, 1995., «Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία», Αθήνα 1968.
47. Κασιμάτης Γ., Η Αναθεώρηση του Συντάγματος. Σκέψεις και παρατηρήσεις, Το Σ 26 (2000), σ. 995 επ.
48. Κατρούγκαλος Γ., Η Αναθεώρηση της Αναθεώρησης. Μερικές σκέψεις για τα ουσιαστικά και διαδικαστικά όρια της αναθεωρητικής λειτουργίας, στον τόμο: Γ. Παπαδημητρίου (πρόλογος-επιμέλεια), Αναθεώρηση του Συντάγματος και Εκσυγχρονισμός των Θεσμών, Αθήνα-Κομοτηνή 2000, σ. 47 επ.
49. Κατρούγκαλος Γ., Νομική και πολιτική σημασία της Αναθεώρησης 2001.
50. Κοντιάδης Ξ., Δεσμεύσεις και αυτοπεριορισμός της αναθεωρητικής Βουλής, Το Σ 25 (1999), σ. 1056 επ.

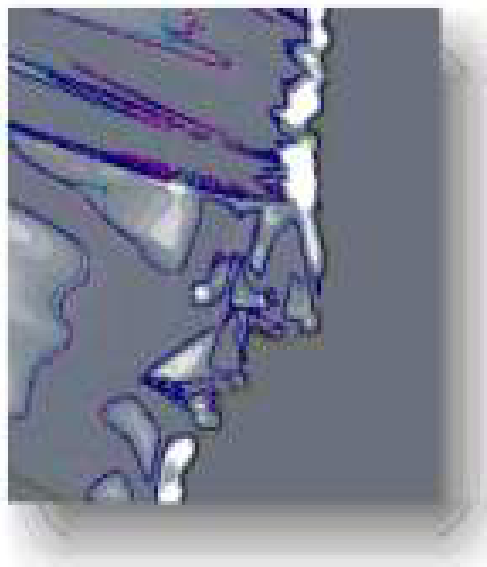
51. Κοντιιάδης Ξ., Η Αναθεώρηση του Συντάγματος, Ι'. Μεθοδολογικά Θεμέλια, Αθήνα-Κομοτηνή 2000.
52. Κοντιιάδης Ξ., Η οριοθέτηση της σχέσης πολιτικής εξουσίας και μέσων μαζικής ενημέρωσης. Πλουραλισμός και διαφάνεια στο επικοινωνιακό μας σύστημα,. Αθήνα-Κομοτηνή 2001.
53. Κοριτζής Χ., «Τα πολιτικά Κόμματα», από τις «Γνώσεις», 1958, τευχ. 7-8, σ. 11 επ., «Κοινωνιολογία της Πολιτικής», Αθήνα 1971., «Εισαγωγή στην Πολιτική Επιστήμη», Αθήνα, 1971.
54. Κοτσιάνος Σ., «Το κόμμα και η θέση του στο Δίκαιο», από ΕΕΝ, ΙΗ.
55. Κυπραίους Μ., Η Αναθεώρηση του Συντάγματος. Προτάσεις κατά τη συζήτηση της αναθεώρησης των μη θεμελιωδών διατάξεων του Συντάγματος, ΔΕΕ 1997, σ. 691 επ.
56. Κυριακόπουλου Η., «Συνταγματικό Δίκαιο», Αθήνα 1959, «Ο Κοινοβουλευτισμός στην Ελλάδα, ως πολιτικός και νομικός κανόνας», Αθήνα 1929.
57. Μάνεσης Α., «Συνταγματικό Δίκαιο», Θεσσαλονίκη – Αθήνα, 1967, «Εγγυήσεις τηρήσεως του Συντάγματος», τ. Α, Θεσσαλονίκη, 1956, τ. Β, Αθήνα 1960, τ. Β, τεύχ. Β, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1965.
58. Μανιτάκης Α., «Η ερμηνεία του Συντάγματος», Αθήνα – Κομοτηνή, 1995.
59. Μανιτάκης Αντ., Ανανέωση του «συντάγματος» και πρόκληση σε διάλογο ενόψει συνταγματικής αναθεώρησης, ΤοΣ 24 (1998).
60. Μαυριάς Κ. Γ., «Η ερμηνεία του Συντάγματος», Αθήνα – Κομοτηνή, 1995.
61. Μαυριάς Κ. Γ., Το χρονικό της Αναθεώρησης του Συντάγματος. Πρόσφατες εξελίξεις.
62. Μιχαηλίδου – Νουάρου Γ., «Δίκαιο και κοινωνική συνείδηση», Αθήνα, 1972.
63. Μπακογιάννης Κ., Η αντίρρηση συνείδησης στην αναθεώρηση του Συντάγματος ΔτΑ 10/2001, σ. 331 επ.
64. Μποτόπουλος Κ., Το νέο καθεστώς των κωλυμάτων και ασυμβιβάστων, στον τόμο: Δ. Τσάτσου/Ευάγ. Βενιζέλου/ Ξ. Κοντιιάδη (επιμέλεια), Το Νέο Σύνταγμα. Πρακτικά Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/ 1986/ 2001, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σ. 229 επ.
65. Ξηρός Θ., Η αναθεώρηση των παρ. 1 και 2 του άρθρου 29 Συντ. 1975/1986. Από τις προτάσεις του 1995 στην απόφαση του 1998, Ε.Δ.Δ.Δ.Δ. 43 (1999), σ. 511 επ.
66. Ξηρός Θ., Οίπαρ. 1 και 2 του άρθρου 29 Συντ. 1975/1986. Από τις προτάσεις του 1995 στην απόφαση του 1998, στον τόμο: Γ. Παπαδημητρίου (πρόλογος-επιμέλεια), Αναθεώρηση του Συντάγματος και Εκσυγχρονισμός των Θεσμών, Αθήνα-Κομοτηνή 2000, σ. 143 επ.
67. Ξηρός Θ., Η αρχή της διαφάνειας στην περίπτωση των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών: τα οικονομικά τους στην παρ. 2 του άρθρου 29 Συντ., στον τόμο: Δ. Τσάτσου/Ευάγ. Βενιζέλου/ Ξ. Κοντιιάδη (επιμέλεια), Το Νέο Σύνταγμα. Πρακτικά

- Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/ 1986/ 2001, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σ. 321 επ.
68. Παναγόπουλος Θ., Μετά τη συνταγματική αναθεώρηση, Ε.Δ.Δ. ΙΔ' (2001), σ. 53 επ.
69. Παπαδημητρίου Γ., Η Αναθεώρηση του Συντάγματος στον τόμο: Συνταγματικά Επίκαιρα 1992-1993, Αθήνα-Κομοτηνή 1995, σ. 15 επ.
70. Παπαδημητρίου Γ., Η Αναθεώρηση του Συντάγματος: Μηχανισμός θεσμικού εκσυγχρονισμού ή πεδίο κομματικών ελιγμών, στον τόμο: Κοινωνία και Πολιτική. Όψεις της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας 1974-1994, Αθήνα 1996, σ.61 επ.
71. Παπαχρήστος Ν., Η επικείμενη Αναθεώρηση του Συντάγματος: Το πλαίσιο της συζήτησης, Διοίκηση και Πολιτεία – 21, Αθήνα-Κομοτηνή 2000, σ. 169 επ.
72. Πανταζίδου Ι., «Περί των εν Αθήναις πολιτικών εταιρειών», Αθήνα.
73. Παπαναστασίου Α., «Δημοκρατία και Εκλογικό σύστημα», Αθήνα.
74. Παπαχατζής Γ., «Το Σύστημα του ισχύοντος Διοικητικού Δικαίου στην Ελλάδα», Αθήνα 1965.
75. Παπαδημητρίου Γ., «Η ερμηνεία του Συντάγματος», Αθήνα – Κομοτηνή, 1995.
76. Παπαράς Π., Ο έλεγχος της συνταγματικότητας του νόμου στο στόχαστρο της αναθεώρησης, ΔΤΑ 9/2001, σ. 75 επ.
77. Μητσόπουλος Γ., «Οι αόριστες έννοιες στην αναιρετική διαδικασία», από Ν. Δικ., Τ. 21, 1965, τεύχ. 1-3 και 4-5.
78. Ρώτης Β., «Νομολογία εκλογοδικείου» από ΝοΒ 1958, και ΝοΒ 1961.
79. Σαροπόλου Ν. Ν., «Ελληνικό Συνταγματικό Δίκαιο», Αθήνα, τ. Α, 1915, τ. Β και τ. Γ 1923.
80. Σβώλου Α. – Βλάχου Γ., «Το νέο Σύνταγμα και οι βάσεις του πολιτεύματος», Αθήνα, τ. Α, 1954., τ. Β 1955.
81. Σβώλου Α. – Γεωργόπουλου Κ., «Διακριτικά Γνωρίσματα νομικών προσώπων Δημοσίου Δικαίου κλπ.» από ΕΕΝ, τ. Ζ 1940.
82. Σγουρίτσας Χ., «Η οργάνωση της Κυβέρνησης και η κοινοβουλευτική ευθύνη των Υπουργών», Αθήνα, 1931., «Συνταγματικό Δίκαιο», τ. Α, Αθήνα 1965.
83. Σκουρής Β., «Η ερμηνεία του Συντάγματος», Αθήνα – Κομοτηνή, 1995.
84. Στασινόπουλος Μ., «Μαθήματα Διοικητικού δικαίου», Αθήνα 1972.
85. Στεργιόπουλος Κ., «Τα πολιτικά κόμματα των αρχαίων Αθηνών», Αθήνα, τ. Α 1955, τ. Β 1958, τ. Γ 1964.
86. Στυλιανίδης Ευρ., Ασυμβίβαστο βουλευτικής ιδιότητας και παράλληλης άσκησης επαγγέλματος. Συμβολή και απολογισμός στο διάλογο για την αναθεώρηση του συντάγματος, Ε.Δ.Δ.ΙΔ' (2001), σ. 65 επ.
87. Τερλεξής Π., «Το πολιτικό Σύστημα», Αθήνα, 1973.
88. Τζίφρας Π., Η αναθεώρηση του Συντάγματος, Αθήνα, 1996.
89. Τσάτσος Δημήτρης Θ., Συνταγματική αναθεώρηση και ερμηνεία του Συντάγματος. Προλεγόμενα μιας προερμηνευτικής

- συνταγματικής θεωρίας για το Σύνταγμα του 2001, στον τόμο: Δ. Τσάτσου/Ευάγ. Βενιζέλου/ Ξ. Κοντιάδη (επιμέλεια), Το Νέο Σύνταγμα. Πρακτικά Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/ 1986/ 2001, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σ. 19 επ.
90. Τσάτσος Δημήτρης Θ., «Η ενδοκομματική αντιπολίτευση ως πρόβλημα του συνταγματικού δικαίου», Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1983.
91. Τσάτσος Δημήτρης Θ., «Η ερμηνεία του Συντάγματος», Αθήνα – Κομοτηνή, 1995., «Μελέτες Συνταγματικού Δικαίου», Αθήνα 1958., «Οι γενικές αρχές του πολιτειακού δικαίου», Αθήνα 1959.
92. Ψαρού Δ., «Η αναθεώρηση του Συντάγματος», Αθήνα 1970.
93. Χατζή Χρ., Εκλογικά κωλύματα και ασυμβίβαστα, στον νόμο: : Γ. Παπαδημητρίου (πρόλογος-επιμέλεια), Αναθεώρηση του Συντάγματος και Εκσυγχρονισμός των Θεσμών, Αθήνα-Κομοτηνή 2000, σ. 209 επ.
94. Χουβαρδά Γ., «Το πρόβλημα των συνταγματικών εγγυήσεων και η συνταγματική δικαιοσύνη στην Γερμανία και Ιταλία», Αθήνα, 1964.
95. Χρυσογόνος Κ. Χ., «Η ερμηνεία του Συντάγματος», Αθήνα – Κομοτηνή, 1995

Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου

Ιανουάριος 2005

Σηαίτη Εευαγγελία

AM: 1348200800342